IVSTI LIPSI
MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM LIBRI TRES:

L. ANNAEO SENECAE, aliisque scriptoribus illustrandis.

Editio secunda, atque ab ultimâ Auctoris manu.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. X.
Cum Priuilegiis Cæsareo & duorum Regum.

AD ILL^MVM ET EXCELL^MVM PRINCIPEM D. IOANNEM FERDINANDVM VELASQVIVM COMITEM-STABVLI REGNORVM CASTELLÆ ET LEGIONIS, DVCEM FRIASII, COMITEM HARI.

MANVDVCTIONEM meam facere vides, quod ego nuper feci, Ill^me Princeps, id eſt ad te venire. Vterque meritò. ego, vt aduentum in hæc loca & afflictã patriam gratularer, tuis etiam conſiliis erigendam; itémque gratias agerem, pro beniuolentiâ quâ me iampridem eximiâ quadam honeſtaſſes. Facit vtrumque hoc idem *Manuductio*: & cauſſas eaſdem habet. An non & alteram magis pro-

 priam?

priam? opinor. Seruit ipſa & facta eſt ad lucem Hiſpani ſcriptoris, ANNAEI SENECAE: itaque decorè viam ad Hiſpanum Principem affectat, eius ſe arbitrio ac tutelæ permiſſura. Tuæ, inquam, tutelæ: cui copiæ & exercitus permitti ſolent: & vetus tuum perpetuúmque munus eſt, equeſtri parti virium in Hiſpaniæ regno præeſſe: imò & totis copiis, in abſentiâ Regum. Id enim eſt * *Comes-ſtabuli*: magna dignitas, & quâ Valentinianus Imperator ipſum fratrem ſuum Valentem exornauit, id eſt in proximo ſibi gradu collocauit. Maiores tui VELASQVII, virtute & gloriâ inclyta gens, hanc ipſam meritis pepererunt, & familiæ ſuæ aſſeruerunt: in bellis contra Mauros, & ſiquos alios Hiſpania hoſtes habuit, non aſſidui ſolùm ſemper, ſed primi. Itaque iure in primâ dignitate poſiti: quâ tu ita fulges,

* Qualis ferè olim *Magiſter equitum* Romæ.

ges, vt ab ipſo te & animi ingeniique dotibus præfulgeas, & maximam veriſsimámque laudem iſtis referas acceptam. Prudentia tua vel in ciuili, vel in bellicâ re adminiſtrandâ innotuit, & iamnuper Mediolani & in Sequanis enituit: idem pietas, & veræ virtutis ſtudium, quod à litterarum etiam & omnis ſeriæ doctrinæ cultu illuſtratur. Raras in Principe dotes memoro, & in animo magis quàm ſtilo prædico: iiſque impulſus & hæc mea, & me tibi dico, Ill^{me} & Excell^{me} Princeps, ac velut in manum trado, fidum vel cultorem, vel clientem. Louanij IIII. Kal. Mart. ∞. IↃC. IIII.

ABES MANVDVCTIONEM: *& finem ex ipsâ vides fructumq́, id est facem aliquam ad* ANNAEVM SENECAM *tibi prælucentem. Hoc consilium nobis fuit: neque hercules suscitare, quod imperiti autument, veterem & sepultam sectam. quam aunm aut ratio tulit, & nostra inprimis religio, cui fateor hanc (quæ autem vetus philosophia?) non vndique concordem aut amicam. In multis tamen: & ipsa* Manuductio *hoc docebit. Quid, quòd Pharisæi olim, inter Iudæos secta nobilis, ad hanc Stoicam proximè accesserunt? Iosepho hoc credamus, qui inter ipsos nomen professus, palàm asseuerat.* Ἐννεακαίδεκα ἔτη ἔχων, *inquit*, ἠρξάμην τε πολιτεύεσθαι, τῇ Φαρισαίων αἱρέσει κατακολουθῶν ἣ παραπλήσιός ἐστι τῇ παρ' Ἕλλησι Στωϊκῇ λεγομένῃ: Annos nouemdecim natus ad rempublicam cœpi me dare, Pharisæorum assecla: quæ sanè secta illi Stoicorum apud Græcos maximè est consentanea. *Et verò quæ de fato iidē Pharisæi disserebant, & plura, planè sunt pro Stoicorum sensu. Non lubet in disputationis campum ingredi, & cum aliis comparare, aut præferre: feci obiter in ipso hoc scripto, & magis quàm placiturum quibusdā auguror: sed quid est? calor, aut impressa in vnam rem cogitatio, interim abducit, & extra limites aut veri aut decori fortasse aufert. Si mihi factum, sit venia: testificor sana & sobria me amare, & eò redigi velle*

In Vitâ suâ.

velle scribenda, aut scripta. Nemo finem aut felicitatem, cum istis, in Naturâ ponat: nisi interpretatione quam dedi, id est Deo. Nemo item magnifica & alta nimis amplectatur, aut sapiat: ne subtilia quidem vel arguta: sed Senecæ verbis hæc temperemus, quæ nimis ex vero profert. Latrunculis ludimus, in superuacuis sæpè subtilitas teritur. Non faciunt bonos ista, sed doctos. apertior res est sapere, imò simplicior. Paucis opus est ad bonam mentē litteris. *Ita est. paucis opus, non tamen nullis: & ideò nos quoque modum tenuimus, & multa quæ dicere, multa quæ uberiùs aut subtiliùs dicere erat, omisimus: non famam ingenij nostri, sed tuum commodum, Lector, scopum destinantes. quem si attigi, benè est: tu adiuua, & iudicio hæc lege, & selige quæ ad virtutem sint & salutem: nec aliter, aut te & me fallis. Habebis autem à capite Sectarum diuisiones & initia, item Stoicæ: tum præcipua huius dogmata, & maximè decantata illa* Paradoxa. *Reliqua in* Physiologiam, *ne confusio sit, sunt dilata. Hæc eruere, & disponere (nemini adhuc factum) arduum fuit, fateor: nec scio an pretium operæ apparebit. Illud tamen: hæc non facere solùm* Senecæ *illustrando, sed* Ciceroni, Plutarcho, Laërtio, *& optimis veterum scriptorum. Hoc fine ama, aut æstima: & me quoque, siquid lapsus sim aut titubaui, excusa. Per tenebras & salebras iui, per viam adhuc inuiam: & vetus illud liceat prætendere,* Nullum sine veniâ placuit ingenium. Epist. cvi.

INDEX

INDEX DISSERTATIONVM MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM.

LIBRI PRIMI

DISSERTATIO I.

DISS. II.

DISS. III.

DISS. IIII.

DISS. V.

DISS. VI.

DISS. VII.

DISS. VIII.

DISS. IX.

DISS. X.

DISS.

DISS.

DISS. XXII.

DISS. XXIII.

DISS. XXIV.

LIBRI TERTII

DISSERT. I.

DISS. II.

DISS. III.

DISS. IV.

DISS. V.

DISS. VI.

DISS. VII.

DISS. VIII.

DISS. IX.

DISS. X.

DISS. XI.

DISS. XII.

DISS. XIII.

DISS. XIV.

I. LIPSI

I. LIPSI MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM LIBRI PRIMI

DISSERTATIO PRIMA.

Adhortatio ad Philoſophiam omni ætati aptam & vtilem: & liberales ſcientias non tanti videri.

LIPSIVS. Nam quâ cauſſâ triſtiorem te, & fimbriatâ quâdam fronte video? AVDITOR. Cauſſâ quidem apertâ. patriç pericula, an ruinas, ſolus ignoras? LIPS. Deus auertet, aut ſiſtet: quid tamen ad te propriè? AVD. In vnâ ſum naui. LIPS. Velim iſtâ. AVD. Quâ? LIPS. Sapientiæ, quam tracto. AVD. Vidêris mihi in libris eſſe, & ſic ſoles. LIPS. Non ſemper in iſtis ſeriis, & voueam olim magis fuiſſe. AVD. Qui iſti igitur? LIPS. *Annæum Senecam* agnoſcis, magnum inter magnos virum. AVD. Sępè à te ſic audio. ſed nunc quidem ſepono, vel ipſo te auctore. LIPS. Méne? defugio. AVD. Nam flos æui me habet, & in eo amœniora igitur hæc ſtudia, & velut florida, tractamus: grauiorum adhuc expertes. Fallor, aut monuiſti. LIPS. Illa tractare te monui, fateor: hæc ſeponere, non monui, & non ab illis tantùm, ſed cum illis, curare. Vis me verum dicere? Philoſophiæ amor & notitia aliqua etiam adoleſcentię adſciſcenda eſt: neque vlla ętas ei immatura. Vetus æuum ſi reſpicis, à pueritiâ huc ducebantur: & omitto alia monita, audi iſtud ab otij ipſius Magiſtro. Μήτε νέος τις ὢν φιλοσοφεῖν μελλέτω, μήτε γέρων ὑπάρχων κοπιάτω. Οὔτε γὰρ ἄωρος οὐδείς ἐστιν, οὔτε πάρωρος, πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαῖνον: *Neque iuuenis aliquis diffe-*

differat philosophari, neque senex defatigetur. Non enim immaturus quisquam, aut vietus & effœtus est, ad animæ sanitatem. Hæc Epicurus, & exemplo firmauerat: quem certa fides est, ab anno decimoquarto ætatis Philosophiæ operatum esse. Quídni fecerit, & tu facias mi adolescens? A corpore si æger sis, medicum non differas: mentis sanitas neglectui aut procrastinationi erit? Vt cælo tranquillo, & mari placido, nautæ quæ contra tempestatem sunt, expediunt: sic in istâ ætate, nondum tot curis aut fluctibus expositâ, iure præpares quæ sint illis mitigandis, aut tollendis. Amœniora ista artium nos quidem probamus, & illo velut vomere proscindi hoc animi solum, & præparari ad sementem cupimus: sed præparari. Veræ autem fruges, Philosophia est: cetera, herbæ aut flores. Quæ tamen quia iamolim & nunc nimis quidam adhærent, & æstimant: feueriores magistri reperti, qui totum hoc litterarium & liberale studium reiicerent ac damnarēt. Cynici inprimis. qui παραιτοῦνται, vt Laërtij verba sunt, τὰ ἐγκύκλια μαθήματα: *aspernantur liberales omnes artes.* Et Zeno caput Stoicæ, statim initio librorū De Republicâ, τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἄχρηστον ἀποφαίνει: *Liberalem doctrinam inutilem profitetur.* Quid noster hic Seneca? *Operosè,* inquit, *nihil agunt, qui litterarum inutilium studiis detinentur.* Et quàm sæpè alibi increpat? & quàm meritò hodie aliquis alter Seneca faciat, cùm nec modum, nec finem suum habent? Vanitas & ambitio quæritur, inuenitur: & Senecæ iterùm verbis, *ista liberalium artium consectatio molestos, verbosos, intempestiuos, sibi placentes facit: & ideò non discentes necessaria, quia superuacua didicerunt.* O quàm in nostrum æuum competunt! tu quoque vides, & (quod gaudeo) erubescis. Sicut enim Paris ille apud Homerum, è prœlio profugus, cum Helenâ se oblectat: sic plerique relictis studiorum seriis, voluptaria modò sectantur. Atquin quattuor Artium genera sunt, vt Posidonius rectè olim distinguebat. *Sunt Vulgares, sunt Ludicræ, sunt Pueriles, sunt Liberales. Vulgares opificum, quæ manu constant, & ad instruendam vitam occupatæ sunt. Ludicræ, quæ ad voluptatem oculorum atque aurium tendunt. Pueriles, & aliquid habentes Liberalibus simile, quas ἐγκυκλίους Græci, nostri Liberales vocant. Solæ autem Liberales sunt, imò, vt veriùs dicam, Liberæ, quibus curæ animi Virtus est.* Quæ est scilicet sola Philosophia, cuius fructus

De Breuit. vit. cap. XIIII.

Epist. LXXXVIII.

Ibid.

fructus illa Libertas, non affectibus, non culpis, non erroribus aut terroribus subiici, quatenus homini quidem datum. In quâ sunt, vt cum poëtâ dicam,

Fundamenta, quibus nixatur vita salusque.

DISSERT. II.

Conducere tamen hactenus Liberales, si præparant: non autem insistendum & inhærendum iis esse.

SERVILES igitur aliæ, aut certè Pueriles sunt: hæc est, quæ in liberos, quæ in viros transscribit, tibi, si me audis, assumenda. Quid ergo? destrictè aut abscisè alias Stoici repudiant? absit. hactenus tantùm, si detinent & vindicant sibi. *Tamdiu enim istis immorandum est* (iterùm Seneca) *quamdiu nihil agere animus maius potest. rudimenta sunt nostra, non opera.* Sed & rudimenta vtilia, imò necessaria sunt: non aliter quàm ædium sublimium fundamenta. Itaque Xenocrates prudenter cuidam amuso & rudi, ad philosophiam tamen & diatribam suam adspiranti: Πορεύου, ἔφη. λαβὰς γὰρ οὐκ ἔχεις φιλοσοφίας: *Abi, abi, inquit. non enim ansas habes philosophiæ.* Vt nempe ansæ humorem non continent, vasi tamen necessariæ sunt ad vsum: sic de litteris, Sapientiam non habent, sed conferunt ad habendam. Seneca: *Quare liberalibus artibus filios erudimus? non quia Virtutem dare possunt, sed quia animum ad accipiendam illam præparant.* Philo Iudæus, & Clemens Alexandrinus, vterque inter veteres (& hîc etiam inter nostros) doctrinâ eximij, scitâ allegoriâ hoc ingerunt; & prolem Abrahamo ex Agar ancillâ susceptam, cùm parere Sara non posset, huc ducunt. *Non enim sumus* (ait prior) *apti prolem ex Virtute suscipere, nisi priùs misceamur eius ancillæ. Est autem Sapientiæ ancilla, illa quæ in liberalibus artibus scientia ponitur: vt Musicâ, & Logicâ.* Similia Clemens in primo Stromateon. Nec leuem aliquam aut transitoriam in his operam requirunt: sed, ait iterùm Philo, *Sicut in magnis fabulis aut argumentis, magna etiam Proœmia esse oportet: sic istic. maximum enim argumentum Virtus est, vt quæ circa grandem materiam versatur, vitam totam. Iure igitur nō leuibus aut breuibus vtetur proœmiis, sed Grammaticâ, Geometriâ, Astronomiâ, Rhetoricâ, Musicâ, aliâ omni Logicâ*

Epist. LXXXVIII.

Ibid.

De cōgress. eruditionis causâ.

gicâ contemplatione imbuetur: quorum tessera est, Saræ ancilla. En vera & vetera iudicia, quæ iure nouitiis istis omnibus & leuibus anteponas. Nec Stoici aut Cynici aliter: quorum vna mens est, quam dixi, non colere ipsas propter ipsas. Sicut miles pugnę per lusoria certamina se præparat: sic nos Sapientiæ per has artes debemus. Cui *συγχρηστεῖν καὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, conferre plurimum etiam liberales scientias,* Chrysippus palàm scripsit. An non scriberet, qui caput Sapientiæ Socratem sciebat ita his instru-

Laërt. & alij. ctum, vt *Euripidem etiam ab eo in scribendis Tragœdiis adiutum*, manauerit in vulgus? Omnino ruditas illa animi, &, vt sic dicam, agrestis ferocitas exuenda per has verè humaniores artes

VI. de Legib. est, & homini humanitas reddenda. Ὁ ἄνθρωπος, ait Plato, *παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ. μὴ ἱκανῶς δὲ, ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον μὲν ὁπόσα φύει γῆ: Homo rectæ institutionis & doctrinæ compos, diuinissimum & mitissimum animalium redditur: aliter autem, & vel non satis, vel non rectè institutus, ferocissimum & maximè indomitum omnium, quæ fert tellus.* Valde imprimam tibi hæc verba; & vtinam iis possem, qui hodie ad Naturam, eâ contenti, omnia relegant. Falsò, falsò. *quantum domitus factusque equus distat ab indomito* (olim ita Aristippus:) *tantum doctus ab indocto.* Duo igitur teneamus, Comici veteris versu expressa:

Philonid. Γράμματα μαθεῖν δεῖ, καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν:

Et Litteras, & deinde Mentem iungere.

Vt personæ histrionum, etsi pulchræ, vsum non habent nisi faciei applices: sic litteræ per se inanes, Sapientiæ admouendę sunt. Nam solitariæ illæ, quid nisi leuem oblectatiunculam, aut otij

Seneca De Breu. vit. cap. XIIII. deceptionem habent? *cuius errores minuent? cuius cupiditates prement? quem fortiorem, quem iustiorem, quem liberaliorem facient?* Sed neque curas affectusque tollent,

Horat. *—— non animum metu,*

Non mortis laqueis expedient caput.

Ad Sapientiam itaque eant, & nos ducant non aliter quàm qui in patriam tendit, & viâ vtitur, & diuersoriis; sed non illa finem aut mansionem habet. Quod si aliter; ecce Epictetus, qui auo-

Dissert. II. cap. XXIII. cat & increpat: *Homo, obliuio te cepit instituti tui?* NON HVC IBAS, SED HAC. *Atqui elegans hoc diuersorium. Quàm multa autem*

autem alia? quot etiam horti aut prata? sed non, nisi vt transitus sint. Audiamus. satis diu amœna hæc studiorum habuerunt: seria addamus, & ne serò. Ecce maior ætas approperat, ecce curæ vndique & turbæ: quid cessamus? Quin, sicut hoste appropinquante, minuta relinquimus, & recipimus nos in firmam & inconcussam hanc Sapientiæ arcem? Te hortor: me vnà. ecce cani caput & genas incipiunt spargere, ecce quintus & quinquagesimus annus me pulsat: & ego sedeo, ambulo, & in litore vagus conchulas & lapillos lego? Venti vocant, nauis oram soluit, recipe me ô Sapientia, & in beatæ Tranquillitatis portu siste.

DISSERT. III.

Philosophiam non damnari, nec alienam, imò vtilem Christianis esse. Tricas tamen & cavillos vitandos, & cum modo habendam.

EGO enim venio, &

O mihi curarum requies, ô sacra voluptas
Vnaque pax animo,

non te dimittam, donec me vita dimittet. AVD. Me quoque hoc igne tuo incendis: sed metus aliquis est, qui retinet & pedem refrænat. Hoc, inquam, timeo, ne suadeas (cum Lucretio dicam)

Impia me rationis inire elementa, viamque
Endogredi sceleris.

Nónne Christiani sumus? illi damnant hoc totum Philosophari, & Patres illos nostros audi. Lactantium: *Facessant omnes isti* (Philosophi) *qui vitam humanam non instruunt, sed turbant.* Gregorium Nazianzenum: *In Ecclesiam, velut quædam* [*] *Ægyptiacæ pestes, philosophi irrepsere.* Tertullianus quoties conuiciatus est, aut illusit? [a] *Philosophi patriarchæ, vt ita dixerim, hæreticorum.* Iterum: *Quiduis struere ac destruere eruditi, magisque dicendo persuadentes quàm docendo.* Iterumque: *Sapientiæ & facundiæ caupones.* Iam alibi: [b] *De quorum ingeniis omnis hæresis animatur.* Denique pulchro titulo: [c] *Philosophus animal gloriæ.* Hieronymo hoc arrisit, & transscripsit: [d] *Philosophus est gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium.* Sed & Ambrosius Antistes: *Phalerata magis, quàm vera sapientia, quæ aliena quærit cùm sua nesciat; cæli plagas*

Lib. III. cap. XXX.
Orat. de modo in Disput.
[*] *Ranas* facit eos Augustin. *De conuenient. dec. præcep.* cap. II
[a] De Anim. cap. III.
[b] Lib I aduers. Marc.
[c] De Anim. cap I.
[d] Epist ad Iulian.

 scruta-

ſcrutatur, Deum ignorat quem ſolum nôſſe deberet. Nec noſtri tantùm, ſed ecce ſerius ille Triſmegiſtus damnat: Ἑλλήνων φιλοσοφία, λόγων ψόφος: *Græcorum philoſophia, verborum ſtrepitus.* Hęc Lipſi ſunt quæ abſterreant, pietati quidem addictum. LIPS. Erras, & ſeorſim ab aliis ſentis qui verè ſunt pij. Nónne in ſcholis noſtris, Ariſtoteles & philoſophi, iamdiu eſt cùm regnant? Nec veteres illi aliter: quos aduocas quidem, ſed non ſanâ & ſuâ mente. Nihil ij veræ & ſobriæ philoſophiæ damnatum aut reiectum eunt: ſed aut Sophiſticam culpant, aut nimium eius ſtudium & honorem. Nam, vt ſcias, primis illis Eccleſiæ tẽporibus non deerant, qui Chriſtum ore adſumerent, & Platonem animo non exuerent: qui miſcerent etiam dogmata, & ſacra illa profanis prauâ ſubtilitate temperarent. Inde errorum riui, & hęreſes: & iure merito Patres in hos tales incurrunt. At hanc ſubditam & dominæ illi, vt ſic dicam, ancillantem, adeò non ſpernunt, attollunt potiùs & laudant. Lactantium ipſum, primarium tuum teſtem, audi: *Philoſophia non nocet, imò prodeſt plurimùm, ſi religione imbutus eſt animus.* Vides? adiumenti, non noxæ vicem habet: ſi pietas adeſt, & religio præeſt. Clemens Alexandrinus hoc pulchrè: *Etſi ipſa ſibi ſufficit, nec opis alienæ eget doctrina Seruatoris, cùm ſit potentia & ſapientia ipſius Dei: tamen Græcanica philoſophia ſi acceſſit, non quidem validiorem facit veritatem, ſed Sophiſticos inſultus ab eâ amolitur & inſidias omnes auertens,* SEPES ET LORICA *eſt Dominicæ vineæ.* Quibus poſtremis ad Salomonis verba adſpexit, alibi etiam ea interpretatus: *Sapientiam,* inquit Salomon, *vallo circumda, & attollet te, & coronâ voluptatis proteget.* Transfert deinde ad Philoſophiam, iungitque: *Igitur & tu, ſi Sapientiam ſepto Philoſophiæ & variæ eruditionis munieris, à Sophiſticâ inacceſſam ſeruabis.* At Gregorium Nazianzenum etiam obducis. Illúmne, qui à puero deditus in his artibus fuit? nam Athenis, vnà cum magno illo Baſilio, Philoſophiam & Philologiam in ipſo earum fonte hauſit, & paſſim ſcripta ſua irrigat iis aquis & perfundit. Quid autem ſuper his ſentiat, audi eius verbis. Οὐκοῦν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας, οἳ βούλοιντ' ἂν ἅπαντας εἶναι καθ' ἑαυτούς, ἵν' ἐν τῷ κοινῷ τὸ κατ' αὐτοὺς κρύπτηται, καὶ τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους διαδιδράσκωσιν: *Non igitur in vili habenda eruditio,*

Lib. v. ca. 1.

1. Strom.

Eod. libro.

Orat. funebri in Baſil.

ditio, quia quibusdam ita videtur: sed censendum LAEVOS ET IMPERITOS *illos sic affici. qui vellent* OMNES SVI SIMILES *esse, vt in communi illo grege laterent, & inscitiæ reprehensionem effugerent.* Sunt vera, sunt aurea. non habet, non habuit hostes omnis ista Doctrina, nisi indoctos. Nam de Tertulliano, quid tu adfers? ille in omni genere artium tinctus, amat profecto cultores atque æstimat: sed non illos vanos, fucatos aut fucos, qui vel stultè præferunt, vel improbè abutuntur. Nec alio fine dicta illa eius, aut sensa. Idem in nostrorum aliis. de Trismegisto, sua quædam caussa est: qui iamtunc (quisquis aut quandocumque fuit) videbat Græcos dignissimam artium ad minuta aut ludicra deducere: atque id carpit. Nam, vt Democriti etiam verbis & querelâ vtar, multi sub sacri nominis titulo erant, *ζηλωταὶ τεχνυδρίων, ἐριδαντέες, καὶ ἱμαντελικτέες: minutarum artium rerumque aucupes, certatores & litium auidi, & flexuosarum captionum sartores.* Vtinam nec hodie tales, aut talia! *sed quantum temporis quibusdam verborum cauillatio eripit, & captiosæ disputationes, quæ* ACVMEN IRRITVM *exercent?* Nectunt nodos, & soluunt: id est, quid nisi aranearum subtiles telas texunt, & retexunt? Sicut pueri pilam percutiunt & repercutiunt, sterili voluptate: sic isti. *Atque vtinam* (ait Seneca) *disputationes istæ tantùm non prodessent! nocent. Hoc manifestum est, comminui &* DEBILITARI GENEROSAM *indolem, in istas angustias coniectam.* Hoc igitur est, quod damnat in Græcis Trismegistus, & siquid tale superfluum: idem Diuus Hieronymus, & pulchrâ imagine, vult rescindi. *Legimus,* inquit, *in Deuteronomio, Domini voce præceptum, Mulieris captiuę radendum caput, supercilia, omnes pilos & vngues corporis amputandos, & sic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego Sapientiam secularem, propter eloquij venustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancillâ atque captiuâ Israelitidem facere cupio? & si quidquid in eâ mortuum est Idololatrię, voluptatis, erroris, libidinum, vel precido vel rado?* Audimus te, vir & nomen sacrum: & in contubernium, imò legitimum torum, ducimus Philosophiam, sed purgatam & recisam. Item Augustinum: *Si quæ philosophi vera dixerunt, ab eis esse, tamquam iniustis possessoribus vindicanda.* Vindicemus. & quàm multa ea sunt? quàm præclara in omni cognitione Naturæ, in morum directio-

[Margin notes: Apud Clemen. 1. Str. — Sen epist. XLV. — Epist. XLVIII. — Epist. ad Magnum. — Lib. II De Doctrinâ Christ.]

directione,dixerunt? vt bonus aliquis iudex pronunciet, ab altiore illâ Mente ad capiendum instructos, ad vulgandum instinctos. Claudianum Mamertum audire est pretium. *Animaduertamus has philosophorum animas, quæ tam remota persecutæ sunt, tam peritè viderunt, iccircò* LVMINE VERITATIS ADFLATAS, *vt in* SALVTEM *generis humani toti mundo quandoque ederetur dogma. Apud rudes verò gentium mentes, gentilium vteremur testimoniis: quo magis ignorantiæ morbo cæcata, & infidelitatis frigore in quamdam glaciem durata gentilitas, Euangelicæ veritatis calori cederet, si eadem veritas aduersantium quoque nobis ore sonuisset.* Pulchra ista. & vides de adflatu, vides de caussâ & fructu, hodie etiam vera. Quis non dicam gentilium, sed & nostrûm non commouetur, & in recto sensu firmatur, cùm videt priscos illos, de Deo, Prouidentiâ, aliis diuinis, sic magnificè & verè sensisse? Idem in Virtute. quæ magis approbatur & inseritur, sic culta illis, qui ob solam eam colebant. Itaque cum Clemente sentiamus: Μία τῆς ἀληθείας ὁδός· ἀλλ' εἰς αὐτὴν, καθάπερ εἰς ἀέναον ποταμὸν, ἐκρέουσι τὰ ῥεῖθρα ἄλλα ἄλλοθεν: VNA VERITATIS EST VIA, *sed in eam, tamquam in perennem fluuium, influunt & conueniunt* ALIVNDE ALII RIVI. Ita sanè. omnes isti Philosophorum riuuli, aut eunt aut ducuntur à bonis, ad Veritatis nostræ perenne flumen: & ornant siue augent illud, saporem tamen non mutant. Pone igitur metum adolescens. Omnes illos Græcos Latinosque vide, culmina nostra & lumina: *nescias* (verba Hieronymi) *quid in iis primùm admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam scripturarum.* Denique stimulum etiam incutiam à Iustino, illo sancto: Ἔστι γὰρ τῷ ὄντι, inquit, φιλοσοφία μέγιστον κτῆμα, καὶ τιμιώτατον Θεῷ, ᾧ τε προσάγει καὶ συνίστησιν ἡμᾶς μόνη. καὶ ὅσιοι ὡς ἀληθῶς οὗτοί εἰσιν οἱ φιλοσοφίᾳ τὸν νοῦν προσεσχηκότες;: *Est reuera Philosophia* MAXIMVM BONVM *& possessio, & apud Deum* VENERABILIS: *quæ* DVCIT NOS AD EVM ET SISTIT SOLA: *&* SANCTI *beatique illi, qui mentem ei donant.* Quæ vera de verâ philosophiâ, ad quam te solam voco.

Lib. I. De statu an. cap. VIII.

I. Strom.

Epist. ad Magn.

Ad Tryphon.

DIS-

DISSERT. IIII.

A quibus petenda Philosophia? Aristoteles & Plato laudati: nec tamen his solis adhærendum.

AVD. Iam me do equidem & compono, vnâ modò fluctuatione, quam *Veram* appelles? Nam sectas, & quasi viæ, Philosophantium plures video: quam igitur tuto pede in illam? & quæ breuiùs certiusque perducet? LIPS. Arduum, nec arduum fortasse hoc definire. Nam quàm multæ ex viæ sunt? & quæque duces & antesignanos suos magnos & verendos viros habet. Sed tamen eò iam ventum, vt reliquis cedentibus, duæ de Principatu ferè contendant, Peripateticorum & Stoicorum. Nam Epicuréos communis consensio iugulauit: Academici ipsi se; & nullam scientiam profitendo, discipulos habere desierunt. De Peripateticis, hodierna iudicia si audias, iam factum habes: in scholis soli regnant, ab octingentis amplius annis apud Græcos Latinosque admissi. Quis pellet? nec velim, nec debeam fortasse: diuiduum tamen hoc regnum facere, & collegas dare, nescio an non Sapientia mecum optet. Aristotelem, regem illum Peripateticorum, magnum inter homines fuisse, quis abnuat? & magni ipsi viri locū sic adsignant. Cicero inter primos: *Vir non solùm in dicendo copiosus, sed etiam in Philosophiá singularis.* Alibi: *Summo ingenio, scientiá, copiá.* Iterumque: *Quo nihil politius, nihil acutius.* Eidem *aureum eloquentiæ flumen* dicitur: & Plutarcho, *Vir eloquentissimus, & peritus flectendi alteros quaquá vellet.* Denique plenâ manu Cicero: *Quis omnium doctior, quis acutior, quis in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior Aristotele fuit?* Neque alij ab his elogiis diuertunt. Plinius quidem, *Summum in omni doctriná virum* appellat: alibi, *immensæ subtilitatis.* Quid Arnobius? *Vir ingenio præpotens, atque in doctrina præcipuus.* At Auerroës velut lymphatur in eius laudes. *Aristoteles,* inquit, *tres scientias inuenit, Logicam, Naturalem, Diuinam: &* NVLLVS ERROR *inuentus est vsque ad hoc tempus, quod est mille & quingentorum annorum Et talem esse vnum hominē, potius est* MIRACVLOSVM, *quàm humanum.* Idem alibi: *Aristoteles est* REGVLA & EXEMPLAR, *quod Natura inuenit ad demonstran-*

IV. Acad.
I. Tuscul.
IV. Acad.
In proœm. Physic.
In III. De Animâ.

monstrandam VLTIMAM PERFECTIONEM *humanam.* Denique simili elogio: *Aristotelis doctrina est* SVMMA *veritas. quoniam eius intellectus fuit* FINIS HVMANI INTELLECTVS. *Quare benè dicitur, quòd fuit creatus & datus nobis diuinâ Prouidentiâ, vt sciremus* QVIDQVID POTEST SCIRI. Hæc magna, admiranda sunt, fateor: & quæ virum cælestibus pænè æquent. Quid tamen alij? alia. Tertullianus *Minutiloquium* eius taxat: & eâdem voce Irenæus, *Minutiloquium & subtilitates circa quæstiones*: Hieronymus, *Versutias eius.* Quid volunt? nimis & tenuiter subtilem fuisse, atque inquisitorem: sæpè cum obscuritate. Ideo Sidonius: *Explicat vt Plato, implicat vt Aristoteles* At Gregorius Nazianzenus & hoc, & grauiora obiicit. Βάλλε μοι, inquit, Ἀριστοτέλους τὴν μικρολόγον πρόνοιαν καὶ τὸ ἔντεχνον, καὶ τοὺς θνητοὺς περὶ ψυχῆς λόγους, καὶ τὸ ἀνθρωπικὸν τῶν δογμάτων: *Abiice mihi Aristotelis minutiloquam sagacitatem & artificium, abiice mortuales illos super animâ sermones, & vniuersè humana illa dogmata.* Damnat non assurgentem, & in humilibus terrenisque hærentem. Hoc & Atticus apud Eusebium: Ἀριστοτέλους λεπτὴ καὶ ταπεινὴ δριμύτης, ἥτις διαδῦναι μὲν τὴν γῆς πραγμάτων, καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀλήθειαν ἰδεῖν ἐδυνάσθη, τὸ δ' ὄντως ἀληθὲς ἐποπτεῦσαι τὸ πανάγιον οὐχ οἷά τε ἦν αὐτῷ: *Aristotelis tenuis & humilis subtilitas. quæ res terrenas quidem peruadere, & quid verum in iis peruidere posset; at solidæ illius veritatis clarum & serenum lumen non ei fuit inspicere.* Lactantius pariter: *Aristoteles de Deo ipse secum dissidet, & repugnantia dicit & sentit.* Iterùm: *Aristoteles Deum nec coluit, nec curauit.* Philo Iudæus: Ἀριστοτέλης μήποτ' εὐσεβῶς καὶ ὁσίως ὅπως ἀμύητος: *Aristoteles numquam piè aut sanctè doctus.* Itaque vides mi Auditor attolli, vides deprimi, in iudiciorum isto velut oscillo suspensum. Imò & hoc disce, Platonem illi consensu ferè ab antiquis præponi. Cicero ipse, ille ex protoplo, imo velut ex conducto, eius præco, palmam aufert, & in Platonis dextram transfert. *Aristoteles, excepto Platone, philosophorum Princeps.* Nonne palam secundum facit? Iterùm: *Aristoteles longè omnibus, Platonem semper excipio, præstans ingenio & diligentiâ.* Et plerique etiam nostrorum procerum tabellam in hanc partem dimittunt. Arnobius: *Plato ille diuinus, multa Deo digna, nec communia sentiens multitudini.* Iterùm: *Plato ille magnus, piè sanctéque sapiens.* Et Tertullianus consentit, & in Ægypto hæc dogmata

Marginal notes: De Anim. cap. VI. — Lib. II. Adu. Hær. cap. XIX. — In Eccles. cap. X. — Orat. I. De Theolog. — De Præp. Euang. lib XV. — Lib. I. ca. V. De Irâ Dei cap. XIX. — De mundo incorr. — I. De Fin. — I. Tusc. — Lib. II. — Ibidem.

[illegible] à Trismegisto illo hausisse maximè, eiusque scriptis, fa- De Anim. cap. I.
[illegible] At alij id prophetas & sacros etiam libros mittunt. & pa-
[illegible] Numenius: Τί ἐστι Πλάτων, ἢ Μωϋσῆς ἀττικίζων; *Quid est Plato,*
nisi Moses Atticissans? Augustinus autem, ille nostrorum scripto-
[illegible] apex, *Platonem ceteris philosophis gentium longè latéque præ-* VIII. De Ciuit.
[illegible] in cælo penè quatenus piè potest ponit. *Hunc Plato-* II. De Ciuit. c. XIIII.
[illegible], *Labeo inter semideos commemorandum putauit: semideos*
[illegible] *heroibus anteponit, & vtrosque inter numina collocat. Verum-*
[illegible], *quem appellat Semideum, non heroïbus tantùm, sed etiam*
[illegible] *præferendum esse non dubito.* Eodem sensu alibi, *Templum* Cap. VII.
[illegible], *quàm dijs illis gentium ponendum.* Et quâ de caussâ? quam
[illegible] *Platonicæ familiæ philosophos, facillimè omnium, pau-* De Ver. relig. c. IIII. & Epist. ad Dosc.
[illegible]*tatis, fieri posse Christianos.* Et sanè multum in Philoso-
[illegible] caput est, ad Deum & diuina assurgere: à quibus ce-
[illegible]nis sapientia nexa est & pendet. Itaque vides in istis Ari-
[illegible]n nec prudés aliquis negauerit à Platone, itemq; à Stoi-
[illegible] vinci & relinqui. Quid tamen est. Dialectica firmiter
[illegible]po[illegible]te tradidit: idem Physica. de quibus Tullij hoc testi-
[illegible]: *Naturam sic à Peripateticis inuestigatam, vt nulla pars cæ-* V. De Finib.
[illegible], *terrâ, ut prætermissa.* Et Laertij: Ἐν τοῖς φυσικοῖς αἰτιολογικώ-
[illegible]τατος ἐγένετο, ὥστε καὶ [illegible] τῶν ἐλαχίστων ἀποδ[illegible] τὰς αἰτίας: *In*
[illegible]*us omnium maximè rationes reddidit, etiam ad res vsque mi-*
[illegible] vtiliter, quod ad has duas partes attinet, in Scholas
[illegible] fateor: quem enim potiùs? & veteres alij, qui hæc
[illegible]unt, æuo perierunt. Sed & opus iuuentuti, certum dò-
[illegible] & dogmata esse, quibus insuescant. *Quemadmodum folia,* Epist. XCV.
[illegible] Seneca, *per se virere non possunt, ramum desiderant cui inhæreant,*
[illegible] *um trahant: sic præcepta si sola sunt, marcent, infigi volunt*
[illegible]. Iuuentuti, inquam, hoc opus: at iam viros, quæ inuidia
[illegible]naum est, longiùs non mittere? In Theologicis, in Ethi-
[illegible] ipsis Physicis, quàm multa præclara, rara, Pythagoréi aut
[illegible] dixerunt? & quædam etiam alij. Hæc ego non adeam,
[illegible], & velut relictam à maioribus hereditatem cernam?
Au[illegible]. & vt si in Senatu sedeam, non audiam tantùm, sed
[illegible]m: & ipse rogatus, sententiam dicam. Nam *semper il-* De Vit. beata c. XXX.
[illegible] *vnus* (*vt quis* argutè noster Annæus) *non id curiæ, sed factionis*
[illegible] Equidem adsurgo & veneror inuenta inuentorésque sapien-

 tiæ:

Sen. epist. XXXIII. tiæ: sed vt homo homines, & *qui non domini nostri, sed duces sunt.* Quis ille tam feliciter, imò tam diuinè sapiens,

Omnia veridico qui quondam ex ore profudit?

Non fuit, non erit. & est hoc æternæ illius benignitatis, spargere ingeniorum dona in ætates, & in homines: nec in vnam illam, aut hunc vnũ, omnia & semel contulisse. Optimus vatum

Iliad. δ. Ἀλλ' ὅπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισιν:

Sed non insimul, & semel, omnia dij sua donant.

DISSERT. V.

Electione vtendum. & hoc fine Sectæ præcipuę ostensæ: & primùm Barbarica.

EX his effectum volui, nec homini vni, imò nec sectæ districtè adhærendum. Quæ seruitus ista sit? alius ingum subeat: tu mecum, siue cum Senecâ, aude profari: *Non me cuiquam mancipaui, nullius nomen fero. multum magnorum virorum iudicio tribuo, aliquid & meo vindico.* Quòd si omnino lubet partiarium esse; vna Secta est in quam, me iudice, tutò nomen demus. Ea est Ἐκλεκτικὴ (*Electiuam* liceat reddere) quæ à Potamone quodam Alexandrino introducta, valdè ad meum sensum. De eo Diogenes Laërtius: Ἔτι δὲ πρὸ ὀλίγου καὶ Ἐκλεκτική τις αἵρεσις εἰσήχθη ὑπὸ Ποτάμωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως, ἐκλεξαμένου τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων: *Nunc verò nuper etiam* ELECTIVA *secta introducta est à* POTAMONE *Alexandrino, quæ seligit & excerpit placita e singulis sectarũ.* Ades, ades optime philosophâtium: viam ipsam monstrasti, fus es ad penetralia illa Veri. Et quando hic homo VIXIT? *paullo ante Diogenis tempora*, vt indicat in primis verbis. Atqui Diogenes circa M. Antonini Imperatoris æuum scripsit. O tardè repertum aut editum, quod primitùs oportebat! Qui varia & varios cum industriâ legit, cum iudicio seligit: næ ille factionis expers, veri consors, facillimè reddetur. Quid ais? placet cõsequi, & æmulari? AVD. Persuades. sed firmiter & promptè etiam vt possim, quin tu mihi ipsas Sectas, certè præcipuas, digeris & in conspectu ponis? Sed & censebis de quibusdam, censeo: & sic viam ad eligendum sternes. LIPS. Longiùs ducis, sed sequor, & laudabili cupiditati subsigno. Tres scito vniuersè eas esse,

Epist. XLV. (margin, beside "subeat")

In Præfat. (margin, beside "eo Diogenes")

Barba-

Barbaricam, Italicam, Græcanicam: nondum per homines aut capita, sed nationes & populatim distinctas. *Barbaricam* dicimus, quæ extra Græciam aut Italiam, & antiquissima quidem, fuit. Quidni antiquissima? cui à primo illo humani generis parente origo: imò à Deo ipso fuit. Quis enim alius Sapientiæ hos radios, nisi ipsa Sapientia primùm emiserit? Ille vt benignè imaginem sui homini infudit, sic & animi hæc ornamenta siue adiumenta; & quidem pleniore tunc manu. Nam quis ambiget, quin ille, quem præsentiâ & alloquio suo dignatus est, qui nondum offenderat, & fruebatur amore diuino; qui recens in natalibus magni mundi huius erat; qui inspector cognitorque tot nouorum operum cælo, terrâ, mari: quin is, inquam, cognitione variâ, & interiore magis, fuerit perfusus? Præsumendum est: atque etiam illud, eumdem labe peccati tenebrosum, lapsu à culmine felicitatis debilitatum, multa clari eius luminis amisisse, quod in priore statu intus lucebat, foris allucebat. Anteà ei vnum opus, contemplatio, & viuere vix aliud erat, quàm cogitare: at postquam felicitate, & eius sede, excidit: labor accessit, & cura corporis, imò dolor & morbi corporis animique: & vix aliud mansit, quàm velut è magno igne scintillæ, atque eæ occultæ in fomite ingenij, & sub cinere sopitæ. Itaque studio & eruditione excitandæ, & in flammam aliquam producendæ fuerunt: quò iuuit memoria, itemque

Vsus, & impigræ simul experientia mentis. Lucret.

Sic facta scientia, & per manus tradita: ab ipso quidē filiis (nam quæ pulchrior firmiorque hereditas potuit?) & inter eos Setho primogenio. Cui curæ etiam fuit, vt ad posteros perueniret. Nam cum audisset à præsago patre, fore vt mūdus aquâ & tum igne periret, ipse prouidè columnas duas destituisse dicitur, alteram *lapideam*, alterā *latericiam:* vt illa aquis, hæc igni superesset. In iis, quæ inuenta notaque hactenus essent, inscripsisse: & istam quidem absumptam; illam super Flauij Iosephi æuo fuisse. quod eius fide totum hîc trado. Μένει δὲ ἄχρι τῆς δεῦρο κατὰ τὴν Συριάδα: *Manet verò ad hoc æui in Syriæ regione.* Ita nec communi quidem illâ illuuione Sapiētia vetus periit; tum adminiculo isto fulta; tum [illegible] certiusque, quia Noachus ille, qui superfuit, annos sexcentos ante inundationem vixerat: atque ita ab Adami poste- Lib. I. Antiq. Iud. cap. III.

 ris,

ris, & à patre suo Lamecho, qui cum ipso Adamo vixerat, multa potuit & debuit hausisse. Ab isto iam eiusque stirpe, vt illa per terrarum orbem, sic Sapientia diffusa, in Chaldæos, Ægyptios, Æthiopas, Indos, Persas, Scythas, Gallos, Celtas, & quidquid aliud alibi hominum fuit. Nam de Iudæis quid dicam? certum vel in primis habuisse ac coluisse, iaminde ab Abrahamo patre suo, & Moyse: eique Vates & Sacerdotes præiuisse. Salomonis etiam regis scripta quàm hoc ostendunt? & plura aliorum fuisse non ambigimus, etsi æuo sublata. Quin & sectæ paullatim apud eos Essæorum, Sadducæorum, Pharisæorum: qui solet exitus esse sapientiæ senescentis, & pænè dicam delirantis. Sed hæc est illa igitur, quam BARBARICAM philosophiam suprà, sed Græcorum appellatione dixi. Cur enim reipsâ Barbara? nam & cultæ gentes olim fuerunt, & Græcis ipsis hunc cultum animorum communicarunt. Hæc consensu prisci tradiderunt, quibus curâ æuum & res in eo veteres nouisse: interque eos Clemens Alexandrinus. Φιλοσοφία τοίνυν, inquit, πολυωφελές τι χρῆμα, πάλαι μὲν ἤκμασε παρὰ βαρβάροις, κατὰ τὰ ἔθνη διαλάμψασα, ὕστερον δὲ καὶ εἰς Ἕλληνας κατῆλθεν: *Philosophia, res varie vtilis, olim quidem viguit apud Barbaros, per gentes sparsim resplendens, postremò denique ad Græcos etiam venit.* Idem Augustinus: qui *præter Italicos & Ionicos, etiam aliarum gentium philosophos* numerat & nominat, *Atlanticos, Libycos, Ægyptios, Indos, Persas, Chaldæos, Scythas, Gallos, Hispanos.* Et Atlanticos intellegit, qui in Africa consederunt, siue Mauritaniâ eius parte: duce Atlante eò delati. quem Saturni fratrem fabulantur, & astrologum faciunt (Et non falsò) eoque creditum cælum humeris sustentare. Procopius auctor, ad vrbem *Tingim columnas duas albas marmoreas visi, in quibus Punicâ linguâ scriptum:* NOS MAVRISI, QVI FVGIMVS A FACIE IOSVE FILI NVNIS PRAEDONIS. *Lybici,* quos adiungit, finitimi sunt, ab hac aut aliâ propagine: nisi & *Æthiopum sophos* (de quibus statim) capis. Iam *Ægyptij* noti, eorumque sacerdotes, scientiæ & sacrorum simul antistites ac cultores. Ipsæ litteræ sacræ hos ingerunt, dum produnt *Moysem omni doctrinâ Ægyptiorum institutum.* Neque ita proderent, si damnarent. Et ab illâ maximè gente, ob situs opportunitatem & commerciorum, certum est Philosophiam, eiusque formam

I. Strom.

VIII. De Ciuit. cap. IX.

II. Bell. VVandal.

Medi-

Medorum, in varias gentes, atque ipsam Græciam translatam. Adde *Indos*. apud quos duplex genus, Alexandro regi eiusque comitibus notum, & per eos notificatum, *Brachmanes*, & *Germanes*. Ita enim Straboni dici video: iterumque inter *Germanes*, genus quoddam qui *Hylobij*, *quia in siluis viuunt*, appellati. Lib. xv.
Hos omnes, & dogmata eorum in parte, describit idem: & vide Clemens Alexandrinus hos vno communi nomine *Gymnosophistas* appellat, quod idem Apuleius, Solinus, Augustinus alibi. & Strabo: atque addit Clemens: Διττὸν δὲ τούτων (Γυμνοσοφιστῶν) I. Strom.
γένος, οἱ μὲν, Σαρμᾶναι αὐτῶν, οἱ δὲ, Βραχμᾶναι καλούμενοι. καὶ τῶν Σαρμανῶν οἱ Ὑλόβιοι προσαγορευόμενοι, οὔτε πόλεις οἰκοῦσιν, οὔτε στέγας ἔχουσιν, δένδρων δὲ ἀμφιέννυνται φλοιοῖς: *Duplex Gymnosophistarum genus, alij Sarmanæ* (ita videntur, aliter paullò quàm Straboni) *alij Brachmanæ dicuntur. Et inter Sarmanas sunt Allobij* (scribendum verò *Hylobij*, ex te & ex Strabone) *qui nec vrbes colunt, nec tecta habent, arborum corticibus vestiti*. Itaque hi postremi, veri *Gymnosophistæ* sunt: nomen ab iis in alios nomen diffusum. Quos tamen etiam apud Æthiopas Hieronymus agnoscit: *Indorum*, inquiens, *Brachmanas, & Æthiopum Gymnosophistas*: cui & Philostratus consentit, ab aliis vix dissentientes. Nam probabile, ex Indiâ in Æthiopiam cum re & nomine suo venisse. Adde caput & doctorem iis fuisse *Buddam* quemdam, *quem è latere suo virgo dicebatur generasse*. Hieronymo ita scriptum: & an ad natalem Euæ è sua virgine, per ambages eunt? Idem Clementi nominatur *Butta*, *& vt Deum coli ab iis*, tradit. Sequuntur *Persæ*: & cui inter eos primi eorum *Magi*? *Chaldæi* deinde, & ipsi, in cælesti magna scientiâ, noti: sicut & *Scythæ*, apud Iustinum & Curtium: & denique *Druidæ Gallorum*. Neque enim pedem hîc figimus, neque opus est aut vsus est: illud constet, Philosophiam ab orbe condito, & vbique ferè orbis fuisse, nec sine directione & numine diuino. Conseruanda enim semper aliqua semina cælestis illius humanæ sapientiæ: etsi in alias, ac malas sæpè, fruges degenerarent. Illud in hac *Barbarica* pulchrum corollarium: Ὅτι ἀρχαιότατοι τῶν φιλοσόφων (Clementis verba) οὐδὲ ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν ... ἀλλ' οἱ νεωτερίζοντες τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας τε καὶ ἀτελοῦς, ἐλεγκτικῶς, ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὸ ἄχρηστον ἐξάγονται: *Quòd vetustissimi philosophantium*, MINIME AD

Lib. IIII. in Ezech. cap. XIII.

Adu. Iouin. I.

VIII. Strom.

CON-

CONTENDENDVM *vel disserendum ferebantur* : *sed* HI NOVI *apud Græcos, ambitione vanâ & inutili impulsi, reprehendunt & litigant, & ad* MERAS INEPTIAS *nugasque delabuntur.* Non possum, Auditor, quin leuiter hîc sistam, & pulcherrimum institutum laudem. Quo fine tot disputatiunculæ? ad vitam? non faciunt. ad verum? sæpè obruunt. Ad exercitium? hoc non nego: sed quanto vtiliora alia, in quibus acuere & producere ingenij hunc mucronem erat? Nam pleraque ista circa verba, & minuta sunt: & diu tamen impediunt ac ligant. Ariston olim pulchrè, hos tales *cum iis comparabat, qui cancros comedunt. nam propter exiguum alimentum, circa crustas & testas diu occupantur.*
Epist. XL-IIII. Tale hîc. Atqui acuta sunt. *Quid dicis?* ait Seneca. *nihil est acutius aristâ. Quædam inutilia & inefficacia ipsa subtilitas facit.*

DISSERT. VI.

De sectâ Italicâ: eius auctore Pythagorâ: item bonitate, sed non diuturnitate. Aliquid de Nigidio, Sextio, & Senecâ in hanc inclinatis.

DE *Barbaricâ* dixi: quæ vicina origini suæ, id est Deo fuit: sequitur ITALICA, quæ à Barbaricâ manauit, & proximè ab eâ abest. Huius caput *Pythagoras*: ô magnus, & ingenij iudiciique præstans vir! aut vtraque me fallunt. De æuo eius aliquid ambigui aut varij repetio. Plinius: *Veneris stellæ naturam Pythagoram deprehendisse, Olympiade* XLII. *qui fuit annus Vrbis* CXLII. Is erat Tarquinij Prisci regnantis annus quintus. Dionysius, *in Italiam venisse & docuisse post quinquagesimam Olympiadem*: quod esset, Seruij Tullij primo regno. Cum eo Liuius consentit: at Cicero leuiter dissentit, & *regnante Tarquinio Superbo in Italiam venisse*, tradit. Hoc idem Agellius, ipsis fere verbis, in Chronologiâ suâ. Repetit & alibi Cicero, *Pythagoram in Italiâ temporibus iisdem fuisse, quibus L. Brutus patriam liberauit.* Hæc omnia Olympiadem LIX. aut & LX. tangunt, quâ istâ floruisse eum Diogenes prodit. Augustinus, *cœpisse excellere & nosci, eo tempore quo soluta est captiuitas Babylonica*: quæ fuit Olympias quinquagesima. At Eusebius, viguisse in LXIII. obiisse in LXIX. Hæc omnia cum Plinianâ notâ ægrè consistere possunt:

[Margin notes: II. Natur. Hist. cap. VIII. — II. Antiq. — I. Tuscul. — Lib. XVII. cap. vlt. — IV. Tusc. — XVIII. De Ciuit. cap. XXXVII.]

possum nisi admodum iuuenis sanè, imò puer, stellam illam & cursum eius obseruauit: quod non probabile. Quia ab illo anno Pliniano, ad dictam LXIX. Olympiadem, anni sunt inter paullo minus *octoginta*. Atqui vixit dumtaxat totidem annos, vt Heraclides prodidit; aut vt alij, *nonaginta*. An Plinius, si fortè, ex vulgato errore, ad Numæ æuum voluit eum trahere? quod & ex libro XIII. cap. XIII. dicas. Sed de natali terrâ etiam variatur, & alij Samium, alij Tuscum adfirmant. De Etruriâ, præter Aristoxenum in Diogene, etiam apud Plutarchum Sulla quidam adfirmat, & apud Clementem Alexandrinum Aristarchus ac Theopompus. Sed addit idem, quosdam Syrium aut Tyrium origine eum facere, atque ita ad Barbaros relegare. Italiæ equidem hanc gloriam libens asseruerim: sed vbiubi natus, peregrinatus variè est, in Ægyptum *ad Memphiticos vates* (ait Hieronymus:) vbi & *Oenuphim Heliopolitam* audisse Plutarchus, *Sonchedum archiprophetam* Clemens tradiderunt. Adiit Babylonem etiam, & Persarum magos, atque adeo *Nazarethi Assyrio discipulum fuisse qui nonnullis Ezechiel vates putatur*, narrat & approbat idem Clemens. Ad Indos & Brachmanas pariter & dogmatum similitudo apparet, alibi declaranda. E Græcis etiam *Pherecydem Syrum* audiuit: & (vt Apuleij verbis dicam) *fertur & penes Anaximandrum Milesium naturalia commentatum: necnon & Cretensem Epimenidem, inclutum fatiloquum, & piatorem disciplinæ gratiâ sectatus: itemque Leodamantem, Creophyli discipulum. qui Creophylus memoratur poëta* HOMERI HOSPES, *& æmulator canendi fuisse.* Vbi mirum hercules de *Platone*, quem [illegible] tanto posteriorem esse. Puto fuisse, *fatiloquum, & piatorem*, [illegible] è duplici illâ notâ Epimenidem describit, & celebrem fuisse ostendit. * *Piator* autem est, qui purgat lustratque res aut homines: quod munus obiisse, imò instituisse, Epimenides ille traditur. Diogenes: Λέγεται δὲ καὶ πρῶτος οἰκίας καὶ ἀγροὺς καθῆραι, καὶ ἱερὰ ἱδρύσασθαι. *Dicitur & primus domos atque agros expiasse, & templa sacrasse.* Exempla etiam piationum eius, apud eumdem, [illegible]. *Solonem* alij substituunt: sed sine auctore, nec res fuit. [illegible] igitur isti; & gratulor quòd etiam ab Homeri scholâ [illegible] illius qui fons & caput est, inter Græcos quidem, sapientiæ [illegible]. Sed à peregrinationibus suis, in Italiam redit, &

IIX. Quæst. Conuiu. cap. VII.

1 Strom.

Epist. CIII.

De Isid. & Osir.

1. Strom.

II. Flor.

* Piatrix mulier in Festo.

quę didicerat cœpit docere. Insedit *Graeciam, quae Magna dicta est, eamque priuatim & publicè* (ait Cicero) *praestantissimis & institutis, & artibus exornauit.* Instituta obserua. quia rempublicam ipse & adseclę eius vel maximè curarunt, imo & rexerunt: veri Philosophi, nec ad vmbram aut otium, sed rem & actionem facti. In tantâ autem excellentiâ doctrinæ, modestia mirifica fuit. ac

* Alij, Leontem Phliasiorum.

primus ipse apud * Polycratem Samium tyrannum, cum alij eius stud:j ad id tempus *Sophi* siue *Sapientes* appellati essent, repudiauit nomen, Deo vni id conuenire adserens, & *Philosophum* se est, nouo tunc nomine, professus. quod deinceps à tanto exemplo in vsu fuit. Crotone, Metaponti, Tarenti, atque in iis locis vixit, *cœtusque iuuenum habuit* (ait Liuius) *aemulantium studia doctrinae.* Nec pauciores sexcentis erant, qui ad eum vndique, & ab ipsâ Româ,* confluebant: ac qui *auditione illâ dignati erant, scribebant suis, tamquam nimium aliquod magnum adepti. Domum eius, Cereris templum appellabant; vicum in quo ea sita, Muséum.* Et verò ex hac domo præstantissimi philosophi, * πρῶτα ἀνδρῶν, profecti: qui non in partes sectasque secti, sed conspiratione laudabili opinionum & sensuum, patriam suam & orbem terræ, pro se quisque illustrarunt. *Zaleuci Charondaeque Leges laudantur* (ait Seneca:) *hi non in foro, nec in consultorum atrio, sed in Pythagorae tacito illo sanctoque secessu didicerunt iura, quae florenti tunc Siciliae, & per Italiam Graeciae ponerent.* De quibus Laërtius pariter: Πολλοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀπεργάσασθαι καλούς τε καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας, εἰ τὰ δὲ Ζάλευκον καὶ Χαρώνδαν τοὺς νομοθέτας: *Multos per Italiam doctos bonosque viros effecisse, etiam Zaleucum & Charondam legislatores.* Quid Archytam Tarentinum? *qui septem annos patriae praefuit, cùm alij non nisi annum ex lege possent:* & idem in Philosophiâ plurima commentatus, quorum fragmenta ad nos pauca venerũt, numquam sine laude, vel admiratione potiùs, legenda. Ab eâdem scholâ *Empedocles, Epicharmus, Alcmaeon, Hippasus, Philolaus, Eudoxus:* quos Laërtius dabit. Fuêre & *Archippus* & *Lysis*, qui ex Italiâ profugi, Thebis scholas habuêre: ac Lysidis discipulus, magnus ille *Epaminondas*. Fuit & *Timaeus Locrensis*, Platoni laudatus: qui in Dialogum eius nominis, è libro huius *de Mundi animâ*, multa transtulit siue transscripsit. Quod alij ad Philolaum trahunt: à cuius heredibus scripta emerit, atque ita

Lib. I.

Laërt.

* prima virorum.

Epist. xc.

Laërt. & Suidas.

Hieron. Epist. adu. Ruffin.

[illegible] lus. Obiecit Timon, apud Agellium: Lib. III. cap XXII.

Πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἠλλάξαο βίβλον,

Ὅθεν ἀπαρχόμενος * τιμαιογραφεῖν ἐδιδάχθης. * Ex Laertio hæc sic legenda.

Sed quod ad discipulos, enumerare longum sit: dico non medie, sed vel primæ illius classis. Claudiano Mamerto nominantur, Lib. II. De stat. An. cap. VIII. præter dictos, *Eromenes Tarentinus, Aristeus, Gorgiades, Diodorus,* quos famâ & scriptis claruisse ostendit: Io. Stobæo, *Clinias, Cri*[illegible] *ratidas, Damippus, Diotogenes, Ecphantes, Hipparchus, Hip*[illegible], *Metopus, Moderatus, Onatus, Polus Lucanus, Pempelus,* [illegible] *ne* mulier, *Stenidas, Theages, Teles.* Et fragmenta horum [illegible] bes, cur non ab aliquo, cum ceteris Pythagoricis, colle[illegible] ut colligenda? Videas in iis omnia plena sapientiæ, & cui [illegible] as, probitas, atque ipsa virtus inserta. Duo sunt etiam ex[illegible] non dicendi: *Aristoxenus Tarentinus*, qui Aristotelem Suidas. ipsum audiit, sed offensus, quòd Theophrastum in scholâ sibi [illegible] isset, eum mortuum insectatus est. Fuerat anteà audi[illegible] *Xenophili Pythagorici*: & varia huius dogmatis reliquit, inter [illegible], *Sententias & Apophthegmata Pythagoræ*, quorum particulæ [illegible] bæo. Alter, *Ocellus Lucanus*, Pythagoræ ipsius auditor. [illegible] Platoni laudatur in epistolâ ad Archytam, nominatur Phi- Apud Laër. [illegible] Iudæo, Luciano: & liber hodie sanè doctus exstat *De Uni-* De mundi incorrupt. [illegible] *teri.* Item tertius etiam est, de quo tria verba. Nam *Tele-* [illegible] suprà nominaui, & in numero posui: meretur excerpti, si quid [illegible] ptis eius (apud Stobæum) possum iudicare. Insignis vir [illegible], & miror nusquam aliter celebrari. Ex ipso hoc colligo, Ita[illegible] gente, Thebis tamen exsulem vixisse, tempore Antigo[illegible] is, cum Stilpone Philosopho, aut non diu post illum. [illegible] menta, vt tetigi, in Stobæo, symbola optimæ mentis. Sed [illegible] lo Pythagorâ quæri video, scripseritne? Negat Plutarchus [illegible] *Neque Pythagoras* SCRIPSIT QVIDQVAM, *neque Socra-* In Alexandro. [illegible] *Arcesilaus, Carneades,* PHILOSOPHORVM GRAVISSIMI. Idem Iosephus: Αὐτοῦ μὲν οὖν (Πυθαγόρου) οὐδὲν ὁμολογεῖται σύγγραμ- I. Contra Apion. [illegible] *Ipsius Pythagoræ nullum scriptum firmiter recipitur.* Claudia[illegible]nus Mamertus: *Pythagoræ, quia* NIHIL *ipse* SCRIPTITAVE- II de Stat. Anim. cap. III. RIT, *à posteris quærenda sententia est.* Et Hieronymo cùm Ruf[illegible]nus obiecisset, temerè eum Pythagoræ scripta affinxisse: diuer[illegible]lò, & parùm constanter id affirmat. Laërtius tamen *ludere*

etiam eos censet, qui nihil adfirmant scripsisse. Ἔνιοι μὲν οὖν, inquit, Πυθαγόραν μηδὲ ἓν καταλιπεῖν σύγγραμμά φασι, διαπαίζοντες. quasi aliter in noto confessoque esset. Ipse autem tria eius volumina recenset, *Doctrinale*, *Politicum*, *Physicum*. Plinius, Proclus atque alij, alia eius citant: atque etiamnunc *Aurea carmina* circumferuntur, Hieronymo χρυσᾶ παραγγέλματα dicta· quæ etiam Iamblichus, vt idem ait, *latissimo opere est commentatus*. Citatur & Stobæo sæpiùs: etsi reuerà ego ad priores inclino, germanum eius scriptum nullum fuisse, sed à discipulis sub magno illo nomine quædam diuulgata. AVD. Miratum me debeo dicere, te sic ex animo (ita obseruaui) diffundi in eius viri laudes. LIPS. Prorsus ex animo; & iudicio tamen, nisi fallor. Multi mihi & boni suffragantur. vt Cicero: *Pythagoras præstanti sapientia, & nobilitate.* Vbi tamen de nobilitate hæreo, nisi siquam doctrinâ parauit: nam à genere non fuit. Idem Cicero: *Pythagoras & Plato, locupletissimi auctores.* Apuleius: *Vir ingenio ingenti, ac profectò*, SVPRA CAPTVM HOMINIS, *animi augustior.* Condignum hoc illo est: sicut istud Flauij Iosephi: Πυθαγόρας ὁ Σάμιος ἀρχαῖος ὢν, σοφίᾳ δὲ καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ πάντων ὑπειλημμένος διενεγκεῖν τῶν φιλοσοφησάντων, οὐ μόνον ἐγνωκὼς τὰ παρ' ἡμῖν δῆλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγενημένος: *Pythagoras Samius inter veteres, qui* SAPIENTIA *& erga Deum* PIETATE, *censendus est omnes qui* VNQVAM *philosophati sunt excedere; is, dico, Pythagoras palàm non solùm nouit nostra & Iudæorum instituta, sed etiam in multis* SECVTVS EA *& æmulatus est.* Et addit Hermippum auctorem, qui in vitâ eius prodidit, *multa à Iudæis in suam Philosophiam transtulisse.* Quis abnuet, qui illa pauca etiam, reliqua nobis, lustrabit & examinabit? Illud autem Clementi traditum, nescio an admittendum, *circumcisum & recutitum* Iudaico ritu fuisse. Alius viderit. hoc nunc in viri laudem iure traham, quod ille ipse *Plato, nihil ab hac sectâ, vel paullùm deuius, Pythagorissat.* Quod & Aristoteles asserit: Μετὰ δὲ τὰς εἰρημένας φιλοσοφίας, ἡ Πλάτωνος ἐπεγένετο πραγματεία· τὰ μὲν πολλὰ τοὺς Πυθαγορείους τούτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ ἴδια παρὰ τὴν Ἰταλικὴν ἔχουσα φιλοσοφίαν: *Post has iam dictas philosophias, Platonis superuênit commentatio. in multis quidem adsecla & Pythagoreorum comes, tamen & propria quædam, seorsim ab Italicâ, habens.* Atque hæc, quod indignêre, tam laudabilis

sectæ,

Adu. Ruffin. — IV. Tusc. — II. de Diuin. — II. Flor. — Contra App. I. — Apul. II. Flor. — I. Metaph.

[illegible], acriter quidem, sed non diu viguit: & *scholam eius durasse* [illegible] *nonam & decimam generationem*, Laërtius scripsit. Quæ Græcè concepta, Καὶ αὐτοὶ τὸ σύστημα διέμειναν μέχρι γενεῶν ἐννεακαίδεκα. Vnâ, inquam, voce *nouemdecim* istæ generationes siue Ætates [illegible]tur, temporum fœdo errore. Nam addit ipse *extremos* [illegible]*, quos Aristoxenus viderit, Xenophilus atque alij, ex Philolai &* [illegible] *disciplinâ*. At verò isti compares aut leuiter suppares Ari[illegible] & Alexandri æuo: quomodo igitur tot *Ætates*? Enim[illegible] ipse Diogenes numerat ab Olympiade LX: &, age, produc ad CXX quò censere licet eos dictos peruenisse. Si communi [illegible]: siue *Ætates* triginta annis definis; vides quantum [illegible]. Itaque verius diuisim legi ἐννέα καὶ δέκα, & accipere *nouem* [illegible]*em*. Sed notes etiam, dixisse Laërtium σύστημα, id est *colle*[illegible] *& corpus* illud non vltrà mansisse. nam quin singuli & [illegible] diu posteà fuerint, non est fortassis ambigendum. Sed [illegible] igitur statim post Socraticum illum fætum, vt est inge[illegible]m * καινοτομία, desita & emortua illa Pythagorica secta, [illegible] in Italiâ ipsâ. vbi tamen, longo interuallo, reuocare co[illegible] P. Nigidius Figulus, de quo Cicero: *Denique sic iudico, post* [illegible] *Pythagoreos, quorum disciplina exstincta est quodammo*[illegible] *in Italiâ Siciliaque viguisset, hunc exstitisse, qui illam renoua*[illegible] communiùs verba Ciceronis accipi, de Naturæ scien[illegible], non conegatum. Sub Augusti deinde æuum *P. Sex*[illegible]*ter* exortus est, qui huc inclinauit: sed & post eum Sene[illegible]. Ipse de se: *Non pudebit fateri, quem iuueni mihi amorem* [illegible]*oræ iniecerit Sotion. Docebat quare ille animalibus abstinuis*[illegible] *quare posteà Sextius. Dissimilis vtrique caussa erat, sed vtrique* [illegible]*a*. Enimuerò ad *Sextium* istum, Eusebij notam in Chro[illegible]raho, quæ est quadragesimosecundo *Augusti anno*. Ibi scri[illegible]. *Xistus Pythagoricus philosophus nascitur.* Prauus, aut nul[illegible], [illegible] *Xistus*: & in meo scripto codice *Sextus*. é quo nihil am[illegible] *Sextium* rescribere. Quia enim animalibus abstinuit, ha[illegible]s vulgò eius sectæ: etsi Seneca contrà tendit. Nam alibi: [illegible]*us est deinde liber Q. Sextij patris, magni viri, si quid mihi cre*[illegible], *& licet negent, Stoïci.* Vides? Stoïcum ipse vult: at negant [illegible], & Pythagoricum, inquit, censent. Sed de ipso plura ad Se[illegible]m. Visa igitur caput tollere hæc secta, sed conatu inualido,

Innouandi studium.

De Vniuerso.

Epist. CVIII.

Epist. LXIIII.

VII. Nat. Quæst. cap. vlt. statimque bonâ fide corruit & defecit. Seneca: *Pythagorica illa inuidiosæ turbæ schola præceptorem non inuenit.* Heu, bona tam parum viuacia aut firma esse! Atquin iterùm repeto, non aliam sectam vel auctores (nec Stoicos excipio) videri mihi magis ad Prudentiam & Sapientiam iuisse.

DISSERT. VII.

Tres Græcanicæ Philosophiæ partes, an sectæ: ac primò de Poëticâ.

TERTIA porrò natio Philosophorum, GRAECANICA est: etsi vix scio an hoc nomen iure tueatur. Non quidem ex asse. nam & multi eorum ac ferè primi, exteri aut Barbari (vt ipsi appellant) fuêre: in Græciâ tamen vixere, atque eos docuêre. Triplex hæc iterùm facienda, *Poëtica, Ionica, Eleatica:* etsi alij solam *Jonicam* recensere contenti. sed nos ordinem amamus, & discrimen hoc iure adnotamus. *Poëtica* est illa vetustissima, in quâ Musæus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus: quos certum sapientiæ studia coluisse, & largiter honesta propagasse, sed versu, & fabellarum velis multa texisse. Nam id æui augustius censebant, & maiestati rerum aptius, carminibus complecti, & grandiore sono efferre: quod mutauit primus Pherecydes Pythagoræ doctor, *versuum nexu repudiato,*
II. Flor. *conscribere ausus passiuis verbis*, vt Apuleius loquitur, id est solutis atque vulgatis. Sed inter istos, incredibile est quantum vnus HOMERVS emineat: cui *palmam ingeniorum*, ab omni æuo, iure meritissimo Plinius adiudicat: cuius *immortalem cæle-stemque naturam* Fabius veneratur & suspicit: cui ipse Democri-
* Lege οὐκ ἂν ὄν. tus hoc elogium tribuit: Ὅμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης, ἐπέων κόσμον ἐτεκτήνατο παντοίων, ὡς * οὐκ ἐνὸν ἄνευ θείας καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτω σοφὰ καὶ καλὰ ἔπη ἐργάσασθαι: *Homerus naturam sortitus diuinam variorum carminum ornatum fabricatus est: neque est profectò sine* DIVINA ET GENIALI NATVRA *tanta Sapientiæ & Elegantiæ versus facere.* Nota mihi nunc de *Sapientiâ. neque enim*, vt Plu-
de Musicâ. tarchus ait, *quisquam existimet voluptati tantùm illa composita:* ἀλλὰ τὸ βαθύτερον ἐστι νοῦς ἐγκεκρυμμένος τοῖς ἔπεσι: *sed verò altior pro-fundior-*

fundiorque mens & intellectus occulitur in iis versibus. Quę eruenda [illegible] est, sed non nisi ab eo, qui ipse mentem Sapientiâ tinctum habet. Ideò Plato censuit, οὐ δεῖν τοὺς ἀμυήτους τῆς σοφίας Ὁμηρικοῖς [illegible] ποιήμασιν, ἵνα μὴ μύθοις ὀνομαστὸ γεμίζειν τὴν ψυχήν: *non debere qui initiati nondum sapientiæ, incidere in Homerica poëmata, ne fabellis c[illegible] Heroëm illum scribere.* Neque hercules scripsit. sed vt [illegible]nis sacrisque vela solent oppandi & aulæa: sic ipse à primo profanorum aspectu subduxit altiora dogmata, & fabularum o[illegible] pallio quodam texit. Atque vt diuina omittam (quæ in eo [illegible]minanti mirifica, & ad sublimem nostramque veritatem propinqua) ad mores & Ethicam tamen palàm conducit. &, vt Basilij verbis vtar, πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὁμήρῳ ἀρετῆς ἐστιν ἔπαινος, καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει, ὅ, τι μὴ πάρεργον: *omnis poësis Homeri laudatio virtutis est, & omnia ipse eò dirigit, nisi siquid parergum & ornatus causâ accedit.* Satis, etsi nec satis, de Homero, & *Poëticâ* philosophiâ: e quâ fructum hunc capere, non nisi magni viri [illegible], & ætate iudicioque maturi. In Alcib.

DISSERT. VIII.

De Ionica Philosophiâ, & Thalete auctore: de successione eius, atque examinati Sidonij quidam versus: de Socrate, & ab eo sectis. atque in Tabulâ propositæ.

VENIO ad *Jonicam*: quæ nomen & numerum præcipuè habuit. cui initium *Thales* dedit: & quos ei apponunt septem Sapientes. De illo Iustinus Martyr, & Diogenes, πρῶτον φυσικῆς φιλοσοφίας ἄρξαι: *primum Naturalem philosophiam incohasse.* Adu. Gentes. Atque idem *primus* (apud Græcos) *astrologiæ secreta rimatus*, ab eodem Diogene traditur, *& Solis deliquia conuersionesque notasse.* Hæc omnia *nullo præceptore vsus, nisi quòd cum Ægyptiis sacerdotibus, eò profectus, familiariter est versatus.* Itaque hunc quoque hausisse è fonte *Barbarico* verum est: imò ipsum fuisse Barbarum plerique asserunt, è Phœnice oriundum, Iudææ finitimâ, & cum *Neleo* patre Miletum migrasse, ibique ciuem adscriptum. Obiit Olymp. LVIII. Successit ei *Anaximander Milesius*: huic *Anaximenes Milesius*: huic *Anaxagoras Clazomenius.*

qui

qui PRIMVS *ſcholam è Mileto Athenas traduxit*, vt Clemens notat, & initium dedit nobili huic Philoſophiæ domicilio: etſi Diogenes hoc adtribuit *Archelao*, qui mox ſucceſſit. Sed fortaſſe parum cogitatò. nam ipſe in vitâ Anaxagoræ, *triginta annos* eum Athenis egiſſe, idque à *viceſimo* ætatis anno, adfirmat: denique Lampſaci obiiſſe. quando igitur Mileti docuerit, ſederitque? Ei ſucceſſor *Archelaus Athenienſis*, conſenſu omnium *Socratis* præceptor. Omnium dixi, quos equidem viderim. ſolum Sidonium excipio, qui in hac decantatâ ſucceſſione aliquid mutat aut turbat. Nam ita ſcribit, vbi ex propoſito eam

Carm.xv. exſequitur:

Quartus Anaxagoras Thaletica dogmata ſeruat.
Iunior huic iunctus reſidet collega, ſed idem
Materiam cunctis creaturis aëra credens.
Poſt hos Arceſilas diuinâ mente patratam
Conicit hanc molem, confectam partibus illis
Quas atomos vocat ipſe leues. Socratica poſt hunc
Secta micat.

Quid hoc eſt? in numero ſimul, & perſonis, variat. Primùm, *Iuniorem collegam* quem appellat? *Archelaum* cenſet accuratiſſimus & doctiſſimus eius interpres: & cauſſam habet, quia Plu-

Lib. I. De Placit. cap.III. tarchus hoc ipſum de *Aëre*, adſcribit Archelao. Sed *Arceſilas* igitur ille quis eſt? nemo alius interpoſuit, & omnes *Archelaum* doctorem Socratis fecerunt. Nec ſanè *Arceſilas* vllus innotuit in hoc cœtu, ante illum Academicum, de quo ſtatim. Mea ſententiâ, *collega* ille *iunior* non ſit Archelaus, ſed *Diogenes Apolloniates*, qui reuerà condiſcipulus & collega Anaxagoræ apud Anaximenem fuit. Clarè auctor in eius vitâ Laërtius: qui & ipſam illam de *Aëre* ſententiam adſcribit. Τὸν τε ἀέρα, πυκνούμενον καὶ ἀραιούμενον, γεννητικὸν εἶναι τῶν κόσμων: *Aërem, denſum vel rarum factum, genitorem eſſe mundorum.* ſi non legendum, τῶν ἐν κόσμῳ: *quæ in mundo.* Conuenit in hunc magis, quàm *Archelaum.* qui quo modo *collega* ſui doctoris? quomodo *iunctus ei reſidat?* quæ Sidonius notificando huic ſcripſit. Sed nihilominus in *Arceſilâ* hæremus. expediámne? fortiter, & *Archelaum*, non nolente verſu, reſcribam. Nónne hoc meliùs, in ſententiâ Archelai aliquid labi Sidonium, quàm toto homine aberrare?

Nam

Nam hoc de Atomis, nemo istis, sed Democrito & eius ligurritori Epicuro delegauit. Ergo ista secta *Jonica*, & hactenus simplex, atque in *Physicis* dedita tantùm. *Socrates* superuênit, qui, vt hoc quoque cum Sidonio,

——de naturæ pondere migrans,

Ad mores hominum limandos transtulit vsum:

Ethica introduxit. id est, quod aiunt, de cælo ad terras Philosophiam deuocauit. Magnum virum fuisse, credere tot magnis viris par est: sed ipse monumenta ingenij sui, præter discipulos, nulla reliquit. Isti plures fuêre, doctrinâ scriptisque nobiles: & qui velut officinas sapientię plurifariàm instruxêre. Ab hoc capite iam sectæ natæ, & tamquam ex alto vertice aquarum diuortia: quas recensere, vereor vt longum sit, & cum tui tædio, mi Auditor. AVD. Meóne? iamdiu aueo perdiscere. Adiui enim: sed vt in labyrintho confusas semitas implexasque video, & vestigia statim reduco. Theseum te mihi præbe, & filum dirige secuturo. LIPS. Imò poteras hoc absque Theseo. et si alij, fateor, carptim & breuiter tangunt; Laërtius, qui ex professo voluit aut debuit, neglegens vel inconstans fuit. Audi igitur, siue potiùs vide, STEMMA SOCRATICVM, & eius ramulos aut flexus.

SOCRATES.

ARISTIPPVS *Cyrenaicus*: à quo *Cyrenaici*.

- *Arete* filia.
  - *Aristippus Metrodidactos*. illius filius, discipulus, successor.
    - *Theodorus* Ἄθεος, posteà θεός.
- *Ptolomaus*.
- *Antipater*.
  - *Epitimedes Cyrenaus*.
    - *Parabates Cyrenaus*.
      - *Hegesias Peisithanatos*: à quo *Hegesiaca secta*.
      - *Anniceris Cyrenaus*: à quo *Anniceria*. de quâ etiam Strabo Lib. XVII.

Xenophon.

Aeschines.

PHAEDO *Eliensis*: à quo *Eliaci*.

- *Plistanus*.
- *Anchipylus*.
- *Moschus*.
  - *Menedemus Eretriensis*: à quo *Eretrici*.
  - *Asclepiades Phliasius*.

EVCLIDES *Megarensis*: à quo *Megarici*. qui iidem *Eristici*, & quibusdam *Dialectici*.

- *Eubulides Milesius*.
  - *Aleximus Eliensis*.
  - *Apollonius Cronus*.
    - *Diodorus Cronus*.
- *Clitomachus Thurius*.
- *Stilpo Megarensis*.

PLATO *Atheniensis.*

Speusippus Atheniensis, ex sorore nepos Platonis.

Xenocrates Chalcedonius.

Polemo Atheniensis.

Crates Atheniensis — *Crantor Solensis.*

Hactenus VETVS *Academia*: & in Platonis præceptis isti manserút. sed Crantoris discipulus

Bion Boristhenites, in secta inconstans.

Arcesilaus, auctor secundæ, siue MEDIÆ fuit. patriâ *Pitaneus* ex Æolide. Latinis est *Arcesilas.*

Lacydes Cyrenæus: quem *Noua Academiæ* auctorem bis terque Laërtius facit. falsò, si Tullium, & Clementem, Empiricum, aliosque audis.

Telecles. — *Euander.*

Hegesinus Pergamenus Laërtio. qui est Clementi *Hegesilaus.*

Carneades Cyrenæus, verus auctor NOVÆ *Academiæ*: quartus, vt Cicero, ab Arcesilâ.

Clitomachus Carthaginiensis.

Philo, & *Charmidas*: *qui* QVARTAM instituerunt. Empiricus apertè, & ex Cicerone.

Antiochus, auctor QVINTÆ. idem Empiricus.

Aristoteles Stagirites: à quo Peripatetici.

Theophrastus Eresius.

Strato Lampsacenus. — *Demetrius Phalereus.*

Lycon Troadensis.

Aristo Ceus.

Critolaus Phaselites.

Diodorus.

ANTISTENES *Atheniensis*, matre Phrygiâ: à quo *Cynici.*

Diogenes Sinopensis.

Monimus Syracusius. — *Crates Thebanus.* — *Onesicritus Aeginensis.*

Hipparchia eius vxor. — *Metrocles* huius frater. — ZENO *Cittieus*, à quo *Stoici*: de quibus seorsim mox dicam & diducam. — *Menippus Phœnicius.*

DISSERT. IX.

Secta Eleatica, & variatio in auctore. Confundi cum aliis à quibusdam. Successio in tabellâ.

VIDISTI oculis *Ionicam* successionem, mi Auditor: tertia ELEATICA superest. de quâ Cicero: *Omitto & illa quæ relicta iam videntur, & Herillum, qui in cognitione & scientiâ summum bonum ponit. qui cùm Zenonis auditor esset, vides quantum ab eo dissenserit, & quàm non multum à Platone Megarici, quorum fuit nobilis disciplina: cuius, vt scriptum video, princeps Xenophanes, quem modò nominaui: deinde eum secuti Parmenides & Zeno. itaque ab his Eleatici philosophi nominabantur. Pòst Euclides, Socratis discipulus, Megareus; à quo iidem illi Megarici dicti, qui id bonum solum esse dicebant, quod esset vnum.* In quibus verbis de *Herillo* quod notat, verum est: & è *Stoïco* nostro Stemmate liquet, itemque Laërtio in eius vitâ. Sed de *Xenophane* nodum habet, quod sequitur: *Principem eum disciplinæ Megaricæ* fuisse. Imò *Euclides* ille fuit, quod ipse subdit, & Tabula nostra dicit: *Eleaticæ* autem caput *Xenophanem Colophonium*, qui tempore Hieronis regis Siculi fuit, & Epicharmi poëtæ, Clemens Alexandrinus palàm facit. Nisi ea mens Ciceronis, consentire ferè *Megaricos & Eleaticos*: & quamquam nomen ab Euclide mutarunt, rem fuisse à Xenophane; etsi nomen sectæ tunc datum à duobus discipulis qui *Eleates* erant: *Parmenide*, inquam, & *Zenone*. Siquis melius, audiatur. Ceterùm, nostro sensu, *Eleatica* diuersa est à *Megaricâ*: & ortum successumque hunc habet.

4. Acad.

XENOPHANES *Colophonius.*

Parmenides Eleates.

Melissus Samius.

Zeno Eleates.

Leucippus Eleates.

Democri-

Democritus Abderites.

Protagoras Abderites.	*Metrodorus Chius.*
	Diogenes Smyrnæus.
	Anaxarchus Abderites.
	Pyrrho Elienſis.
	Nauſiphanes.
	Epicurus.

Hi ſunt *Eleatici*, etſi quidam paullò aliter diſponunt: ſed ego cùm alios, tum Clementem maximè ſum ſecutus. Video Laërtium, quid Laërtium? maiorem auctorem Strabonem, cum *Italicâ* ſiue *Pythagoricâ* ſectâ hanc confundere: an quia Parmenides & Zeno Itali fuerunt? Nam *Elea* ſiue *Velia* in Lucanis eſt: & ab iſtis *Eleatici* dicti. Tamen dogmata valdè diuerſa ſunt, & mihi placeat ſeparari. Satis de *Græcanicâ*: quam Varro quidem attollit, & magno elogio, *Canam veritatem Atticæ philoſophiæ alumnam* facit: ſed tamen eius apices nónne vides Barbaros fuiſſe? Orpheum è Thraciâ; Homerum ex Ægypto, vt plerique, certe in eâ doctum, vt omnes; Thaletem è Phœniciâ, Zenonem ex eadem; multos ex Africâ. Imò vnæ Cyrenæ plures dederunt, quàm ipſæ Athenæ: & nobiles magnoſque. Eæ autem Ægypto finitimæ, & hæc Iudææ: denique, vno verbo, ab Oriente ſapientia orta. Ideò, inquit Clemens, Καὶ ὁ τρόπος τῆς παρὰ τοῖς παλαιοῖς φιλοσοφίας, ὡς Ἑβραϊκὸς καὶ αἰνιγματώδης. βραχυλογίαν γ' οὖν ἠσπάζοντο, τὴν παραινετικήν, τὴν ὠφελιμωτάτην: *Modus priſcis philoſophandi velut Hebraïcus, & ænigmaticus. nam breuiloquentiam amplectebantur, quæ admonitioni conuenit, & eſt vtiliſſima.* Habes de Sectis, quod ſufficit: nec enim omnia: & Varro apud Auguſtinum valdè plures collegit. Ex triplici enim primario Bono, quod alij in *Animo*, alij *Corpore*, alij *Vtroque* ponebant; *Varro ſubtiliter ſcrutatus, tam multam dogmatum varietatem aduertit, vt ad ducentas octoginta octo Sectas, non quæ iam eſſent, ſed eſſe poſſent, adhibens differentias quaſdam, perueniret.* Quomodo autem, idem Auguſtinus dicet: vide, ſi lubet.

[Margin: 1. Strom. — De Ciuit. Dei xix. cap. 1.]

DISSERT. X.

Stoici obiter laudati, eorum ſucceſſio: & de auctore ipſo Zenone.

STOicos in hac recenſione requiri à te iamdiu ſcio: ſed dilatos à me, non omiſſos. Cauſſa, quia ſeorſim dare placuit, Philoſophorum (pro meo ſenſu) maximos optimoſque: ideoque ſeorſim, & in ſuâ Tabulâ, dabo apices eorum, & qui familiam hanc, vt ſic loquar, duxerunt. Caput omnium,

ZENO *Cittiéus.*

Perſæus. Erillus, qui defecit. *Cleanthes Aſſius. Ariſto Chius. Athenodorus Solenſis.*

Sphærus Boſphoranus. *Chryſippus Solenſis.*

Diogenes Babylonius. *Zeno Sidonius.*

Antipater Sidonius. *Zenodotus.*

Panętius.

Poſidonius. *Aſclepiodotus.* *Apollonius.*

Et plures. quorum nomina facilius, quàm ſucceſſionem aut æuum, certò dare. Ergo quoſdam differo, iſtos leui luce perfuſurus. ZENO ductor eſt, qui *Cratetis Cynici* auditor, *verecundiâ prohibitus, ne in illam impudentiam* (Diogenis verba) *ſe daret.* Itaque dogmata ferè tenuit, ſed leuiter à vitæ genere & habitu abiuit. Is patriâ *Cittiéus* fuit, id eſt è *Cittio* Cypri opidulo, ad Lib. XIIII. mare, ortus. Strabo: Κίττιον, ἔχει λιμένα κλειστόν. ἐντεῦθέν ἐστι Ζήνων, ὁ τῆς Στωϊκῆς αἱρέσεως ἀρχηγέτης: *Cittium, habet portum qui claudi poteſt. illinc ortus Zeno, Stoïcę ſectę dux & princeps.* Diogenes: Ζήνων Κιττιεὺς, ἀπὸ Κύπρου πολίσματος Ἑλληνικοῦ, Φοίνικας ἐποίκους ἐσχηκότος: *Zeno Cittiéus, è Cypri opidulo Grecanico, ſed quod Phœnicas incolas habuit.* Suidas hoc ipſum: Φοῖνιξ δὲ ἐπεκλήθη (Ζήνων) ὅτι Φοίνικες ἔποικοι

τοῦ πο-

τοῦ πολυχρίου ἐγένετο: *Pænus cognomine dictus est* (Zeno) *quoniam Pæni* (Græcè *Phœnices*) *incolæ opiduli fuerunt.* Cicero huc spectat, aut qui apud eum Zenoni illudunt: *Tuus ille* POENVLVS (*scis enim Cittiéos, clientes tuos, è Pœnicià profectos*) *verba versare cœpit.* Et alibi: *Zeno Cittiéus, aduena quidam, & ignobilis.* Illudunt, in quo iure glorietur ipse: è maioribus esse Syris, & Iudææ finitimis, a quo tractu sapientia in alias oras, vt dixi, diffusa. E quâ autem Pœniciæ parte? Sidone, vt opinor. ex Diogene: Ἀντεποιοῦντο δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ ἐν Σιδῶνι Κιτιεῖς: *Afficiebantur erga Zenonem etiam Cittiéi, qui in Sidone erant.* Vt appareat eam gentem, siue familiam amplam, colonias emisisse, & illam à se in Cypro vrbeculam dixisse. Patria ergo talis: quis ipse? peregregius: factis, verbis, scriptis laudatus, & laudandus. Vita continens, adstricta, & austeritati atque inopiæ propior: & quod in Decreto publico Atheniensium perscribitur, *aureà coronà donatus* (raro in id genus hominum honore) *quia vitam suam exemplar omnibus proponebat*, CONSENTANEAM VERBIS *ac doctrinæ.* O verè philosophum! & qui paratis opibus donisque abstinuit, imò spreuit. Nam rex *Antigonus Gonatas* (inter bonos magnosque ponendus) sæpè ad hunc visendum, audiendum, fruendum Athenas venit: ad se præmiis euocauit: numquam mouit. Itaque dicere solitus rogantibus, *Cur illum ante omnes suspiceret? Quia*, inquit, *multa me & magna sæpiùs offerente, numquam neque elatus neque humilis apparuit.* Vult dictum, mansisse in tenore & æquilibrio illo animi, in solâ virtute fundati. Itaque illo mortuo, idem rex proclamauit: *Quale theatrum perdidi?* Sed quamquam in amicitiâ hac regis, & totius populi affectu, pauper perseuerauit, vno an nullo seruo contentus? De vno, Diogenes suadeat, qui aliquando *percußisse seruum in furto deprehensum* narrat: de nullo Seneca, qui satis adfirmatè: *Vnum fuisse Homero seruum*, NVLLVM ZENONI, *à quo cœpit Stoïcorum rigida & virilis sapientia*, SATIS CONSTAT. Ne dubitari quidem vult: esto, faueo & credo. Vitâ, moribus, sermone, habitu, seuerum vel, prauè interpretantibus, austerum fuisse autumant: nisi si in conuiuio & potu: vbi remittebat, & detendebatur. Omisi dicere, de initio eius siue aditu ad Philosophiam: qui ab iniuriâ Fortunæ, aut veriùs beneficio, fuit. Mercator enim, & diues (ad

IIII. De Finib.

V. Tusc.

In Zenone.

Consol. ad Helu. cap. X.I.

mille talenta possedisse dicitur) Athenas venit, purpuram è Tyro vænalem vexit: naufragium fecit, & in portum Philosophiæ venit. Nam cùm Athenis mæstus versaretur, legere cœpit, rogare, discere, denique *Crateti* adhærere: annos iam natus circiter triginta. Vixit autem *nonaginta octo*, vt plerique tradunt; vt Persæus eius discipulus, dumtaxat * *septuagintaduos*. Sepultus publicè, ex decreto Atheniensium, in *Ceramico*: Diogeni traditum, in quo & verba Decreti. Pausanias non pugnat, qui *monumentum Zenonis, & Chrysippi Solensis*, extra vrbem ponit, prope Academiam: quia duplex scilicet *Ceramicus*, & in vrbe via, & extra vrbem ager, vbi sepeliri solent de rep. bello vel aliter benè meriti. Plura scripsit: sed quod excerpam ad ingenium iudiciumque viri notificandum, *Pythagorica*, & *Quæstionum Homericarum libros quinque*. Vides in quibus auctoribus deditus fuerit? vtroque capite Sapientiæ, & quod eius alumni mecum mirentur.

* *Ipsemet in epistolâ ad Antigonum, octogenarium se scribit.*

DISSERT. XI.

Discipuli eius, & præcipui deinde doctores: descripti vel laudati ab aliquot notis.

AT hunc CLEANTHES excepit, qui Φρεάντλης ioco dictus, à labore quem noctibus sumebat, *puteos exhauriendi*; vt diem studiis, & alimenta sibi daret. Præter Diogenem, etiam Seneca: *Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locauit manus.* Patria *Assus* fuit, vrbs Æolidis: quod & Strabo sic testatur. *Naturâ & arte munita est Assus, à mari & portu arduum & difficilem ascensum habens. Cleanthes Stoïcus philosophus, qui Zenoni Cittico successit in scholâ, & eam Chrysippo Solensi reliquit, hinc natus est.* Simplicius, *Statuam Cleanthis admirabilem vidisse se* testatur, *in ipsâ Asso, magnificentiæ Romani Senatus specimen, viri eius honori dedicatam.* A Cicerone *Pater Stoïcorum* dicitur: & alibi, *Maiorum gentium Stoïcus.* Meruit hæc & plura elogia, ipse quoque vitâ ac scriptis egregius: & multa horum versu Iambico complexus. Fragmenta docent. Longæuus item, & Zenonis annos dicitur æquasse. Diogenes: & adde Lucianum in Longæuis.

Epist. XLIIII. Lib. XIII. Cōment. vltimo in Epict. III. De Nat. deor. IIII. Academ. Qq.

CHRYSIPPVS huic successit, cui *Soli* patria, vrbs Ciliciæ, posteà *Pompeiopolis* dicta: quòd prędones ibi Pompeius locasset.

Dioge-

Diogenes ambigit an non *Tarsensis* fuerit: Strabo definit, *Chrysippum Solensem, patrem verò Tarsensem: sed huc commigrasse.* Mirifice hunc laudant. vt Cicero: *Chrysippus acerrimo ingenio.* Iterùm: *In omni historiâ curiosius.* Itemque: *Somniorum Stoicorum vaferrimus interpres.* Denique alibi: *Qui fulcire putatur porticum Stoicorum.* Cui adsonat illud παροιμιῶδες apud Diogenem: Lib. xiv. II. De Nat. deor.

Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν Στοά:

Chrysippus haud esset, nec esset Porticus.

Et doctrinâ sanè multâ, lectione, atque scriptione fuit: adeò vt volumina reliquerit ad *septingenta & quinque*: vicitque numero priores omnes, victus ab Epicuro. Itaque Cicero alibi: *Nihil esse à Chrysippo prætermissum in Stoicis.* Nube autẽ testimoniorum in scriptis vti solet; adeò vt in quodam opere cùm Euripidis Medeam totam ferè inseruisset, qui librum tenebat rogatus, *Quid scripti esset? Euripidis Medea,* facetè responderit. Logicæ autem plurimam operam dedit: ingenio atque arti ita fisus, vt dictitaret, *Doctrinâ dogmatum* (id est Decretorum) *se egere tantùm: nam probationes à se reperturum.* Et vulgò iactabatur, *Si dij vellent Dialecticâ vti, Chrysippeâ vsuros.* Itaque *solius Logicæ partis volumina reliquit trecenta vndecim.* Notabile, an & laudabile? Negat Seneca, & audet *Chrysippum in ordinem cogere, magnum virum, sed tamen Græcum: cuius* ACVMEN NIMIS TENVE *retunditur, & in se sæpè replicatur: etiam cùm agere aliquid videtur, pungit, non perforat.* Bonum iudicium, & vniuersè etiam amplectendum. Sanè Chrysippus, à moribus & vitâ, ad disputatiunculas diuertisse videtur: & vno verbo, *virilem illam Sapientiam eneruasse.* Etsi ipse in vitâ tamen purus, & animi erecti. adeò vt, cùm multa scripserit, numquam Regi aut Dynastæ aliquid inscripserit: extra ambitionem, & fructu operis aut famâ contentus. Sed & sui magnâ fiduciâ. cuidam roganti, *cui filium optime instituendum traderet?* respondit, *Mihi. nam siquem supra me putarem, ipse me ei darem.* Magnum ingenium fuisse, clarum est; virum, probabile. nec de Logicâ nimis obstat, quia ipse quoque ostendit & edixit, talia iuuenibus magis, & in flore aut luxu quodam ingeniorum, quàm viris senibusque conuenire. Nam ad Dialecticum Cleanthi imminentem, *Desine,* inquit, *hunc grandem natu à seriis abducere: nobis iuuenibus hæc propone.* I. De Finib. Diogen. in Vitâ. Ibid. Ibid. Ibid. I. De Benef. c. IV. Diog. Diog.

Sentiebat, iuuenes præparari per hæc talia & exerceri: viros & maturos in melioribus esse. Ceterùm acuminis laudem tulit. & 1. De Benef. c. XIII. Seneca de eo pronunciat: *Chrysippus, penes quem subtile illud acumen est, & in imam penetrans veritatem: qui rei agendæ caussa loquitur, & verbis non vltrà quàm ad intellectum satis est, vtitur.* Nota inibi & Breuitatem, & quamquam multa, non multis scripsisse: quod proprium ferè Stoicorum fuit. Vixit annos LXXIII. & statua ei ab Atheniensibus posita, in Ceramico. quam, quia fermè à vicino equite occuleretur, Carneades Κρύψιππον appel- De Finib. I labat. Cicero eius meminit: *Statua est in Ceramico Chrysippi, sedentis porrectâ manu.* Non ergo mirum, occultum fuisse & oppansum ab equite, quia *sedentem*, vt solent docentes: & alias Lib. I. etiam tenui atque infirmo corpusculo fuit. Pausanias, *Chrysippi Solensis statuam locat in Gymnasio, quod Ptolomæum à conditore dicitur, haud longè à foro.* Ergo *Ceramicum interiorem* accipi hic magis est. Ad alios eo. AVD. Verbum interpono. quî Dialectica illa Chrysippi (nam obseruaui) sic in pretio, cùm Aristotelis iam esset? quâ nobis quidem nihil videtur perfectius aut acutius. LIPS. Nobis. alia olim iudicia: nec nos in morte omnium Chrysippi operum sententiam feramus. Sequitur, & excipit

ZENO *Sidonius.* de quo Diogenes in Zenone, cùm plures fuisse hoc nomine notat: *Quintus*, inquit, *Chrysippi discipulus, qui libros quidem paucos scripsit, sed complures reliquit discipulos.* Euse- Lib. XV. Præpar. Euang. bius, vbi Chrysippum nominasset, addit: Τὸν μὲν γὰρ τούτου μαθητὴν ϗ διάδοχον τῆς σχολῆς Ζήνωνα φασὶν ἐπισχεῖν περὶ τῆς ἐκπυρώσεως τῶν ὅλων: *Nam huius* (Chrysippi) *discipulum &* SVCCESSOREM *Zenonem, aiunt dubitasse super vniuersi conflagratione.* De hoc ipso Suidas, & dubitatum de patriâ ostendit: *Zeno Dioscoridis filius, Tarsensis: vt verò quidam, Sidonius, discipulus Chrysippi Tarsensis, Philosophi Stoici, & successor.* Ab eodem doctore

DIOGENES, cognomento *Babylonius.* non quia verè ibi In Vitâ Diog. Cynici. natus, sed à vicino & notiore loco sic dictus. Laërtius: *Fuit & Diogenes Stoicus ex Seleuciâ oriundus: sed Babylonius, ob vicinitatem, cognominatus.* Cic. I. De Diuinat. III. De Offic. Chrysippi auditor fuit: *magnus & grauis Stoicus* Ciceroni insignitus. Factum eius, philosopho & Stoâ dignum, in Senecâ: De Irâ III. cap. XXXVIII. *Diogeni Stoico de Irâ cummaximè disserenti adolescens proteruus inspuit. Tulit hoc leniter ac sapienter: Non quidem,*

dem, inquit, irascor, sed dubito tamen an irasci oporteat. Stoicum agnominat tantùm; & sic sæpè in Stobæo, atque hunc puto. Romæ fuit, legatus. de quo Cicero: *Lælio & Scipione adolescentibus, Stoicum Diogenem, & Academicum Carneadem, video ad Senatum ab Atheniensibus legatos esse missos: qui cùm reipub. nullam vmquam partem attigissent, essetque eorum alter Cyrenæus, alter Babylonius; numquam profectò scholis essent excitati, neque ad illud munus electi, nisi in quibusdam principibus* (Romanis) *temporibus illis fuissent studia doctrinæ.* Sed addo etiam, Carneadem hunc discipulum Diogenis eius fuisse. Ex ipso Cicerone: *Cùm aliquid eiusmodi inciderat* (cauillatorium & spinosum) *sic ludere Carneades solebat: Si rectè conclusi, teneo; sin vitiosè, minam Diogenes reddat. ab eo enim Stoico Dialecticam didicerat.* Huic auditor successorque fuit IV. Tusc. IV. Acad. Quæst.

ANTIPATER *Sidonius.* quem Laërtius in Zenone, atque alibi, nominat. De disciplinâ à Diogene, Cicero auctor: *Aliud Diogeni Babylonio videri solet, aliud Antipatro discipulo eius, homini acutissimo.* Atque alibi in primis Dialecticis recenset: *Duo vel principes Dialecticorum, Antipater & Archidemus, opiniosissimi homines.* Attollit & Seneca: *Antipater, inter magnos sectæ huius* (Stoicæ) *auctores.* Nominat & Epictetus, velut inter Triumuiros: & Plutarchus hoc quoque ad notitiam viri prodit: *Stoicus Antipater, quia non valebat neque volebat pedem conferre cum Carneade, scribebat autem & libros implebat suis in eum refutationibus, καλαμοβόας, quasi Calamo-clamator dictus est cognomento.* Quòd calamo scilicet inclamaret, voce mutus esset. Reperio & *Antipatrum Tyrium*, item Stoicum: qui Catoni Vticensi in adolescentiâ doctor, atque adeò in contubernio Romæ fuit. Plutarchus in vitâ Catonis hoc prodidit: estque ille de quo Cicero: *Antipater Tyrius Stoicus, qui Athenis nuper est mortuus.* Verius autem, hunc diuersum à priore esse: sicut & *Antipatrum Tarsensem*, quem inter illustres Stoicos Strabo nominauit. An non iste sit, quem Cleanthis γνώριμον, id est *discipulum*, Clemens Alexandrinus fecit? Primo illi successit III. De Offic. IV. Acad. Epist. XCII. Lib III. Dissert. XXI. De Garrulitate. II. De Offic. Lib. XIV.

PANAETIVS, ille inclytus, & inter vertices. de quo Cicero: *Posidonij doctor, discipulus Antipatri, Panætius.* Rhodius patriâ fuit: quod Strabo notauit, eiusque maiores inter belli du- I. De Diuinat. Lib. XIV.

ces, aut Athletas. Magni eum fecit idem Cicero, ornauitque
IV. Acad. elogio: *Panætius Princeps, meo quidem iudicio, propè Stoicorum.*
IV. de Finib. Iterùm: *Homo in primis ingenuus & grauis, dignus illâ familiaritate Scipionis & Lælij.* Enimuerò Scipio ille Africanus posterior, ita virum æstimauit & amauit, vt domi habuerit, nec à se dimiserit, etiam cùm ad res aut bella iret.
IV. Acad. Cicero: *Historiæ loquuntur, P. Africani, in nobili illâ legatione, quam ante Censuram obiit, Panætium*
In Apoph. VNVM *omnino comitem fuisse.* De quâ ipsâ re Plutarchus: *Missus Africanus ad res regum inspiciendas, Alexandriam venit. Comitabatur eum amicus* VNVS, *philosophus Panætius, serui quinque.* Diu
III. De Offic. vixisse apparet. nam Cicero ex Posidonio tradit, *triginta totos annos superfuisse, postquam libros De officiis edidisset.* Seneca nominat aliquoties, sed tantùm.

POSIDONIVS, discipulus prioris, vt dixi: *Apameę* in Syriâ
De quo & Suidas. natus. Alius ab isto est, item Stoicus, qui *Alexandrinus* Diogeni agnominatur: æuo anterior, & Zenonis ipsius auditor.
Epist. XCI. Sed hic noster nobilior, & Senecæ laudatus: *Posidonius, vt mea fert opinio, vnus ex iis qui plurimum Philosophię contulerunt.* Ci-
Ex Fragm. libri de Philosophiâ. ceroni: *Vidi in podagræ dolore vel omnium maximum Stoicorum Posidonium.* Quídni laudet? inter doctores eum habuit, & Rhodi operam dedit. Nam inibi vixit plurimùm, remp. rexit, scho-
Lib. XIV. lasque habuit, etsi alibi natus. Strabo: Ποσειδώνιος δὲ ἐπολιτεύσατο μὲν ἐν Ῥόδῳ, καὶ ἐσοφίσευσεν, ἦν δ' Ἀπαμεὺς ἐκ τῆς Συρίας: *Posidonius Rhodi remp. administrauit, & sapientiæ studia docuit, in Syrię tamen Apameá natus.* Idem, vixisse circa suum æuum ostendit, laudat-
Lib. XVI. que: Ἀνὴρ τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων πολυμαθέστατος: *Vir philosophorum*
II. Tusc. *nostri ęui plurifariàm doctissimus.* Narrat Cicero, Pompeium eius visendi audiendique, è Syriâ redeuntem, deflexisse Rhodum
Lib. VII. cap. XXX. (addit Plinius, *percuti de more fores à lictore vetuisse, & fasces ianuę submisisse eum, cui se Oriens Occidensque submiserat:*) deflexisse, inquam Rhodum: & cùm decumbentem, grauiter podagrâ ægrum, repperisset, doluisse quòd audire eum non posset. Sed Posidonium non tulisse, vt frustrà tantus vir venisset. itaque dixisse, cum dolore interpellante pugnantem, & subinde exclamantem, *Nihil agis dolor. quamuis sis molestus, numquam confitebor te malum esse.* Hæc magni & Stoici animi, diuersa ab
In Hortensio. iis quæ in Fragmento eiusdem Ciceronis alibi: *Vidi in dolore poda-*

p-d ... *vel omnium maximum Stoicorum Posidonium, nihilo ipsum, quàm Nicomachum Tyrium hospitem meum, fortiorem.* Sed caue Ciceronis ea censeas; imò alterius (vt in Dialogis) philosophos oppugnantis & fugillantis: an non ipsius Hortensij? Qui Rhodi pariter cum viderit: etsi Romæ etiam potuit. si verè Suidas, *Posidonium Romam, ducente M. Marcello, venisse.* Hoc vero magis a..det, quàm cum Scipione Africano vixisse: etsi in Athenæo palam scriptum. Nam vbi Strabonem Geographum laudasset, addidit ad æuum eius notandum, *Non ita recentem scriptorem esse: quippe qui scribat in libro* VII. *Geographię, cognouisse sese Posidonium illum Stoicum philosophum, qui Scipioni Carthaginis domitori adhæsit, conuixitque.* Hæc sunt nimia mira: nec de *Posidonio*, sed *Panætio* certa. Itaque id nomen omnino reponendum, nisi lusum & ridicularium errorem Athenæus errauit. Potuit autem Strabo nouisse Panætium, qui ad vltimum senium venit, adolescens. Tamen hodie in Strabonis hæc non legas, nisi fallor. Hic est porrò Posidonius, cuius moderatio, non eruditio solum laudatur, iudicio Stoicus: & ideò aliquando dissentiens, vt qui *sectam deserere maluerit* (Galenus de eo) *quàm veritatem.* Atque ista ferè successio est ad Augusti æuum: neque vltrà quęro. Addam è Sidonio Imagines & habitudines quorumdam. Nam ille in epistolâ quadam, ait *per gymnasia vel pritanéa pingi Zenonem fronte contractá, Chrysippum digitis propter numerorum indicia restrictis, Euclidem propter mensurarum spatia laxatis, Cleanthem propter vtrumque corrosis.* Inuenies inibi & de aliis Philosophis, sed ego meos excerpsi. De *Zenonis fronte*, non mirum. ...us & subacerbus fuit, superciliosus. Zenodotus in Epigrammate: Lib. XIV. Lib. IX. Epist. IX.

Ζήνων σεμνὸ πολιῷ σεμνὸς ἐπισκυνίῳ:

Cum cano augustus Zeno supercilio.

Denique in prouerbium iuit, *Stoicum supercilium*: &, *Stoica grauitas.* De Chrysippi *digitis constrictis*, dissentire Cicero videatur, qui facit *sedentem, porrectâ manu.* Sed potest pansa manus esse, & digiti cohærere, etsi non inflecti. Qui tamen habitus vix ad *numeros*, in quibus complicati variè solent: ad quos palàm Sidonius non hîc tantùm refert. Nam & alibi, *Chrysippi numeros, & Euclidis mensuras*, ita iungit. An ad Soritem igitur hæc Lib. IV. Epist. III.

 spectant,

ſpectant, cui Chryſippus inuentor, & illum numeroſum adſenſum vel deſcenſum? Dicas ex eodem Sidonio:

Carm. xxiii.
Non hunc, ſi voluit rotare rythmos,
Quidquam propoſito virum morari
Chryſippus potuiſſet ex aceruo.

Adde & Scholiaſten Perſij in illud, *Inuentus Chryſippe tui finitor acerui.* Sed vt de meâ mente dicam, longinqua ſatis hæc Sidoniana ſunt: magiſque obuium, ad Dialecticam & ſubtiles breueſque concluſiunculas eius referri. Id enim *digiti adſtricti* notare; & item manus porrecta, diſputantem poteſt. Simile in *Cleanthis corroſis digitis.* Neque hîc, inquam, aſſentior. quid enim ſingulare ille in Numeris aut Spatiis? & cur digiti ab iis corroſi? Vide an non ad diligentiam & intentionem viri magis referas: notumque per eam, *rodi vngues.* An & ad attritos digitos ab antliâ obiter adſpectum? cogitetur. Sidonius idem alibi:

Carm. ii.
—— arroſo quidquid ſapit vngue Cleanthes.

DISSERT. XII.

Alij aliquot clari Stoici, & præſertim qui in Senecæ ſcriptis.

AVD. Alios omittis, in Tabellâ & Indice poſitos: iuuet nouiſſe. Sæpiculè enim lego, & nomina occurrunt: neque æuo aut notis aliis ſemper diſtinguo. LIPS. Ad laborem addis: ſi gratum tamen, exſequar, & ſpero profuturum.

PERSAEVS eſt à latere primus. quem vides è ſcholâ Zenonis fuiſſe: atque ego è patriâ etiam addo. Nam & ipſe *Cittiéus.* Quâ in re luſit apud Athenæum Bion Boriſthenites: qui conſpectâ ſtatuâ eius æneâ, in quâ inſcriptum, PERSAEVS ZENONIS KITTIEΥΣ: *ipſe erraſſe ſcriptorem dixit, faciendumque* οἰκιτιεύς: quod eſſet, *Zenonis famulus.* Scilicet, quod in Diogene eſt, verè famulatum Zenoni tradunt, libroſque deſcripſiſſe & alia miniſteria obiſſe: etſi poſteà ad Antigonum regem rediit, à quo donatus Zenoni fuerat. Apud iſtum (regem dico) ſapientiæ peramantem, & titulo ſuo dignum, in gratiâ fuit, atque etiam ad rem ciuilem & militarem promotus. Nam Acrocorintho eum præfecit, à quâ arce Corinthus ipſa, imò Pelo-

Peloponesus, pendebat: sed parùm felici exitu, cùm astu Arati Sicyonij capta arx fuit, & Persæus ipse eiectus, vel, vt quidam, interfectus. Eiectum, Plutarchus refert. qui etiam dictum eius posteà narrat. cùm disserente quodam, *Solum sapientem belli ducem esse*: subiecit, *Et nobis olim hæc visa, ex Zenonis scitis: sed mutaui, & iuuenis Sicyonius* (Aratum signabat) *aliter me condocefecit*. At interfectum, Pausanias claré. *Aratus*, inquit, *cùm Antigonus Acrocorinthum cum valido præsidio obtineret*, καὶ ἄλλους τὸ κρατήσας μάχῃ διέφθειρε, καὶ Περσαῖον ἐπὶ τῇ φρουρᾷ τεταγμένον: *cùm alios pugnâ victos interemit, tum ipsum custodiæ præfectum Persæum*. Iterat hoc ipsum posteà: Ἄρατος, inquit, καὶ Σικυώνιοι φρουρὰν ἐκ τῆς Ἀκροκορίνθου τὴν πᾶσαν ἐξήλασαν, καὶ ἀπέκτειναν Περσαῖον ὑπὸ Ἀντιγόνου ταχθέντα ἐπὶ τῇ φρουρᾷ: *Aratus & Sicyonij præsidium Acrocorinthi totum eiecerunt, & interfecerunt Persæum ipsum ab Antigono præpositum*. Athenæus hęc talia narrat, illudens Philosophastro: & ait eum, *dum assiduis compotationibus indulget, arcem ipsam cum Corintho amisisse; illum, qui anteà in suis ad Zenonem Dialogis contenderat, Omnia rectè facere sapientem, atque vnicum belli ducem esse*. Atque ipse Plutarcho propior, ἐκπεσεῖν dumtaxat, *excidisse* eum scribit, non interiisse. Scripsit *Dialogos Conuiuiales*, ex eodem Athenæo: & parum seria quædam alia, certè parùm ipse. Cicero hunc nominatum voluit: *Perseus Zenonis auditor, eos dicit habitos Deos, à quibus magna vtilitas ad vitæ cultum esset inuenta*. Et mox: *Perseus Cittiéus*. Sed vtrobique *Persæus* rescribendus, quia constanter Græci Περσαῖον dicunt.

In Arato. — *Lib. II.* — *In Achaic.* — *Lib. XIV.* — *I. De Nat. deor.*

ERILLVS, siue potiùs *Herillus*. qui omnia ad scientiam reuocauit, & eam vnum Bonum esse. Cicero aliquoties meminit: & Diogenes satis dicet, qui seorsim descripsit.

ARISTO *Chius* à patriâ, item inter Zenonis γνωρίμους, id est *discipulos*, philosophantium linguâ. Hunc Athenæus, ex Timone Phliasio, describit *Zenonis auditorem, sed adulatorem & asseclam Persæi*, iam dicti, *quia Antigono regi amicus erat*. Cicero aliquoties memorat, & à Zenone suo abisse ostendit. Nam *Aristo Chius*, inquit, *præfractus, ferreus, nihil bonum, nisi quod rectum & honestum est, esse dicebat*. Sed explicat magis, & addit: *Aristonis explosa sententia est, dicentis nihil differre aliud ab alio, nec res esse vllas, præter virtutes & vitia, inter quas quidquam interesset*.

Lib. VI. — *In Hortens. ex Fragm.* — *IV. De Finib.*

Itaque

Itaque *Media* omnia sustulit, nec in iis momenta vlla, quę Zeno censuisset. Sed plura de eius dogmate Diogenes, in fine Zenoniæ vitæ. Seneca virum nominat alibi hoc *Chij* cognomine, alibi *Stoici*: & ex ipso liquet eumdem esse. Etsi alij etiam *Aristones*, & duo quidem Peripatetici.

Epist. LXXXIX. & XCIIII.

ATHENODORVS *Solensis*, quartus in Tabulâ discipulorum Zenonis est. Diogenes inter inclytos & præcipuos nominat: aliquoties & Seneca noster (etsi absque cognomine) sed puto istum. Alioqui & alij hoc nomine fuêre. duos quidem Strabo suggerit, & Stoicæ item sectæ. *Tarsus Ciliciæ*, inquit, *edidit duos Athenodoros. quorum alter Cordylio cognomento, vixit cum M. Catone, atque apud eum obiit: alter Sandonis filius, quem & Cananitam à pago quopiam appellant. qui magnos honores à Cæsare Augusto, cuius doctor & familiaris fuerat, consecutus in patriam rediit, eamque turbatam ordinauit & rexit.* De M. Catone quòd ait, *Vticensem* accipies. nam & diffusiùs hoc paullò in vitâ huius Plutarchus denarrat. *Cato*, inquit, *incensus studio doctrinæ, cùm audisset Athenodorum Cordylionem cognomine, in Stoicis excellentem, Pergami agere, ætate iam grandem, atque eum regum & principum plurium amicitiam aut contubernia refugisse: arbitratus nihil se nunciis aut litteris profecturum, sumpto in duos menses iure legationis liberæ, ipsius in Asiam iuit, fretus virtutibus suis, quibus præda ea cederet. Quod factum. & expugnatum virum ac de sententiâ, post aliquot sermones, deiectum secum in castra duxit, ouans ac triumphans, vt re præclarissimâ gestâ, splendidiùs iustiusque quàm Pompeius aut Lucullus de regibus aut regnis, quæ tunc maximè capiebant aut vastabant.* Nota *Pergami* egisse: & ergo * εἰκότως esse illum, de quo Diogenes: *Athenodorum Stoicum Pergamenæ bibliothecæ præfuisse, inibi libros Zenonis interpolasse, sublatis quæ inuidiam aut infamiam vulgò habebant. Sed deprehensum, ipsum in periculo fuisse*: & an ea quoque caussa, cur facilior Catoni fuerit abducenti? Tres igitur Athenodori Stoici, & omnes Cilices: vltimus autem Plutarcho in Apophthegmatis nominatus, & Dioni in rebus Augusti.

De Tranq. c. p. III. Epist. X. & alibi.

Lib. XIV.

* probabiliter

In Zenone.

SPHAERVS Cleanthis discipulus, etsi Zenonem quoque audiuit. *Bosphorus* ei patria, & de vitâ ac scriptis eius pauca seorsim Laërtius: quem est videre. Cicero vnâ notâ commendat: *Definitiones superiores erant Sphæri, hominis in primis benè definien-*

IV. Tusc.

finientis, vt putant Stoici. Plutarchus Cleomenis Spartani illius praeceptorem facit, & ad gloriam hunc inflammasse. In Agide & Cleom.

De ZENONE *Sidonio* suprà dixi: neque enim firmiter scio quis in scholâ Chrysippo successerit.

De ZENODOTO, ex Laërtio Diogenis discipulum fuisse. In Zenone.

Est APOLLONIVS & ASCLEPIODOTVS: ille Straboni, hic Senecae aliquoties dictus.

Sed postremi hi parum nobiles: duo sunt extra ordinem dicendi. Prior ARCHIDEMVS, siue ARCHED. vt * plurimùm scriptus. Hunc Diogenes satis crebrò nominat, & quidem inter primores Stoicos, quibus ius censendi. *Tarso* Ciliciae ortum Strabo significat: si tamen de isto. *Et incolae,* inquit, *tantum curae ardorisque erga sapientiae & variae doctrinae studia habuerunt, vt vel Athenas vel Alexandriam superauerint, & sicubi inclytae & frequentes etiam sunt Scholae. Viri illustres ex eâ prodierunt, Antipater, & Archidemus, & Nestor, Stoici.* Epictetus saepiùs nominat, sed semper vt inter vertices, & qui vulgò sic censeretur. Etiam noster Seneca: [a] *Exclamanti alios opponam cum quibus litiges, Posidonium & Archidemum.* Cicero de eodem: [b] *Duo vel principes Dialecticorum, Antipater & Archidemus.* De isto, an alio, Plutarchus? cuius verba, vbi ostendit multos voluntarium exsilium elegisse: Ὁ δὲ Ἀθηναῖος Ἀρχέδημος εἰς τὴν Παρθῶν μεταςὰς, ἐν Βαβυλῶνι τὴν Στωϊκὴν διαδοχὴν κατέλιπε: *Atheniensis, Archidemus, in Parthorum regionem se transferens, in ipsâ Babylone* STOICAM SVCCESSIONEM *reliquit.* Notabile etiam Parthos hunc sectae insertos: & magnum viri ardorem, qui iuit, docuit, fecit. Dubitaui an idem esset: imò non videtur, cum illo Strabonis certè. qui *Tarsensis*, non *Atheniensis* fuit. An diuersi *Archidemus*, & *Archedemus*?

* Graecis quidem. nã Latinis ferè Archidemus.

Lib. XIV.

Lib. II. Dissert. IV. & XVII. & XIX.

Lib. III. Dissert. II.

[a] Ep. CXXI.

[b] IV. Acad.

De Exsil.

Alter quem volui suggestum, est SOTION. Debui Senecae caussâ, cui doctor ille fuit. Nam ita in epistolâ quâdam, vbi praeteritos annos recolit: *Modò apud Sotionem philosophum puer sedi.* Iterumque: *Non pudebit fateri, quem mihi amorem Pythagorae Sotion iniecerit.* An ergo Pythagoréus fuit? vix credam: sed non alienum ab eâ abstinentiâ, fortasse & aliis magnanimi viri sensus, aut institutis. Sítne hic, quem Diogenes & Athenaeus citanr,

Ep. XLIX.

Epist. LVIII.

citant, libris *De successione Philosophorum*: quem Stobæus, *De Irâ*: non adfirmem. vereor vt ille antiquior sit: magis inclinem esse, quem Plutarchus circa suum, id est Senecæ æuum, fuisse ostendit. In libro, De pietate fraternâ: Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων Ἀπολλώνιος ὁ Περιπατητικὸς ἤλεγξε τὸν εἰπόντα, δόξαν ἀκοινώνητον εἶναι, Σωτίωνα νεώτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ ποιήσας ἐνδοξότερον: *Sed & RECENTIORVM philosophorum Apollonius Peripateticus reprehendit & refutauit qui dixerat, Gloriam esse incommunicabilem. quippe iuniorem fratrem Sotionem illustriorem quàm seipse reddidit.* Tangit aliquod factum circa fratrē, nobis ignotum. Satis de *Stoicis* nobilioribus: nunc caussam nominis huius breuiter etiam dicam. Zeno in *Porticu* docuit, quę *Pisianactæa* olim dicta, posteà picturis variè à Polygnoto decorata, nomen illud ποικίλης siue *Variæ* accepit. Inde igitur nomen. & ἀπὸ στοᾶς, litterâ mutante & augente, Στωϊκοί appellati. Bono omine pinxit ille: & * πολύγνωτον hanc *Porticum*, & *Porticenses*, vt Latinè sic reddam, orbi terrarum factos scimus.

Diog. in Zen. initio. Plutarc. in Cimone, Harpocration in *Polygnotus*, Pausan. Persius Sat. III. ibi Schol.

* *multi-notam & nobilē.* ad nomen *Pictoris* allusum.

DISSERT. XIII.

Cynicos originem Stoicis dedisse, & Dogmata ferè conuenire. Illi ex professo laudati.

ANTEA *Zenonij* appellabantur etiam: & cur non *Cynici*? nam reuerà sunt pænè iidem. Itaque & ortum Stoicæ, sunt qui Antistheni adscribant, *Cynicæ* eidem conditori. Diogenes apertè: Δοκεῖ δὲ καὶ τῆς ἀνδρωδεστάτης Στωϊκῆς κατάρξαι: *Videtur & virilis illius Stoicæ sectæ princeps auctorque fuisse.* Quídni videatur? dogmata consentiunt, in vitâ & cultu aliquid mutant. Itaque Poëta rectè:

In Antisth.

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata curat
A Cynicis tunicâ distantia:

siue quia veste & habitu differebant; siue quia verecundiâ tantùm, & tegebant Stoici, quæ illi in aperto audebant. Sanè, vt Diogenes ait, κοινωνία τις ταῖς δύο ταύταις αἱρέσεσιν ἐστι. ὅθεν καὶ τὸν Κυνισμὸν εἰρήκασι σύντομον ἐπ' ἀρετὴν ὁδόν: *communio & societas quædam est his duabus sectis. vnde & Cynicismum dixerunt breuem ad virtutem viam.* Qui *dixerunt*? ipsi Stoici. Atque adeò Zeno definiuit,

In Menedemo.

niuit, τὸ σοφὸν αὐτὸν κυνιεῖν. εἶναι γὰρ Κυνισμὸν σύντομον ἐπ' ἀρετὴν ὁδόν: *Sapientem Cynicum debere esse. atque Cynicismum, compendiariam ad virtutem viam.* AVD. Ita mihi Stoicos tuos laudas? & Cynicos etiam facis? Apage sordes illas, & impudentiam. mihi Cicero inclamat: *Cynicorum natio tota eiicienda est. Est enim inimica verecundiæ, sine quâ nihil rectum esse potest, nihil honestum.* LIPS. Cicero, id est vulgus: hîc quidem. frustrà autem de Sapientiâ loquimur, si ad illum iudicem imus. Primâ fronte qui Cynica adspicit, tecum dicet: qui restat & inspicit, munditias, pudorem, decus, virtutem inueniet & laudabit. Itaque breuiter exploremus: & quidem ab ipso nomine, quod in ludibrium aut probrum trahunt. Aiunt à *canis impudentiâ* sic dictos; quia naturę in publico obsequuntur, ingerendo, ęgerendo, atq; etiam inserendò, animalis illius exemplo. Quod Empiricus abnuat, qui vbi Canem laudauit à sagacitate aut prudentiâ, *quòd commoda appeteret, incommoda vitaret; mala agnosceret, & mitigaret; sed & iustum, memorem, gratum esse; animosum, & malis infestum*: addit, *inde factum videri, vt Philosophi quidam* (Cynici) *se huius animalis cognomine commendarint.* Benè. quid enim tam proprium Cynicis, quàm bonos tueri & fauere, malos inuadere & allatrare? Laërtius & aliam caussam suggerit: *Docebat*, inquit, *Antisthenes in Cynosarge gymnasio, haud procul à portis: vnde & Cynicam sectam dictam sunt qui opinentur. Ipse quidem appellabatur ἁπλοκύων: simplex & ingenuus Canis.* In nomine, hoc est: dogmata autem si videas rectò animi oculo, quid culpes, imò quid non suspicias & admirêre? *Virtutem sufficere ad Beatam vitam. Eam in rebus factisque esse, non verbis. Sapientem sibi satis esse: eius enim omnia. Nihil ei nouum videri: Regem esse: non ad legem, sed virtutem viuere. Sola bona, pulchra; mala, turpia.* Denique *Finem homini, secundùm virtutem viuere.* Non hæc alta, & puri æthereique animi & iudicij dicas? Sed nemo meliùs veriusque legitimum Cynicum (falsos insuper habemus) descripserit, quàm magnus ille Epictetus, in Dissertatione huic rei propriâ, quam περὶ Κυνισμοῦ, *de sectâ Cynicâ*, indigetauit. In compendio, & ordine aliquo dabo, quæ ille, Stoico suo more, calidè aut confusè. *Cynicus*, inquit, EXPLORATOR *quidam est, & velut* LEGATVS *à Ioue ad visendas res humanas. Diogenes ille, inter capita eius sectæ, post*

Diog. in Zenone.

I. De offic.

Lib. I. Pyrrhon. cap. XIIII.

Lib. III. Dissert. XXII.

Chæronensem cladem ad Philippum regem perductus fuit, vt speculator. Statim fassus est. Et, Sum hercules, inquit, sed tuæ ambitionis, sæuitiæ, & luxus. Itaque monet & inclamat liberè, quæ bona, quæ mala sint demonstrat; appetenda, fugienda; Et elatâ manu, velut tragicâ scenâ conscensâ, homines miseriarū suarum, & vitiorum admonet, ab iisque ad meliora (quantum in ipso est) compellit. Idem est PVBLICVS DOCTOR *&* PAEDAGOGVS *generis humani, instruit simul ac castigat. Idem* MEDICVS *& velut* AESCVLAPIVS *quidam: qui statim demonstrare possit, Et illos si curatione suâ vtantur sanos fore, & suam valetudinem in argumentum proferre. Conuenite omnes, inquit, qui è pedibus, è capite, qui febri laboratis, conuenite cæci, amentes; ac videte me ab omni malo expertem & saluum. Denique dominus &* REX *est, sceptro & diademate à Deo ornatus: qui tales facere pollicetur, sibi audientes. Vt sciatis, ô mortales, vos felicitatem Et tranquillitatem, vbi non est, quærere: ecce ego exemplum à Deo vobis sum missus. Non rem habeo, agros, domum; non vxorem, liberos, familiam; imò nec stragulum, aut tunicam, aut aliud vasum. Videtis tamen quàm sanus sim? facite mei periculum. Nihil habeo, nihil egeo, ne cupio quidem: non hominem, non locum, non oblectatiunculam, sicut pueri Vindemiæ dies aut ferias. Ecquid mihi deest? nónne sine metu sum? nónne liber? Quando quisquam me in vouendo frustratum vidit? quando in vitando? Quando deum vel hominem aliquem incusaui? Quomodo autem alacer & erectus incedo? quomodo eos tracto & conuenio, quos vos timetis? nónne vt mancipia? Quis me conspecto, se* REGEM ET DOMINVM *suum videre non putat? Hæc ago, hæc curo: sicut eum oportet,*

Lib IIII. Dissert. VIII. [margin note]

Iterùm è III. Dissert. XXII. [margin note]

Ex Hom. [margin note]

Ὧι λαόι τ' ἐπιτετράφαται, ἢ πόσα μέμηλε:

Qui populos moderetur, & ampla negotia curet.

Atque hæc liberè omnia, sine trepidatione aut respectu: quippe qui solæ puriorem mentem conor circumferre. Non habeo satellites, gladios, pompam siue terriculamenta ista externa: eorum loco BONA CONSCIENTIA *dat fiduciam mihi & potestatem. Non ipse reprehendendus, in alios incurro; verecundiâ vbique ornatus, & Honesti amore, illud sine lege aut pœnâ colo. Ceteri parietibus, ianuis, velis teguntur: ego sub dio, in propatulo ago, omnium oculis & inquisitioni expositus, Deo me probo. Atque hæc cùm facio, euenit vt malè audiam, imò vapulem: quid mirum à pueris aut fatuis, Et qui tangi vlcera sua nolunt? Ego verò affectum aut curam non muto, aut mitto: dum vapulo,*

eosipsos

eosipsos QVI VERBERANT DILIGO, *tamquam pater omnium, tamquam frater. Neque animo solùm ita firmus & constans sum, sed corpus sufficit: & illo ipso doceo, tenuem & frugalem victum vires augere, adeò non lædere sanitatem. Quid calorem, frigus, incommoda? nihil. Ecce circumfero corpus meum, vt Diogenes, nitidus, pinguis, benè habitus: credite oculis sensibusque vera dici.* Hæc & plura (vtinam audire fas!) germanus ille Cynicus: de fucis, nullus hîc sermo. Neque nego in summo istos esse, ideoque vicinos lapsui, aut faciles transilire. Seneca noster signatè scripsit: *Hominis naturam Stoicos* VINCERE, *Cynicos* EXCEDERE. Ita est: quidquid supra Stoicos, modum pænè supra est: sed nec inutile, in vnâ parte sic esse, vt ad modum deinde ducant. Diogenes agnoscebat, & fatebatur, *imitari se chori magistros: qui tonum leuiter* EXCEDERENT, *sed vt reliquos reuocarent ad concentum.* Pulcherrimè. sint magnæ istæ animæ, quæ omnia externa calcent, despuant: & aliquid in rigore fortassis excedant, vt mollitiem nostram vincant. Ecce in Senecâ exemplum *Demetrij*: qui aut familiaris illi, aut doctor fuit, & plerisque item melioris animi aut studij Romæ notus, & carus. De quo ille quàm honorificè! *Demetrius Cynicus, vir meo iudicio magnus, etiam si* MAXIMIS COMPARETVR. Et meo hercules, ex iis quæ de ipso sparsim lego. Nam & Tacitus laudabiliter meminit: & noster iterùm effusâ, sed ex animi sensu, laudatione. quis enim mendico aduletur? noster inquam: *Demetrium, quem mihi videtur rerum natura nostris tulisse temporibus, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, & nos corripi posse. virum* EXACTAE, *licet ipse neget,* SAPIENTIAE, *firmæque in his quæ proposuit constantiæ. Eloquentiæ verò, quæ res fortissimas deceat, non concinnatæ, nec in verba solicitæ, sed ingenti animo, prout impetus tulit, res suas prosequentis.* Sed & alibi profitetur, *Demetrium* VIRORVM OPTIMVM, quem, inquit, *mecum circumfero* (in comitatu habeo) *& relictis conchyliatis, cum illo* SEMINVDO *loquor, illum admiror. Quidni admirer? vidi nihil ei deesse.* Sapis Seneca, plus vnâ horâ tibi ille conferet, quàm alij multis annis. *Nihil*, inquit, *deest.* Imò omnia desunt, si rem spectas; si animum, nihil. Iterùm noster: *Ego certè aliter audio, quæ dicit Demetrius noster, cùm illum vidi* NVDVM, *quanto minùs quàm* STRAMENTIS *incubantem? Tunc enim non præceptor veri, sed*

De Breu. Vit. c. XIV.

Laërt. in Diog.

VII. De Benef. c. I.

Ibid. cap. VIII.

Epist. LXII.

Epist. XX.

TESTIS *est*. Da aures aliquid è nostro sæculo accommodanti. *Cappucinos* istos quos dicimus, veræ virtutis, patientiæ, inopiæ, & (quod antiquis defuit) pietatis exemplar, quis sine animi aliquo motu & impulsu videt? quis non vel visos conferre ad eadem illa putat? ego censeo: & tales omnino Cynicos fuisse: excipio Pietatem, vt dixi, & Verecundiam: quarum illam æuum illorum abnuit, hanc institutum. Carpere enim & corrigere volebant: atque ore & animo ad eam rem opus. Sectam vides: altam simul & abiectam, nihil populare, nihil splendidum, imò nihil externum spectantem & sectantem: ideoque paucis seriò, neque diu probatam. Certè Sidonij iam æuo deliquerant, scribitque in enumeratione Sectarum:

EXCLVSI *propè iam Cynici, sed* LIMINE *restant:*

id est, adeò pauci, & sic pulsi, vt in limine hæreant ad egressum. Omitto: propriè enim Stoicos non tangunt.

DISSERT. XIIII.

Contra Stoicos; & quæ iis obiici solita.

AVD. At ego *Stoicos* tuos tango, si linguam mihi laxas. Laudas, & huc vocas: quàm multi reuocant? Hodie plerique omnes: & ludus ac iocus tu atque ego simus, qui hîc sumus. Sed & inter priscos, quàm multi graues! & grauia quædam istis obiiciunt, aut imponunt. Vis pergam dicere? LIPS. Me lubente. nam rectè olim Comicus:

Χαλεπὸν ἀκροατὴς ἀσυνετος καθήμενος:

Molesta res est, fatuus auditor sedens.

Ostende capere te: & aliquid interfare, *vt* (Cælij olim dicto) *duo simus*. AVD. Ergo facio, & dico obiici iis ista. Zenoni primùm, primo auctori, æmulationem & inuidiam, quę originem dederit dissensioni & Sectæ. In Academicis erat, id est Platonicis, Polemonis auditor: lis incidit cum Arcesilâ condiscipulo, ingenioso viro: ab ipso & priscis discessit, & *nouam hæresim*, vt Varronis verbis dicam, *nouo paxillo suspendit*. Fecit simile ille alter, à calore contentionum, vt fit, & *Nouam Academiam* excitauit. Tuus quid? nouam *Porticum*, inauditum anteà nomen. Et

rem si

rem si scrutaris, vix in eâ pugna, sed in verbis formulisque fuit. Cicero: *Zeno quoque eorum princeps, non tam rerum inuentor fuit quàm verborum nouorum.* Iterùm: *Aduena quidam, & ignobilis verborum opifex.* Itaque quæ alij adhuc *Bona Fortunæ aut Corporis*; hic *Producta* maluit dicere: quæ illi *Mala* eiusdem generis, hic *Reiectanea*: & talia complura. Totum etiam dicendi genus obscurum aut tenue: nihil pro copiâ, dignitate, aut luce antiquorum. Idem Cicero (& quis melior hîc iudex?) *Stoicorum non ignoras quàm sit subtile, vel spinosum potiùs, disserendi genus.* Alibi: *Vellunt de spinis, atque ossa nudant.* Iterumque: *Pungunt, quasi aculeis, interrogatiunculis angustis: quibus etiam qui assentiuntur, nihil commouentur animo, & iidem abeunt, qui venerant.* Sed & alij, ab hac caussâ, irrident τὰ ἐκ τῆς ποικίλης Στοᾶς λογάρια: *illos è variâ Porticu sermunculos.* Et Comicus quispiam:

III. De Fin. — V. Tuscul. — III. De Fin. — IV. De Fin. — Ibid. — Apud Athen III.

Ἀκούσατ᾽ ὦ Στόακες, ἔμποροι λήρου,
Λόγων ὑποκριτῆρες:
Audite Porticenses, nugiuenduli,
Sermonis arbitri & censores.

Apud eūd. lib. XIII.

Sed verba omitto. quæ compta à philosopho non requiri scio, nec florem illum orationis: tamen docere apta, & animis illabi: ergo rem videamus. Ea ipsa aut tenuis, aut alta nimis & superba. Tenuis, in diuisiunculis, distinctiunculis: quibus crebris valdè & non necessariis vtuntur. Superba in dogmatis, quæ fastum vbique & ventum habent. *Dolorem non malum: Sanitatem non bonum: Sapientem Diuitem, Regem, Deo parem esse.* Inde contumacia, & sui amor, aliorum contemptus: nec priuatorum tantùm, sed magistratuum, Principumque. Olim obiectum, cùm nota hæc secta, & viguit: vt Rubellio Plauto apud Tacitum, quòd *assumpsisset Stoicorum* ARROGANTIAM *sectamque: quæ* TURBIDOS *& negotiorum appetentes facit.* Accedit augendæ huic superbiæ, quòd & super hominem, & nimia quædam iactant: *Sine affectibus esse: Iniuriam non accipere: Scire omnia, non opinari*: & plura, quæ *Paradoxorum* titulo præscribunt. Denique & austeritas quædam, vel potiùs acerbitas, è dogmatis eorum innasci animis solet: Ciceroni quoque notatum. qui alibi ait *Asotos ex Aristippi, acerbos è Zenonis scholâ exire.* Itaque, vt concludam, nimia omnia in hac parte videntur, & præter

XIV. Ann. — III. De Nat. Deor.

ceteros

ceteros ſapere dum ſtuduerunt, à verâ, id eſt modeſtâ, Sapientiâ excidiſſe. Placet autem illud Euripidis:

——οὐ γὰρ οὐδ' ἀζήμιον
Γνώμην μὲν εἶναι τοῖς σοφοῖς λίαν σοφήν:
——non vel hoc noxâ vacat,
Si mens ineſt ſapientibus ſapiens nimis.

Præſcript. aduerſ. Hæret. Placet & hoc Tertulliani, *Noſtram inſtitutionem de Porticu Salomonis eſſe*: vt tuâ hac Chriſtianis quidem non ſit opus. Quæ viſa, dixi: ſiquid liberius aut fortaſſe vanius; hoc refelle, illud ignoſce.

DISSERT. XV.

Pro Stoicis: atque ordine illa reiecta.

AVDIVI equidem, & ad vtrumque promptus ſum; libertati ignoſcere, imò gratiam habere, & vanitatem (nam ea certè dictis ineſt) refutare. Illud dixi, & factum eſt: hoc iam adnitar, & neſcio an cum magno fructu. Vincam & frangam tot præiudicia? Fatum ipſum aduerſum? Nam Stoici à mille ampliùs annis nulli, & non niſi in ſcriptis ſunt: ac gloriæ & vitæ ſuæ curſum videntur peregiſſe. Neque hercules reuoco: paucas reliquias melioris illius ſæculi ſi tuemur, ſatis eſt: & hoc fine ſcito ſcutum & defenſionẽ à me ſuſceptam. Satis etiam triumphat Veritas, ſi apud paucos bonoſque accepta: nec indoles eius eſt, placere multis. Videamus, & à capite refellamus. Aiebas Zenonem ęmulatione motum à Polemone & prioribus abiiſſe: quo argumento? Cicero dicit. Cicero? nempe Academicus, & ex profeſſo igitur Stoicorum hoſtis. Hoc hîc, & mox, valeat: quia pleræque criminationes tuæ teſte illo, non teſte, nituntur. Æmulatio impulit. quî magis quàm Ariſtotelem, Carneadem, Epicurum, alios, qui in tot ſectas ſtatim à Socrate & Platone ſunt ſciſſi? Atqui primus ille quidem, cum applauſu etiam

1. Ethic. ad Nicom. noſtro, ſcripſit: *Amicum Platonem, amicum Socratem, ſed magis Veritatem eſſe*: cur Zenoni non idem ius? Eſt profectò, neque aliud, quàm illa ipſa Veritas impulit ad diſſentiendum. Non enim philoſophos, opinor, vt pecudes eſſe volumus: qui ſequantur tantùm antecedentium gregem. *Multum egerunt, qui ante nos fuerunt*

fuerunt (ait Seneca) *sed non peregerunt*. Peregerunt? quàm abest? Epist. LXV.
Multum adhuc restat operis, multúmque restabit: nec vlli nato post Idem Ep.
MILLE SAECVLA *præcludetur occasio aliquid adhuc adiiciendi*. Au- LXIIII.
dis eumdem illum nostrum? vera dicit: & superior ac nostra ætas fidem fecit, facietque. Ergo omitte hoc de Æmulatione: quod tamen sine culpâ etiam amplectimur. habuerit & habeamus ipsi hanc honestam, quæ ad cognitionem Veri ducat. At, inquis, verba innouauit tantùm. Innouasse fateor: tantùm, nego. Quídni innouarit, in rebus quibusdam nouis? *Datur venia* (ait Apuleius) *nouitati verborum, rerum obscuritatibus seruienti*. De Dogm. Platon.
Quid si rerum nouitatibus? non venia tantùm, sed laus esto. *Producta* & *Reiectanea* quæ in exemplum adfers, necessaria fuêre: nec sine iis explicari satis aut constitui scientia Bonorum Malorumque potuit, id est philosophiæ caput. Plura talia sunt, in * loco dicenda. Atqui spinæ & aculei in illorum scriptis. Deus bone! hodie hæc dici & obiici ab iis qui Aristotelem, & nouellos Aristoteléos, legunt? Ac de veteribus Stoicis, non tu non ego nimis scimus: de Senecâ & Epicteto, aperto ore dixerim, roseta mihi illorum scripta videri, præ Lycéi dumetis. Sed sint subtiles & acuti: in philosophis hoc culpæ deleges, quod laudi debebas? At Cicero etiam audiendus est, qui *pungere* eos *interrogatiunculis* dicit: *animos non commouere*. Itáne *pungere*? agnosco: verè faciunt, & velut stimulus, ac pugiunculis quibusdam sententiarum, penetrant animos ac peruadũt. Sed *non mouent*. quid igitur est mouere, si hoc non est? Vis mi Cicero, vt ad conciones veniant, affectus miserabiliter moueant, clamores excitent & plausus? Mare hoc non tentant, nec fluctus in eo suscitant: contenti singulis & priuatis lectoribus, iisque quietis & intentis. Hunc talem mihi da: numquam à lectione duorum, quos dixi, surget, nisi commotior, & Honesti quodam ardore succensus. Hæc est eloquentia philosophis decora: in quos propriè conuenit, quod Menelao summus vatum adtribuit:

* Lib. II. Differt. penult.

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως:

Pauca quidem, verùm argutè.

Non enim est philosophia, vt noster Seneca verissimè scripsit, *populare artificium, nec ostentationi paratum: in* REBVS, *non in* VERBIS *est*. Et Fabius, bono iudicio, de ipsis nostris: *Minus indul-* Lib. X.

ſerunt eloquentiæ Stoici veteres: ſed cùm HONESTA SVASERVNT, *tum in* COLLIGENDO PROBANDOQVE PLVRIMVM VALVERVNT: REBVS *tamen magis, quàm (id quod ſanè non quæſiuerunt) oratione* MAGNIFICI. O bona, ô non-retractanda iudicia! Honeſta ſuaſerunt, probando valuerunt, rebus magnifici fuerunt: & hæc eloquentia eſt, quâ gloriantur. Quam Breuitas etiam decet: adeoque non abnuit Zeno aut excuſat, vt cuidam obiicienti *Breuia eſſe eius dicta. Omnino*, reſponderit. *nam & ſillabas philoſophorum, ſi id poſſet, breues eſſe optem.* Mens copioſa & exuberans ſit, ſermo temperet & adſtringat. Sed de Verbis ſatis: Rem etiam accuſas. Quid autem? vniuersè duo, Tenuitatem, & Superbiam. De Tenuitate, haud ſatis capio. ſubtilitatem ſi vis & accurationem in Diuidendo, & addam etiam Definiendo: vindicamus & iactamus, ſuper omnes qui philoſophiam attigerunt. An modum non ſeruaſſe, hoc vis? poſſunt eſſe quædam, aut videri nobis talia: parum firmiter tamen iudicanda, è paucis iſtis ſparſiſque reliquiis ſcriptorum. Omitte hoc igitur, negandum eâ facilitate, quâ affirmatur. De Superbiâ maius eſt, & colorem aliquem è paucis eorum ſcitis habet: ſed colorem. Magni animi eos fuiſſe, & ad alta ac magna duxiſſe, profitemur: & quis damnet, niſi qui Virtutem ipſam, & generoſum illud Honeſtum, damnet? Eò, non aliò, vocant: hoc ſublime, ſplendidum, illuſtre conſtituunt: hoc omni verborum ſententiarumque honore adaugent. At *Dolorem non malum* dicunt. O viles animæ! quid ergo? cum Epicuro *Voluptatem vnicum Bonum, & illum Malum* dicemus? calcari ab homine hæc humana, & pedibus ſubiici, ſine ſuperbiâ non vultis? Mihi ea contingat, & ſtare in Virtutis illâ arce ſecurum, ſuper Dolorem, Lætitiam, Spem, Metum, & turbines iſtos animorum. At *Diuitem* & *Regem* dicunt Sapientem. Quem ergo potiùs? Craſſum, aut Pacorum, aut Neronem? Hæc * alibi explicanda ſunt, ſapientiſſimè dicta: nec niſi ab ignaris aut ſtultis ridenda. Simile, quòd *Affectus, Iniuriam, Opinionem* à vero Sapiente (nota, vero) arcent: ſemihorulæ ſpatio approbanda tibi, imò admiranda. Sed quid eſt? damnare malumus, quàm diſcere: & *veteres auias*, vt ille ait, diſplicet *à pulmone reuelli*. In ſcholis non hęc dicuntur, aut diſcuntur: ergo ſine inquiſitione reiicimus, & illos quoque, ſiqui

* Lib. III. in Paradoxis.

ſiqui docere conantur. Addebas de *Contumaciâ* grauē obiectionem, & hanc ex arbore iſtâ eſſe fructum. Non agnoſcimus: etſi obiici iam olim, hoc ſcimus. A quibus autem? ab improbis aut ſeruilibus animis: quibus diſplicet, quidquid probum, erectum, & honeſtum eſt. Tales noſtros eſſe & conſpici in ſententiis, in conſiliis; nihil gratiæ, nihil metui dare; omnia ad Iuſti normam dirigere; vltrò fatemur: & hanc Libertatem, non Contumaciam, cenſemus. Vtinam hodie in Regum Principumque conſiliis ſint! vtinam in tribunalibus! nō pœniteat eiuſmodi Tuberonum aut Catonum. Sed Seneca audiatur, hoc ipſum diluens: *Errare mihi videntur, qui exiſtimant philoſophiæ* (huic Stoicæ) *fideliter deditos*, CONTVMACES *eſſe*, *&* *refractarios*, *ac* CONTEMPTORES MAGISTRATVVM *&* *Regum*, *eorúmve per quos publica adminiſtrantur. E contrario enim, nulli aduerſus illos gratiores ſunt: nec immeritò. Nullis enim plus præſtant, quàm quibus frui tranquillo otio licet.* Nota & hoc de *Otio*: quod plerique ſanè philoſophorum amplectuntur: apti reipublicæ, ſed non omni: neque aduerſis ventis vela ſoluunt. Iterumque Seneca, de hac criminatione: *Scio malè audire apud* IMPERITOS *ſectam Stoicorum, tamquam nimis* DVRAM, *&* *minimè Principibus Regibusque daturam bonum conſilium. Sed* NVLLA SECTA BENIGNIOR LENIORQVE *eſt, nulla amantior hominum, &* *communibus bonis attentior: vt cui propoſitum ſit, vſui eſſe aut auxilio, nec ſibi tantùm, ſed vniuerſis ſingulisque conſulere.* O hæc admitte! & vnà illud diſce, lenes & mites eſſe, communium bonorum cupidos, nec, vt Epicureos, vnius ſui curam agentes. Quomodo non ſint, quibus hoc inter prima dogmata, *Ciues ſe mundi eſſe? Totum hunc orbem, patriam?* Itaque & illud imbibunt,

Epiſt. LXXIII.

II. De Clem. c. v.

Non ſibi, ſed toti genitos ſe credere mundo.

Quæ ſatis refellant hoc de *Contumaciâ*, aut aliorum *Contemptu*: atque vnà, quod de *Acerbitate* in extremo dicebas. Sed calumnioſè dicebas Ciceronem hoc ſcribere, quod non ſcripſit. Neque enim ille, *acerbos exire è Zenonis ſcholâ*, definiuit: ſed *poſſe exire* (verba vide:) & quis id neget? non magis, quàm è Dialecticorum ſcholâ, Sophiſtas; è Iuriſconſultorum, rabulas; Medicorum, carnifices. Neque illi hæc docent: ſed deliquia ſunt prauè capientium, vtentiumque. Hîc ſimile. Zenonis ſchola,

quæ tota Virtutis est, seueros, non molles facit; asperi aut acerbi siqui prodeunt, vitio illorum & humani ingenij fit, facilè ad confinia declinantis. Clausula tua erat, de *Modestia*. Dij boni, quis magis amat? quin si tota Sapientia nobis detur, cum adiunctâ Superbiâ: spernamus hoc contubernium, & nolimus iungi.

DISSERT. XVI.

Iidem laudati: & quid in partibus Philosophiæ præstiterint: deque iis vel aduersariorum elogia.

SED scutum defensionis satis ego prætuli, & sinistrâ sum vsus: lubet etiam dextrâ, & veris eos laudibus exornare. Philosophiam si examinamus; nemo abnuet, tres in eâ partes esse, *Logicam*, *Physicam*, *Ethicam*: & qui in singulis, aut omnibus emineant, esse laudandos. Sed in omnibus, rarum. & verè
De Profectu in Virt. hoc ac scitè Plutarchus: *Quosdam philosophantium* AVIBVS *similes videri, qui leuitate quâdam & ambitione ingenij elati alta petunt, & Physica scrutantur tantùm. Alios* CANIBVS, *qui laniare & vellicare auidi, soli Logicæ adhæreſcunt, vt pelli, & in ea rixantur, & mentem ad vlteriora non mittunt*. Profectò mi adolescens sapiens ille scriptor (talis est, etsi Stoicis parùm æquus) rem attigit: & in hodie-philosophis an non sæpè obtineat, te iudicem addico. At Stoici nostri omnes partes complexi animo & scripsis sunt: *Logicam* sic accuratè, Chrysippo præsertim præeunte, vt in modo peccasse modestis iudiciis possint videri. Repete memo-
* Dissert. x. riâ quæ* antè in Chrysippo dixi. Iam in *Physica* profectò regnât. & maximè in sublimi illâ & principe eius parte, quæ Deum & diuina tangit. Quis de illo, de istis, id est Fato, Prouidentiâ, Geniis, subtiliùs, vberiùs, veriùs scripsit? Ne inuidia sit dicere, non omnis philosophorum manus, si in vnum conferatur. Atque hæc omnia tamen ad *Ethicam*, verè nostram partem, & germanæ Philosophiæ finem, diriguntur: nec aliò lectorem suum ducunt, nisi ad Honestum & ad Virtutem. Quanti in istâ sunt! quàm alti & erecti! quàm omnia humana calcant aut spernunt, & hominem supra hominem tollunt! Lege paucos eos libros, qui exstant, vel Senecæ vel Epicteti: Virtutem ipsam scripsisse dicas,

dicas, & semina salutarium monitorum vbique sparsisse. Vbique. nam & in eo vera istorum gloriatio est: *Non est quòd exigas Repetita aut Excerpta.* CONTINVVM *est apud* NOSTROS, *quidquid apud alios excerpitur. Non habemus ista* OCVLIFERIA, *nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cùm intrauerit, præter illa quæ in fronte suspensa sunt. Quocumque miseris oculum, id tibi occurret quod eminere posset, nisi inter paria legeretur.* O quàm vera hæc, de ipso inprimis qui dicit, asserantur! Vbique altæ, acres, ferientes quædam sententiæ sunt, & vtilissima monita aut medicamenta animorum. Iam verò ad *eiusdem* etiam doctrinam, quæ Reges Principesque tangit, istos maximè iuisse & præiuisse, scriptorum illorum Indices mihi dicunt. Vide, sodes, apud Laërtium vel Zenonis libros, vel Cleanthis, & Chrysippi: statim occurrent tituli, *De Republicâ, De Legibus, De Concilio*, & talia quæ ad regimen aut tutelam faciunt generis humani. Quid dissimulandum est? diuina Prouidentia, priusquam lucem Sapientiæ plenam, missâ ipsâ Sapientiâ (id est, Filio) nobis spargeret; hos tales præmisisse videtur, vt scintillas eius allucerent, & errorum vitiorumque Cimmerias quasdam tenebras arcerent. Vnum est, in quo cautè legendos audiendosque fateor: altitudo sensuum aut decretorum, interdum nimia, & quæ imbecillitatem hanc nostri generis videtur superare. Seneca & obiicit sibi, & reiicit: *licet audiamus. Nimis alta promittitis, inquiunt, nimis dura præcipitis. Nos homunciones sumus, omnia negare nobis non possumus.* Respondet deinde: *Vitia nostra, quia amamus, defendimus: & malumus excusare illa, quàm excutere. Nolle in caussâ est, non posse prætenditur.* Vide ne in multis hoc verum sit, & nimia videantur, quia nos in deliciis aut vitiis nimij sumus. Sed esto, sint præalta: quid vocari ad ea nocet, non peruenturu̅? Vt is qui exemplar sibi proponit, emendatissimu̅ cupit, etsi infra illud consistet: tale hic est, audiamus optima, audeamus optima, etsi imbecillitate hac insitâ retrahemur. Sed de isto * alibi: nunc, quòd dixi, adfirmo magnanimâ & altiloquam hanc totam Philosophiam eminenter esse. Noster alibi egregiè: *Tantum interesse inter Stoicos, & ceteros sapientiam professos, quantum inter* VIROS ET FAEMINAS. Sanè robur vbique habent, virtutem & virum præferunt, ac formant. Ideoq; idem Seneca pulcherrimo elogio dixit,

Sen. Epist. xxxiii.

Epist. cxvi.

* Lib. II. Dissert. VIII.

De Const. sap. cap. I.

Epist. LXXXIII. FORTISSIMAM ET SANCTISSIMAM SECTAM. Quid autem alij? etiam qui dissentiunt, nec dissentiunt. Audi Plutarchum, In Cleomene. ex professo Academiæ addictũ: Ἔχει τὶ ὁ Στωϊκὸς λόγος πρὸς τὰς μεγάλας καὶ ὀξείας φύσεις ἐπισφαλὲς καὶ παράβολον· βαθεῖ δὲ καὶ πράῳ κεραννύμενος ἤθει, μάλιστα εἰς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν ἐπιδίδωσι: *Habet Stoica doctrina, si in magnam & acrem naturam incidit, aliquid lubricum & anceps: sin autem cum graui & miti ingenio temperetur, magnos impetus dat ad verum bonum & Virtutem.* Oraculi hoc ego vice habeo. in altâ & superbâ naturâ Stoam non fore vsui; in aliâ & modestiore, saluti. At Ciceroni expressam vocem quàm pænè omiseram? IV. Tusc. Ille sæpè eorum insectator, alibi è pectore loquitur: *Licet insectemur istos* (Stoicos) *metuo ne* SOLI PHILOSOPHI *sint.* Quid ais mi Auditor? ecce gloriosa nobis testimonia ab aduersariis, qui illinc stant, & hinc dicunt.

DISSERT. XVII.

Exempla magnorum virorum, qui in hac hæresi, etiam Christianorum.

ET verò quot magnos viros habeam dicere, qui sensu aut professione Stoici fuerunt? Sensu quidem (nomen enim & secta nondum inuenta) ille princeps ingeniorum Homerus: ita palàm, vt ego mirer Senecam dissentire vel ambigere, in hac Epist. LXXXVIII. mihi re iudicij non rectum. Verba eius sunt: *Homerum philosophum fuisse persuadent; cùm his ipsis, quibus colligunt, negent. Nam modò Stoicum illum faciunt, Virtutem solam probantem, & ab Honesto nec immortalitatis quidem pretio recedentem.* Addit deinde, ab aliis in Epicuri, aliis Academiæ castra deduci. Sed deduci, ô Seneca: ille huc, & ad nos ibat. Poteśtne aliquid magis Stoicum, quàm quæ de Fato sic palàm & sæpè scribit? quæ secta hoc ita habuit, præter istam? Iam de Affectibus reprimendis aut tollendis, vis in sapiente Vlysse exemplum? Ecce ad vxorem venit, ab annis viginti nõ visam, & semper suspiratam: quid facit? in lacrimas soluitur, sinum & collum inuadit? Imò ille gaudium & indomitum ipsum amorem domat: aspicit tacitus,

Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος:

Atque oculi stabant, vt cornu, vel quasi ferrum.

Numquam

Numquam cum versum legi, quin Stoici illius veri, immoti, & ἀπαθοῦς imago mihi subueniret. Iam reliqua Vlyssis tota, quid nisi Virtutis, Constantiæ, Fidei schola est? Vbi externa vlla approbata, aut quæsita? quis non labor pro Honesto fortiter susceptus, & toleratus? Alia in eo multa ad hanc sectam (alibi dabimus:) sed eruenda sunt; & sub cute illâ, vt sic dicam, verborum, latent auri hæc metalla. Iam Socratem quis non fontem & caput Sapientum profitetur? atqui ille totus est noster. Audi vel hæc eius, apud Platonem: Ὦ φίλε Πάν τε καὶ ἄλλοι ὅσοι τῇδε θεοὶ, δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν· τἄξωθεν δὲ ὅσα ἔχω τοῖς ἐντὸς εἶναί μοι φίλια· πλούσιον δὲ νομίζοιμι τὸν σοφόν: *O amice Pan, & vos alij Dij hîc præsides, date mihi pulchro bonoque* INTRORSVS *esse*: EXTERNA *autem, quæcumque habeo, cum illis internis consentire & conspirare*: DIVITEM *porrò existimem* SOLVM SAPIENTEM. Ex fide, & non pro caussâ loquamur: nónne in istis pauculis breuiarium vel summarium Stoicæ doctrinæ? mihi sic videtur. *Pana* inuocat: quid nisi *Vniuersum*, id est Mundum, & quem Stoici (in Physicis explicandum) pro visibili Deo habent? Inuocat & *Deos præsides* suæ terræ: particulares Genios, his illisque locis Stoicorum scito adsignatos. Deinde dogmata, *Interna sola bona esse*, & sola optanda: *Externa* hactenus, vt *illis consentiant*, id est seruiant & ancillentur. In extremo Paradoxum illud nobile horum, *Solum diuitem Sapientem*. Ito aliquis, & neget in hac porticu Socratem includi. Omitto alia plura, in suis locis, atque ipsâ Paradoxorum classe recensenda. Ergo duo illi summi, sunt nostri: accenseo *Sophoclem & Demosthenem*, non vanis aut leuibus etiam argumentis, quæ in progressu sermonis se pandent. Addo *Strabonem* Geographum, insignis iudicij & prudentiæ virum: addo, ipso profitente & nomen vltrò dante. *Philonem* è Iudæis poteram: & quid aliud libri titulus clamat, Πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον; *Omnem sapientem liberum esse*? nam & hoc inter scita inopinata nostrorum circumferri, non ignoras. Et plura in eo seriò & iudicio notaui, in quibus Stoicissat: etsi Platonissare eum communis fama tulit. Sed nec Plato ipse à nostris alienus, imò plurimùm noster, siquis factionis expers arbitratur. Ad Romanos venio. ibi procerum illa manus *Tuberones*, *Catones*, *Varrones* occurrunt: ibi *Thraseas Pætus*, *Heluidius Priscus*,

In Phædone.

Rubellius Plautus, *C. Plinius*, noster *Tacitus*: & vno verbo dicam, prima ferè ingeniorum & dignitatum. Ipse *M. Antoninus* Imperator, quo nihil melius aut laudabilius, in hoc albo nomen signat. Et quàm paucos etiam nomino, præut res & multitudo fuit? nimia. adeò vt Sextus Empiricus clarè asserat, suo, id est illo ipso M. Antonini æuo, *plures fuisse qui Stoicam sectam sectarentur, quàm qui aliam quamcumque*. Neque interiorē ego caussam arbitrer, quàm hanc copiam, cur nostri Christiani iam inualescentes, minùs æqui in istos fuisse videantur aut inclinati: quare? quia & multitudine vrgebant: quare etiam? quia auctoritate & vitâ premebant, quæ apud alias sectas soluta aut & improba conspiciebantur. Quamquam ita alieni nostri, non vt sectam maximè, sed sectatores, eorumque peruicaciam spernerent, tardos aut refractarios lucem admittere diuinitus iam oblatam. Alioquin ipsa illa ætas habuit inter culmina religionis, qui à sensibus multis Stoicis non abiuerunt. *Arnobium* possim dicere, & magis *Tertullianum*, ingenio etiam Stoicum & seuerum. Quid magnum illum *Pantænum*, Alexandriæ sacrorum doctorem, & antistitem? Hieronymus de illo apertè: *Pantænus Stoicæ sectæ philosophus, ob præcipuam eruditionis gloriam missus est in Indiam, vt Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos, prædicaret*. Optimè ab optimis illis factum: philosophus ad philosophos missus, Stoicus ad Brachmanas, nec opinionibus quidem nimis dissidentes. Et fructum verò ingētem fecit, laudemque rettulit: & mox Alexandriam rediens in eâ obiit, cùm Scholæ illic nobili plures annos præfuisset. In quâ succedere sibi voluit *Clementem Alexandrinum*: illum, cuius totiugam doctrinam Ecclesia etiamnunc admiratur & fruitur, in libris qui exstant. Qui ipse quàm sæpè Stoicus est, & dogmata eorum sacris nostris aptat? audies in locis, si pergis me audire. Meritò aptat. nam Hieronymi illius, sanctioris an doctioris viri, sententia est, de tabellâ & scripto recitanda: STOICI NOSTRO DOGMATI IN PLERISQVE CONCORDANT. Concordant? ita: & quod sequitur, occultè ad nostrum dogma & ad pietatem ducunt. Sine fuco dicam, mihi euenisse: & audio magnum illum *Carolum Borromæum*, stirpe, sacrâ purpurâ, virtute maximè clarum, sæpè fassum Epicteti se libris motum & monitum ad contem-

In Isaiæ cap. x.

contemptum rerum humanarum, amorem diuinarum venisse. Itaque, vt concludam, apage dicere aut credere de *Porticu Salomonis*, & quod ab eâ abducimus: nos verò inducimus, & sana ac sobria mens non aliter his vtetur.

DISSERT. XVIII.

Seorsim Seneca laudatus, Scripta eius maximè, & purgata etiam obiter à calumniis Vita.

SED heus, cùm præmiserim magnos, qui in eâ sectâ fuerint, an non vel duos maximos omisi, *Senecam* & *Epictetum*? AVD. Obseruaui, & tacitus requirebam. LIPS. Dabo. distuli enim, non omisi: & velut Triarios quosdam claudere volui hoc agmen. O rara Sapientiæ lumina! ô cara mihi nomina! quos audacter dixerim, superasse in hac *Morali* præsertim parte pertractandâ,

Τοὺς ὄντας, τούς τ' ἐσσομένους, καὶ τοὺς πρό τ' ἐόντας.

Quot sunt, quotquot erunt, & quotquot inantè fuerunt.

Non sunt inanes laudatiunculæ, aut voces: vis rem tibi approbem, & vtriusque dotes breuiter & velut digito signem? Fiat, audi: de Senecâ primùm. quem multi boniqúe amant; oderunt aut contemnunt aliqui, sed hac ipsâ notâ, mihi non boni. Sit libertas huius iudicij. & experimento didici, qui Virtutem ipsam solidè non amant aut æstimant, vix istum. Et hercules, quòd nos amamus, & quòd producimus: est ob istam. quam scriptis suis ille ornauit & asseruit, si quisquam ab omni æuo. Plura sanè ingenij monumenta sunt, aut fuerunt: *Poëtica, Oratoria, Physica*: sed *Ethica* eminent, quæ vtinam solida atque integra ad nos venissent! Sed libri *Exhortationum* perierunt, item grande opus *Moralium*, alia pluscula: sufficiunt tamen gloriæ quæ exstant, & inter omnia eius argumenti palmam, coronam, regnum poscunt. An ex vero, aut affectu sic iudicem, vide. Tria sunt, quæ huc me ducunt, *Verba, Res, Tractatus*: omnia in eo iure laudanda. *Verba*, selecta, propria, significantia: imò quæ plus aliquid semper dicunt, quàm dicunt. Qui proprius quidam eius Genius videtur, vt in parcimoniâ verborum mira ἐνέργεια atque efficacia sit; in breuitate, claritas & splendor. Sunt allusio-

lusiones,imagines,translationes,crebræ & pænè continuæ:quæ delectant simul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Est cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Est & compositio quædam, & viriles numeri: sed vt structuram agnoscas, mollitiem abnuas; & pugnæ atque arenæ omnia,non delectationi aut scænæ parata. Iam in ipsâ breuitate, & stricto dicendi genere, apparet beata quædam copia. fundit verba, etsi non effundit; fluit, non rapitur; amni similis, torrenti dissimilis; cum impetu, sed sine perturbatione se ferens. Denique, vt felices arbores, quarum præcipua dos est fructum ferre, flores & folia tamen habent: sic iste, quem fructus caussâ legimus & colimus, oblectationem adfert pariter, & Venerem cum Mineruâ iungit. Audebo & hoc edere? vel sermonis atque eloquij caussâ aliquis eum legat: sed absit, & Res magis trahat. *Res*, quam illustrem & sublimem, vtilem & salutarem,vbique promit.Omnia eius scripta,etiam vbi ex professo non videtur agere, quid nisi generosum illud Honestum spirant? quid nisi aliis inspirant? Caput omnis Boni fontemque Deum, quàm sæpè, quàm fortiter, inculcat atque asserit! eius Prouidentiam,& nostri curam! potentiã,sapientiam, iustitiam, & quidquid tale vel Sacra dicãt! illi & Fato nos parere, & quietos volentesque sequi, quoties monet! in ordinem redigi, ab Ordine hoc rerum,quem ille ab æterno descripsit! Iam Affectus,id est origines malorum,quis acutiùs aperit, acriùs castigat, adductiùs coërcet? Metum, Spem, Lætitiam, Dolorem, quàm temperat,minuit,tollit? Ipsa Vitia asperè vbique inuadit & exagitat,Ambitionem,Auaritiam, Libidinem, Luxum, ceteras animorum pestes. Imò hæc tantâ sæpè acrimoniâ, vt modum non tenere dicas,& odio atque irâ (sed,dij boni, honestis) auferri. Denique in vnius Virtutis admiratione & commendatione deditus, Externa omnia spernit atque abiicit; & totum illud splendidum, sed fallax, Fortunæ regnum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios subducens! miramur te, & sequimur: quisquis cum attentione tamen legit. Etsi quis aliter potest? Tantus vbique vigor & calor est, (vt de *Tractatu* nunc addam) sic omnia animata & spirantia: vt excitari vel ignaua & iacentia ingenia necesse sit, & tepida aut frigida calere.

lere. Imò non ſcripta legere, ſed verba audire; nec imaginem eius in libris, ſed ipſum hominem oculis ſenſibuſque vſurpare videamur. Felix calor, rarus calor! & quem, audacter dicam, vix in alio reperias, è Græcis Romaniſque. Quanti autem ad fructum, & ad motum animorum, hoc eſt? Abite à me tepidi, aut iſti * χαμαιπετεῖς (cum Pindaro) λόγοι: quibus vix affici, certè impelli non poſſim; tentari, non ſuaderi. Sicut enim facem * *humi ſerpentes ſermones.* fruſtrà ad accendendum admoueas, niſi accenſam: ſic ſermonem ad excitandum, niſi vegetum & calentem. In noſtro eſt. & non fallor: arſit illi animus cùm ſcripſit, ab animo ſtilus, à ſtilo nos: excipio tantùm, ſiquis, vt lepores, apertis oculis, animo dormitante legit. Quod de *patre Sextio* olim ipſe ſcripſit, iuſtiſſimè de ipſo nos vſurpemus: *Quantum vbique vigoris eſt, Dij* Epiſt. *boni, quantum animi! quod* NON IN OMNIBVS PHILOSOPHIS LXIIII. *inuenias.* Non hercules, ô Seneca. *Quorumdam ſcripta clarum* Ibid. *tantùm habent nomen: cetera, exſanguia ſunt. Inſtituunt, diſputant,* CAVILLANTVR: *non faciunt animum, quia non habent.* Illi tales: quid noſter? *Cùm hunc legeris, dices: Viuit, viget, Liber eſt,* SVPRA HOMINEM EST, *dimittit me plenum ingentis fiduciæ.* Hæc igitur Scripta eius ſunt, & his cauſſis probanda, aut miranda. At, inquiunt, *Vita* diſſenſit. Vetus conuicium: *hoc per* Sen. de Vit. *capita maligniſſima, & optimo cuique inimiciſſima, Platoni obiectum* Beat. cap. *eſt, obiectum Epicuro, obiectum Zenoni.* XVIII. Quid tamen reſpondemus? communiter primò. *Omnes iſti dicebant, non quemadmodum ipſi viuerent, ſed quemadmodum viuendum eſſet.* Non Senecam, exemplar proponimus; ſed Scripta eius, doctrinam. Et quid tamen peccauit? duo, iſtis arbitris. Nam de Adulterio obiiciunt, tum de Aulâ opibuſque. Videamus, & illum culpæ, ſi non calumniæ (quis hanc reprimat?) liberemus. Iuliam Germanici filiam, in matrimonio Vinicij agentem, polluiſſe dicitur: atque ea illi cauſſa, vel prætextum, exſilij fuit. Dicitur? à quo? Meſſallinâ. quâ illâ? quâ nihil impudentius aut impudicius Roma tulit: à quâ accuſari, laudari eſt; laudari, in ſuſpicionem culpæ venire. Et hæc audimus? Vtinam pars illa hiſtoriæ exſtaret, quâ Tacitus acta eius temporis narrauit: de re conſtaret, quam nunc maligni iactant, nos reſpuimus, vtrique haud firmis argumentis. Eſt eſto, peccauerit: ſed ſemel. hominem fuiſſe non diffitemur:

emendasse hoc constat; cur vetera & sepulta eruantur? Quisquis es, in te descende: non est aut fuit semper illa puritas, quam in alio is exactum. Atquin ad Aulam etiam venit. Et quis philosophis eâ interdixit? vtinam plures veniant! vtinam assiduè veniant! & magis, vtinam consiliis regant ac moderentur! Felicem populum Romanum, si Nero audiuisset, vt cœperat: & quid primis eius annis laudabilius fuit? scito autem, à Senecâ doctore & directore eos fuisse. At enim Opes in eâ congregauit. Miri homines! in aliis Opes, in aliis Inopiam accusant: & in hac Ambitionem, in illis Auaritiam agnoscunt. Discant. *Nemo Sapientem paupertate damnauit. Habebit Philosophus amplas opes, sed nulli detractas, nec alieno sanguine cruentas: quarum tam honestus sit exitus, quàm introitus.* En conditiones, legesque, quibus Sapientia opes permittit: Honestè quærantur, aut veniant; honestè expendantur, abeantque. Noster an non fecit? à Principe accepit; & plura alij, meritis eius non pares. Quis autem,

Ibid. cap. XXIII.

Quis, influentis dona Fortunæ abnuat?

ait Seneca alter. & noster: *Non se sapiens indignum vllis fortuitis muneribus putat. Non abiget illa à se, sed abeuntia securus prosequetur. Diuitias quidem vbi tutiùs Fortuna deponet, quàm ibi, vnde sine querelâ reddentis receptura est?* Receptura? etiam cùm non petet. Vide nostrum, & stupe, ad Neronem venientem, & acceptas omnes opes magno animo refundentem: *Iube*, inquit, *eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam: sed traditis, quorum fulgore præstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum reuocabo.* Ecce Sapientem, qui opes in domum, non in animum admisit; qui habet, non habetur; *habet, sed tamquam leues & auolaturas; nec vlli alij, nec sibi graues.* Hæc quæsitio, aut possessio: exitus earum quis fuit? Liquet mihi, Senecam non nisi in alienum ferè fructum habuisse. *Donauit aut bonis, aut iis quos facere potuit bonos. Donauit cum summo consilio, dignissimos eligens: vt qui sciret, tam expensorum, quàm acceptorum rationem esse reddendam.* Et fama publica nónne de liberalitate eius fuit? è quâ poëtæ hauserunt, scripseruntque:

Ibid. cap. XXI.

Apud Tac. XIV. Ann.

De Vit. Beat. cap. XXIII.

Ibid.

Iuuenal.

Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A SENECA:

magna

magna ostendit missa. Et alius:

Pisones, SENECASQVE, *Memmiosque*, Martial.

inter exempla decantatæ liberalitatis. Et verò quomodo ipse vteretur, in illâ perpetuâ frugalitate & modestiâ vitæ? Vix verisimilia, sed vera sunt, quæ de se ipse scribit: atque audi. *Inde mihi* (ab Attali scholâ) *quędam permansere. Inde ostreis boletisque* IN OMNEM VITAM *renunciatum est: inde* IN OMNEM VITAM *vnguento abstinemus: inde* VINO *caret stomachus: inde in* OMNEM VITAM *balneum fugimus.* Et statim: *Laudare solebat Attalus culcitam, quę resisteret corpori: tali vtor* ETIAM SENEX, *in quâ vestigium apparere non possit.* Describit & alibi hanc frugalitatem vitæ, an veriùs austeritatem dicam? *Culcita in terrâ iacet, ego in culcitâ. Ex duabus penulis, altera stragulum est, altera opertorium.* Iterum alibi: *In frigidam descendi. panis deinde* SICCVS, *& sine mensâ prandium, post quod non sunt lauandę manus.* Atque ipse hęc tantùm? Tacitus apertè: SIMPLICI VICTV, *&* *agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret*, PROFLVENTE AQVA *vitam tolerasse.* Quæ ista sunt? quàm admiranda in illis opibus, in Aulâ & purpurâ? Placeamus nobis: vix hodie in istâ pietate, & eius præmiis, qui religiosam vitam profitentur, sic viuunt. Vix? imò non viuunt. Quis in omnem vitam vino abstinet? quis pane sicco contentus est? quis aquâ? & tali culcitâ? Et vt sint, paucos esse opinamur, aut scimus. Abite ergo, quod ad Opes attinet, calumniæ: habuit, non habuit; aliis, non sibi; benè admisit, benè emisit. At Dio de luxu aliquid, & de *Mensis citreis* (si commemini) *quingentis*. Ego non credo, hominem qui illam ipsam in orbibus istis insaniam sic liberè scriptis taxauir, eamdem impudenter vsurpasse. Aliquid amplius? nec scripsisse Dionem ita credo. Exstant quidem in Epitomâ eius, à Ioanne Xiphilino: sed non ex Dionis adfirmatione, vt equidem opinor, & sensu; sed alicuius Suillij, aut consimilis, qui apud Dionem obiecit. Bonus Xiphilinus vt asserta habuit, ab illo inserta: & vt aliter, quis bonâ mente admittet? Si hoc, etiam de adulterio Agrippinæ; etiam de flagitio in Neronem, & quæ pudet vel propalare. Enimuerò vbi Tacitus, ille accuratus, ille fidus, talem aliquam vel suspicionem iacit? Ipse Dio quomodo non propriâ laude & testimonio refellat? nam scribit alibi, totidem

Epist. CVIII. | Epist. LXXXVII. | Epist. LXXXIII. | XV. Annal.

Lib. LIX. his verbis: Ὁ δὲ Σενέκας ὁ Ἀνναῖος, ὁ πάντας μὲν τοὺς καθ' ἑαυτὸν Ῥωμαίους, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους σοφίᾳ ὑπεράρας: *Annæus Seneca, ille* OMNES SVI AEVI ROMANOS, *multos etiam alios exterosque* SAPIENTIA EXSVPERANS. O Deus, ô Fides! ille talis, & tantâ ſapientiâ, vitiis ſic omnibus, aut maximis, ſit pollutus? Deme illam, aut hæc adimis: non ſunt in eodem contubernio neque iugo. Itaque nos quidem ſpernimus iſtas omnes falſimonias, & quæ ſine aliâ adſtructione, *ſolâ magnitudine mendacij, fidem quærunt.* Vitam etiam omittimus, de quâ vix propoſitum erat dicere: & alibi opportuniùs ac decentiùs fiet. Ad *Scripta* redeo, quæ nos tangunt: vitam fuiſſe bonam velim, hæc ſcio eſſe, & bono quodam humani generis edita, ac propagata. Mirum dictu, ſed obſeruatu dignum. infinita periiſſe, æui iniuriâ, veterum illorum & ſacrorum monumentorum: ſed tamen in omni ferè ſcientiâ ea facta reliqua, quæ inſtruere ſatis, & explere iuſtum deſiderium noſtrum poſſent. Diuina Prouidentia eſt, & in Senecâ agnoſcimus: quem rigidæ Virtutis magiſtrum, vnum pro omnibus, Deus dedit, & vnà cum ſacris noſtris Doctoribus voluit prælucere. Quídni cum illis? pænè vnum ex illis, ſi ipſis hoc credimus: & Tertullianus *ſæpè noſtrum*, Auguſtinus *Apoſtolis familiarem*, Hieronymus pænè *Sanctorum numeris* iuit inſertum. Frontonis, nobilis olim oratoris, & Plutarchi, vt volunt, nepotis, elogio claudimus: *Senecam ſic vniuerſos exterminare errores,* *vt* AVREA *videatur* SAECVLA REFORMARE, *& Deos ab humano genere exſulantes, eius operâ reuocatos, hominibus contractâ ſocietate miſceri.* O per illum fiat! & prauum hoc æui ac ſordidum depurgetur, humile erigatur, & Deo denique per virtutem iungatur, ſed ipſo illo Deo adiuuante & dirigente.

Sarisber. VIII. Polycrat.

DISSERT. XIX.

Epictetus item laudatus, verbis parciùs, largiter iudicio & admiratione.

DE Senecâ habes: clarum aliud ſidus ſe oſtendit, *Epictetus*: æuo, non merito, poſterior: & Scriptorum pondere, ſi non numero, comparandus, vitâ præponendus. Ille vir totus à ſe & à Deo, nihil à Fortunâ fuit. Origine vilis, & inter ſeruos;

corpore claudus ac debilis, mente nobiliſſimus, & inter omnis æui lumina refulſit. Ipſe de ſe Epigrammation hoc ſcripſit:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Seruus Epictetus ſum natus, corpore claudus,
Irus pauperie, deliciæ ſuperûm.

* Ipſe, inquam, ſiue de ipſo alius: ſed confeſſionem ingenuam vides, & generoſum in fine additum, de *amicitiâ diuinâ.* *Natum Hierapoli, Phrygiæ opido*, tradunt: Romam traductum *ſeruiſſe ſeruitutem* (ſi id nomen in hanc virtutem cadit) *Epaphrodito Neronis, qui fuit à cuſtodiâ corporis illi Principi: claudum autem, è deſtillatione in eam partem corporis illapsâ.* Hæc ferè Suidas: Agellius etiam, qui virum admiratus eſt, *pulſum Româ edicto illo barbarico Domitiani, quo Philoſophos omnes ab vrbe relegauit: & in Epiri Nicopoli diem vltimum obiiſſe.* Aiunt ad *Marci* Lib. xv. cap. xi. *Antonini Imperatoris* tempora duraſſe: quod ita Suidas prodidit, & Antoninum *Philoſophum* accipimus. nam *Pius* ille, Titi prænomen geſſit. Hoc ideò obſeruo, quia conſideratione aliquâ eget: & à Neronis morte, ad initia Marci Antonini, ſunt anni admodum *nonagintaquattuor.* Quomodo ergo ſub Nerone, niſi puer planè, vixerit? Et Epaphrodito tamen ſeruiſſe (ſed fortaſſe poſt Neronem) ipſe etiam indicat, & iocosè eius meminit I. Diſſertationum, quas Arrianus digeſſit, cap. xix. De conditione aut æuo eius, hactenus ſcio: vita emendatiſſima fuit, & planè ad ſcitum, quod in ore habebat, Ἀνέχου καὶ ἀπέχου, *Contine, & abſtine.* Item hoſtis fucorum, qui Philoſophos habitu & verbis præferrent, vitâ degenerarent: quos ille appellitare ſolitus, φιλοσόφους ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: *Philoſophos* Agell. xvii cap. xix. *ſine factis, dictorum tenus.* Vnica anus in miniſterio ei fuit, vnica lucerna fictilis (hoc domeſticum omne inſtrumentum) ad diuinas illas lucubrationes: quæ lucerna à morte eius * *mille drachmis* væniit, in mem[illegible] heroiſci illius & honorem. Scripta, vt tetigi, pauca exſt[illegible] *Enchiridion* ſanè egregium, & Stoicę moralis philoſophiæ velut anima: item *Diſſertationes*, quas obiter in viâ, domo, ſcholâ habuit, ab Arriano collectæ & digeſtæ. Neque omnes etiam exſtant: in Agellio & Stobæo reperies, quæ hîc requiras. Sed, Deus bone, acrem & altum in iis ſpiritum!

* *Ita Agellius, qui ipſi tribuit: at in Anthologiâ, Leonida.*

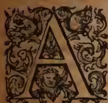
* *Ter mille,* in Luciano, Adu. Indoctum.

ſpiritum! accenſum animum, & Honeſti amore ardentem! Nihil in Græcis, aut fallor, tale exſtat: à duabus illis notis dico, Acrimoniâ & Ardore. Tironem aliquem, & rudem veræ Philoſophiæ, vix afficiat aut tangat: proficientem aut prouectum incredibile eſt quàm excitet, & cùm pungat vbique, tamen etiam delectet. Genus ſtili conciſum, fractum eſt, & quod indolem ſubitarij ſermonis habet: ſed docta interueniunt ſæpè, ſemper ſalutaria, & non eſt qui bonam Mentem magis aut trahat, aut formet. Ego ſenecionem illum numquam lego, niſi cum interno animi motu: & quod Homero proprium, pluris facio cùm relego, ſemper vt nouum, & cùm repetiui repetendum. Idem fac. gratiam monitori habebis; maiorem illi doctori. Nunc vale, cras redi.

I. LIPSI MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM LIBRI SECVNDI

DISSERTATIO PRIMA.

Sine Philosophiâ homines Pueros, Rudesque esse: per eam Viros, Studiosos, Eruditos.

AV D. Ecce me. animi alacer & fidens ad te venio, disciplinæ caussâ. Valdè me heri excitasti: & cum Homero,

Σὺ ὤρινάς μοι θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι:

Ipsum animum mihi commouisti in pectore caro.

LIPS. Gaudeo, quia ad honesta, imò salutaria. Et iam seriò hoc agis, & positâ prætextâ, in Viros vis transscribi? AVD. Modestiùs de me sentio, & inter Adolescentes scio censeri. LIPS. Quid si inter Pueros? Ita res est. & quamdiu animus præceptis his Sapientiæ nondum imbutus, quid nisi *simillimi pueris sumus*, ait Seneca, *quibus omne ludicrum in pretio est*? Epist. cxv. Vide quàm isti nuces, talos, trochos affectent atque æstiment: ita nos honores, opes, famam, quid nisi lusus? Sicut qui in theatro fuerunt persusoriè oblectati, vbi finem ludicrum habet, & adsurgunt, cum morsu abeunt, adeò solido nullo gaudio aut fructu: sic in his vitæ studiis aut voluptatibus est, cùm fugerunt, imò cùm fugiunt, angunt. Idem in pueris, cùm à lusu cessant. Amplius. vt illi ad laruas aut personas trepidant, & familiares etiam, si in iis conspiciantur, fugiunt: sic nos naturæ aut rationi non aliena, vmbrâ & opinione malorum territi, vitamus aut fugimus, sine caussâ trepidi aut inepti. Denique Lucretij verbis:

——ut pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pauitant, fugiuntque futura.

Sen. epist. XXIIII. Et vidésne igitur pueros esse? & *quod illis Minusculis, hoc nobis quoque Maiusculis pueris euenire*? Ita enim rectè appellemus istos, De Constant. Sapient. cap. XII. *quibus etiam post iuuentam canosque Puerilitas est. An quidquam isti profecerunt, quibus animi mala sunt, auctique in maius errores? qui à Pueris magnitudine tantùm formaque corporum, differunt? ceterùm, non minùs vagi incertique, voluptatem sine dilectu appetentes, trepidi,* Sidon. epi. VII. lib. VIII. *& non ingenio, sed formidine quieti.* Profectò sunt Pueri: *qui contra indolem iuniorum, solâ occasione præcedentis ætatis intumescunt*: ratione aut sapientiâ parùm aut nihil ab iis discreti. Benè olim Varro: *Sed neque vetulus canterius, quàm nouellus melior, nec canitudini comes Virtus.* Ergo tu adnitere, incredibile gaudium sen- Sen. epist. IIII. surus *cùm puerilem animum deposueris, & te* IN VIROS *philosophia transscripserit. Adhuc enim* (vt illâ Senecæ subiungam) *non* PVERITIA *in nobis, sed quod grauius est,* PVERILITAS *remanet: & auctoritatem habemus senum, vitia puerorum.* AVD. Boni, & mihi quidem grati, sed non pro vulgo hi sermones.. LIPS. Stoicorum sunt, id est verè philosophantium: si huc te das, quid reflectis oculos, & ad vulgum spectas? Diogenem illum Cyni- Laert. in Diog. cum, in hac sententiâ, audi: qui interrogatus, *Vbinam Græciæ Viros vidisset bonos? Viros herclè, ait, nusquam: Lacedæmone tamen Pueros vidi.* Et vis alium Stoicum sermonem? neque inutiliter ingerā. nam, vt rectè Epictetus, Ἀρχὴ τῆς παιδεύσεως, ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις: *Initium Doctrinæ, nominum consideratio.* Iidem, dico, Stoici, hos Pueros & rudes, Stultos habebant, nullius bonæ rei aut spei: at qui iam inciperent & adlubescerent, quique Sapientiæ se darent, hos *Studiosos*, & *Studere* dicebant; qui autem peruenissent, *Doctos* & *Eruditos.* Passim ille sermo (si quis obseruat) in eo- Epist. XXXV rum scriptis. vt Seneca Lucillio suo: *Cùm te tam obnixè rogo vt* STVDEAS; *meum negotium ago.* Quibus studeas? Sapientiæ, quæ Epist. LXXI. vnâ vtile & animo profuturum studium est. Iterùm idem: *Tempus nullum est parum idoneum* STVDIO *salutari.* Et alibi: *Philo-* Epist. LXXXIX. *sophiam* STVDIVM *esse Virtutis: siue vt alij,* STVDIVM *corrigendæ mentis.* At qui iam progressi, & in metâ huius studij, ij

Eruditi,

Eruditi, & Græco verbo πεπαιδευμένοι, seu παιδευθέντες. Ita Posidonius apud Senecam: *Vnum diem hominum* ERVDITORVM *plus patere, quàm imperiti longissimam ætatem.* Caue de alio, quàm Sapiente capias: sicut illud Epicteti, apud Arrianum: Μόνους τοὺς παιδευθέντας ἐλευθέρους εἶναι: *Solos* ERVDITOS *liberos esse.* Quid Propertius, cùm scripsit,

Qualis & hac DOCTI *sit positura Dei*:

nónne Stoicâ hac linguâ vsus? mihi videtur: neque in Deum hoc alio sensu, quàm *Sapientiæ*, conueniat. Facit bellè ad ista, quòd *Vnum Bonum est, Scientia: vnum Malum, Imperitia*: Socraticis assertum.

DISSERT. II.

Philosophiæ aliquot definitiones Stoicæ; vna etiam Platonis: atque eæ breuiter explicatæ.

AT ego igitur ad hoc *Studium*, ad hanc *Doctrinam*, iam præibo: trepidè satis. nónne enim per viam clausam, & diu teri desitam? & scriptores plerique omnes, qui muniuerunt, malo fato obierunt: paucæ reliquiæ alibi, & in Senecâ nostro scintillæ sunt, quæ prælucent. Colligemus, iungemus: & Deum veneror, vt ad excitandum bonum aliquem animorũ ignem. Age, ab ipsis carceribus: ac primùm quid *Philosophia*, & quotuplex, tum *Sapientia*, videamus. *Philosophiam fuere*, ait Seneca, *qui aliter atque aliter definirent. Alij, Studium illam Virtutis esse dixerunt: alij, Studium corrigendæ mentis: à quibusdam dicta est Appetitio rectæ rationis.* Epist. LXXXIX. Sed & alibi aliter: *Quid Philosophia*, inquit, *nisi vitæ Lex est*? Epist. XCIIII. Sunt omnes à Stoicis. qui verbis, non re, variarunt. E Plutarcho ferè intelleges, qui ab iisdẽ Stoicis definiri facit φιλοσοφίαν, ἄσκησιν τέχνης ἐπιτηδείου. De Placit. Phil. initio. & addit intellegentiæ caussâ: ἐπιτήδειον δ' εἶναι, μίαν καὶ ἀνωτάτω τὴν ἀρετήν: *Philosophiam esse, Studium artis conuenientis. Conueniens autem, vnam & supremam Virtutem.* Ait, *Artis* esse studium. Ita Cicero: *Philosophia est ars vitæ.* Quæ autem ea *Conueniens*? ipsa *Virtus*, vt addit Plutarchus: & sic *Sapientiam* passim Stoici appellant. Quo sensu in Diogene, *Posidonius* In Zenone. dicitur *duas posuisse Virtutes, Contemplatiuam & Actiuam. alij tres, Rationalem, Naturalem, & Moralem.* Et Cicero, eâ linguâ: *Prin-* II. De offi.

ceps omnium Virtutum est Sapientia, quam σοφίαν Græci vocant. Et
III. De Finib. quod ad Ἐπιτήδευσις vocem, iterùm Stoicissans Cicero: *Sapientia est conueniens actio.* quod referre etiam ad finem Zenonium possis:
* Dissert. xv. de quo * statim. Ergo, *Studium Virtutis*, idem est quod *Artis conuenientis*: addo etiam, quod *rectæ Rationis*. Nam *Recta ratio*, non aliud quàm *Natura*, ad quam virtus dirigitur, & quæ Finis
* Infrà, Dissert. xvi. xvii. est huic vitæ. * Postcà magis intelleges. Denique, *Studium corrigendæ mentis*, éstne aliud à Virtutis? Atque ea ipsa, *Lex vitæ*. Sed est & alia definitio, si non Stoicorum, digna ipsis: *Philosophiam*
De Placit. Phil. initio esse μελέτην θανάτου: *meditationem mortis.* Platoni eam Plutarchus tribuit: & est sanè in ipso, sed Pythagorâ tamen inuentore. Hie-
Aduersus Ruffin. ronymus: *Primus Pythagoras dixit, Philosophiam meditationem esse mortis: cottidie de carcere corporis nitentem educere animæ libertatem.* Tribuit & Socrati quidem Clemens Alexandrinus: & in-
v. Strom. terpretatur, *auelli à sensibus, & purâ mente rebus se applicare.* sed addit, & *Pythagoram hoc voluisse quinquennij silentio, vt scilicet à rebus sensilibus auersi, nudâ mente Deum contemplarentur.* Ipse Pla-
In Phædone. to interpretatur, *corporis fugam significari*, & *animum in se colle-*
In Theæt. *ctum.* Quia reuerà, vt alibi ait, *Philosophus quæ in ciuitate geruntur aut gesta sunt, ignorat; imò vix viam ad forum aut curiam tenet:* ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ, καὶ ἐπιδημεῖ· ἡ δὲ διάνοια, ταῦτα πάντα ἡγησαμένη σμικρὰ, καὶ οὐδὲν τιμάσασα, πανταχῇ φέρεται, κατὰ Πίνδαρον, τά τε γᾶς ὑπένερθε, καὶ τὰ ἐπύπερθεν γεωμετροῦσα, οὐρανοῦ τε ὕπερ ἀστρονομοῦσα, καὶ πᾶσαν πάντῃ φύσιν ἐρευνωμένη: *sed reuerà corpus eius tantùm in ciuitate agit, aut potiùs peregrinatur; mens autem & cogitatio, hæc omnia parui, aut nullius æstimans, quacumque fertur (cum Pindaro) terræ infera, & cæli supera peruadens ac dimetiens, & omnem vbique naturam curiosè inuestigans.* Quæ ita breuiter à Pla-
De Philosophiâ. tone etiam expressit Apuleius: *Philosophum oportet nihil sic agere, quàm vt semper studeat Animam Corporis consortio separare: & ideò existimandum, Philosophiam esse mortis affectationem, consuetudinemque moriendi.* O salutaris hæc definitio, & monitio! etiam illo sensu, vt vltima & postuma meditemur; & viuamus morituri,
Phædone. iterumque victuri. Præit & huc Socrates apud Platonem: Κινδυνεύουσι γὰρ ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἁπτόμενοι φιλοσοφίας λεληθέναι τοὺς ἄλλους, ὅτι οὐδὲν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιτηδεύουσιν ἢ ἀποθνῄσκειν τε καὶ τεθνάναι: *Quicumque Philosophiæ studium rectè & verè sunt amplexi, etsi nesciunt*

hoc

hoc alij, aliud nihil cogitant & ſtudent, quàm abire & mori. Denique Seneca eò aſpicit: *Viuere totâ vitâ diſcendum eſt, & quod magis fortaſſe miraberis,* TOTA VITA DISCENDVM EST MORI. Idem alibi: *Egregia res eſt, mortem condiſcere.* MEDITARE MORTEM: *qui hoc dicit, meditari libertatem iubet.* De Breuit. Vit. c.VII. Epiſt XXVI.

DISSERT. III.

Diuiſio Philoſophiæ communiſſima, in Dogmaticam, Academicam, Scepticam. Quid ſingulæ? & Academia diuiſa.

DIVISIO eius ſubiungenda eſt, atque ea multiplex. Primaria & maximè generalis eſt: *Philoſophiam* triplicem eſſe, *Dogmaticam, Academicam, Scepticam.* Dogmatica eſt, quæ *Decreta* & ſententias (id δόγμα Græcis) ponit, & adnuit aliquid abnuitque. *Academica*, quæ incerta omnia facit; aut quædam tantùm Probabilia; integrâ ſemper iudicandi poteſtate. *Sceptica,* quæ ipſa illa Probabilia tollit, nihil definiens, nec hoc ipſum Nihil definire. Dicam diſtinctè, & maximè de duabus iſtis: quia Seneca & Stoici noſtri ſæpè tangunt: & res eſt, quę lucis eget. Dicam autem à capite. Quintuplex *Academia* à Sexto Empirico, & ante eum à Tullio facta: *Vetus, Media, Noua, Philonia, Antiochéa.* Vetus eſt, cui Socratem & Platonem auctores faciunt: à quibus illa εἰς ἑκάτερα ἐπιχείρησις, *inſtructio in vtramq; partem diſſerendi*, manauit. Cicero ad Ariſtotelem refert. *Is,* inquit, PRINCEPS *amplexus conſuetudinem, de omnibus rebus, in contrarias partes diſſerendi.* Quod negamus, & liquet Socratem inſtituiſſe, hunc fortaſſe auxiſſe. Nam cùm priſci omnes, *Barbari, Pythagoréi, Græcanici,* ad id tempus, Phyſica, Mathematica atq; alia Philoſophiæ tractaſſent tātùm: & dogmata, ratione magis quàm ratiocinatione vſi, prompſiſſent: primus Socrates *Logicam* excoluit & adhibuit, & diſſertationem induxit, quaſi explorationem veritatis. Itaque de ſe fatetur, μηδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι, ἢ λόγῳ: *Nulli alij, quàm Rationi, ſe credere.* In Critone. Et hanc *non ſermone longo, ſed interrogationibus ſe reperire.* Alcibiad. Ideoque *fungi ſe officio velut obſtetricis, & tentando rogandoque aliorum ſententias, vt fœtum, in lucem educere.* Theæt. Denique, *Nihil ſe ſcire.* Menone. οὔτι ἄλλο, ἢ αὐτὸν ἀπορεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖν ἀπορεῖν: *neque aliud, quàm ſe ambigere, & alios reddere ambigentes.* Denique, profiteri

Gorg. à. se vnum τῶν ἡδέως ἐλεγχθέντων, ἡδέως δὲ καὶ ἐλεγξάντων: *eorum, qui libenter redarguerentur, pariterque arguerent.* Vides in istis verè ἀπορηματικὸν siue Academicum? Sed tamen cum modo: & multa ponit asseritque, & rerum *Scientiam* fatetur, earum certè quæ νοητὰ sunt, id est sub Intellectum cadunt: sicut *Opinionem* in his quæ αἰσθητὰ, id est Sensu capienda. Platonem in Timæo super his vide. nam omnia exsequi longum: nec in Socratis aut Platonis sententiâ tenebræ admodum aut tricæ. Hæc Speusippus, Xenocrates, reliqua Platonis schola tenuit, vsque ad Arcesilam: nisi quòd Aristoteles aliquid mutauit de *Idéis* (quę Platoni sunt τὰ νοητὰ) & earum vicem *Vniuersalia*, quæ vocantur, induxit. Atque ista igitur *Vetus* Academia, bono iudicio *Dogmaticis* accensenda: sed temeritate assentiendi spretâ, & cautione inductâ. At *Media* illa, iuit longiùs: quæ ducem Arcesilam habet,

Lib. III. cap. VI. Cic. I. Academ. *ignorantiæ* (vt Lactantius ait) *magistrum.* Nam is turbator in benè adhuc constitutâ Philosophiâ exortus, *Nihil sciri* adfirmauit, *nec illud quidem ipsum, quod Socrates sibi reliquisset.* Itaque famosam illam Ἐποχὴν (*assensus retentionem*) induxit: & Dogmata nulla ipse posuit, & omnia aliorum oppugnauit. Secuta est *Noua*, Carneade auctore. qui de Arcesilæ rigidâ illâ, & contra sensum omnem ac consuetudinem pertinaciâ, remisit aliquid & laxauit. Nam ille ἀκατάληπτα quidem omnia posuit, id est *Nihil percipi posse*: sed à rebus tamen Verum Falsumque non sustulit; à nobis tantùm κριτήριον siue *artem iudicandi* ac discernendi. Ci-

In Lucul. cero de ipso & asseclis: *Veri esse aliquid non negamus, percipi posse negamus.* Et alibi: *Non enim sumus ij, quibus nihil verum esse videatur, sed qui omnibus veris falsa quædam adiuncta esse dicamus, tantâ similitudine, vt nulla insit certa iudicandi & discernendi nota.* Ita-

Numen. apud Eusebium III. Præparat. Euang. que hac re ab Arcesilâ abiuit, negante *Verum aut Falsum* esse: item aliâ, quòd etsi Assensum retineret, non tamen *Probabile* aliquid, aut contrà, negabat, id est πιθανὸν non tollebat, Arcesi-

IV. Acad. læ factum. Cicero: *Reliquit Carneades eiusmodi visa* (φαντασίας) *quibus ad actionem excitemur: item ea quæ interrogati in vtramque partem respondere possimus, sequentes tantummodò quòd ita Visum sit, dum sine Assensu.* Plura & ipse Cicero, & Plutarchus aduersus Colotem. Quarta, *Philonis* fuit, quem à Carneade & eius discipulo, suo præceptore Clitomacho, abisse, Cicero aliique

testantur: quâ parte, haud satis liquet. Videtur tamen propiùs ad *Veterem* & Platonicam accessisse, nec *Epochen* plenè seruasse, cum *Sapientem opinari non prohiberet*, Numenio ita scriptum. Sed & *comprehendi quædam* posse aiebat: etsi non Stoicâ illâ & certâ phantasiâ, cui similis alia obrepere non possit. Quinta, *Antiochi*, qui Philonis auditor, Euidentiæ ac Sensuum caussam suscepit, & re ad Stoam se transtulit, Academici tamen nomine retento. Itaque Academiam Veterem visus est instaurasse, etsi de *Criterio* cum Stoicis sentiebat: imò (ait Cicero) *si perpauca mutauisset, germanissimus Stoïcus.* Eius sententiam totam, ex iis quæ Varro apud eumdem Ciceronem differit, est videre. *Sceptici* supersunt. quibus Pyrrho dux & auctor fuit. Eorum sententia, Τὰ πράγματα ἐπίσης ἀδιάφορα, καὶ ἀστάθμητα, καὶ ἀνέγκριτα. διὰ τοῦτο μήτε τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, μήτε τὰς δόξας ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι. διὰ τοῦτο οὖν μηδὲ πιστεύειν αὐταῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδοξάστους, καὶ ἀκλινεῖς, καὶ ἀκραδάντους εἶναι, περὶ ἑνὸς ἑκάστου λέγοντας, ὅτι οὐ μᾶλλόν ἐστιν, ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ καὶ ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν, οὔτ' οὐκ ἔστιν: *Res ex æquo indifferentes, incertas, iniudicabiles. Ideò nec Sensus, nec Opiniones nostas Verum aut Falsum dicere. Ergo nec ipsis Fidem habendam, sed Opinationis expertes manere nos debere, sine Inclinatione, sine Motione: de quâque singulâ re dicentes, Non magis est, quàm non est: itemque, Est, Non est, neque Non est.* Plures istorum voces in Sexto Empirico (quicumque is fuit. quidam Plutarchi ex sorore cognatum censent. sed quicumque, ingenio & acutiis validus.) in illo, inquam, etiam istæ: Οὐ μᾶλλον τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Item, Οὐδὲν ὁρίζω. Item, σκεπτόμενος διατελῶ: *Non magis hoc, quàm illud. Nihil definio. Considerans perseuero.* Itemque, Παντὶ λόγῳ λόγος ἴσος ἀντικεῖται: *Omni rationi ratio opposita reperitur.* Ex quibus facile quid senserint, aut potiùs non senserint, diiudicare: cùm propria illorum affectio sit, Ἀρρεψία, *Nulla motio aut deuergium, in hanc illámve partem.* Ex quo & Ἀφασία sequitur: id est, *Nulla dictio* aut *Affirmatio*: cùm omnia æquali rationum pondere librentur. Itaque ab *Academicâ* dissentire palàm vides, *Veteri* quidem & *Nouâ* aut *Nouis*: à *Mediâ* Arcesilæ, ægrè abiungas, & qui introspexêre, verum Pyrrhonem illum adfirmarunt. Tamen Sextus, similitudinem fassus, aliquid differre in eo vult: quòd Arcesilas *Epochen* bonum esse dicat, malum *Assensionem*, idque secundùm Naturam: Pyrrhonij minimè, sed

Apud Euseb. XIIII.

IV. Acad.

Aristocles apud Euseb. lib. XIV.

sed κατὰ τὸ φαινόμενον, *secundùm id quod apparet.* Plura si voles, adfatim in Sexto, atque etiam Laërtij *Pyrrhone* habes.

DISSERT. IV.

Quem vsum Academia aut Scepsis habeat: quem & abusum: ac Senecæ quædam illustrata.

AV D. Non mehercules, non requiro; vel istorum, pænè dicam, tędet. Ad istáne tam absona, & Rationi Sensuique aduersa, homines venisse? Ades Varro, tecum proclamo:

Postremò nemo ægrotus quidquam somniat
Tam infandum, quod non aliquis dicat philosophus.

LIPS. Molliùs, & parciùs. *Veterem* Academiam ratione non reiicias, nec *Nouam* quidem Carneadis, Senecâ auctore. Imò eò

De Breuit. Vit. c. XIV. pænè vocat: *Disputare cum Socrate licet, cum Carneade dubitare.* Et verò si Naturam nostram, id est infirmitatem & caliginem, seriò videas: quid magnum præsumere est, aut adfirmare? Maximos viros ea res iam olim ad confessionem ignorationis adduxit, atque adeò Veri desperationem. Quid si Homerum ipsum caput sibi habent? volunt certè: & Arcesilas *Homerum ante omnes æstimabat* (Laërtij verba) *cuius adeò studiosus erat, vt semper ante somnum aliquid ex eo libaret. Manè verò cùm surgeret, pariter: & cùm lecturus, aiebat, Ad amasium se ire.* Pyrrho similiter; qui illa diuinitus ab Homero dicta super nostrâ fragilitate aut paruitate amplectebatur, vt cùm homines *Muscis* aut *Auibus* adsimilauit. Inprimis illum eius versum adsiduè in ore habebat:

Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν:
Tale quidem genus est hominum, quale & foliorum.

Sed & Hesiodum aduocabant, atque ista:

Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ νόον ἀνθρώποισι:
Mentem celarunt mortalibus immortales:

quasi à Deo nubes & tenebræ nobis circumfusæ. Iam & De-

Cic. Acad. I mocritus *in profundo veritatem demersam* dixit: Anaxagoras, Empedocles, Parmenides talia, & ipse Socrates Aporeticorum pater. Atque vt si in domum tenebrosam venisses, inquiunt, in quâ aurum, argentum, stannum, plumbum confusè positum: sublato eorum aliquo, existimare possis te aurum apprehendisse,

dere, non tamen scire, etiamsi verè ita esset: sic in magnâ hac mundi domo, quæri veritatem falsis mixtam, & in tenebris non discerni. Itaque inter fines istorum est (aut esse debeat) Modestia, & animum exsultantem componere, & à temeritate atque errore continere. Neque vitâ aut actione communi se excerpunt: *Nam Academicis placuit* (ait D. Augustinus) *homini scientiam non posse contingere, earum dumtaxat rerum, quæ ad Philosophiam pertinent*. At in ceteris humano quodam more agunt, & *Apparentiam* sequuntur: etsi tale esse, vt apparet, non plenè assentiuntur aut adfirmant. Fames & sitis impellit? edunt, bibunt. Lex iubet piè agere, Deos colere? faciunt. Consuetudo artes & scientias tractat? accedunt, omnia lustrant, ineunt, tantùm suspensi & cohibentes. Enimuerò & hæc laus detur, labore, ingenio, memoriâ supra omnes pænè philosophos fuisse. Quid? nonne omnia aliorum scita tenere debuerunt & inquirere, si potuerunt refellere? res dicit. Nónne rationes varias, raras, subtiles inuenire ad tam receptas, claras, certas (vt videbatur) sententias euertendas? Nónne & in promptu, ac velut numerato, habere quidquid scripsissent tot diuersi auctores, aut dixissent? Profectò admirandi sunt in triplici hac parte, si attendis: neque non finis etiam eorum altus & laudabilis. qui est Ἀταραξία, siue *Imperturbatio*, & vt ne vllâ re sensibus obiectâ moueantur. Ego vero audacter eloquar, non sic abiiciendos esse: modum tantùm tenuissent, nec disputãdi studio ablati extra fines fuissent. Quin & Seneca requirere eos videtur, & dolere quòd periissent. Nam iamnunc, eius æuo, publicè nulla hæc schola. *Tot familiæ*, inquit, VII. *Philosophorum sine successore deficiunt. Academici & Veteres &* Quæst. Nat. c. vlt. *Minores nullum antistitem reliquerunt. Quis est, qui tradat præcepta Pyrrhonis?* Vbi duplicem modò Academiam agnoscit, *Minorum* nomine omnes post Platonicam illam comprehendens: & *Pyrrhoniam* tamen siue *Scepticam* ab iis distinguens. Quamquam idem dubitare tolerat, pertinax illud Scientiæ negandæ studium damnat. *Audi*, inquit ad Lucilium, *quantum mali faciat* Epist. *NIMIA SVBTILITAS, & quàm infesta Veritati sit. Protagoras* LXXXIIX. *ait, De omni re in vtramque partem disputari posse ex æquo: & de hac ipsa, An omnis res in vtramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait, Ex his quæ videntur esse, nihil magis esse, quàm non esse.*

 Parme-

Parmenides ait, Ex his quæ videntur, nihil esse in vniuersum. Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait, Nihil esse. Circa eadem ferè Pyrrhonij versantur, & Megarici, & Eretrici, & Academici, qui nouam induxerunt scientiam, Nihil scire. Hæc OMNIA *in illum* SVPERVACVVM STVDIORVM *liberalium gregem conijce. Illi mihi non profuturam scientiam tradunt, hi spem scientiæ eripiunt. Illi non præferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verum; hi oculos mihi effodiunt.* Pulcherrima & iustissima censura, nec appello aut oppono. An non magis explico? nam quædam non prompta, fortasse & intricata. Ait, *Protagoram, de omni re in vtrumque disputasse.* Est ille Sophista, à Platonis Dialogo clarus. cuius sententia ab eodem hæc refertur, & refellitur: Αὐτάρκη ἕκαστον εἰς φρόνησιν: *Sufficere sibi quemque ad sapiendum.* Ratio: τὸ γὰρ δοκοῦν ἑκάστῳ, τοῦτο καὶ εἶναι, ᾧ δοκεῖ: quod Cicero vertit: *id cuique verum esse, quod cuique videatur.* Itaque *Criterium* tollebat (ait Empiricus) *& omnes opiniones ac visiones veras esse: quia Veritas sit ex iis quæ referuntur ad aliquid: cui autem apparuerit, statim ad illum refertur.* Inde vox eius: Πάντων χρημάτων μέτρον, ἄνθρωπος: *Omnium rerum mensura, homo.* Itemque: Πάντα εἶναι ἀληθῆ: *Omnia vera esse.* Ex his de Protagorâ Abderitâ liquet: etsi Seneca sententiam eius magis ad Pyrrhoniam conformat. Effert & Plutarchus paullò aliter, in Colotem, initio. Sed addit de *Nausiphane, Nihil magis esse, quàm non esse.* Sunt ipsa Pyrrhonis: & cur non eum aduocauit? Nam ab isto doctore suo Nausiphanes hausit. Commemorat Diogenes in Pyrrhone: & Sextus initio librorum, *Epicuri doctorem* fuisse, à *quo ille, vt videretur* αὐτοδίδακτος, *dissenserit, famam eius & nomen etiam obterens, & πνεύμονα passim, id est Pulmonem* (quasi *Exsensum*) *appellans.* Tertium de *Parmenide, Nihil esse in vniuersum.* Si vera hæc lectio, dixerim respectum ad illud Parmenidis, Οὐδαμῇ εἶναι τὰ μὴ ὄντα: *Nullo modo esse, quæ non sunt:* Platoni bis terque, illo auctore expressum, & refutatum. Quo voluisse videtur, νοητὰ & æterna illa solùm esse: hæc visibus subiecta & fugacia, nec verè esse. Sed arbitror interpolata ista: & verba hæc, *ex iis quæ videntur*, prauè è superiore lineâ translata: itaque delenda. Tum amplius, cùm in optimo meo Codice nulla sit negatiua illa, *Nihil*; legendum, *Parmenides ait, esse vnum Vniuersum.* Nam periit, aut latuit illa vocula,

In Theæt.

Eod. Dial.

IV. Acad.

Cõtra Mathem. cap. De Criterio.

In Sophistâ.

vocula, in principio sequentis. Res quidem ita habet: & est germana ipsa sententia, imò verba Parmenidis: Ἓν τὸ πᾶν: *Vnum vniuersum.* Seneca adfirmat, cùm statim hoc repetens, ait, *Parmenidi nihil esse, præter vnum.* Plato clarissimè, de Melisso & Parmenide: Ἓν ἑστὼς λέγουσι τὸ πᾶν: *Vnum stabile dicunt Vniuersum.* In Theæt. Itemque de iisdem: Ἓν τὰ πάντα ἐστὶ· καὶ ἕστηκεν αὐτὸ ἐν αὑτῷ, οὐκ ἔχον χώραν ἐν ᾗ κινεῖται: *Omnia iis vnum sunt. atque id stat in seipso, cùm locum non habeat vbi moueatur.* Duplex igitur sententia, & *Vnum omnia*: & item *Immobilia*, quod Plutarchus alibi iisdem adsignat. De Placit. phil. I. cap. XXIIII. Qui idem hoc, de quo Seneca, diffusè explicat, & defendit libro contra Colotem Epicuréum. Summa est, *Parmenidem cum Socrate, sed ante eum aduertisse* δοξαστὸν, *Opinabile, in Naturâ esse, itemque* νοητὸν, *Intellectuale. Illud in motu assiduo, & variare, & atteri, & perire & nasci: hoc minimè, & constans ac perpetuum, idemque esse. Ideò verè Esse dici, & Vnum esse: estque proinde ac si dicat,* τὸ ὂν ἕν: *Vnum ens.* Ita Plutarchus. nec valdè ab hoc sensu Pythagoréi abeunt, qui *eorum quæ per se intelliguntur genus constituunt, Vnum.* Adu. Mathem. Quod in Sexto Empirico legi: & in eodem hanc sententiam non Parmenidi, sed Nausiphani adscribi. *Nausiphanis,* inquit, *dogma erat, Vniuersitatem esse vnum.* Ille Nausiphani, Plato alibi *Xenophani & Eleaticis* adsignat: Ἓν ὄντα πάντα τὰ καλούμενα: *Omnia quæ dicuntur, vnum esse.* In Sophistâ. Quid Euclides, à quo Megarici: Ἓν τὸ ἀγαθὸν εἶναι· τὰ δ' ἀντικείμενα τῷ ἀγαθῷ, μὴ εἶναι. *Vnum Bonum esse. & Bono opposita, nec esse.* Quod in eamdem viam sensus venit. Iam sequitur de *Zenone Eleate.* qui *omnia negotia de negotio deiecit: ait enim, Nihil esse.* Verba suspecta sunt. & Pincianus monet, à plerisque libris suis illa, *de negotio,* abesse. In meis repperi, fateor: tamen interpolata hæc censeo, legendumque: *omni à negotio deiecit*: siue placet, *omni de negotio.* quod in quibusdam scilicet libris scriptum, ansam dedit vtrumque ponendi, vt fit, & corrumpendi. Sententia est. Zeno Eleates molestiâ nos liberauit, & omni inquisitione: nam ait, Nihil esse. Sed hæc mira, & maximè fatua aut sapiens sententia, nec mihi nunc capienda. At si ad contemptum rerum rettulit, Nihili hæc (non tamen Nihil) esse? velim, & sic laudem, non solùm tolerem. Si aliter, & de ipsâ existentiâ; elleboro hæc egent. Ceterùm Zeno Eleates [illegible]a n tale, apud Laërtium quidem: vbi dogmata eius di-

uersa. sed nec alibi commemini legisse. Viderit Seneca. Illud in
Aduer. Mathem. cap. de Criterio. Adde Pyrrhon Hyp II. cap. VI. Sexto consimile adnotaui, de Gorgiâ Leontino: *Is librum*, inquit, *scripsit de eo Quod non est, in quo constituit tria capita. Vnum quidem & primum, Quòd nihil sit: alterum, Quòd etsi sit, comprehendi ab homine non possit: tertium, Etiamsi possit, non tamen efferi aut enunciari.* Heu vana! & vt cum Senecâ redarguam, *Quid*
Ibidem. *ergo nos sumus? quid ista, quæ nos circumstant, alunt, sustinent? Tota rerum natura vmbra est, aut inanis aut fallax. Non facilè dixerim, vtrùm magis irascar illis qui nos Nihil scire voluerunt; an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, Nihil scire.*

DISSERT. V.

Alia Philosophiæ diuisio, in Contemplatiuam & Actiuam: vtrumque singulæ istæ diuisæ.

ABITE omnes, qui in *Academiâ* hac tali, aut iuxtà estis: nobis *Dogmatica* placet, & pro eâ Philosophiam iam diuidemus. Est igitur duplex, *Contemplatiua*, aut *Actiua*: atque id ex
De Vit. Beat. cap. XXXI. & XXXII. Epist. XCV. præscripto Naturæ. *Natura enim*, ait Seneca, *ad vtrumque nos genuit, & contemplationi rerum, & actioni.* Itaque ex eius & Stoicorum mente, *Philosophia & Contemplatiua est, & Actiua: spectat, simulq̀ue agit. Erras enim, si illam putas tantùm terrestres operas promittere: altius spirat. Totum, inquit, mundum scrutor, nec me intra contubernium mortale contineo, suadere vobis àc dissuadere contenta. Magna me vocant, supraq̀ue nos posita.* Contemplatiuam autem dicimus, cui sola ea, aut præcipua quidem, finis. Nam hoc
De Vit. Beat. cap. VII. addo. quia *plurimum discriminis est*, ait Seneca, *vtrùm aliqua res propositum, an propositi alterius accessio sit. Tamen alterum sine altero non est. nec ille sine Actione contemplatur; nec hic sine Contemplatione agit.* Igitur mixta ferè: sed tamen in alterâ, Contemplatio siue Scientia præcipuè petitur; in istâ, Actio siue Efficientia ipsa. Diuiditur à Peripateticis *Contẽplatiua* in tres partes: *Theologiam, Physiologiam, Mathematicã. Theologiam* (aliis est *Prima philosophia*, à dignitate) dicũt, in superis rebus deditam, quæ corpore & materia carent: vt sunt Deus, Genij, Animus, & quæ adhærent. *Physiologiam*, in iis quæ materiâ constant, & sensu percipiuntur. vt
Anim-

Animalia, Plantæ, Lapides, & quæ adiuncta. *Mathematica*, quæ in rebus quidem sine corpore, sed in corpore tamen considera-tis: vt sunt Numeri, Soni, Figuræ, cælestes Motus. Itaque hæc singula, singulas iterùm scientias gignunt: diuiduntque *Mathematica* in *Arithmeticam*, quæ numeros; *Musicam*, quæ Sonos; *Geometriam*, quæ Figuras; *Astrologiam*, quæ superos illos Motus spectat. Iam *Actiua* pars dicitur, cui finis præcipuus & fructus Actio est. quæ tripliciter item diuiditur, in *Ethicam*, *Oeconomicam*, *Politicam*. *Ethica* est, quæ mores, vitam, regimen singulorum hominum considerat & format: *Oeconomica* (*Familiarem* ego verterem) quæ domus cuiusque & familiæ: *Politica*, quæ ciuitatis totius aut societatis. Ecce diuisionem & membra totius Philosophiæ: nec tenuiùs opus est, aut expediat. quia *di-uisam illam*, auctore Senecâ, *non concîdi, vtile est. Id vitij habet nimia, quod nulla diuisio. Simile confuso est, quidquid vsque in puluerem sectum est.* Itaque fuêre etiam, qui breuiùs partiuerunt. vt Apuleius. qui *Naturalem*, *Intellectualem*, *Rationalem*, & *Moralem* agnoscit, & Platoni singulas eximiè adscribit. Easque hausisse eum, *Naturalem ab Heracliticis*, *Intellectualem à Pythagoréis*, *Rationalem atque Moralem ab ipso Socratis fonte*. Vbi obserues, *Intellectualem* præcipuè ab eo dici, *Theologiam* nobis appellatam: aut si quis *Mathematicam* malit. Sed alia etiam diuisio parcior est, Senecæ sic exposita. *Philosophiæ tres esse partes dixerunt, & maximi & plurimi auctores: Moralem, Naturalem, & Rationalem. Prima componit animum; secunda rerum naturam scrutatur; tertia proprietates verborum exigit, & structuram, & argumentationes, ne pro vero falsa surrepant.* Ait, *maximos auctores* sic tribuisse. Quos tamen Zenonem & Stoicos suos intellegit: & *sic Primum diuisisse Zenonem Cittieum*, Laërtius scripsit: & Plutarchus adstipulatur. Nam illa prima & vberior, à me posita, ferè Peripateticorum fuit. Sed ait etiam in *tertiâ parte*, *proprietates verborum & structuram ab eâ exigi*: quod scilicet ad *Rhetoricam* referetur. quia ipsi *Logicam* in duas partes diuidebant, *Rhetoricam & Dialecticam*. Addo, ipsam hanc triplicem partitionem in Macrobio esse, sed diuerso, ne erres, sensu. Nam fine Commentarij in Somnium Scipionis: *Cùm sint*, inquit, *totius Philosophiæ tres partes, Moralis, Naturalis, & Rationalis: & sit Moralis, quæ docet*

Epist. LXXXIX. De Dogm. Plat. Epist. LXXXIX. In Zenone De Plac. phil. I. c. I. Lib. II. vlt.

morum elimatam perfectionem; Naturalis, quæ de diuinis corporibus disputat; Rationalis, cùm de incorporalibus sermo est, quæ mens sola complectitur: nullam de tribus Tullius in hoc Somnio prætermisit. Nam illa ad virtutes amoremque patriæ adhortatio, quid aliud continet nisi instituta Moralia? cùm verò de sphærarum modo, de magnitudine siderum, & circis cælestibus, cingulisque terrestribus, & Oceani situ loquitur; Physicæ decreta commemorat. At cùm de motu & immortalitate animæ disputat, cui nihil constat inesse corporeum, cuiusque essentiam nullus Sensus, sed sola Ratio deprehendit; illic ad altitudinem Philosophiæ ascendit. Vbi palàm vides, *Rationalem* esse, *Intellectualem* antè nobis dictam. Atque ita idem Macrobius alibi: *Philosophia illicce habetur augustior, vbi de Rationali parte, id est incorporeis disputat.*

vii. Satur. cap. v.

DISSERT. VI.

Logicam omitti à quibusdam. De dignitate singularum: & Ethicam vsu fructuque certè eminere.

ATQVE ista igitur Macrobiana diuisio, *Logicam* illam communi sensu dictam omittit: quam & alij non partem, sed instrumentum Philosophiæ dixerunt. *Epicurei etiam*, ait Seneca, *duas partes Philosophiæ putauerunt esse, Naturalem atque Moralem: Rationalem remouerunt. Deinde cùm ipsis rebus cogerentur ambigua secernere, falsa coarguere, ipsi quoque locum, quem de Iudicio & Regulâ appellant, alio nomine, Rationalem induxerunt.* Diogenes hoc ipsum, & diuisam ab Epicuro Philosophiam tradit in *Canonicam, Physicam, Ethicam. Canonicam autem esse, quæ aggressiones & aditus ad opus habet, vno libro ab eo tradita, qui Canon inscribitur.* Quamquam & Stoicorum aliqui hanc partem Logicæ faciebant: & diuidebant (Laërtius auctor) εἰς ῥητορικὴν, καὶ εἰς διαλεκτικήν· τινὲς δὲ καὶ εἰς τὸ ὁρικὸν, τὸ περὶ κανόνων καὶ κριτηρίων: *In Rhetoricam & Dialecticam: aliqui autem & in Definitiuam, quæ est de Regulis & Judiciis.* Sed persequi hæc omitto, & Annæi moniti, non tenuiter nimis partiri, aut etiam interpretari. Illud addo, Stoicos variâ imagine vsum aut dignitatem harum partium expressisse. Εἰκάζουσι γὰρ ζώῳ τὴν φιλοσοφίαν, ὀστοῖς μὲν καὶ νεύροις τὸ λογικὸν προσομοιοῦντες· τοῖς δὲ σαρκωδεστέροις, τὸ ἠθικόν· τῇ δὲ ψυχῇ, τὸ φυσικόν. At-

Epist. lxxxix.

In Epic.

In Zen.

Diog. in Zenone.

l... enim *Animali Philosophiam. ossibus ac neruis, Logicam; carneis partibus, Ethicam; animæ, Physicam.* Iterumque aliâ imagine: Εἰκάζουσι τῷ ᾠῷ. τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς, εἶναι τὸ λογικὸν· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα, τὸ ἠθικόν· τὰ δὲ ἐσωτάτω, τὸ φυσικόν: *Cum Ouo comparant. cuius exteriora & testæ, sunt Logica; proxima, id est albumen, Ethica; intima, siue vitellus, Physica.* Adde tertiam: Εἰκάζουσι ἀγρῷ παμφόρῳ. τὸν μὲν περιβεβλημένον φραγμὸν, τὸ λογικόν· τὸν δὲ καρπὸν, τὸ ἠθικόν· τὴν δὲ γῆν, ἢ τὰ δένδρα, τὸ φυσικόν: *Cum Agro. & sepem circumiectam, esse Logicam; fructus, Ethicam; terram & arbores, Physicam.* Vis & quartam? πόλει καλῶς τετειχισμένῃ, καὶ κατὰ λόγον διοικουμένῃ: *Cum vrbe, benè munitâ, & ratione administratâ.* Quomodo? nec enim aliter accommodat. Puto, muros Logicam; ciues, Physicam; leges & mores, Ethicam esse. Ex Diogene ista: & vereor vt fideliter ab eo concepta. Sextus Empiricus in quibusdam arguit, & probabiliora mihi dicit. Nam de *Ouo*, ait, *Vitellum Ethicam referre; Albumen, quod est alimentum vitelli, Physicam.* Iterumque in *Animali, sanguinem & carnibus, Physicam; Animæ, Ethicam æquiparauit*, & ... uit à Posidonio Stoico hoc esse. Vtrobique vides digniorem Ethicam censeri, & cum optimâ parte conferri: quod planissimè verum est, & pro communi sensu Stoicorum. Nam ... illi magnificant, & super alias extollunt: imò, cum Cynicis, reliquas pænè tollunt. Noster Seneca: *Non mehercules nimis ... m existimo pertinere, vbi dicta sunt quæ regunt Mores, perfecta cætera: non in remedium animi, sed in exercitationem ingenij inventa.* In remedium, inquit. quid enim aliud propriè Philosophia est, ἡ τῶν τῆς ψυχῆς ἀῤῥωστημάτων καὶ παθῶν φάρμακον; *quàm animi morborum & affectionum medicina?* aut, vt cum Cicerone breuius, *Sanitas animi?* Itaque aureum illud Pythagoræ: Κενὸς ἐκείνου φιλοσόφου λόγος, ὑφ' οὗ μηδὲν ἀνθρώπου πάθος θεραπεύεται. ὥσπερ γὰρ ἰατρικῆς οὐδὲν ὄφελος, μὴ τὰς νόσους ἐκβαλλούσης ἀπὸ τῶν σωμάτων, οὕτως οὐδὲ φιλοσοφίας, εἰ μὴ τὸ τῆς ψυχῆς κακὸν ἐκβάλλῃ: *Inanis illius Philosophi est oratio, quæ nullam affectionem in homine curat. Vt enim Medicinæ nullus vsus, nisi morbos à corpore depellentis; ita nec Philosophiæ, nisi mala animi amolientis.* Subtilis, oblectans, alta esse potest. sed vt platani aut cupressi vmbram & oblectatiunculam præbent, fructum non habent: sic censendum, vbi solæ illæ ... partes, hac omissâ.

Adu. Mathem.

De Benef. VII. cap. I. & Diog. in Zenone.

Plut. De instit. puer.

In Stob. Serm. LXXX.

Ego

Ego odi homines ignauá operâ, philosophá sententiá:

Epist. x. aiebat olim Pacuuius. & cum eo Plato: Τὸ γὰρ βέβαιον, καὶ πιστὸν, καὶ ὑγιὲς, τοῦτο ἐγώ φημι τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν εἶναι. τὰς δὲ ἄλλας δὲ, καὶ εἰς ἄλλα τεινούσας, σοφίας τε καὶ δεινότητα, κομψότητας οἶμαι προσαγορεύων ὀρθῶς ὀνομάζειν: *Constantiam, fidem, animi sanitatem, ego aio veram Philosophiam esse. Alias autem quascumque, & aliò tendentes sapientias siue sollertias, si Elegantias & Argutias dixero, rectè censeam appellasse.* Audis ô meus? per Deum demitte: & peregrinari in

Sen. Epist. xx. aliis iuuet, in hac habitare. *Facere docet Philosophia, non dicere; & hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat.* Ideò scitè olim Clean-

Stob. Ser. lxxx. thes, *interrogatus, cur olim inter paucos philosophantium, plures quàm nunc inclaruissent?* Τότε γὰρ, ἔφη, ἔργον ἠσκεῖτο, νῦν δὲ λόγος: *Nam tunc opus ipsum exercebatur, nunc verba.* Vtinam nec hodie fiat! sed

Sen. epist. cviii. *peccatur. aliquid præcipientium vitio, qui nos docent disputare, non viuere; aliquid discentium, qui propositum adferunt ad præceptores suos, non animum excolendi, sed ingenium. Ita* QVAE PHILOSO-

De Rep. v. in fine. PHIA FVIT, FACTA PHILOLOGIA EST: an & cum Platone dicam, facta * φιλοδοξία est?

* *Opinionū studium & Ambitio.*

DISSERT. VII.

Discrimen Sapientiæ à Philosophiâ: & illius definitio, eaque obiter illustrata.

DEFINIIMVS Philosophiam, & diuisimus; ad Sophiam siue *Sapientiam* eundum est, ab eâ distinctam. Quid opus monere? vix hercules, nisi quòd confundunt sæpè veteres: & iidem sedulò admonuerunt distingui. Confundit Plato, cùm

In Euthydemo. definit: Ἡ δέ γε φιλοσοφία, κτῆσις ἐπιστήμης: *Philosophia est acquisitio Sapientiæ.* Non censeo, sed *quæsitionem* studiumque. Item Aristo-

II. Metaphys. cap. I teles: cui est, ἐπιστήμη τῆς ἀληθείας: *Scientia veritatis.* Quod de ipsa Sapientiâ verè, non affectatione eius, dicas. Ergo Stoici, quos crebra hæc mixtio, distinguunt: & ab iis Seneca. *Dicam inter*

Epist. lxxxix. *Philosophiam & Sapientiam quid intersit. Sapientia, perfectum bonum est mentis humanæ: Philosophia, Sapientiæ amor & affectatio.*

I. Strom. *Hæc ostendit (siue contendit) quò illa peruênit.* Simile Clemens Alexandrinus: *Sicut liberales artes*, inquit, *conferunt ad Philosophiam,*

phiam, quæ est earum domina; sic ipsa Philosophia ad Sapientiam. & addit: Ἔστι γὰρ ἡ μὲν φιλοσοφία, ἐπιτήδευσις· ἡ σοφία δὲ, ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ τῶν τούτων αἰτίων: *Est enim Philosophia, studium & meditatio; Sapientia autem, scientia diuinarum humanarumque rerum, & quæ earum sunt caussæ.* Et Cicero non omisit: *Nec quidquam aliud est Philosophia, præter studium Sapientiæ: Sapientia autem, cognitio & scientia rerum diuinarum & humanarum, caussarumq; quibus hæ res continentur.* Seneca istis paria: nisi quòd de *Caussis*, in clausulâ, censet remouendum. *Quidam*, inquit, *Sapientiam ita finierunt, vt dicerent eam, diuinorum & humanorum scientiam.* Quidam ita: *Sapientia est, nosse diuina & humana, & eorum caussas.* tum adiungit: *Superuacua mihi videtur hæc adiectio, quia Caussæ diuinorum humanorumque partes sunt.* Licebat dicere, & in *Scientiæ* verbo eas contineri. Ceterùm ipsæ istæ definitiones omnes Stoicæ sunt: & Plutarchus apertè tradit. Οἱ μὲν Στωϊκοὶ ἔφασαν, σοφίαν εἶναι θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιστήμην: *Stoici aiebant, Sapientiam diuinorum & humanorum scientiam esse.* Ac vides, pro Senecæ mente, omitti ibi Caussas. Sunt aliæ atque aliæ definitiones, pro varietate effectuum quos producit: vt, *Sapientia est, semper idem velle ac nolle.* Item, *Sapientia est liberale studium, quod verè liberos facit:* & plura eiusmodi, lectu & intellectu prompta. Illud notandum & excerpendum, quòd *Scientiam* eam definiunt: siue *Artem*, vt Seneca alibi: *Sapientia ars est, certum petit.* Aristoteles vtrumque iunxit, & dixit eam τέχνην τεχνῶν, καὶ ἐπιστήμην ἐπιστημῶν: *Artem artium, scientiam scientiarum.* Macrobius transsumpsit: & ait, *rem consensu humani generis decantatam & creditam, Philosophiam artem esse artium, & disciplinam disciplinarum.* Quod interpretari vel per excellentiam licet, quòd super omnes emineat: vel à potestate, quòd formet omnes dirigatque. Seneca, de Sapientiâ: *Artificem vides vitæ. alias artes sub dominio habet. Nam cui vita, illi vitæ quoque ornamenta seruiunt.* Est igitur *Scientia* propriè, quà *Contemplatur*; *Ars* est, quà *Agit*. Sequitur autem, *Diuinorum & Humanorum* scientiam esse. O rem amplam, atque adeò arduam! Quídni sit? *Magna & spatiosa res*, ait noster, *est Sapientia: de Diuinis Humanisque discendum.* Diuina autem primò: si Felicitatem quærimus, humanum scilicet finem Theages: Ἀρχὰ γὰρ καὶ αἰτία καὶ κἀγαθῶν ἐντὶ τὰς ἀνθρωπίνας εὐδαιμοσύνας

Marginal notes: II. De off. & IV. Tusc. — Epist. LXXXIX. — Sen. Epist. XX. — Epist. LXXXVIII. — Epist. XXIX — VII. Satur. cap. V. — Epist. XC. — Epist. LXXXVIII. — In Stob. Serm. I.

ἡ τῶν θείων καὶ τιμιωτάτων ἐπίγνωσις: Nam principium, & caussa, & regula est humanæ Felicitatis, cognitio præstantissimarum rerum & diuinarum. Atque etiam, si Veritatem quærimus; sine quâ Sa-
Iamblich. in Stob. pientia non consistit. Ἀλήθεια γάρ, ὥσπερ καὶ τοὔνομα δηλοῖ, περὶ θεοὺς
Serm. XI. ποιεῖ τὴν ἐπιστροφὴν, καὶ τὴν θεῶν τὴν ἀκήρατον ἐνέργειαν: *Veritas enim, vt*
* παρὰ τὸ ἀλᾶσθαι περὶ τὸ θεῖον. *& * Græcum nomen indicat, circa Deos versatur, & Deorum immortalem actionem.* Itaque duo Sapientia hîc considerat, ipsum Deum, & eius Opera, id est Mundum, quæque in eo: & vno verbo totam *Physiologiam*, quæ hoc *Diuinorum* verbo contine-
Epist. XC. tur. Ita enim Seneca: *Sapientia* TOTIVS NATVRAE *notitiam ac* SVAE *tradit. quid sint Dij, qualesque, declarat: quid Inferi, quid Lares, & Genij. Hæc eius initiamenta sunt, per quæ non municipale sacrum, sed ingens omnium Deorum templum* MVNDVS *iste reseratur.* Obserua, *Totam Naturam* ab eâ nosci, iam dictam: sed & *Suam*, id est Animum, & quæ circa illum, itemque Corpus.
Sen. Consol. ad Mar. cap XI. *Hoc iubet illa Pythicis oraculis adscripta vox, Nosce teipsum.* Frustrà illa omnia, nisi istud: & quem fructum igitur habet? hunc
In Philebo. Platoni expressum: *Vt neque internæ* DIGNITATIS *amplitudinem ignoremus, diuinâ in nobis parte neglectâ; neque exteriorem* HVMILITATEM, *naturâ additam, ignorantes, vanè in eâ extollamur.* Ad Magnitudinem animi vocat, sed per Animi cultum: ad Modestiam, per Corporis contemptum.

DISSERT. VIII.

Verus Stoicorum Sapiens, in summo ab iis descriptus: ideoque irrepertus, nec id tamen sine caussâ, aut fructu.

QVID ergo? iam in animo mihi occurris: Omnia ista opus scite Sapientem? AVD. Certè occurrebam: aut potiùs iam pænè abibam, desperatione victus. Quis homo vllus, aut vnquam, *Diuina* omnia & *Humana* nouit? non fuit, non erit: ideoque iure abhorreo altiloquam hanc Sapientiam & in prærupto positam, quò non itur. LIPS. Solari te poteram Aristo-
I. Post-phys. telis fortasse verbis: qui censet ἐπίστασθαι μάλιστα πάντα τὸν σοφὸν, ὡς ἐνδέχεται, μὴ καθ' ἕκαστα ἔχοντα τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν: *Scire sapientem pleraque omnia, quantum fieri potest, non per singula scientiam eorum habentem:* sed, vt posteà addit, τῇ καθόλου ἐπιστήμῃ, *vniuersali quadam*

dam ſcientiâ contentum. Solari & Demetrij Cynici verbis, apud Senecam: *Plus prodeſſe ſi pauca præcepta Sapientiæ teneas, ſed illa in promptu tibi, & in Vſu ſint, quàm ſi multa didiceris, ſed non habeas ad manum. Quemadmodum magnus luctator eſt, non qui omnes numeros nexusque perdidicit, quorum vſus ſub aduerſario rarus eſt; ſed qui in vno ſe aut altero benè & diligenter exercuit: nec enim refert, quàm multa ſciat, ſi ſcit quantum victoriæ ſatis eſt: ſic in hoc ſtudio* MVLTA DELECTANT, PAVCA VINCVNT. Plura addit, quæ ad contemptum etiam Phyſiologiæ ire videntur, & in vnâ ſcientia vitæ, id eſt Boni Malíque, nos collocare. Sed ego verò his vel ſolatiis, vel effugiis, non vtor: benè & verè diximus, Sapientem ea omnia ſcire. Sed quem *Sapientem*? nimirum hunc Stoicum, id eſt perfectum, conſummatum, cui Boni nihil abeſt, cui Mali nihil adeſt. Qui eminet inter omnes, VII De Benef. cap. I.

——velut altus Olympi Claudian.

Vertex, qui ſpatio ventos nubesque reliquit.

iterúmque cum poëtâ,

——celsâ qui mentis ab arce Statius.

Deſpicit errantes, humanaque gaudia ridet:

qui non aliter quàm in tenebris lumen effulſit, aduertitque in ſe omnium animos: qui Plutarchi verbis, habet ἰσόθεον διάθεσιν, *diuinæ ſimilem conſtitutionem*: ſiue Senecæ noſtri, qui habet *imbecillitatem hominis, ſecuritatem Dei.* Quem denique Sen. epiſt. CXX.

Ἐρχόμενον ἀνὰ ἄστυ, θεὸν ὥς, εἰσορόωσιν: Hom. Odyſſ. θ.

Vrbe incedentem, numen velut, endotuentur.

Et quis finis elogiorum ſit? atque ecce in vltimo ſum mentitus. *Vrbe incedentem*, & *adſpici* feci: falsò. non eſt ille, vt verbo tibi dicam, niſi in deſcriptione, re non fuit. Plutarchus apertè, de Stoico Sapiente: Ἔστι δὲ οὗτος οὐδαμοῦ γῆς, οὐδὲ γέγονεν: *Eſt verò* NVSQVAM GENTIVM TERRARVMVE, *neque fuit.* Cicero: *Stoici eam Sapientiam interpretantur, quam adhuc* NEMO MORTALIS *eſt conſecutus.* Iterumque alibi: *Quis Sapiens ſit, aut fuerit, nec ipſos Stoicos ſolere dicere.* Hæc ego veriora arbitror, imò ſcio, quàm quæ Seneca noſter mitiora & gratiora auribus ſcribit. Nam interdum facit fuiſſe; interdum, ſed fuiſſe. *Scis*, inquit, *quem nunc virum Bonum dicam? huius ſecundæ Notæ* (è claſſe Proficientium, de quâ ſtatim:) *nam ille alter* (primæ ſcilicet) *fortaſſe* TAMQVAM De pugn. Stoic. In Lælio. IV Acad. Epiſt. XLII

PHAENIX *semel anno quingentesimo nascitur.* Atque hîc aliquid
De Constant. Sap. cap. VII. etiam ambigens, alibi fortiùs adserit: *Non est*, inquit, *quod dicas, ita vt soles, Hunc sapientem nostrum nusquam inueniri.* NON FINGIMVS *istud humani ingenij vanum decus, nec ingentem imaginem falsæ rei concipimus: sed qualem conformamus*, EXHIBVIMVS, ET EXHIBEBIMVS. *Rarò forsitan, magnisque ætatum interuallis inuenitur: neque enim magna, & excedentia solitum ac vulgarem modum, crebrò gignuntur: ceterùm hic ipse* M. CATO, *à cuius mentione hæc disputatio fluxit; vereor ne supra nostrum exemplar sit.* Ah mi Seneca, bonâ quidem mente ipse erras, aut nos inducis. Tam credulos autem esse? absit. Qualem describi Sapientem à vobis scimus, eum fuisse nemo Stoicorum dixit: *posse tamen esse*, omnes. Quod etiam hoc argumento colligebat Posidonius, quia
Laërt. in Zen. *Socrates, Diogenes, Antisthenes, magnos progressus fecissent, nec longè à vertice constitissent.* Itaque qui magis adniterentur, bonâ indole, bonâ disciplinâ, assiduo exercitio, posse peruenire. Nos Chri-
In Phæd. stiani abnuimus, & cum Platone sentimus: *eum, qui verè philosophatur, censere, nusquam aut numquam se puram Sapientiam, quàm* APVD INFEROS *consecuturum:* id est, corpore exutum, in puris illis beatisque locis, apud auctorem omnis Sapientiæ, & sui. Sed quo fructu igitur talis ille describitur, quem esse Natura abnuit? Dicam, in exemplum. Species & Idéa quædam illius Summi proponenda est, quò connitamur, non pertingere, sed accedere; neque assequi, sed æmulari. sicut Oratorem Cicero & Fabius formant, qui non fuit aut erit: sed nempe perfectio illa ex-
Lib. XII. primenda est: sic nostri Sapientem. Ipse Fabius: *Quærentibus, an talis orator fuerit? respondebo, quomodo Stoici, si interrogentur, An Sapiens Zeno, an Cleanthes, an Chrysippus? ipsi respondeant, magnos quidem illos ac venerabiles: non tamen id, quod Natura hominis summum habet, consecutos.* Et verò inuitat hæc grandiloquentia, & honestos quidem animos erigit ad honesta. Senecæ verba op-
De Vit. Beat. c. XX. portunè huc ducam: *Quid mirum, si non ascendunt in altum, ardua aggressi? Viros suspice, etiamsi decidunt, magna conantes.* GENEROSA RES *est, respicientem non ad suas, sed ad* NATVRAE *vires, conari alta, tentare, & mente maiora concipere, quàm quæ etiam ingenti animo adornatis effici possint.* Hîc desperat aut abnuit, quod antè adfirmauit.

DIS-

DISSERT. IX.

Alter ab illo Sapiens, qualem Natura & Æuum dant. is Proficiens dicitur, eiusque discrimina.

ITAQVE non est ille *primæ notæ* in rerum naturâ Sapiens: nisi in scriptis & libris: est alius *secundæ*. Illum τέλειον & *Consummatum* vocant, hunc προκόπτοντα siue *Proficientem*: item *Studiosum* istum, vt dixi, illum *Doctum*. Seneca sæpè hoc discrimen ingerit. vt: *Hoc interest inter* CONSVMMATAE *Sapientiæ virum, & alium* PROCEDENTIS. Nota & *Procedentis* hanc vocem, quasi in viâ progressi. Alibi: Nostrum vitium est, *qui quod dicitur de* SAPIENTE, *exigimus & à* PROFICIENTE. Iterumque: *Aliud est* STVDIOSVS *sapientiæ, aliud iam* ADEPTVS *sapientiam*. Et denique alibi: *Diuerso remedio vtetur* SAPIENS, ASSECTATORQVE *sapientiæ*. Adde, quæ * suprà dixi de vocibus παιδευομένου, & πεπαιδευμένου, itemque * τυπουμένου & τετυπωμένου: huc spectant. Sed vt ad rem, ille primus igitur describitur, qualis esse debet, & in exemplum: alter, qui solet interim esse, sed in dispari etiam gradu. Nam Seneca alibi duo, alibi tria genera *Proficientium* facit. Duo, his verbis: *In ipsis sapientiam Sectantibus magna discrimina esse, fateamur necesse est. Alius iam tantùm profecit, vt contra Fortunam audeat tollere oculos, sed non pertinaciter. Alius in tantum, vt possit cum illâ conferre vultum. Si iam peruenit ad summum, etiam fiduciæ plenus est.* Quæ sic legenda & distinguenda moneo (vulgo confusè:) quia postremum illum à vero sapiente hoc vno remouet; quòd labi non possit, sed tamen timet. At qui iam in summo, nec potest nec timet, securus videlicet sui. Ex his aliis eius verbis discas, vbi tria genera facit. *Inter ipsos*, inquit, *Proficientes sunt magna discrimina. In tres classes, vt quibusdam placet, diuiduntur. Primi sunt, qui Sapientiam nondum habent, sed iam in viciniâ eius constiterunt. Qui sint hi quæris? qui omnes iam Affectus ac Vitia posuerunt: quæ erant complectenda, didicerunt: sed illis adhuc inexperta fiducia est. Iam ibi sunt, vbi non est retrò lapsus, sed hoc illis de se nondum liquet. Iam contigit illis bono suo frui, nondum confidere. Secundum genus est eorum, qui & maxima animi Mala, & Affectus deposuerunt; sed ita, vt possint in eadem relabi. Tertium*

Epist. LXXII. — De Vit. Beat. cap. XXIIII. — De Constant Sap. XCVIII. — * Differ. I. — * Incohatū Seneca vocat Epist. LXXI. — Epist. LXXI — Epist. LXXV

tium illud genus, extra multa & magna vitia est, sed non extra omnia. Sunt pluscula, quæ addit: hæc intelligentiæ sufficiunt, nec superfluere indoles mea amat. Illud moneo, in eodem Senecâ alibi,
Epist. LXXII. *genus tertium eorum* poni, *qui Sapientiæ alludunt. quam non quidem contigerunt, in conspectu tamen, & velut sub ictu habent. Hi non concutiuntur, nec defluunt quidem: nondum in sicco, iam in portu sunt.* Sed minùs accuratè ibi distinguit, vt videre est, miscetque ipsum sapientem: tamen *Genus hoc tertium,* primum illud *Proficientium,* quod diximus, assidet & tangit. En tibi discrimina. nam planè Imperitos ac rudes, nullo hîc loco habemus. Enimuerò & primus ille Ordo infrequens, nec scio an Zenonas, aut Cleanthas admittat: in reliquis aliquid spei est & animi, ad per-
Sen. epist. LXXV. ueniendum. Imò de *Tertio* cogitemus: *benè nobiscum agetur, si in hunc admittimur numerum. Magnâ felicitate naturæ, magnaque & assiduâ intentione studij secundus occupatur gradus: sed nec hic quidem contemnendus est color tertius.* Ego te & me voueam hîc esse; effugisse multa & magna vitia; & doctrinâ atque exercitio ad vlteriora niti.

DISSERT. X.

Doceri Sapientiam, & disci: neque à Deo & naturâ tantùm esse. Omnibus etiam offerri.

DOCTRINA, inquam. Nam Cynici olim, & nostri sanxerunt: Ὅτι διδακτὸν ἀρετή: *Quòd virtus doceri possit.* Hoc ideò firmandum, quia alij aliter: & pars est, aut inter initia, Stoicæ doctrinæ. Nam fuêre qui à Deo esse dicerent; fuêre qui à Naturâ. A Deo, Plato interdum asserere videtur, atque inseri eam
In Menone. (ita alibi loquitur) θείᾳ μοίρᾳ, ἄνευ νοῦ: *diuinâ sorte, sine animi operâ.*
In Protagorâ. Imò & Protagoram sedulò refutat Socrates, censentem doceri posse. Etsi Plato non semel it in alia, & Disciplinam (quorsum aliter tot libri eius?) admiscet. At quidam à Naturâ petebant,
Lib. II. vt dixi. atque ita Trogus: *Scythis Naturam dare, quod Græci longâ sapientiæ doctrinâ, præceptisque philosophorum, consequi nequiuerunt.*
Declam. CCLXVIII. Declamator etiam Quinctilianus arguté: *Ego mores* NASCI *puto, & propriam cuiusque naturæ virtutem. Alia forsitan discuntur, quædam experimentis cognoscenda sunt; boni mores constant voluntate.*

Et verò

Et verò Seneca ipse adfitetur, *quosdam sine subtili institutione euasisse probos, magnosque profectus assecutos, dum nudis tantùm præceptis obsequebantur.* Et Curij, Fabricij, Coruncani, nónne tales fuêre? Profectò *quidam ex hominibus egregiam sortiti indolem, in ea quæ tradi solent, sine longo magisterio peruenerunt: & honesta complexi sunt, cùm primùm audiuerunt.* Quæ ita verè dici, etiam ex Stoico sensu, fatemur: sed hos tales plenè & planè Sapientes esse, non item admittamus. Ratio consummata talem facit, consummari autem sine Doctrinâ (Dei opera excipimus) non potest. Vt plenè hæc intelligas, habe. Non excludi aut Deum, aut Naturam, à Stoicis: sed Doctrinam tamen ad perfectionem, itemq; ad facilitatem adiungi. Ecce Natura semina Bonę mentis nobis ingenuit, fomites, & scintillas: quæ in aliis magis minusque elucent, vt est animi temperies: sed tamen opinionum prauitate, in omnibus hoc à Naturâ rectum iam corruptum est: ideoque Doctrinâ adiuuandum, instaurandum, depurandum. Non enim vt Sol ipse nubes obiectas dissipat suâ vi, & perrumpit: ita hîc est: adiutorio opus, directione, & exemplo. Cicero: *Iustos quidem Naturâ nos esse factos. tantam autem esse corruptelam malę consuetudinis, vt ab eâ tamquam igniculi exstinguantur à Naturâ dati, exorianturque & confirmentur vitia contraria.* Quòd si ad Naturam viuere liceret, negat idem alibi, *quidquam esse, cur quisquam rationem & Doctrinam requireret.* Itaque facile ad Sapientiam iter dicunt, quia est sequi Naturam. Fabius hoc rectè: *Breuis est institutio vitę honestę beatęque, si credas. Natura enim nos ad optimam Mentem genuit: adeoq; discere meliora volentibus promptum est, vt verè intuenti illud magis mirum sit, malos esse tam multos.* Rectè, inquam: sed & illud ex eodem subferatur, *Virtutem etsi impetus quosdam à Naturâ sumit, tamen perficiendam Doctrinâ esse.* Hæc sunt germanè Stoica. igniculos, scintillas, semina, impetus ad Virtutem habemus: vt ipsam habeamus, excitanda illa velut flatu Rationis sunt & Disciplinæ. Et Aristoteles ita verissimè: Οὔτ' ἄρα φύσει, οὔτε παρὰ φύσιν ἐγγίνεται ἡ ἀρετή: *Neque à Naturâ igitur, neque præter Naturam inseritur virtus.* Seneca noster: *Omnibus Natura dedit fundamenta semenque virtutum:* OMNES *ad* OMNIA *ista nati sumus: cùm irritator accessit, tunc illa animi bona, velut sopita excitantur.* Irritator autem est Doctrina, quæ Scientiam Boni

Epist. xxv. Ibid. I. De Legibus. III. De Finib. XII. Instit. cap. vlt. II Ethic. cap. I. Epist. xcv.

Maliq́ue diuidit, & ne in eligendo aberres facit. Bonum Naturâ vis? malum vitas? ecce hoc tale re & ratione est, illud opinione. *Artis igitur est*, quod ait Cicero, *ad ea principia, quæ à Naturâ accepimus, consequentia exquirere: donec id, quod volumus, sit effectum.* Virtus amata nobis omnibus Naturâ est, Honestum optabile: sed non facies vtriusque statim nota. Tamen leui, vt dixi, conatu & manuductione aperitur. Zeno ipse in quadam epistolâ: Φύσις δὲ εὐφυὴς μετρίαν ἄσκησιν προσλαβοῦσα, ἔτι τε τὸν ἀφθόνως διδάσκοντα, ῥᾳδίως ἔρχεται πρὸς τὴν τελείαν ἀνάληψιν τῆς ἀρετῆς: *Bona Natura mediocrem Exercitationem nacta, & Præceptorem candidè docentem, facilè venit ad perfectam virtutis comprehensionem.* Hæc nostri: quid Academici? paulò diuersi eunt. Nam pro Platonis sensu hæc Apuleius: *Hominem ab stirpe ipsâ neque absolutè bonum, nec malum nasci: sed ad vtrumque procliue ingenium esse. Habere quidem semina quædam* VTRARVMQVE *rerum, cum nascendi origine copulata, quæ educationis Disciplinâ in alteram debeant partem emicare.* Semina, ecce, & ipsi agnoscunt: sed in quo discrimen? quod illi ea in *vtrumque* valere volunt, bonum malumq́ue: nostri, in bonum tantùm. Nam Natura ipsa semper iis bona. Hinc illa verba, quæ & antè attigi: *Nulli præclusa est virtus, omnibus patet, omnes admittit.* Et Stoicum dogma Galeno positum, & exagitatum: Ἅπαντας ἀνθρώπους πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν ἐπιτηδείως ἔχειν: *Omnes homines ad Virtutem comparandam aptos esse & idoneos.* Quod ille negat, & *corporum temperiem* vult inspici, vt alius alio magis minúsve sit, imò non sit. Argumento etiam vtitur; Si à Naturâ, inquit, virtus, & opinione dumtaxat deprauamur: cedò, quis primos homines infecit, cùm nondum aliena malitia fuit? A se ergo habuerunt. Atque hoc ita vrget, vt Posidonium etiam, magnum illum Stoicum, hîc verò victum desciuisse ab iis dicat, & cum Academicis sensisse. Nescio. argumento tamen responderi vel ex Senecâ nostro poterat, & non calumniosè occurri. Nam dicant nostri, *Primos illos homines, quamuis egregia illis vita fuerit, & fraude carens, non fuisse tamen Sapientes.* Intellege, ad perfectum Sapientes *Non enim negauerim*, inquit, *fuisse alti spiritus viros, &, vt ita dicam, à diis recentes: sed quemadmodum omnibus indoles fortior fuit, & ad laborem paratior, ita non erant* INGENIA *omnibus* CONSVMMATA. *Non enim dat Natura virtutem:*

v. De Finib.

Ad Antigonum.

De Philosophiâ.

Sen De Benef. III. cap. XVIII.

In libello, Quòd animi mores corp. temp. seq.

Epist. XC.

tutem: ARS *est, bonum fieri.* Mihi videatur res sic confici. Fatemur paullatim opinionibus sensibusque alienis, aut exemplis, deprauari homines: sed & ante illa qui fuerunt, non habuêre Naturam perfectam: & turbidum in eâ aliquid aut nubilum, Doctrinæ radio depurandum & illustrandum. Nisi fit; potest aberrare Ratio, & bonum quidem cupere, sed capere etiam malum. Quid, quòd à Materiâ primâ incentiuum aliquod mali est? de quo in * Physiologiâ videndum. *Lib. I. cap. XIIII.

DISSERT. XI.

De Notionibus, quæ ad Doctrinam faciunt. Quid, & quotuplices eæ, accuratè dictum.

AVD. Capere in parte hæc videor: solidè & plenè, si de *Igniculis* istis & *Seminibus* magis aperis & diducis. LIPS. Non me extra rem & lineas tu ducis? Tamen sequor, vt sequi me etiam liberè & libenter possis. Audi. Igniculi isti non aliud, quàm inclinationes, iudicia, & ex iis notiones sunt, à rectâ in nobis Ratione. Scito enim Stoicis placere, partem in nobis diuini Spiritus esse mersam, id est illam ipsam Rationem: quæ si in suo loco & luce luceat, tota pura, sincera, recta, diuina sit: nûc corpore, velut carcere, clausa coërcetur, & opinionibus agitatur aut abducitur: & tamen retinet originis suæ flammulas, & Verum Honestumque per se, & suâ indole, videt. Istæ flammulæ, siue Igniculos mauis dicere (Græci σπινθῆρας, ζώπυρα, ἐναύσματα appellant) exserunt se & ostendunt in sensibus quibusdam, aut iudiciis, quæ omni hominum generi ferè, & optimæ cuique naturæ eximiè, sunt insita aut innata. Id Græci ἐννοίας siue *Notiones* vocant, item προλήψεις, *Anticipationes*: & quia passiuæ, atque insitæ, κοινὰς καὶ ἐμφύτους, *Communes* & *Ingeneratas* agnominarunt. AVD. Benè. sed cur *Igniculos*, aut *Scintillas*? LIPS. A Stoicorum id quoque sensu: quibus purior hic Animus est Ignis, posteà dicendum. Sed de re ipsâ, *Communes* sunt, & agnitæ vel admissæ hominibus, ideóque Plutarchus librum titulo præscripsit, περὶ κοινῶν ἐννοιῶν, *De communibus notionibus*: idque aduersus Stoicos, quos vult euertere eas suis Paradoxis, aut oppugnare: au-

 diendum

diendum mihi adhuc, non credendum. Atque vt aliquid & infundam de Notionibus (pauci capiunt) ſcito eaſipſas principia & fundamenta Stoicis Scientiæ ac Sapientiæ eſſe. Cicero ex eorum mente: *Ipſum hominem Natura non ſolùm celeritate mentis ornauit, ſed etiam Senſus tamquam ſatellites adtribuit ac nuncios, & rerum plurimarum obſcuras nec ſatis apertas Intellegentias incohauit, quaſi* FVNDAMENTA *quædam* SCIENTIAE. dicit hîc *Intellegentias*, & alibi etiam *Notitias*: quæ conſonant ſcilicet *Notionibus*. Sed ait *obſcuras & incohatas*: alibi *adumbratas*: item *complicatas*, *inuolutas*: quia Doctrinæ ductu atque operâ dirigendæ, & in lucem ſcientiamque euocandæ ſunt. Idem Cicero: *Notionem appello, quod Græci tum* ἔννοιαν, *tum* πρόληψιν *dicunt. Ea eſt* INSITA *& antè percepta* (an *præcepta*) *cuiuſque formæ cognitio, enodationis indigens*. Vides *inſitam*? vides *enodationis indigentem*? Duplici Græco nomine adficit, & parum diſtinguit: fecerunt illi, & Ἔννοιαν ipſam duplicem ponebant, φυσικὴν καὶ τεχνικὴν, *Naturalem & Artificialem*. Illam, quæ eſſet τῶν καθόλου: *vniuerſalis* quædam, & *vniuerſalium*. vt Notitia Equi, Albi, Nigri: quæ operâ ſenſuum fit, vt dicunt, ἀνεπιτεχνήτως, *ſine adminiculo artis*. Alteram, τὴν δι' ἡμετέρας διδασκαλίας καὶ ἐπιμελείας: *quæ fit operâ induſtriæ & doctrinæ noſtræ*. Sub his etiam illas vulgares & cottidianas Notiones comprehendi ſcito, quæ impreſſâ Phantaſiâ quaque ſtabili gignuntur: ſed & noſtræ illæ huc reducantur. Et eſt ſanè Notionum magnus ad Scientiam vel Sapientiam vſus. adeò *vt ſine iis* (Cicerone adſtipulante) *nec intellegi quidquam, nec quæri, nec diſputari poſſit*. Itaque idem ille inter beneficia Naturæ ponit, quod *Comprehenſionem dediſſet, quaſi normam ſcientiæ, & principium ſui, vnde poſteà Notiones rerum animis imprimerentur, è quibus* NON PRINCIPIA SOLVM, *ſed latiores quædam ad* RATIONEM *inueniendam viæ reperiuntur*. Hæc in Academicorum libris binis, qui hodie exſtant: & in iis germaniſſima ferè Stoicorum decreta. Quomodo autem, & quibus velut gradibus ad Scientiam inducant, idem optimè expreſſit: *Mens ipſa*, inquit, *quæ ſenſuum fons eſt, atque ipſa ſenſus, naturalem vim habet, quam intendit ad ea, quibus mouetur. Itaque alia Viſa ſic arripit, vt his ſtatim vtatur: alia quaſi recondit.* . . . . *è quibus Memoria oritur. Cetera autem ſimilitudinibus conſtituit: ex quibus efficiuntur Notitiæ rerum*

quas

I. De Legib. — In Topic. — Plut. De Placit. IV. cap. XI. & Laërt. in Zenone. — IV. Acad. — I. Acad. — IV. Acad.

quas Græci tum Ἐννοίας *tum* προλήψεις *vocant. Eò cùm accessit Ratio,* [illegible] *lusio, rerumque innumerabilium multitudo; tum & perceptio eorum omnium appáret, & eadem Ratio profecta ab his gradibus ad Sapientiam peruenit.* Omnia partitè, & velut ex professo dicat, adfert: quæ breuiter examinanda sunt, & illustranda. Ait, *Mentem ipsam.* Ita. nam ea *Phantasias* siue *Visa* recipit, id est [illegible] Animæ: Plutarcho ex Stoicorum mente disertim [illegible]. Deinde, *eam moueri.* nempe ab impressâ Phantasiâ: & [illegible] ad Chrysippi verbum mentemq́; respexisse, qui Phantasiam non τύπωσιν ἐν ψυχῇ, *impressionem in animo*, vt Zeno; sed ἀλλοίωσιν vocabat, aut interpretabatur, id est *Mutationem.* Pergit Cicero, *aliqua Visa sic arripi vt statim vtatur*: vbi distinguit Visa siue Phantasias, in *Præsentaneas* & *Manentes.* Illas, quæ momentaneæ sunt, & pereunt; istas, quæ *reconduntur*, vt ait: & reliqua [illegible] desunt. Supplenda facilè, ex aliis. qui *Manentem* Phantasiam, volunt *Notionem* esse. Ita enim præter Plutarchum, Philo [illegible]: Ἔννοιαν εἶναι ἐναποκειμένην νόησιν. διάνοιαν δὲ, τὸ νοήσεως διέξοδον [illegible]. *Notionem esse, reconditum conceptum: Deliberationem* [illegible] *m certam prolationem.* Sed amplius Cicero: *E quibus Memoria oritur.* Quæ Græcis est μνήμη. & hanc illi μόνιμον & χεκτικὴν [illegible] dicunt: *stabilem & habitualem impressionem.* Deinde, [illegible] *similitudinibus constituit.* Quis? an Memoria? non [illegible] sic Stoici. Imò illis post Memoriam Ἐμπειρία succedit, [illegible] *Vsus.* & definitur, τὸ τῶν ὁμοειδῶν μνημῶν πλῆθος: *multitudo Memoriarum consimilium.* quod Cicero posteà tangit, sed parùm [illegible] omnia) distinguit. Deinde, *effici ex iis Notitias* [illegible]. [illegible] hic ordo pro Græcis, qui hodie quidem exstant, [illegible] visi: qui *Notitias* & *Memoriæ* & *Arti* antemittunt. [illegible], *accedere Rationem*, & ad *Sapientiam peruenire.* quod [illegible] est: & idem Cicero sese explicet: *Primum est intelle*[illegible] *deinde consequentium rerum cum primis coniunctio & compre*[illegible]*: ex quo videlicet, quid ex quibusque rebus efficiatur, idque Ra*[illegible] *us, singulasque res definimus: ex quo Scientia.* Ni[illegible] Dialecticæ quodam ductu, λόγῳ καὶ λογισμῷ vtentes, *Ra*[illegible] *ratione*, certum comprehendimus, & Notiones [illegible]. Habes de quæsito: an aliud desideras? AVD. [illegible] de *Artificialibus*, quæ nostrâ operâ producantur. quomodo

De Placit. phil.

Lib. Quòd Deus immutab.

Plut. De Placit.

II. de Nat. deor.

III. De Finib. modo id fiat? LIPS. Cicero ille idem tangit: *Cùm rerum Notiones in animis fiant, si aut Vsu aliquid cognitum sit, aut Coniunctione, aut Similitudine, aut collatione rationis: hoc quarto, quod extremum posui, Bonorum notitia est facta.* Senecam id illustret, qui

Epist. cxx. Lucilio quærenti, *Quomodo ad nos Boni Honestique notitia peruenisset?* Respondit, *Hoc nos docere Naturam non potuisse. Sed nobis* (Stoicis) *videtur*, inquit, *Obseruatio collegisse, & rerum sæpe factarum inter se Collatio, per analogiam nostro intellectu & Bonum & Honestum iudicante.* Et pluscula ibi vide: sed magis Laertium

In Zenone. vide, qui pleniùs hæc & ex asse tradit. *Eorum quæ noscuntur*, inquit, (id est, *Notitiarum*) *alia per Casum aut Incidentiam* (περίπτωσιν) *noscimus, alia per Similitudinem, alia Analogiam, alia Transpositionem, alia Compositionem* (Cicero *Coniunctionem*) *denique alia per Contrarietatem.* Exempla deinde dat singulorum, in ipso videnda: neque his minutis mihi censeo insistendum. Illud vtilius moneo, *Notiones* in præstanti naturâ explicatiores esse, & facilè Rationis iudiciique operâ educendas: quod quibusdam euenisse, ante Artem Scientiamque natam, pænè sit fatendum. Item, Vsum earum magnum esse ad omnem vitam & virtutem; si eâdem Iudicij bonitate rebus applicentur. Epictetus

Lib. III. Dissert. cap. XXVI. hoc monet atque ingerit: *Caue*, inquit, *Notiones singulis rebus temerè & vanè accommodare.* Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἴτιον τοῖς ἀνθρώποις πάντων τῶν κακῶν, τὸ τὰς προλήψεις τὰς κοινὰς μὴ δύνασθαι ἐφαρμόζειν ταῖς ἐπὶ μέρους: *Hæc est* CAVSSA *mortalibus* OMNIVM MALORVM, *non posse* COMMVNES NOTIONES APTARE SINGVLARIBVS. Notabilis sententia, an oraculum: & vult hoc dictum, quod ipse diffundit. Ecce Notio est in animo, *Mala vitare, Bona sequi*: at cùm ad facta venitur, alias notiones tibi formas, *& illud malum, bonumque esse*: quæ re ipsâ non sunt, & sic principio bono, in finem prauum desinis, & ipse te fallis. Communis autem illa Notio, duce Ratione ad vera bona mentis, certò & sine errore, aptanda erat: non ad ista, quæ Vulgus aut Opinio tibi dictant.

Dis-

DISSERT. XII.

Doctrinam duplicem eſſe, Dogmaticam & Paræneticam: vtraque laudata.

SED vt in gradum viamq́ue reponamur, à quâ leuiter ta-
men diſceſſimus: vides Sapiẽtiam doceri, & Igniculos No-
tionumq́, ad eam ducere: ſed à quo, & quomodo etiam doceri?
Ab ipſa Philoſophiâ, vt liquet: atque id viâ duplici, *Decre-
torum*, & *Præceptorum*. Illam Græci Δογματικὴν appellant,
hanc Παραινετικήν: nos reddere *Decretoriam* & *Præceptoriam* poſ-
ſumus. Apta diuiſio. nam ſicut ipſam totam bipertitam feci-
mus, *Contemplatiuam* & *Actiuam*: vtrique ecce parti ductorem
addimus, & (Senecæ verbis) *Contemplationem Inſtitutio tradit,* Epiſt. XCIIII.
Actionem Admonitio. Inſtitutio, id eſt *Decreta.* neq; enim vlla ars
ſine iis eſt: quæ alij *Axiomata*, *Enunciata*, aut *Effata* appellant:
Stoici Δόγματα, *quæ nobis vel Decreta licet appellare, vel Scita, vel* Sen. epiſt. XCV.
Placita: Apuleius etiam *Conſulta* vertit. Quid ea ſunt? generalia
quædam capita, & velut leges, ad quæ reliqua omnia Doctri-
næ examinentur, vel referantur. Siquid ab his diſſidet, im-
probum & adulterinum habeo: ſi quid conuenit, agnoſco, &
tanquam teſſerâ datâ, in ius commilitij admitto. Ea certa, fir-
ma, rata ſunt: &, vt in ipsâ militiâ Aquilæ aut Signa, omni vi
propugnanda. *Decreta* (ait Stoicus Cicero) *Philoſophi vocant* Δόγ- IV. Acad.
ματα, *quorum nullum ſine ſcelere prodi poteſt. Cùm enim Decretum
proditur,* LEX VERI RECTIQVE *proditur.* Agnoſcis deſcriptio-
nem? [illegible]imque idem: *Decretum ſtabile, fixum, ratum eſſe debe-* Ibid.
re, quod mouere nulla ratio queat. Sunt ergo κύριαι quædam δόξαι,
dominantes & eximiæ ſententiæ, quæ reliquum totum agmen du-
cant. Valde iis opus. & ſicut in mari ſidera certa notamus, ad
quæ curſus dirigatur, etſi aliâ atque aliâ velificatione: ſic in no-
ſtrarum opinionum aut actionum multiplici varietate, omnia ad hæc illu-
ſtria velut ſidera dirigenda, ſi ab errore tueri volumus hunc
curſum. Et verò niſi generalia quædam iſta ſint, quæ ſingulo-
rum contineant, aut rectitudo erit? aut *quis poterit de parte ſuadere,* Sen. epiſt. XIIII.
niſi ſummam totius vitæ prius complexus eſt? Hoc pater, hoc
maritus, dominus, ciuis, bene honeſteq́ue faciet. Itáne? dic mihi

priùs & ſuade, quid ſit Bonum Honeſtumque. Viue ſingu-liter, innocenter, caſtè: ſic debes. Debeo? doce priùs, Naturæ hoc meæ conuenire, & ad eam eſſe. Alioqui vnde [illegible] des tibi, dictiſque ſit? auctorem deſidero. Sicut drach[illegible] argenti aurive ſiquis profert, boni quidem, ſed quæ imaginem aut ſignum Principis non præfert, recuſare eam [illegible] mos eſt: ſic bonum etiam monitum ſuſpectum hab[illegible], [illegible] monetam, quod principis alicuius Decreti ſigno ſe non [illegible]bat. Addo, quòd vis magna, etſi occulta, eſt in D[illegible]; ſed quæ paullatim ſe exſerit, vbi cultorem eſt nacta. Vt ſemen, quamuis exiguum, in bonam terram iactum, diffunditur & ſe explicat, & multiplicem fructum profert: ſic in bono ingenio Decretum. Denique Præcepta vitam & or[illegible]

Epiſt. xcv. his debent. *Hoc intereſt*, ait Seneca, *inter Decreta philoſo[illegible] Præcepta, quod inter elementa & membra. Hæc ex illis depend[illegible] & horum cauſſæ ſunt, & omnium.* Ergo huius partis dignit[illegible] fructumque tenes: cape & alterius. Abſit enim vt hæc [illegible]mus, etſi dignitate poſtponimus: imò quidam, vſum ſo[illegible]

Ibid. tuiti, antea cenſebant. Sanè *antiqua Sapientia nihil aliud, [illegible] facienda & vitanda præcepit: & tunc longè meliores erant* [illegible] mirum, vt plena ſit Doctrina, iungenda ſunt vtraque: & [illegible] ipſa Contemplatio atque Actio, indiuiduo contubernio [illegible]-

Ibid. cianda. *Et diſcas oportet, & quæ didi[illegible] iſti agendo confirmes* [illegible]-

Epiſt. xciiii. rum illi Decreta, huic Præcepta conducunt. *Nam quamuis [illegible] mentis collectum ſit, quæ Bona, quæ Mala ſint: nihilominus [illegible] cepta partes ſuas: & Prudentia, Iuſtitia, Officiis conſtant. O[illegible] tem Præceptis diſponuntur.* Quòd ſi imbecilla, id eſt Pr[illegible]tia adhuc ingenia conſideres: neſcio an non maior & [illegible]tior erit vſus Præceptorum. Nam a ſubtilibus illi, [illegible] titis abhorrent: proximè alludentia admittunt. Iam q[illegible] etiam ſine probatione, illabuntur animis: dici & ſugg[illegible]

Ibid. tis eſt, Naturâ ipsâ audientis inclinante. *Omnium enim h[illegible] rium rerum ſemina animi gerunt, quæ Admonitione excitantur: [illegible] aliter quàm ſcintilla, flatu leui adiuta, ignem ſuum explicat.* [illegible], cum audio, *Tempori parce, Te noſce, Abſtine & contine.* num [illegible] tionem aut Decretum aliud requiram? minimè. N[illegible]

Ibid. lia *cum ictu quodam audimus, nec vlli licet dubitare a[illegible]*

Quare ad Decretum sine ratione ipsa veritas ducit. Sicut scaturigines aquarum in agro aut horto meo si habeam, vtor & irrigo, nec primos vllos fontes inquiro: ita hîc licere aliquis dicat. Tamen ea ex meliusque, vt dixi, iungere, re etiam & indole, si consideras, coniuncta. *Quid enim interest inter Decreta philosophiæ, & Præcepta, nisi quòd illa generalia præcepta sunt, hæc specialia?* sed tamen vtraque res præcipit, atque adeò vtraque etiam iuuat: sed occultiùs illa, apertiùs ista. Sicut manuum, pedum, & membrorum visus in aperto est, & sensibus incurrit: in abdito cor & spiritus illi sunt, qui motum & impetum hunc donant: sic de Præceptis dicere possis, palàm iuuare, latentur Decreta. Ego verò & alia similitudine rem ingeram, & simul Ordinem dicendorum. Sicut in arbore Radicem habes, ex eâ Truncum, ex his Ramos, deinde ramulos aut Flagella: sic in Philosophiâ scito, primum quoddam Decretum instar Radicis habere, proximum vt Truncum, minora vt Ramos; denique copiam illam Præceptorum succedere & ex iis surgere, verè Flagella ad animos erigendos & excitandos. Ibid.

DISSERT. XIII.

De Fine, siue Vltimo Bonorum: & quis ille sit?

ORDIAMVR igitur ab ipsâ Radice, id est *Fine:* à quo pendent omnia, ad quem referuntur omnia: & qui velut princeps & rector quidam est Decretorum. *Finem* Græci Τέλος dicunt, paulo aliter in Philosophiâ, quàm vulgò: vbi effectionem perfectionemque rei significat: vt in Homero, ac priscis. At primus Plato Philosophiæ adiunxit, & restrinxit: pro eo, quod in vita vltimum appetimus. Ideoque Cicero passim vertit & appellat, *Vltimum, Extremum, Summum.* Necessaria hæc cognitio: & Plato idem censuit, *inutilem omnem scientiam, imò noxiam, sine cognitione Optimi finis.* Quid Aristoteles? eius scitum: Ἆρ' οὖν καὶ πρὸς τὸν βίον ἡ γνῶσις αὐτοῦ μεγάλην ἔχει ῥοπήν. καὶ καθάπερ τοξόται σκοπὸν ἔχοντες, μᾶλλον ἂν τυγχάνοιμεν τοῦ δέοντος: *Enimuerò ad vitam etiam vtilis, & momentum habet cognitio Finis. atque vt sagittarij, qui scopum habent, magis quod oportet assequamur.* At Cicero: *Quid est in* In Theæt. 1. Ethic. Nicom. cap. 11. 1. De Finib.

vita

vitâ tantopere quærendum, quàm quis sit Finis, quod extremum, quod vltimum, quò sint omnia benè viuendi rectéque faciendi consilia referenda? Seneca noster: *Proponamus oportet Finem summi boni, ad quem nitamur, ad quem omne Factum nostrum Dictumque respiciat, veluti nauigantibus ad sidus aliquod dirigendus est cursus.* Pulchre! atque alibi caussam hanc stultitiæ & malitiæ nostræ asserit, ignorare aut non assiduè eum meditari. Lucilio suo: *Quoties quid fugiendum sit, aut quid petendum, voles scire: ad Summum bonum, & propositum totius vitæ respice. Illi enim consentire debet, quidquid agimus. non disponet singula, nisi cui iam vitæ suæ Summa proposita est. Nemo, quamuis paratos habeat colores, similitudinem reddet, nisi iam constet, quid velit pingere. Ideò peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus, de totâ nemo. Scire debet quid petat ille, qui sagittam vult mittere, & tunc dirigere, & moderari manu telum.* Clarè, acriter, & suo more: imagine etiam vltimâ, ad illam Aristotelis accedente. Sed hic igitur Finis talis, quid est? Definiunt Stoici: Οὗ ἕνεκα πάντα πράττεται καθηκόντων, αὐτὸ δὲ πράττεται οὐδενὸς ἕνεκα: *Cuius caussâ omnia officia aut rectè facta fiunt, ipse autem nullius.* Siue etiam: Ἐφ' ὃ πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ πραττόμενα καθηκόντως τὴν ἀναφορὰν λαμβάνει, αὐτὸ δ' ἐπ' οὐδέν: *Ad quem omnia rectè conuenienterq́, facta referuntur, ipse ad nullum.* Cicero hoc ab iis sumpsit, & conuertit: *Extremum, omnium philosophorum sententiâ, tale esse debet, vt ad id omnia referri oporteat, ipsum autem nusquam.* Definitur & breuissimè: Ἔσχατον ὀρεκτῶν: *Vltimum appetendorum.* Quæ mens est eiusdem Tullij, cùm *Fines bonorum* libris suis inscripsit: quia istud Bonum, reliquorum est extremum. Obserua autē τὰ καθήκοντα, siue *Officia*, his finitionibus inseri, valdè pro Stoico sensu: & miror virum doctissimū, qui Stobæum vertit, vtrobique hoc verbi neglexisse. Nam eo significant, Finem suum vltimum esse, *Conuenienter viuere Rationabili Naturę.* Itaque Archedemus explicabat ὁμολογίαν Zenonis, (de quâ statim) πάντα τὰ καθήκοντα ἐπιτελοῦντα ζῆν: *Omnia Officia perficientem viuere.* Nam *Officium* definiunt, *quod Ratione factum sit*: itemque, *Actionem, Naturalibus constitutionibus conuenientem.* Agnoscis igitur in eo & *Rationem*, & *Naturam*: quæ vtraque dux ad *Beatitudinem*, siue *Felicitatem.* Ea enim consensu est Finium Finis, siue vt Aristoteles scitè, Τέλειον Τέλος: *Perfectus Finis.* Τέλειον Τέλος, inquit,

Epist. xcv.

Epist. lxxi

Stob. Eclog. Ethic.

1. De Finib.

Magn. Ethic. 1. cap. 11.

ἐστὶν, οὗ παραγινομένου, μηδενὸς ἔτι προσδεόμεθα· ἀτελὴς δὲ, οὗ παραγινομένου προσδεόμεθά τινος. οἷον δικαιοσύνης μόνον παραγινομένης, πολλῶν προσδεόμεθα. τῆς δὲ εὐδαιμονίας, οὐδενὸς ἔτι: *Perfectus Finis est, quo potiti nihil petimus vltrà vel egemus: Imperfectus, qui cùm obuenit, etiam egemus. Veluti, Iustitiam adepti, plura volumus: at Felicitatem, iam nihil.* Itaque hæc est, quò vota nostra eunt, parentum ducunt: omnes homines, omnis sexus,

——nauibus atque Horat.

Quadrigis petimus Benè viuere.

Sed discrimen hîc tenue Stoici ingerunt: καὶ τὴν μὲν εὐδαιμονίαν λέγουσι σκοπὸν ἐκκεῖσθαι· τέλος δ' εἶναι, τὸ τυχεῖν τῆς εὐδαιμονίας: *& Felicitatem dicunt vt Scopum proponi; Finem verò esse, Felicitatem assequi.* Stob. Eclog. Nec malè. verè enim, vt in sagittando, Scopus ille omnibus proponitur: cùm tetigi, mihi applico, & Finem sum adeptus.

DISSERT. XIIII.

Eum esse, Secundùm Naturam viuere: & varia super hoc interpretatio.

AVD. Iam feriamus, obsecro, si potest: aut certè collineemus, & eò dirigamus. Explica, inquam, & præi, quâ viâ aut arte hunc Scopum tangam. LIPS. Breuiter id potest, & consentiente pænè veterum sensu. Nam Plato, & omnis Academia illa vetus, *nullâ in re aliâ, nisi in* NATVRA, *quærendum esse illud Summum bonum, quò omnia referrentur, dicebant.* Cic. I. Academ. Idem Cynici, atque alij plusculi. de quibus communiter Philo, ille Iudæus: τὸ μὲν ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν, εὐδαιμονίας τέλος εἶπον οἱ πρότεροι: *Consequenter Naturæ viuere, Felicitatis finem dixerunt illi prisci.* Libro περὶ φυτουργίας Quid nostri Stoici? altâ & crebrâ hoc voce. Vt Seneca: *Idem est Beatè viuere, & secundùm Naturam.* De Vit. Beat. cap. VIII. Item: *Propositum nostrum est, secundùm Naturam viuere.* Epist. V. Iterumque: *Quod inter* OMNES *Stoicos conuenit, rerum Naturæ assentior. Ab illâ non deerrare, & ad illius legem exemplumque formari, Sapientia est.* De Vit. Beat. c. III. Tum definiendo adiungit: *Beata est ergo vita*, CONVENIENS NATVRAE SVAE. Quod ipsum est Stoicum scitum & dictum: Τέλος εἶναι, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν: *Finem esse*, CONVENIENTER NATVRAE VIVERE. Epictetus hoc non semel extulit:

N tulit:

tulit: Συμφώνως τῇ φύσει ζῆν: *Conformiter, siue Concorditer Naturæ viuere.* Vis & poëtam audire, pro hoc sensu & verbis? Horatius:

Viuere NATVRAE *si* CONVENIENTER *oportet.*

Sed & alius succinit:

Lucan. I. *—— hæc duri immota Catonis*
Secta fuit, seruare modum, FINEMQVE *tenere,*
NATVRAMQVE SEQVI.

Plures testes se offerunt: dimitto. satis isti euincunt: vtinam & liquidò satis declarent. Quid enim est *Conuenienter Naturæ viuere*? Hîc dissidium & pugna. atque adeò vt decantata illa * κατάληψις, velut pomum aliquod Eridis, in medium à Zenone iacta, Arcesilam alienauit, & Academicos armauit: ita hæc Finis constitutio & explicatio, acre Stoicis bellum in Peripateticos, Epicuréos, alios, excitauit. Quid facimus? industriè simul & cautè inquiramus, & an non Senecâ nostro duce? qui communiter caussam aberrantium à vero aperit: & tu hoc primum audi. *Quid est*, inquit, *in quo hîc erratur? Cùm omnes Beatam vitam optent; quòd instrumenta eius pro ipsâ habent, & dum illam petunt, fugiunt. Nam cùm summa beatæ vitæ sit solida tranquillitas, & eius inconcussa fiducia: solicitudinis caussas colligunt, & per insidiosum iter vitæ, non tantùm ferunt sarcinas, sed trahunt. Ita longiùs ab effectu eius, quod petunt, semper abscedunt; & quò plus operæ impendunt, hoc se magis impediunt. Quod euenit in labyrintho properantibus, ipsa illos velocitas implicat.* Diuinantia, imò diuina verba. Quid aliud olim & nunc plerosque à recto Fine vel intellegendo, vel apprehendendo, absterruit, quàm viliũ & inæstimabilium aliquot rerum æstimatio & amor? Ita Voluptatem alius, Indolentiam, Opes, Valetudinem, externa omnia, aut facere aut iuuare Felicitatem voluerunt: & hæc esse inter CONVENIENTIA NATVRAE. De aliis loquor? inter ipsos Stoicos controuersæ mentis hæc verba: & Epictetus ille fidus Veri interpres & assertor, hoc inter ardua maximè habet. Τί οὖν θαυμαστόν ἐστιν; inquit. νοῆσαι τὸ βούλημα τῆς φύσεως: *Quid admirabile igitur?* (non *Chrysippum intelligere aut Zenona*) *sed istud, Nosse voluntatem Naturæ.* Videamus, siue audiamus, si placet, primùm consulares aliquot velut Senatores: & quidem sententias suas recitantes

* Comprehensio.

Epist. XLIIII.

1. Dissert. XVIII.

tantes ex tabellâ. In Stobæi Eclogis, ita censent: Τὸ τέλος μὲν Ζήνων οὕτως ἀπέδωκε, τὸ ὁμολογουμένως ζῆν. τοῦτο δ' ἐστὶ καθ' ἕνα λόγον καὶ σύμφωνον ζῆν, ὡς τῶν μαχομένων * ζώων κακοδαιμονούντων. Οἱ δὲ μετὰ τοῦτον προσδιαρθροῦντες οὕτως ἐξέφερον, ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν· ὑπολαβόντες ἔλαττον εἶναι κατηγόρημα τὸ ὑπὸ Ζήνωνος ῥηθέν. Κλεάνθης γὰρ πρῶτος διαδεξάμενος αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν προσέθηκε, τῇ φύσει. ὅπερ ὁ Χρύσιππος σαφέστερον βουλόμενος ποιῆσαι, ἐξήνεγκε τὸν τρόπον τοῦτον, Ζῆν κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων. Διογένης δὲ, εὐλογιστίαν ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ, καὶ ἀπεκλογῇ. Ἀρχέδημος δὲ πάντα καθήκοντα * ἐπιμελοῦντα ζῆν: * Forte, ζώων. * Ex Diog. ἐπιτελ.

Finem Zeno ita edidit, Conuenienter viuere. quod est, secundùm vnam rationem & concordem sibi viuere: quasi animalia variantia aut pugnantia infeliciter agant. At qui pòst secuti, expreßè & distinctè magis extulerunt, Conuenienter naturæ viuere: cùm censerent minus, quàm pro re, Zenonium illud dictum esse. Sanè Cleanthes primus, cùm eius sectam locumque suscepisset, adiecit, Naturæ. Chrysippus deinde hoc ipsum clarius volens reddere, ita extulit: Viuere secundùm peritiam eorum, quæ Naturâ eueniunt. Diogenes porrò, rectam rationem ac iudicium in eorum, quæ secundùm Naturam sunt, electione aut reiectione. Archedemus denique, Viuere omnia officia curantem. Hæc ibi. In Clemente Alexandrino & eadem, & quædam alia, aut iter quæ iuuet excerpere, & componere ad mutuam lucem. Ζήνων ὁ Στωϊκὸς τέλος ἡγεῖται, τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν. Κλεάνθης δὲ, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν, ἐν τῷ εὐλογιστεῖν· ὃ ἐν τῇ κατὰ φύσιν ἐκλογῇ κεῖσθαι διελάμβανεν· ὅ, τε Ἀντίπατρος ὁ τούτου γνώριμος, τὸ τέλος κεῖσθαι ἐν τῷ διηνεκῶς καὶ ἀπαραβάτως ἐκλέγεσθαι μὲν τὰ κατὰ φύσιν, ἀπεκλέγεσθαι δὲ τὰ παρὰ φύσιν. Ἀρχέδημος, ἐκλεγόμενον τὰ κατὰ φύσιν μέγιστα καὶ κυριώτατα, οὐχ οἷόν τε ὄντα ὑπερβαίνειν. Παναίτιος, τὸ ζῆν κατὰ τὰς διδομένας ἡμῖν ἐκ φύσεως ἀφορμάς. Ποσειδώνιος, τὸ ζῆν θεωροῦντα τὴν τῶν ὅλων ἀλήθειαν καὶ τάξιν: & quædam leuiora, aut longinquiora. Illa sonant: *Zeno Stoicus Finem censet, Secundùm virtutem viuere. Cleanthes, Conuenienter Naturæ viuere, in rectâ ratione ac ratiocinatione. quod in electione eorum, quæ secundùm Naturam sunt, positum arbitratur. Antipater, eius auditor, in iis quę sunt secundùm Naturam adsiduè, & sine lapsu eligendis, abiiciendis autem contrariis. Archedemus, eligentem viuere ea quę secundùm Naturam sunt maxima & præcipua, nec posse ea transilire. Panætius, viuere se-* 11. Strom.

cundùm appetitiones insitas à Naturâ. Posidonius, viuere contemplantem Vniuersorum veritatem & ordinem. In quibus dissensum alibi per te notes ab illis Stobæi, magis tamen certò & fideliter (meo iudicio) exscriptis. Laërtius quidem propiùs istum accedit. cuius habe item verba. Nam in re istâ capitali, cur iudicia verbatim non conquiram, & consignem? Ille sic igitur: Πρῶτος Ζήνων τέλος εἶπε, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῇν, ὅπερ ἐστὶ κατ᾽ ἀρετὴν ζῇν· ὁμοίως δὲ καὶ Κλεάνθης, καὶ Ποσειδώνιος, καὶ Ἑκάτων. Πάλιν δὲ, ἴσον ἐστὶ τὸ κατ᾽ ἀρετὴν ζῇν τῷ κατ᾽ ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων ζῇν, ὥς φησι Χρύσιππος. Ὁ δὲ Διογένης τέλος φησὶ ῥητῶς, τὸ εὐλογιστεῖν ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ. Ἀρχέδημος δὲ τὸ πάντα τὰ καθήκοντα ἐπιτελοῦντα ζῇν: *Primus Zeno Finem dixit, Conuenienter Naturæ viuere, quod est, Secundùm virtutem viuere. Similiter Cleanthes, Posidonius, Hecato. Iterumque, simile est & consonat, Secundùm virtutem viuere, illi Secundùm peritiam Naturâ euenientium viuere; vt ait Chrysippus. Diogenes autem, Finem ait esse planè, rectè ratiocinari & dirigere in electione eorum quæ Naturæ consentiunt. Archedemus, omnia officia implentem viuere.* Hæc si cum Stobæanis confers, illustres illa & approbes: etsi in aliquo etiam dissensu.

In Zenone.

DISSERT. XV.

Prima Zenonis sententia explicata, de Conuenientiâ vitæ.

SED quid te moror? sententias vides, elige: mihi satis, viam signasse his velut astris. AVD. Satis? * μηδαμῶς μηδαμῶς, vt hoc cum Platone efferam. Nam ego per me quî eligam, aut viam insistam, in quâ variasse & vacillasse culmina illa video? Tuam facem specto, & MANVDVCTIONEM exspecto: quia mihi hîc (ingenuè fateor) tenebræ & chaos. LIPS. Allucebo & dirigam igitur, vt copia ingenij aut iudicij mei erit. *Stobæana* illa si ordine videmus & illustramus; credo haud magno opere desideratum aliquid iri. Nam alia etiam huc aptabimus, & docemus. Aiebat apud eum, quicumque scriptor: *Finem Zenonis esse,* ὁμολογουμένως ζῇν: *conuenienter viuere.* quod alibi idem breuius etiam dixit, τὴν ὁμολογίαν, *Conuenientiam* ipsam. De *Naturâ*, negat fortiter addidisse: & mihi persuadet, etsi communis traditio repugnat. Sanè Cicero pro eo est. apud quem Stoicus Cato: *Summum*

* Nentiquam, nequaquam.

mum hominis bonum positum est in eo, quod ὁμολογίαν *Stoici, nos appel-* III. De Fi-
lemus Conuenientiam, si placet. Nudè & solitariè hoc effert: etsi ali- nib.
bi aliter, sed hîc profectò veriùs fideliusque. Quid igitur est hæc
ὁμολογία? Non aliud, quàm per Virtutem conueniens consen-
tiensque sibi vita, eadem semper in sensu, & (nisi impeditur)
actu. Seneca: *Virtus* CONVENIENTIA *constat. Omnia opera eius* Epist.
cum ipsâ concordant & congruunt. Iterumque: *Accedat, vt perfe-* LXXIIII.
cta virtus sit, æqualitas, ac tenor vitæ per omnia CONSONANS *si-*
bi: quod non potest fieri, nisi rerum scientia contingat, & ars, per
quam diuina & humana noscantur. Hoc Sapientis proprium, hoc
Felicitatis fundamentum & argumentum. Seneca: *Licet relin-* Epist. XX.
quam definitiones Sapientiæ veteres, hac possum contentus esse. Quid
est Sapientia? Semper idem velle, atque idem nolle. Quid si autem
praua aut falsa velim? respondet: *Licet exceptiunculam illam non* Epist.
adiciam, vt Rectum sit, quod velis. Non potest cuiquam semper idem XXXI.
placere, nisi Rectum. Atque iterat hoc alibi: *Non contingit tran-* Epist. XCV.
quillitas, nisi immutabile certumque iudicium adeptis: ceteri, decidunt
subinde, & reponuntur, & inter omissa appetitaque alternis fluctuan-
tur. Si vis eadem semper velle, Vera oportet velis. Itaque Sapiens
ad vnam aliquam regulam se componit, & *fine actionum dissen-* Sen. epist.
sione, vita eius vnius quasi coloris est. Hoc planissimè, ille apud XX.
Stobæum, ita interpretatus est: dum vult esse, καθ' ἕνα λόγον καὶ σύμ-
φωνον ζῆν: *ad vnam rationem & consentientem viuere:* additque,
infelices illos, qui diffident sibi & pugnant. Et bonâ fide, non po-
test certior nota vtriusque. *Nisi Sapienti sua non placent: omnis* Id. Epist.
Stultitia laborat fastidio sui. Itaque vide mihi illum compositum IX.
semper & placidum, cum pace & concordiâ animi, erectum
sed modestum, & cum mansuetudine magnum. Hunc autem,
quid? *Cottidie noua vitæ fundamenta ponentem, & nouas spes etiam* Epist.
in exitu incohantem. Nam vbi firmitas ista, & rectitudo iudicij, XIII.
substrata non est: quid mirum inædificata vacillare, aut ruere?
Inter cetera mala hoc habet Stultitia, semper incipit viuere. Atque vt Ibid.
idem noster ait: *Stultis numquam velle aut nolle decretum est. Va-* Epist. XX.
riatur cottidie iudicium, & in contrarium vertitur. Itaque plerisque
agitur vita PER LVSVM. Socrati, opinor, hoc tribuitur: Ὁ μὲν Stob. Ser.
Πρωτεὺς τῇ μορφῇ, ὁ δὲ ἀπαίδευτος τῇ ψυχῇ πρὸς ἕκαστον ἀλλοιοῦται: *Pro-* IIII.
teus quidem formam, indoctus autem (id est stultus) *animum ad sin-*

 gula

gula mutat. Et Seneca aiebat, *Vitam per lusum plerisque agi*: nónne
Epist. cxx. tales isti sunt? *Quidam alternis* (ait idem) *Vatinij, alternis Catones sunt: & modò parùm illis seuerus est Curius, parùm pauper Fabricius, parùm frugi & contentus vili Tubero. Modò Licinium diuitiis, Apicium cœnis, Mæcenatem deliciis prouocant. Maximum indicium est* MALAE MENTIS, FLVCTVATIO, *& inter simulationem virtutum, amoremque vitiorum, assidua iactatio.* Quid, quod nec corpore consistunt?

Lucr. III. *Tanta mali tamquam moles in pectore constat.*

Itaque plerosque istorum videas,

Quid sibi quisque velit, nescire & quærere semper:
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Nimirum interna ratio & motio est: domi & in animo nihil inueniunt, quod placeat. atque ideò

Hoc se quisque modo fugit. at quod scilicet, vt fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit.

Atque hæc satis pro Zenoniâ sententiâ, si tamen firmiter est illa. Vtcumque, vtilis hæc explicatio: quam monitione consigno.
Sen. epist. XXXV. *Profice, & ante omnia hoc cura, vt* CONSTES TIBI. *Quoties experiri voles, an aliquid actum sit, obserua an eadem velis hodie quæ heri. Mutatio voluntatis indicat animum natare alibi, atque alibi apparêre, prout tulit ventus. Non vagatur, quod est fixum & fundatum.* Denique, vt idem alibi: *Magnam rem puta*, VNVM HO-
Epist. cxx. MINEM *agere.* Quò Diuus Ambrosius noster respexisse vide-
Lib. I. ep. XXXIII. tur, & valdè approbasse: *Vetus dictum est, Adsuesce* VNVS *esse vt vita tua quamdam picturam exprimat, eamdem seruans semper imaginem, quam acceperit.*

DISSERT. XVI.

Altera Cleanthis sententia item explicata, de Conuenientiâ cum Naturâ Communi.

SED iam in Stobæanis altera sententia propalatur, magno & verendo auctore, Cleanthe. Is censebat, manca & parum plena ista Zenonis, addendumque *Naturæ*: vt sit, *Conuenienter Naturæ viuere.* Egregia & digna illo sententia: quæ vsque eò obtinuit, vt communis censeatur Stoicorum. Et quídni firmum

firmum sit hoc scitum? *Naturâ duce*, ait Cicero, *errari nullo pa-* I. De Legib.
cto potest. Et hortatur alibi: *Naturam, optimam ducem, tamquam* De Senect.
Deum sequi, eique parêre. Ais tu, *tamquam Deum*? imò planè ipsum Deum. Nam hæc mens in Cleanthis, opinor, illis verbis: & videamus. In Laërtio lego: Φύσιν δὲ Χρύσιππος μὲν ἐξακούει, ᾗ ἀκολούθως δεῖ ζῆν, τήν τε κοινὴν, καὶ ἰδίως τὴν ἀνθρωπίνην. ὁ δὲ Κλεάνθης τὴν κοινὴν μόνην ἐνδέχεται φύσιν, ᾗ ἀκολουθεῖν δεῖ, οὐκέτι δὲ τὴν ἐπὶ μέρους. *Naturam, cui conformiter oportet viuere, Chrysippus exaudit, & Communem, & propriè Humanam. Cleanthes autem, solam Communem suscipit, cui parendum sit, non autem hanc Particularem.* Vides alterum de vtrâque Naturâ capere, hunc de illâ tantùm. Nec aliter profectò Cleanthes sensit, vir (quod ex Fragmentis adstruo) pius, & deditus vnicè in diuinis. Quid igitur est illa *Communis Natura*? Deus. Hoc * alibi docendum vberiùs, hîc ponimus, & assertores tamen etiam damus. Seneca in verbis suprà, vbi de Fine: *Rerum Naturæ adsentior.* Rerum Natura, non est alia ab hac Communi, siue Deo. Clemens Alexandrinus: Οἱ Στωϊκοὶ τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν, τέλος εἶναι ἐδογμάτισαν, τὸν θεὸν εἰς φύσιν μετονομάσαντες, ἀπρεπῶς: *Stoici secundùm Naturam viuere Finem esse decreuerunt*, DEI NOMEN IN NATVRAE *decorè commutantes*. Quid vis planius? sed & Epictetum audi: Καίτοι αὐτὸς μὲν ὁ προηγούμενος λόγος τῶν φιλοσόφων, λίαν ἐστὶν ὀλίγος. τί δὲ ἔχει μακρὸν εἰπεῖν, ὅτι τέλος ἐστὶ τὸ ἕπεσθαι Θεοῖς; *Atquin ipse præcipuus philosophorum & velut antesignanus sermo, breuis admodum est. Quid enim longum dicere, Finis est*, SEQVI DEVM? Sanè breuis sermo, & verè magni compendij, id est fructus. Dic autem ô bone, quid est Sequi Deum? Τὴν αὑτοῦ γνώμην ὑποτετάχεν τῷ διοικοῦντι τὰ ὅλα, καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως: *Mentem suam submittere gubernanti omnia Menti, sicut boni ciues Legi ciuitatis.* Optimè de *Lege*. quid enim aliud *Communis* illa *Natura* est, quàm vniuersa quædam Lex & Ratio, toti mundo, & partibus eius inserta? Chrysippus apud Laërtium sic explicat. *Naturam*, inquit, *sequi oportet*, οὐδὲν ἐνεργοῦντας, ὧν ἀπαγορεύειν εἴωθεν ὁ νόμος ὁ κοινὸς, ὅπερ ἐστὶν ὁ ὀρθὸς λόγος διὰ πάντων ἐρχόμενος, ὁ αὐτὸς ὢν τῷ Διῒ καθηγεμόνι τούτῳ τῆς τῶν ὄντων διοικήσεως ἔστι: *nihil eorum faciendo, quæ vetat atque abdicat Communis illa lex, id est Recta Ratio per omnia permeans: quæ ipsa est in Ioue*

Marginal notes: * In Phys. Dissert. v. — II. Strom. — I. Dissert. XX. — I. Dissert. cap. XII. — In Zenone.

hoc,

hoc, principe & rectore omnium quæ sunt. Itaque ipsa illa Diuina Ratio, Mundi ἡγεμονικὸν (de quo * alibi) est, cui subiici monemur: etiam à Philone. *Principium librorum Moysis*, inquit, *mirabile, quod mundi opificium habet*: ὡς τοῦ κόσμου τῷ νόμῳ, καὶ τοῦ νόμου τῷ κόσμῳ συνᾴδοντος· καὶ τοῦ νομίμου ἀνδρὸς, εὐθὺς ὄντος κοσμοπολίτου, πρὸς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τὰς πράξεις ἀπευθύνοντος, καθ᾽ ἣν ὁ σύμπας κόσμος διοικεῖται: *tamquam Mundus Legi, & Lex Mundo consonet ac consentiat: itemque vir legis obseruans, quamprimùm mundanus ciuis est, ad Naturæ voluntatem arbitriumque actiones suas dirigat: per quam Naturam vniuersus hic Mundus gubernatur.* Pulchrè profectò, & accommodatè. Moyses, inquit, ille magnus & diuinus legislator, à Mundi conditione orditur. quid ita? vt ostendat Legem, quam laturus est, à Mundo pendêre: & virum bonum ac legitimum, veluti ciuem, huic Mundanæ legi debere parêre: id est Naturæ, omnia gubernanti. Sed & altera hîc sententia: Deum sequi, id est per Virtutem (quà homini datum) assimilare & imitari. Sed de hac Sequelâ mox pluribus dicam: nunc in istâ Obedientiâ & voluntatis submissione maneamus. quam Seneca quoties ingerit? *Hic est magnus animus*, inquit, *qui se* DEO TRADIDIT. Alibi: *Sapiens quidquid euenerit, sciet* LEGEM *esse* NATVRAE. *habebit in animo illud vetus præceptum*, DEVM SEQVI. Iterumque: *Quidquid ex Vniuersi* (id est Naturæ) *constitutione patiendum est, magno excipiatur animo. Ad hoc sacramentum adacti sumus, ferre mortalia: nec perturbari his, quæ vitare nostræ potestatis non est. In regno nati sumus*, DEO PARERE *Libertas est.* Quid autem Epictetus? caput hoc Sapientiæ habet, nec est frequentior in aliâ monitione. In ipso Enchiridio, id est Breuiario & alueario virtutum: Δεῖ σαυτὸν εἰς τοῦτο κατατετάχέναι, τὸ πείθεσθαι τοῖς θεοῖς, καὶ εἴκειν πᾶσι τοῖς γινομένοις, καὶ ἀκολουθεῖν ἑκόντα, ὡς ὑπὸ τῆς ἀρίστης γνώμης ἐπιτελουμένοις: *Oportet seipsum ita conformare, vt* DIIS PAREAMVS, *& acquiescamus in omnibus quæ eueniunt, &* VOLENTES SEQVI, *vt quæ ab optimâ mente fiant & proficiscantur.* Et exclamat alibi: Ἀεὶ μᾶλλον θέλω τὸ γινόμενον. κρεῖττον γὰρ ἡγοῦμαι ὃ ὁ θεὸς θέλει, ἢ ἐγώ. προσκείσομαι διάκονος καὶ ἀκόλουθος ἐκείνῳ, συνορμῶ, ὀρέγομαι, ἁπλῶς συνθέλω: *Semper magis volo, id quod euenit. Meliùs enim arbitror quod Deus vult, quàm quod ego. Adiungar & adhærebo illi, velut minister & assecla: cum illo appeto, cum illo desidero, & simpliciter atque vno verbo,*

QVOD

* In Phys. I. Dissert. VII.

De mundi opific.

Epist. CVII.

De Vit. Beat. cap. XV.

Ibid.

Cap. XXXVIII.

Lib. III. Dissert. VII.

QVOD DEVS VVLT VOLO. O in cælo nata, atque illinc profecta verba! ô ego tecum Epictete sic afficiar! ausim ad Deum sublatis oculis dicere! Ὅτι χρῶ μοι λοιπὸν, εἰς ὃ ἂν θέλῃς. ὁμογνωμονῶ σοι, ἴσος εἰμί. οὐδὲν παραιτοῦμαι τῶν σοὶ δοκούντων. ὅπου θέλεις, ἄγε, ἣν θέλεις ἐσθῆτα περίθες. Ἄρχειν με θέλεις, ἰδιωτεύειν, μένειν, φεύγειν, πένεσθαι, πλουτεῖν; ἐγώ σοι ὑπὲρ ἁπάντων τούτων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀπολογήσομαι: *Vtere me in reliquum, vbi lubet, & vt lubet. mente tecum consentio, ęquanimus sum. nihil recuso omnium, quę tibi videbuntur. Quocumque me voles, ducito; quam vestem lubet, circumdato. Magistratum me gerere vis? priuatum esse? manere, fugere, in pauperie, in opibus agere? Ego* non assentior tantùm, *sed in his omnibus apud alios te defendam & tuebor.* Diuine senecio! iterùm exclamo: nec ego sine motu animi hæc tam perfectæ Sapientiæ lego. Sed in Cleanthe, à quo cœpit hic sermo, desinat. Eius versus, in eodem Epicteto, huic sententiæ: Idem. II. Dissert. XVI.

Ἄγου δέ μ' ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ πεπρωμένη,
Ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμὶ διατεταγμένος.
Ὡς ἕψομαί γ' ἄοκνος. ἢν γε μὴ θέλω,
Κακὸς γενόμενος οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

Enchir. ca. LXXVII. sed confusè ibi legendi.

Quos Seneca noster ita vertit:

Duc me parens, celsique dominator poli,
Quocumque libuit. nulla parendi est mora.
Adsum impiger. fac nolle, comitabor gemens,
Malusque patiar, quod pati licuit bono.

Atque addit: *Sic viuamus, sic loquamur.* Faciamus, mi Auditor, & ad sequentes interpretationes iam eamus.

DISSERT. XVII.

Tertia sententia Chrysippi, de Naturâ Propriâ, id est Ratione.

AVD. An non verè sequentes, id est sequiores illæ erunt? Nam hæc mihi primaria: perplacet, nec mutabo. LIPS. Neque opus. aliter potiùs, quàm aliud dicent: tamen audi, quæ delectet etiam aut iuuet audisse. Chrysippi mens erat, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, *Humanam Naturam*, capiendam etiam esse. Credo & Tullij, in his verbis: *Sic est faciendum, vt contra* VNIVERSAM 1. Offic.

Naturam nihil contendamus, & eâ tamen conseruatâ, PROPRIAM *sequamur*. Quæ ea est? in nobis *Ratio*. *Quid autem est Ratio?* (ait Epist. LXVI Seneca) NATVRAE *imitatio*. *Quid est Summum Bonum? Ex Na-* Epist. XLI. *turæ voluntate se gerere*. Iterùm alibi: *Quid Ratio hæc exigit? rem facillimam, Secundùm naturam* SVAM *viuere*. Vides omnia consentire bellè, & velut concinere? Communis Ratio, Natura est, vt diximus: eius pars hæc nostra, & in paruo isto mundo in- Laërt. in Zenone. clusa. Chrysippus ipse: Μέρη γὰρ εἰσὶν αἱ ἡμέτεραι φύσεις τῆς τοῦ ὅλου: *Partes enim sunt nostræ Naturæ, illius Communis & Vniuersæ*. Noster Seneca: *Omne hoc quod vides, vnum est*: MEMBRA *sumus corporis magni*. Quæ talia (nam sæpè occurrunt) eò spectant, quòd pars Sen. alibi. illa *Diuini spiritus in hoc corpore sit inclusa*: quam Rationem ap- * III. Phys. iol. Disser. VIII. pellamus. Hic Stoicorum communis sensus est, * alibi ponendus & explicandus. Sed bonam nempe RECTAMQVE hanc Rationem intelligimus, Diuinæ illi conformem, non erroribus aut opinionibus turbatam. Appellant nostri, *Perfectam, Absolutam, Consummatam*: quid ita? quia Doctrinâ nempe perficitur, & quod incohatum in eâ à Naturæ notitiis erat, consummatur. Suprà tetigi: & Senecam pro istâ nunc re audi. *In ho-* Epist. LXXVI. *mine optimum quid est?* RATIO. *hac antecedit animalia, Deos sequitur*. RATIO *ergo* PERFECTA, *proprium hominis* BONVM *est*. Et mox addit: *Ratio* RECTA & CONSVMMATA, FELICITATEM Ibidem. *hominis impleuit*. Iterumque: *Cùm sola* RATIO PERFICIAT *hominem* (id est, perfectè bonum faciat) *sola* RATIO PERFECTA BEATVM *facit*. Ad ipsam germanissimam hæc omnia Chrysippi mentem. A quâ nec longè abit, imò adsidet, quòd *Diogenes* (Babylonius, puto) Zenonis ὁμολογίαν *interpretabatur*, εὐλογιστίαν ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ, καὶ ἀπεκλογῇ: *Rectam Ratiocinationem, in electione aut reiectione eorum quæ ex Naturâ*. Nam hæc Stobæus itemque Laërtius *Diogeni* apertè adscribunt: nec Clementi accesserim (in suprà verbis) qui *Cleanthem* facit hæc censentem. Malè, malè. imò non scripsit hoc Clemens, sanè doctus & accuratus, sed deprauauit ætas aut exscriptor. Certò asseram, ex eo quod sequitur: *Antipater eius discipulus*. Itáne ille *Cleanthis* * Lib. I. Manud. Diss. XI. fuit? imò *Diogenis*, vt in hesterno * Sermone ostendi. Itaque omnino de ipso *Diogene* hîc Clemens scripserat, concorditer cum iam dictis: sed deliquium & hiatus nunc est: notandus, ne noteteur

tetur ille. Sed de hac εὐλογιστίᾳ, etiam Plutarchum accipe, contra Stoicos: *qui aiunt*, vt inquit, οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ, εὐλόγιστον ἐκλογὴν κατὰ φύσιν: *Essentiam Boni, electionem rationabilem, iuxta Naturam.* De eâdem Epictetum: Τί ἐστιν ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου; οὐκ ἔχω σοι ἄλλο εἰπεῖν ἢ ὅτι ποιὰ προαίρεσις τῶν φαντασιῶν: *Quod est Bonum hominis? Non habeo aliud tibi dicere, quàm talis electio Visorum.* Qualis? ex Ratione. Non enim quæcumque electio proba: & vt idem ait, ἄλλῳ δὲ ἄλλο προσπίπτει τὸ εὔλογον καὶ τὸ ἄλογον, καθάπερ καὶ ἀγαθὸν καὶ κακὸν ἄλλῳ ἄλλο, καὶ συμφέρον καὶ ἀσύμφορον: *Aliud alij incidit Probabile aut Improbabile, sicut & Bonum aut Malum, Vtile, Inutile.* Ideoq; & ad discernendum μάλιστα παιδείας δεόμεθα, ὥστε μαθεῖν τὴν εὐλόγου καὶ ἀλόγου κρίσιν θεῖν; ἐπὶ μέρους οὐσίαις ἐφαρμόζειν, συμφώνως τῇ φύσει: *Doctrinâ maximè egemus, vt iudicium habeamus de Probabili atque Improbabili, atque id rebus singulis accommodare possimus* CONVENIENTER NATVRAE. Audin? doctrinâ, id est Philosophiâ opus ad Rationem formandam, & vt Seneca loquebatur, PERFICIENDAM: quo fine? isto nostro, & vt CONSONET semper NATVRAE. Apage enim hîc opiniones. atque *ipsum Bonum*, ait Cicero, *non est in Opinionibus, sed in Naturâ. Nam ni ita esset, Beati quoque Opinione essent: quo quid dici potest stultius?* Verissimè. in Naturâ, inquam, illâ duplici, Communi & Nostrâ. Est quidem vetus versus:

1. Differt. cap. 11.

Ibid.

Ibid.

1. De Legib.

Non est beatus, esse qui se non putat:

atque etiam verus, fateor: quia Sapienti de suâ beatitudine constat, nec scientiam solùm, sed fiduciam eius habet: tamen & hic noster verus,

In Sen. epist. 11.

Non est statim beatus, esse qui putat.

Quid enim, ait Seneca, *si Beatum se dixerit ille turpiter diues? ille multorum dominus, sed plurium seruus? Beatus suâ sententiâ fiet?* Minimè. *Non enim quid dicat, sed quid sentiat, refert: nec quid vno die sentiat, sed quid assiduè.* Memento super *Conuenientiâ*, quæ primò diximus.

Ibid.

DISSERT. XVIII.

Quarta sententia, de vitâ ex Virtute: quæ prioribus consonat: atque omnes cum Veritate.

QVARTA etiam sententia siue interpretatio, *Secundùm Virtutem viuere.* Ea quoque verbis dissidet, re est ipsa
II. De Finib. cum priore. Nam ita Cicero explicat: *Stoicis Finis est, Consentire Naturæ. quod esse volunt è* VIRTVTE, *id est honestè viuere.* Quid igitur hoc est Cicero? perge: *Quod ita interpretantur, Viuere cum intelligentiâ earum rerum quæ Naturâ eueniunt; eligente ea, reiicienteque contraria.* Nónne agnoscis Chrysippi verba? Ζῆν κατ' ἐμπειρίαν τ῀ φύσει συμβαινόντων. Sunt ipsa, quæ Cicero vertit: atque vnà ibi consensum vide. *Intellegentia* ista siue *Peritia*, ex *Ratione* est:
v. De Fin. atque ea ad *Virtutem* ducit. Cicero iterùm: *In homine summa omnis Animi est, & in animo Rationis: ex quâ Virtus est. quæ* RATIONIS ABSOLVTIO *definitur.* Imò non solùm ex Ratione
Epist. LXXVI. Virtus, sed ipsa ea est. Seneca: *Homini Summum bonum, Ratio est: hanc si perfecit, laudabilis est, & finem Naturæ suæ attigit. Hæc* RATIO PERFECTA, VIRTVS *vocatur.* Philo Iudæus pulchrè:
περὶ ἀποικίας. Τοῦτο δέ ἐστι παρὰ τοῖς ἄριστα φιλοσοφήσασιν ᾀδόμενον τέλος, τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῇν. γίνεται δὲ, ὅταν ὁ νοῦς εἰς τὴν ἀτραπὸν τῆς ἀρετῆς ἐλθὼν, κατ' ἴχνος ὀρθοῦ λόγου βαίνει, καὶ ἕπεται θεῷ: *Hoc illud est apud eos, qui optimè philosophati sunt* (nota obiter elogium super Stoicis) *decantatum Vltimum bonorum*, CONSENTIENTER NATVRAE *viuere. Quod fit, cùm Animus semitam* VIRTVTIS *ingrediens, per vestigia ductumque* RECTAE RATIONIS *ambulat, id est*, SEQVITVR DEVM. Quid vberior sermo meus clarius aptiusque toti rei dixerit? Virtus Rationem sequitur, hæc Naturam, ista Deum. Etiam aliquid ambigis? AVD. Vt liberè dicam, super *Conuenientiâ* hac *Naturę.* Nam quomodo ex eâ Virtus, quæ ad Vitia palàm ducit? & cottidie nobis, qui ad illam adnitimur, cum istâ est pugna. LIPS. E prioribus hæc cepisse debebas, & de quâ *Naturâ* sermo: tamen aperiam clariùs, & lumen inferam latenti in no-
v. De Fin. bis Naturæ. Neque enim omnino malè Cicero: *Mirabiliter occulta est Natura, neque perspici, aut cognosci, statim potest.* Scito igitur: Virtutem non esse quidem in illis primis Naturæ conciliationi-

tionibus, sed tamen ex illis: *& esse in animis quasi Virtutum igniculos & semina. quæ adolescere si liceret, nec à prauis opinionibus, ceu spinis succrescentibus, suffocarentur, ipsa nos ad Beatam vitam perducerent.* Reuerà enim sicut membra nobis data ad talem, & talem, decentem motum vel vsum: sic *Appetitio animi, quæ Græcè ὁρμὴ dicitur, non ad quoduis genus vitæ, sed ad quamdam formam videtur data: itemque Ratio, & Perfecta Ratio.* Ex iis dico seminibus, in animo & Ratione sparsis, Doctrinâ collectis, vitæ illud genus exsurgit, *non quodlibet, sed quod* CONVENIENS *consentaneumque dicimus*: id est, ex Virtute. Imò verò idem scriptor audaciùs, & planè pro Stoicis: *Non esse quemquam gentis vllius, qui ducem Naturam nactus, ad Virtutem non possit peruenire.* Ita noster Seneca proclamat: *Virtus secundùm Naturam est, Vitia inimica & infesta sunt.* Iterumque: *Nulli nos vitio Natura conciliat, nos illa integros liberosque genuit.* Quod tamen modificandum est, de primâ illâ & in Ratione insitâ: quæ vim suam nec in malis planè amisit. Argumentum? Ecce *adeò gratiosa est Virtus, vt insitum etiam malis sit, probare meliora.* Ideoque non difficillimus ad eam reditus: & *sanabilibus* (ait Seneca) *ægrotamus malis, ipsáque nos* IN RECTVM *genitos Natura, si emendari velimus, iuuat.* Hæc illi, hæc nostri Sophi nónne sonant? Hieronymum audi: *Homo Naturá bonus, voluntate factus est malus.* Quod in primogenio illo obtinet, à quo vitam propagine duximus: sed quid? planè igitur ipse aut nos facti mali? Negat, additque: *Est tamen in animis nostris* NATVRALIS *quædam, vt ita dixerim,* SANCTITAS, *quæ velut in* ARCE *animi præsidens, exercet Boni Malíque iudicium.* Rationem eum dicere, palàm est. de quâ & Augustinus: *Non est in homine penitus exstincta scintilla Rationis, in quá factus est ad imaginem Dei.* Ea præit, clamat, & velut tacita lex est Virtutis. Iterùm Hieronymus: *Huius legis meminit Apostolus, quam omnibus hominibus insitam, velut in quibusdam* TABVLIS CORDIS *scriptam esse testatur.* Sanè validam: adeò vt primi illi parentes, eâ * solâ, lege nondum scriptâ, sint seruati. Idem: *Nec illud paruum argumentum est ad comprobandum* NATVRAE BONVM, *quod primi illi homines, per tot annorum spatia, absque vllá admonitione Legis fuerunt: non quia Deo creaturæ suæ aliquando cura non fuerit, sed quia se talem sciebat fecisse Naturam, vt eis pro lege,*

Cic. I. De Legib.

III. De Finib.

I. De Legib.

Epist. L.

Sen. De Benef. IV. cap. XVII.

II. De Irâ, cap. XIII.

Ad Demetriad. De Virginib.

XXII De Ciuit. cap. XXIIII.

Vbi suprà.

* Gratiâ Dei non exclusâ.

Ibid.

AD EXERCENDAM IVSTITIAM SVFFICERET. Similia alij Doctores nostri: qui consensu damnant Manichæorum vecordiam, duplicem Naturam statuentium, *Bonam Malamque*: illam *Spiritalem*, hanc *Carnalem*. Abite. nos iterùm cum Senecâ:
Epist. XLI. *Consummatur hominis Bonum, si id adimpleuit, cui nascitur. Quid enim ab illo Ratio exigit? rem facillimam, Secundùm Naturam* SVAM *viuere.* Nota *Suam*, id est Chrysippi *Propriam.* Quam tamen fatendum est, Dei quodam munere aut fauentiâ, in aliis illustrem magis esse, aut certè se ostendere, nec tam densâ velut caligine circumseptam: quibus Doctrina citiùs infunditur, Virtus adsciscitur, cottidie notandum. Ideò Socrates olim *interrogatus, Qui Felices?* Respondit: Οἷς καὶ φρένες ἀγαθαὶ, καὶ λόγος πρόσεστιν: *Quibus Animus Præstans, & Ratio adest.* Omnino ita. nihil in vitâ boni, sine eâ bonâ: &

——vt in fabricâ, si praua est regula prima,
Omnia mendosè fieri, atque obstipa, necessum est.

DISSERT. XIX.

Has sententias ad Dei sequelam ire, & ducere: atque illum esse primarium Finem.

IAM absoluimus de *Naturæ sequelâ*, id est Dei: & ô tu ille-ipse Deus, quàm hæc inter se, & cum vero, consentiunt! Tu magnus ille, Natura *Communis* es: paruus hic in nobis, *Propria.* AVD. Sícne hunc appellas? LIPS. Iam suprà tetigi: & Stoi-
Epist. XXXI ci ita passim. Seneca: *Animum bonum & rectum, quid hunc aliud voces, quàm* DEVM *in humano corpore hospitantem?* Iterumque:
Epist. XLI. *Bonus vir sine* DEO *nemo est*: hoc interno. Pulchrè, in Stoicis
In Zenone scitis, Laërtius: Εἶναι δὲ αὐτὸ τοῦτο τὴν τοῦ εὐδαίμονος ἀρετὴν, ὅταν πάντα πράττηται κατὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ παρ' ἑκάστῳ δαίμονος πρὸς τὴν τοῦ ὅλου διοικητοῦ βούλησιν: *Esse hoc ipsum Beati hominis Virtutem, cùm omnia fiunt conformiter consentienterque* DAEMONI *siue Genio, qui singulis adest, atque id ex arbitrio & voluntate* SVPREMI *gubernatoris.* Pone mihi aliquem Sacrorum nostrorum præsidem: quid in hac re verius altiusque dicet? Atque hoc etiam ante nostros Plato: qui aperit, quis item ille *Dæmon.* Definiebat enim εὐδαιμονίαν, τὸ

τῷ τὸν δαίμονα ἔχειν: *Felicitatem, Genium habere felicem.* Quem illum? Δαίμονα δὲ λέγεσθαι, τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἡγεμονικόν: *Genium autem dici, animæ nostræ* PRINCIPALE: id est Rationem. Nec alio sensu, opinor, ante eum (suaue enim hæc ab antiquissimis petere) Democritus: Εὐδαιμονίη ψυχῆς οὐκ ἐν βοσκήμασιν οἰκεῖ, οὐδ᾽ ἐν χρυσῷ πολλῷ· ψυχὴ, οἰκητήριον δαίμονος: *Felicitas non in armentis, vel auro multo habitat: Anima est, domicilium* DAEMONIS. Vides igitur & hunc Deum dici: eumque cum altero maximè, audiendum esse, ac sequendum. Quàm pium, quàm vtile hoc dogma! quàm facit ad vitæ non sanitatem solùm, sed sanctitatem! Duplicem enim sensum habet hæc Assectatio: priorem, de Audientiâ, siue parentiâ, id est vt Dei Rationisque iussis vbique obtemperemus. Alterum, de Assimilatione, vt eius per Virtutem imitatores simus. Prior ille apertus est, & in prioribus satis adstructus: hic occultior, Clementem Alexandrinum habet adsertorem. Ille, vbi de hoc ipso Stoicorum Fine; dilaudat, & consonum diuino dogmati ita facit: Φησὶ γὰρ ὁ νόμος, Ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάξετε. τὴν γὰρ Ἐξομοίωσιν ὁ νόμος Ἀκολουθίαν ὀνομάζει: *Ait enim Lex, Post Dominum Deum vestrum ambulate, & mandata eius seruate.* ASSIMILATIONEM *vtique Lex* ASSECTATIONEM *appellat.* Iterumque: *Apertè dicit Apostolus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. vt illud efficiatur: Si vos mei, ego autem Christi, Christus verò Dei:* DEO *ergo* ASSIMILARI, *quoad potest,* FINIS *est Fidei.* Atque hic est ille decantatus Platonicorum Finis: quem doctor eorum & antistes (Plato) non vno loco ingerit, asseritque. Nam *Felicitatem,* ὁμοίωσιν τῷ θεῷ definit: *Deo assimilationem:* & hanc ponit ἐν τῷ ὁσίῳ καὶ τῷ δικαίῳ, μετὰ φρονήσεως: quid nisi in duplici Virtute primariâ, *Pietate & Justitiâ,* quas *Prudentia* temperet & gubernet? Verba ipsa auro digna, viliore hoc liquore scribantur: Τὴν δὲ θνητὴν φύσιν, καὶ τόνδε τὸν τόπον, τὸ κακὸν περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης. διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα. φυγὴ δὲ, Ὁμοίωσις θεῷ, κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ, δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι: *Mortalem hanc naturam, & hunc inferum locum, Malum circumstat necessariò & adhæret. Ideò conandũ, quàm celerrimè hinc illuc fugere: fuga autem, Dei assimilatio, quatenus potest. Assimilatio porrò, Iustum & Sanctum cum Prudentia esse.* Obserua, *quatenus potest.* Quidni addat? sequi, non assequi datur: atque ita Homerus:

Cle. Alex. II. Strom. & Sextus Empir aduers. Math.

Apud Stob.

In Phileto, & alibi.

— μετ᾽

Odyss. α. & alibi.

——— *μετ' ἴχνια βαῖνε θεοῖο:*

——— *Diui vestigia pressit.*

Pressit dico, sed longo interuallo: longo? immenso abiunctus, pusillus hic, finitus, mortalis, ab illo maximo, infinito, æterno. Tamen imitatione aliquâ, & *quatenus potest*: Iamblicho etiam cautè adiectum. Εὐδαίμων, inquit, ἐστὶν ὁ θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν ὅμοιος, τέλεος, ἁπλοῦς, καθαρὸς, ἐξηρτημένος ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς: *Beatus est, qui Deo pro virili suâ est similis, perfectus, simplex, purus, à vitâ hac humanâ abiunctus.* Itaque idem Plato aiebat, διττὸν τὸ τέλος εἶναι. Τὸ μὲν μεθεκτόν τε καὶ πρῶτον, ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον τοῖς εἴδεσι· τὸ δὲ μετέχον ἐκείνου, καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ δεχόμενον ὁμοιότητα· ὃ περὶ ἀνθρώποις γίνεται, τοὺς μεταποιουμένους ἀρετῆς τε καὶ ἀληθινῆς φιλοσοφίας: *Duplicem finem esse. Vnum, Communicabilem & Primarium, qui est in ipsis Ideis. Alterum, qui ab eo participat eique communicat, & similitudinem ab eo capit. Quod fit in hominibus, qui vindicant sibi & asserunt Virtutem, & veram Philosophiam.* Deus igitur, & in illo Ideæ, Primarius Finis: alter & noster, Virtute & Sapientiâ referre. Atque illud est, θεωρητικὸν ἀγαθὸν, *Contemplatiuum Bonum*: quò *Fugâ* illâ à corpore tendimus. Alterum, est πρακτικὸν καὶ πολιτικὸν, *Actiuum & Ciuile*, quod in Hominem cadit. Apuleius simile dictum voluit, sed verbis quæ velum (an & vitium?) habent. *Una Beatitudo est, cùm ingenij nostri præsentiâ tutamur, quæ perficimus: alia, cùm ad perfectionem vitæ nihil deest, ipsáque sumus Contemplatione contenti. Vtrarumque autem Felicitatum origo ex Virtute manat. & ad ornamentum quidem Ingenialis loci, id est Virtutis, nullis extrinsecus eorum, quæ Bona dicimus, adminiculis egemus: ad vsum autem Vitę communis, corporis curâ, & eorum, quę extrinsecus veniunt, pręsidiis opus est.* Cetera concinnasse mihi videor: in primis illis verbis hæreo, nisi quid Cicero facit & subuenit: *Summum Bonum est in Ingenij pręstantiâ, quam Virtutem vocamus.* Neque lubet hîc insistere: magis, cum eodem Apuleio, pro re nostrâ eloqui: *Sapientem, pedisequum & imitatorem Dei dicimus, & sequi arbitramur Deum, id est λόγον.* AVD. Ita mihi quidem sequi Deum detur, vt hæc præclara, augusta, sancta: & vnde ad profanos illos delata, aut illapsa? LIPS. Vtrumuis. vel delata à Scriptoribus olim Sacris: vel illapsa, non sine Deo commouente. Clemens ille, quem sæpè aduoco, velut pararium & conciliatorem vtriusque (Diuinę & Humanę) Philoso-

[Margin notes: Clem. Alexand. II. Strom. — De Philosophiâ. — IV. De Fin.]

losophiæ : ille, inquam, ita censet. *Plato*, inquit, *hæc dixit.* εἶπε καὶ συνδραμών πως τῷ δόγματι τοῦ νόμου· αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις, καὶ γυμναὶ παθῶν, εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν· εἴτε καὶ παρά τινων τὰ λογίων ἀναδιδαχθεὶς, εἴτε μαθήσεως ἀεὶ διψῶν : *Siue fortè concurrens cum Diuinæ legis doctrinâ: (solent enim* MAGNAE NATVRAE, *& ab affectibus vacuæ,* SAGACITER COLLINEARE *& sæpè* TANGERE VERITATEM :) *siue idipsum è Sacris oraculis hausit, vtpote qui semper omnis doctrinæ cupiens sitiensque fuit.* Quæ postrema passim de Platone scripta, inspexisse libros nostros, delibasse, & in vsum suum, an humani potiùs generis dicam, transtulisse. Sed & prior sententia probabilis, imò mihi certè proba. Illustrat eiusmodi æthereas aliquot mentes Deus, & fecit ab æuo, facietque in æuum. Nam Platonem omitto. Pythagoram quis in diuersâ regione, & ante eum, ipsum hoc dogma docuit: Τέλος εἶναι, ὁμοίωσιν θεοῦ : *Finem esse, Deo assimilationem?* Quis? illeipse Deus. Sed iam finio de *Fine*, in Homeri diuino (ita dicendum est) versu : 11. Strom. & adde Augustin. De Ciuit. VIII cap. XI.

ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθηται, μάλα τ᾽ ἔκλυον αὐτοῦ. Iliad. α

Quod breuiter & rotundè efferam : *Deum audi, audiendus.* Fac, & Felicitatem hîc atque alibi habes.

DISSERT. XX.

Solam igitur Virtutem sufficere ad Beatitatem : nec Externa aut Fortuita requiri.

R*Adicem* Decretorum panximus : ecce *Truncum* ab eâ adsurgentem, *In solâ Virtute Summum bonum esse* : imò *Solam illam, Bonum esse.* Hæc dictio est, quæ fortem & virilem hanc Sectam ab aliis mitioribus aut mollioribus abiungit: quæ à terrâ, corpore, externis omnibus, ad animum, ad interna & æterna ducit. Dij boni, quantum hîc dissensus, & contentionis? Agmine toto philosophi, & maximè Academici veteres, in quibus hac parte Aristoteles, incurrunt. Nam Epicuréos, & totum id genus, omitto : quibus vel auditu exitiabile est hoc dogma. Nobis, bono sensu, bonum, optimum videtur: & siue cum Senecâ, *maximum instrumentum Beatæ vitæ esse* : siue cum Catone Tulliano, *contineri eo non magis disciplinam Stoicorum, quàm vitam* Epist. LXXIIII. III. De Finib.

 fortu-

fortunasque nostras. Videamus, & ipsum nudè primùm ponamus, sine colore aut commendatione.
Sen. Epist. LXXI. *Summum Bonum est, quod Honestum est: & quod magis admirere, Solum Bonum est, quod Honestum est.* Ecce, vtrumque illud habes, à me positum: & priore adfirmato, alterum sponte consequetur. In *solâ* dixi. Quidni?
Sen. Epist. LXXIIII. *Summum Bonum in Animo constituamus: obsolescit, si ab optimâ nostri parte ad pessima transit. Non est summa Felicitatis nostræ in carne ponenda.*
Epist. LXXVI. *Vidésne, vt reliqua omnia bono suo constant? vitem fertilitas commendat, sapor vinum, velocitas ceruum. In homine quid est optimum? Ratio. hac antecedit animalia, Deos sequitur:* ergo ibi eius Bonum: ergo in Virtute. Itaque hominem, recto iudicio, eâ solâ parte æstimemus, quâ homo est: cetera in exiguo, aut nullo, in hoc tribunali habeamus. Secundò, Bonum quærendum assignandumque, quod nostri arbitrij sit, & quod casu non adimitur, aut datur. Talis est sola Virtus.
Sen. Epist. LXXIIII. *Nam qui alia Bona iudicat, venit in Fortunæ potestatem, alieni arbitrij fit.* Itaque vt ij qui in hostili regione versantur, circumspiciunt, timent, agere auidi, aut pati anxij: sic isti, qui alibi hoc Bonum quærunt, palpitantibus, vt sic dicam, præcordiis viuunt; aut sollicitè quærentes, aut magis custodientes. Et quale istud Bonum meum est, quod mihi non adscribam? quod industria, scientia, exercitatio mea non peperit?
Ibid. *Nihil stultius, quàm aliquem eo sibi placere, quod non fecit.* Tertiò, Nec data permanent: velut deposita apud nos sunt, & abitura. At Bonum illud verum, solidum certumque est: quod nulla vis excutit, casus aut fraus subducit. Vide mihi, si ab iis Felicitas, angorem nostrum. Habere satagimus, non adepti dolemus, adepti timemus: mouent erepta, sollicitant eripienda.
Ibid. *Quemadmodum aues etiam inanis fundæ sonus territat; ita isti non ad ictum tantùm exagitantur, sed ad crepitum.* Dij deæque, vbi igitur Libertas illa & Securitas, promissa Sapienti? Numquam consistent, Epicteti illo scito subuerso:
Enchirid. cap.I.&II. Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν: *Rerum aliæ in nobis, aliæ extra nos sunt. In nobis, Appetitio, Declinatio, & Virtus Vitiumque. Extra nos, Corpus, Possessio, Gloria, Magistratus.* Et addit: Τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν, ἐστι φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀπαραπόδιστα· τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀσθενῆ, δοῦλα, κωλυτά, ἀλλότρια: *Quæ in nobis, sunt Naturâ suâ libera, non prohibenda, non impedienda; quæ extra, imbecilla, seruientia, prohibenda, aliena.* O quàm magna,

magna, quàm paucis, Sacrorum quodam ritu dicit! Examina, &caput Sapientiæ in iſtis habes. Sapiens inter viros eſt, quibus tuta & quieta placent: pueri ad ludos, & ludorum miſſilia, currunt. Stat Fortuna & ea ſpargit: aliquis calcatur, opprimitur, eiicitur, pauci ſine noxâ capiunt, & nec illa ipſa integra aut ſalua. Quartò, Ad indignos, illorum quoque iudicio, quàm ſæpè iſta eunt? leno opes, meretrix formam, improbus magiſtratum, latro valetudinem & robur habebit: & Bona hæc dicam, quæ ſæpè, imò plurimùm, in malos tribuuntur? Quintò, Animalia alia beatiora nobis, ſi ab his cenſemur. Certè corporis pleræque dotes, maiores aut firmiores in iis conſpiciuntur. Quid quod cibi, potus, Veneris voluptate faciliùs & ſinceriùs fruuntur, ſine pudoris aut pœnitentiæ metu? Sextò, Virtutes pereunt, ſi ea ſententia viuit. An ego Fidem, Iuſtitiam, Fortitudinem colam; & opinata illa bona, opes, famam, gratiam, ipſam vitam relinquam? Incidunt enim hi caſus: & ſæpè aut ab his abeundum eſt, aut illæ deſerendæ. Quod vt fiat; parum promptè & à reſpectantibus fiet, quaſi ob maius bonum minora; ſed tamen bona, omittentibus. Septimò, de ipſo Deo & Prouidentiâ malè exiſtimemus neceſſum eſt, ſi hæc Bona. *Quia multa incommoda iuſtis viris accidunt: & item, quia quidquid nobis dedit, breue & exiguum eſt, ſi compares mundi totius æuo.* Sen. Epist. LXXIIII. Ita ingrati diuinorum munerum interpretes erimus: & cur huic, cur hoc, dedit & non dedit? Atqui illud Summum, ſolum etiam bonum habet: reſiſtit, & vt plenus acquieſcit, quia vltrà non eſt locus. Denique vt à Fine noſtro argumenter, *Naturam ſequi*, id eſt *Deum* volumus: at ſolâ Virtute (vt Stoicè loquar) Deus cenſetur: externa certè iſta non habet. Quòd ſi ea Bona: itáne ipſi illi Bono non damus? aut homo felicior erit, cui hæc & illa damus? Plura dici poſſunt: & quædam obduci, ſcio: ſed nobis propoſitum Decreta explanare magis, quàm adfirmare. Etſi hîc quid dubitem? ſicut Solem illum, cùm ortus eſt, videmus

Conueſtire ſuâ perfundentem omnia luce,

conueſtire, ſed & demulcere: ita hîc dixerim, fulgorem eius ſententiæ ſtatim honeſtiores quaſque animas peruadere, & perſuadere. Itaque vetus ea, non nouitia eſt. Brachmanes apud Indos (quorum hodie genus & nomen perſeuerat) cenſebant:

Strabo, lib.xv. ἀγαθὸν ἢ κακὸν μηδὲν εἶναι τῶν συμβαινόντων ἀνθρώποις. οὐ γὰρ ἂν τοῖς αὐτοῖς τοὺς μὲν ἄχθεσθαι, τοὺς δ' αὖ χαίρειν, ἐνυπνιώδεις ὑπολήψεις ἔχοντας: *Bonum aut Malum nihil esse eorum, quæ hominibus accidunt aut eueniunt. non enim fore, vt iisdem alij angerentur, alij lætarentur, somniorum similes conceptus habentes.* Quid Cynici? apertè, Αὐτάρκη τὴν ἀρετὴν πρὸς εὐδαιμονίαν, μηδενὸς προσδεομένην, ὅτι μὴ Σωκρατικῆς ἰσχύος: *Sufficere Virtutem ad Beatam vitam, nullo indigentem, nisi Socratico robore.* Quam additiunculam interpreter, requiri tantùm constantem Sapientiam, & sapientem Constantiam, ad viri illius exemplar. Ipse Plato ita sensisse quibusdam

v.Strom. visus: & *Aristo Stoicus* (ait Clemens) *tres libros olim scripsit, hoc titulo,* ὅτι κατὰ Πλάτωνα, μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν: *Quòd iuxta Platonem, solum Honestum Bonum.* Sed Hebræi, & nostri etiam, non aliter. Quæ mens, nisi ista, Psalmographi

Ps.cxviii. regis? *Beati, immaculati in viâ*: virtuti adiuncti, vitiis alieni.

Sap.ca.vii Quæ eius filij? *Venerunt mihi omnia pariter cum Sapientiâ, & innumerabilis Honestas per manus illius.* Planissimè hoc dictum, quod Comicus etiam noster, voluit:

Plaut.Amphitr.

Virtus omnia in se habet, omnia adsunt bona
Quem penes est Virtus.

Et alibi Hebræus sapiens: *Beatus vir, qui in Sapientiâ mora-*

v.Strom. *tur.* Iam de nostris, Clemens audiatur: Ναὶ μὴν, μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν, οἶδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη πρὸς εὐδαιμονίαν. ὁπηνίκα ἂν εἴπῃ· Ἰδοὺ, δέδωκα πρὸ ὀφθαλμῶν σου τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον· ἔκλεξαι τὴν ζωήν. Τὸ μὲν γὰρ ἀγαθὸν, ζωὴν καλεῖ, καὶ καλὸν τὴν τούτου ἐκλογήν. Ἀγαθοῦ δὲ καὶ ζωῆς ἓν τέλος, τὸ φιλόθεον γενέσθαι: *Atqui Solum bonum Honestum esse, nouit & Barbara* (id est Iudæa & nostra) *Philosophia: itemque, Virtutem sufficere ad Felicitatem. vbi dixit: Ecce dedi ante oculos tuos*

Deut.xx. *Bonum & Malum, Vitam & Mortem. elige Vitam. Nam Bonum quidem Vitam appellat, & Honestam eius electionem. Vtriusque autem Finis idem, Dei amantem & verentem esse.* Denique addit: Ταῦτα θρυλλοῦσιν οἱ Στωϊκοί: *Hæc iactant assiduè Stoici*: vt videas eum nostris istis Sacra pariare. Quid autem Ambrosius? Sæpè etiam Stoicus, vt obseruaui. hîc quidem pa-

II.Offic. cap.III. làm: *Nibil Bonum*, inquit, SCRIPTVRA, *nisi quod Honestum, asserit: Virtutemque in* OMNI RERVM STATV *beatam iudicat:*

quæ ne-

quæ neque AVGEATVR *corporis Bonis, vel externis, neque* MINVATVR *aduersis.* An potuit Zeno capitalia ista Dogmata disertiùs efferre? Et vides, quid sentiant & consentiant nostri.

DISSERT. XXI.

Aliquid in hac re contra Academicos: & non venire in Boni nomen Externa.

MAGNIFICA igitur, atque etiam vera ista sententia: teneamus, sciamusque *Vnam hanc esse viam ad tuta vadenti, & Externa despicere, & Honesto contentum esse.* Sen. Epist. LXXIIII. AVD. Inclino equidem, sed Academiæ veteris auctoritas etiam retinet: cui visum, *In vnâ quidem Virtute positam Beatam vitam, non tamen Beatissimam, nisi adiungerentur & Corporis bona, & cetera ad virtutis vsum idonea.* Cic. I. Academ. Et hercules rationem habere sententia videtur. Nónne enim *Naturam sequi* consentimus, in viâ hac Felicitatis? Atqui Corporis bona, siue in Toto eò, vt Valetudo, & Robur; siue in Partibus, vt Sensuum integritas, Pedum celeritas: illa, inquam, omnia & singula commendat conciliatque mihi Natura. Iam Externa bona, Vsui virtutis an non palàm necessaria, aut certè commoda, & decora? Itaque meritò eorum adiectio, Beatæ vitæ adiicere videatur; & detrahere, detractio. Sicut in aceruo maius aut minus est, tot modiis additis siue dempris: & manet tamen aceruus: ita hîc. LIPS. Non nescimus hæc & Academicorum, & Peripateticorum esse: qui, vt noster ait, *longè latéque Felicitatis humanæ terminos ponunt.* Ille idem De Benef. V. ca. XIII. de iis: *Xenocrates & Speusippus putant, Beatum vel solâ Virtute fieri posse: non tamen Vnum bonum esse, quod Honestum est.* Epist. LXXXV. Id est, alia etiam Bona venire in numerum, & pondus addere, & attollere vel deprimere Felicitatis hanc lancem. Itaque *Sapientem quidem beatum: summum tamen illud Bonum non* Epist. XCII. *assequi, nisi illi & naturalia instrumenta respondeant.* Quid, quòd inter ipsos Stoicos aliqui in hanc partem eunt, aut vergunt? *Antipater, inter magnos sectæ huius auctores, aliquid se tribuere*

dicit Externis, sed exiguum admodum. Ita vides, facilè nos homines à vulgo aut opinione abduci, & cottidiano velut contactu etiam Sapientiæ studiosos attaminari. Quid autem veri illi nostri? obnixi resistunt, & nulla Bona, præter Animi, agnoscunt. Nam si semel hæc admittis, & vel rimam leuiter aperis: quis finis aut modus erit? agmine irrumpent, & minima momentum poscent & facient in Beatâ vitâ. Facient? iam fecerunt.
Ethic. ad Nicom. I. cap. VIII. Aristotelem audi: Ἀδυνατὸν, ἢ οὐ ῥᾴδιον, τὰ καλὰ πράττειν ἀχορήγητον ὄντα. πολλὰ γὰρ ἂν πράττεται καθάπερ δι' ὀργάνων, ἢ διὰ φίλων, καὶ πλούτου, καὶ πολιτικῆς δυνάμεως. Ἐνίων δὲ τητώμενοι, ῥυπαίνουσι τὸ μακάριον, οἷον εὐγενείας, εὐτεκνίας, κάλλους· Οὐ πάνυ γὰρ εὐδαιμονικὸς, ὁ τὴν ἰδέαν παναίσχης, ἢ δυσγενὴς, ἢ μονώτης καὶ ἄτεκνος: *Fieri non potest, certè ægrè, vt bona aliquis faciat sine instructo & apparatu. Multa enim velut per organa facienda sunt, amicos, opes, ciuilem gratiam aut potentiam. Qui autem aliquibus carent, maculant & fœdant Beatitudinem: vt qui Nobilitate, qui Prolium copiâ aut bonitate, qui Formâ. Non enim planè felix est, facie turpis, ignobilis, aut solitarius & improlis.* Deus bone, Nobilitatem, Proles, Formam etiam, venire in hunc censum? Da veniam Lycéum, & tu eius antistes: parum generosi aut viriles sunt isti sermones, vt sint veri. At enim plenam Felicitatem quærunt, & cui nihil absit. Nos vnà.
Sen. epist. CXXIV. An non talis est, quam fecit Virtus? *Hæc nihil vacare patitur loci: totum animum tenet, desiderium omnium tollit: sola satis est. Omnium enim bonorum vis & origo in ipsâ est.* Quid minuta hæc congeris, quæ melius aliquod altiusque ingenium vel sine doctrinâ contemnat?
Epist. XCII. *Non potest in hac claritate Solis scintilla habere momentum.* Simile de Valetudine, atque illis Corporeis dico. animi & Virtutis adspectu, *tam pusilla esse, vt non conueniat illis*
Epist. CXVIII.
Epist. CXX. *Boni nomen.* Quid autem Fortunæ? magis: & *nihil Bonum nobis videtur; quo quis & malè vti possit.* Ambigua ista sunt, &
Epist. CXVIII. dubiæ, vt sic dicam, sanitatis: nec *nisi cùm honestè administrata sunt, Bona esse incipiunt.* Quàm multi viribus, opibus, formâ, in suam alienamque perniciem sunt vsi? At enim, *Secundùm naturam* sunt, vt aiebas. Fateor: atque ideò etiam, si non expetam,
Epist. XCII. petam. *Quidni? non quia Bona sunt, sed quia secundùm Naturam sunt: &, quia Bono à me iudicio sumuntur. Quod erit in illis tunc Bonum? hoc vnum, benè eligi.* Valdè ista notanda: non sunt, sed

fiunt Bona, à benè eligente & vtente: id est à Prudentiâ meâ & Virtute, quæ sola *perfectum Bonum est, cuius contactu alia quoque Bona fiunt.* Neque aliter alibi Plato censuit. pro cuius mente Apuleius: *Corporum sanitatem, Vires, Indolentiam, ceteraque eiusmodi Bona extraria, item Diuitias, & quæ Fortunæ commoda dicimus, ea non simpliciter Bona nuncupanda esse. Nam si quis ea possidens, vsu se abdicet, ea sibi inutilia erunt: si quis autem eorum vsum conuerterit ad malas artes, ea illi etiam noxia videbuntur.* Et contrà est, in iis quæ mala corporis aut externa censentur: quæ Bona bonus animus facit. Ille est, ait Sallustius, *dux atque imperator vitæ mortalium. qui vbi Virtutis viâ ad gloriam grassatur, abundè pollens potensque est, neque Fortunæ eget.* Agnoscis hæc Stoica? reponit: *Corporis & Fortunæ bonorum vti initium, ita finis est; omniaque orta occidunt, & aucta senescunt. Animus incorruptus, æternus, rector humani generis, agit atque habet cuncta, neque ipse habetur.* O rectæ & erectæ voces (audacter dicam) præ multorum, qui Philosophi titulum inscribunt! audiamus: & cum Heluidio (apud alterum Historicum) *doctores Sapientiæ sequamur, qui sola Bona quæ Honesta, Mala tantùm quæ Turpia: Potentiam, Nobilitatem, ceteraque extra Animum, neque Bonis neque Malis adnumerant.*

Epist. CXVIII.

De Philos.

Tac. IIII. Histor.

DISSERT. XXII.

Quæ igitur Bona? atque ea subtiliter, & Στωϊκῶς diuisa.

AVD. Audiamus. quî tamen firmiter & securè possumus, nisi distinctè Bona Malaque norimus? Ea, meo animo, tibi explicanda sunt, & finibus suis limitibusque claudenda. LIPS. Æquum oras. etsi *Ethicorum* hic propriè locus est: tamen notare hîc opus, aut in his sequentibusque natare. Socrates ille olim *hanc* SVMMAM *dixit esse* SAPIENTIAM, BONA MALAQVE DISTINGVERE. Verè. quia sine eâ notitiâ, nec illa appetere aut sequi recto pede liceat, nec hæc fugisse. Itaque quod apud Homerum ille gloriatur:

Sen. Epist. LXXI.

—— νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα·
Ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρηα:
—— *noui & scio* SINGILLATIM
Quæ Bona, quæ Mala sint.

moni-

monitum & exemplum Sapienti est, quid præstet. Faciamus igitur: ego pro copiâ captuque meo definiam, diuidam singula, & subiiciam vt in tabellâ. Τῶν ὄντων, ait Laërtius, φασὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ εἶ), τὰ δὲ κακά, τὰ δὲ οὐδέτερα: *Eorum quæ sunt, dicunt* (Stoici) *alia* BONA *esse, alia* MALA, *alia* NEVTRA. Satis laxè, *Quæ sunt*: restringo ad hanc materiem, id est, quæ in Vitâ & Moribus sunt, aut circà. Quid igitur BONVM? Seneca: *Finiuit hoc alius, alio modo. Quidam ita: Bonum est, quod inuitat animos, quod ad se vocat. Huic statim opponitur: Quid si inuitat quidem, sed in perniciem? Scis quàm multa Mala, blanda sint.* Respondetur: *Verum & Verisimile inter se differunt ita. Quod Bonum est Vero iungitur: non est enim Bonum, nisi Verum est. At quod inuitat & allicit ad se facie, Verisimile est: surrepit, solicitat, attrahit. Quidam ita finierunt: Bonum est, quod appetitionem sui mouet: vel, Quod impetum animi ad se tendentis mouet. Et huic idem opponitur. multa enim impetum animi mouent, quæ petuntur petentium malo. Meliùs illi, qui sic finierunt. Bonum est, quod ad se impetum animi, secundùm Naturam, mouet.* Cicero variè etiam definit, aut tangit definiri: *Bonum*, inquit, *si opus fuisset, definisses, aut Quod esset naturâ appetendum, aut Quod prodesset, aut Quod iuuaret.* Quæ prima definitio cum vltimâ Senecæ in re consentit: sicut & alia, quam Cato apud eum prodit. *Boni*, inquit, *definitiones paullùm opidò inter se differunt, & tamen eòdem spectant. Ego assentior* * *Diogeni, qui Bonum definierit, id quod esset Naturâ absolutum.* At aliæ Stoicorum, cum vltimis Ciceronis ferè conueniunt: & Laërtij hanc habe. Ἀγαθὸν δὲ κοινῶς μὲν, τὸ ὄφελος, ἰδίως δὲ, ἤτοι ταυτὸν, ἢ οὐχ ἕτερον ὠφελείας: *Bonum communiter est, quod Vtile: propriè autem, siue ipsum istud, siue ab eo non diuersum.* In quibus verbis *Vtile* dicunt ipsam *Virtutem non diuersam, Hominem bonum*, aut *Amicum*. Sed nota igitur & character Boni præcipuus, Prodesse. Ita Clemens germanissimus sæpè Stoicus: Τὸ δὲ ἀγαθὸν, ᾗ ἀγαθὸν ἐστιν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ, ἢ ὅτι ὠφελεῖ: *Bonum igitur, quà Bonum, nihil aliud quàm prodest.* Quod in Deo videre est, summè Bono, & iuuante semper Patre. Et quia igitur Vtile, hinc illæ aliæ definitiones ab effectu: *Quod ad se inuitat: Quod sit expetendum*, & tales. Alia etiam mox in Laërtio: Ἄλλως δὲ, οὕτως ἰδίως ὁρίζονται τὸ ἀγαθὸν, τὸ τέλειον κατὰ φύσιν λογικοῦ: *Aliter verò & sic definiunt propriè Bonum, Quod absolutum [illegible]*
[illegible]

In Zen.

Epist. CXVIII.

II. De Finib.

III. De Finib.

* Babylonio.

Sext. Empiric. Adu. Math. & Pyrrhon. Hypoth. III. cap. XX

Lib. I. Pædag. c. VIII

ſecundùm Naturam partis Rationalis. Eſt ſuperior ipſa Diogenis, niſi quòd de *Rationali* additum, rei explicandæ aut terminandæ. Nam ſimpliciter *Secundùm naturam* ſi dicas: videatur cauillo locus, & in Infantibus etiam Bonum eſſe. Hoc negant. Seneca huc ducendus: *Quid eſt ſecundùm Naturam? quod contingit & protinus nato, non dico Bonum, ſed initium Boni.* (illa ſemina, de quibus dictum.) Pergit. *Atqui non magis infans adhuc Boni capax eſt, quàm arbor, aut mutum aliquod animal. Quare autem Bonum in iſtis non eſt? quia nec* RATIO. *Ob hoc in infante quoque non eſt, nam & huic deeſt. Eſt aliquod Irrationale animal; eſt aliquod, nondum Rationale; eſt Rationale, ſed imperfectum. In nullo horum, Bonum: Ratio iſtud ſecum adfert. Quid ergo inter iſta, quæ retuli, diſtat? Numquam erit Bonum in eo, quod irrationale eſt: in eo, quod nondum Rationale eſt, tunc eſſe Bonum non poteſt: in imperfecto, iam poteſt eſſe Bonum, ſed non eſt.* Vis breuiter hæc me complecti? In *Irrationali*, vt Bruto, numquam Bonum eſt: in *nondum Rationali*, vt Puero, iam non eſt: in Imperfecto, vt adulto, ſed indocto, iam poteſt eſſe, ſed non eſt. quare? quia (iterùm Seneca) *hominis Bonum non eſt in homine, niſi cùm in illo* RATIO PERFECTA *eſt.* Anteà ſatis diximus de *Conſummatâ* & *Abſolutâ Ratione*: quæ ſola dux ad Bonum, id eſt Virtutem. Et iam ex iſtis vides, cur in Definitione additum, *partis Rationalis.* Atque hîc ſubſiſto: pergo autem, an refræno greſſum, & regredior? Oſtendunt enim ſe & offerunt *Diuiſiones* aut *Diſtinctiones*: quæ pro Stoico quidem ſenſu, neſcio an pro tuo ſint: tenuia quædam aut ſubtilia, vt verum fatear: non tamen futilia aut inutilia, ſiquis rectum pedem aut mentem ad illa profert. Age, ponamus obiter & luſtremus: [illegible] etiam, ſiquid ad noſtrum illum (*Senecam* ſcis me dicere) inter priſcos auctores, qui hodie in manibus, facit. Multiplex & intricata Diuiſio eſt (Stoicorum propria hæc acumina:) ſed ego diſponam & ſeiungam, quæ tenebras aut confuſionem habeant mixta. Vides, & patienter, ſi non libenter, hæc audi. Prima diſtinctio:

Epiſt. vlt. Ibid.

BONVM trifariàm dicunt:
- I. *A quo Vtilitas*: vt est Virtus. Græci dixerunt: *ἀφ' οὗ συμβαίνει ὠφελεῖσθαι. atque hoc, vt à primâ causâ.*
- II. *Per quod Vtilitas*: *ὑφ' οὗ συμβαίνει ὠφελεῖσθαι*: vt iterùm *Virtus*, & ampliùs, *secundum eam Actiones.*
- III. *Quod potest Vtile esse.* siue, vno verbo, *Vtibile*: *τὸ οἷον ὠφελεῖσθαι*: vt dicta iam duo, itemque *Amicus*, *Vir bonus*, *Dij & Dæmones.*

Vides quæ *Bona*, & quo sensu graduque dicantur: ex quibus *Virtus* omnia permeat: permeat? imò & contactu suo omnia facit. Nam illa *οἷον πηγῆς ἔχει χώραν*: *fontis vicem habet*: ab eâ riui & aquæ, & quidquid irrigat, humectat, & à se atque ex se fœcundat. Hæc ista è Stobæanis colliges, & Sex. Empirico: licebat & ex Laërtio, nisi mutila in eo legerentur. Verba eius: *Αὐτήν τε τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς ἀγαθὸν, τριχῶς λέγουσι. οἷον, τὸ ἀγαθὸν ἀφ' οὗ συμβαίνει *** ὡς τὴν πρᾶξιν τὴν κατ' ἀρετήν. ὑφ' οὗ δὲ, ** ὡς τὸν σπουδαῖον τὸν μετέχοντα τῆς ἀρετῆς*: *Ipsam Virtutem, & quod eius participat, trifariàm dicunt. Vt, Bonum à quo contingit ** sicut Actiones secundùm Virtutem. Per quod ** vti Virum bonum consortem Virtutis.* Itáne *trifariàm*? atqui bifaria tua est diuisio, nec vltrà. Ipsa exempla peccant: & vbi notulas posui, scito defectus esse, facilè è iam dictis explendos. Altera Diuisio:

In Zenone.

BONORVM alia
- I. *In Animo*: vt *Virtutes*, *Boni habitus*, & *laudabiles Actiones.*
- II. *Extra eum*: vt *Amici*, *Discipuli*, & similia.
- III. *Neutra*: vt *Viri probi*, & *virtute adepti.*

Hæc quoque Diuisio ex Stobæo, & Sexto: itemque exempla. In istis variare aliquid Laërtius videtur, præsertim in extremo: an explicare? Tu eum vide. Tertia Diuisio, siue Subdiuisio:

BONORVN quæ IN ANIMO, alia
- I. *Affectiones esse*: vt *Virtutes omnes.*
- II. *Habitus, non affectiones*: vt *Studia.*
- III. *Neutra*: vt *Actiones secundùm Virtutem.*

Hoc

Hæc in Stobæo: iterùm Laërtius aliter, & in ordine aliquid turbat. Τῶν, inquit, περὶ ψυχὴν ἀγαθῶν τὰ μέν εἰσιν ἕξεις, τὰ δὲ διαθέσεις, τὰ δ' οὔτε ἕξεις οὔτε διαθέσεις. διαθέσεις μὲν, αἱ ἀρεταί. ἕξεις δὲ, τὰ ἐπιτηδεύματα. οὔτε ἕξεις, οὔτε διαθέσεις, αἱ ἐνέργειαι: *Bonorum in animo alia sunt Habitus, alia Affectiones* (siue quis mauult, *Constitutiones*) *alia Neutrum. Constitutiones, Virtutes; Habitus, Studia; Neutrum, Actiones.* Quarta Diuisio:

BONORVM alia
- I. *Finalia*, Græcè τελικά: vt *Gaudium, Fiducia, & ex Virtute actiones.*
- II. *Efficientia*: vt *Prudens vir, & Amicus.*
- III. *Vtrumque*: vt *Virtutes omnes.*

Ita Stobæus: & cum eo Cato apud Ciceronem. *Sequitur illa diuisio, vt Bonorum alia sint ad illud Vltimum pertinentia (sic enim appello, quæ* τελικά *dicuntur) alia autem Efficientia, quæ Græci* ποιητικά; *alia vtrunque. De Pertinentibus, nihil est Bonum, preter Actiones honestas; de Efficientibus, nihil preter Amicum; sed & Pertinentem & Efficientem, Sapientiam volunt esse. Nam quia Sapientia est conueniens Actio, ex illo Pertinenti genere est; quòd autem honestas actiones affert & efficit, ideò Efficiens dici potest.* Discrimen aliquod in exemplis vides: præsertim vltimo. sed nempe Sapientia Virtus est, & contrà. Rationem etiam illam Tullianam ex Stobæo licet illustrare: Αἱ δὲ ἀρεταὶ πᾶσαι καὶ ποιητικά ἐστιν ἀγαθά, καὶ τελικά· καὶ γὰρ ἀπογεννῶσι τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ συμπληροῦσι, μέρη αὐτῆς γινόμεναι: *Virtutes omnes sunt Efficientia & Pertinentia Bona. Efficientia, quia gignunt faciuntque Felicitatem; Pertinentia, quia eam implent, & partes eius sint.* In Laërtio hæc ipsa: sed iterùm cum defectu, qui appâret inquirenti. In vltimis est (vt compendi faciam [illegible]): Ποιητικὰ δὲ καὶ τελικὰ εἶναι ἀγαθά. καθὸ γὰρ ἀποτελοῦσι τὴν εὐδαιμονίαν, ποιητικά ἐστιν ἀγαθά. καθὸ δὲ συμπληροῦσιν αὐτὴν, ὥστε μέρη αὐτῆς [illegible] τελικά: *Efficientia & Finalia esse Bona.* • *Quatenus enim perficiunt Felicitatem, Efficientia esse: quatenus complent eam, vt eius partes, Finalia.* Inserenda vox: ἀγαθά, ἀρετάς: *Virtutes.* Senecæ etiam locus est, qui huc facit: *Sed vt remoueas illæ, quę aut Summa bona sunt, aut summorum Efficientia*: & in isto genere Virtutes habet. Ex hac igitur diuisione lucem istis demus, & simul discamus,

III. De Finib. | Epist.cix.

primò & verè Bona non nisi Virtutes esse, alia ex communione. Ita Iustitia Bonum est, non quia Virtutem habet: ipsa enim Virtus: ἀλλὰ τῷ αὐτὴν καθ' αὐτὴν (Clementis verba) καὶ δι' αὐτὴν ἀγαθὴν εἶναι: *sed quòd ipsa per se, & ex se bona est.* Deinde secundariò, Iustum esse, Bonum; quia ex eâ manat participatque.
Epist. CXVII. Ideò ridere libeat quæstiunculam in Senecâ: *An verum sit quod Stoicis placet, Sapientiam Bonum esse; Sapere, Bonum non esse.* Et ratiunculas dat, quas piget reponere. Quin tu & illi seriò loquimini, Bonum esse, quia adfine & consors illius Boni? Prima diuisio nostra rem conficiet: pro meo quidem sensu. Satis de BONIS: etiam MALIS. quia eadem ista inuerte, & quadrant omnia, *Definitiones, Diuisiones, Exempla.*

DISSERT. XXIII.

Quæ Adiaphora, siue Neutra? quæ in iis Producta, & Reiecta aliaque tenuiter inquisita.

TRANSEO ad tertium membrum, quod NEVTRA continebat: id est, neque *Bona*, neque *Mala.* Hoc illud est, in quo confligunt & gradum conferunt Academici ac Peripatetici cum Stoicis: qui ista ipsa BONA appellant, sed mollificantes, *Bona Corporis, aut Externa*: nostri pernegant, nec ista *Neutra, Media, Interiecta,* creberrimè *Indifferentia*, ea dicunt. Diligentissimè hanc partem percoluerunt: tum ob dictam pugnam, tum quia Aristo Chius, Pyrrho & adseclæ, aliam ἀδιαφορίαν *Indifferentiam*, inducebant: qui ita in solâ Virtute & Vitio
Cicero II. De Finib. & alii. omnia ponebant, vt rerum dilectu sublato, *cetera pro nihilo haberent: & inter optimè Valere, & grauissimè Ægrotare, nihil prorsus dicerent interesse.* Idem in Pauperie, Opibus, aliisque externis: quorum nihil esset alteri præ aut post-ponendum. Fatua, & ta-
Ibid. men peruicax sententia: contra quam etsi Cicero aiat *iampridem desitum esse disputari*; tamen post illum profectò vixit, immò floruit, & *Sexti Empirici* subtiles libri super eâ exstant. Quid, quod Fauorinus Gallus philosophus, Hadriani æuo, in hac sectâ fuit
Galen. cõtra Acad. qui vsqueeò *Epochen produxit, vt negaret vel illud intellectu comprehendi, Solem esse.* Ob hos igitur & tales, Stoici *Adiaphora* cu-
riosè

[illegible]subtiliter examinarunt: & varias Diuisiones ac Discri[illegible]dederunt. Iterùm te conuenio, indulge, & patienter, vel [illegible] & Senecæ caussâ, hæc audi. Primò notant,

ADIAPHORA bifariam dici:
- I. *Quæ nec Bona, nec Mala sunt: neque ad Felicitatem aut Infelicitatem conducunt.* vt *Sanitas, Opes, Gloria,* & similia.
- II. *Quæ nec Appetitum, nec Declinationem mouent* (Græci significanter, μήτε ὁρμῆς μήτε ἀφορμῆς κινητικά: vt *Pares in capite capillos habere, aut impares.*

[illegible] Laërtius, & Stobæus. At Sextus, *trifariàm* vult diuidi: & [illegible] modos dictos, hunc inserit: *Adiaphorum, ad quod [illegible] fertur Appetitio, sed non magis ad hoc quàm illud. vt, Drachmis [illegible]us positis charactere & nitore paribus, cùm alteram oporteat eli[illegible] vel[illegible]m, non magis ad hanc quàm ad illam feror.* Parui hoc est: [illegible]moneo, Senecam discrimina duo dicta tangere, atque ip[illegible] ibi exemplum. *Est & horum, quæ appellamus Media, gran[illegible]en. Non enim sic Mors Indifferens est, quomodo Vtrùm ca[illegible]pares habeas: Mors inter illa est, quæ Mala quidem non sunt, [illegible]habent Mali speciem.* Moneo ampliùs, de solo priore gene[illegible] nonem nobis esse: id est, de iis, quæ Felicitatem, aut con[illegible]gunt: quæque Græci dicunt, τὰ μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ κα[illegible] *[illegible]terie[illegible]a & media inter Bona Malaque.* Ad fines enim alter[illegible] veniunt, & speciem eorum habent: re autem ipsâ, οὔτε ὠ[illegible] βλάπτει: *neque iuuant, neque lædunt:* ergo verè sunt *Neutra.* Epist. LXXXII. Stob. Laërt.

De [illegible] igitur videamus, iterumque diuidamus. Sunt enim

ADIAPHORA, [illegible]a
- I. *Secundùm Naturam:* vt *Sanitas, Robur, Sensuum integritas.*
- II. *Præter Naturam:* vt *Morbus, Imbecillitas, Mutilatio.*
- III. *Neutra:* vt *Imaginatio* talis, aut *Visum.*

[illegible]que: *Secundùm aut Præter Naturam*

ADIAPHORA, [illegible]a
- I. *In Animo:* vt *Ingenium.*
- II. *In Corpore:* vt *Sanitas.*
- III. *Extrà:* vt *Liberi.*

Ex his, *Animi* semper præferenda *Corporis*: & hæc iis, quæ *Extrà*.
Iterum autem, & præcipui vsus Diuisio:

ADIAPHORA alia sunt:
- I. *Producta, quæ Æstimationem habent*: vt *Ingenium, Sanitas.*
- II. *Reiecta, quæ Deæstimationem*: vt *Stupor, Morbus.*
- III. *Neutra, quæ non hanc non illam*: vt *Digiti motus.*

Hæc sunt illa olim celebrata Προηγμένα καὶ Ἀποπροηγμένα Zenonis. Has enim voces primus ille huic rei procudit & apposuit, vt Differentiam inter ipsa Indifferentia aperiret. Quid enim? Mors & Vita eadem, aut æstimatione eâdem? Opes & Inopia? Valetudo & Morbus? Igitur Stoico more diuisit subtiliùs: & quædam Προηγμένα dixit, Latinè Cicero *Producta* siue *Promota*, ad verbum; ad sensum, *Præposita* siue *Præcipua*. quia eminent, & in eligẽdo aliis anteponuntur. Aduersa autem illis dixit Ἀποπροηγμένα, quæ idem Cicero (pro sensu, non pro voce) *Reiecta*. Caussa horum nominum, ex ipso Zenone, hæc est. *Vt*, aiebat, *nemo dicit in regiâ Regem ipsum quasi productum esse ad dignitatem (id enim est προηγμένον) sed eos qui in aliquo honore sint, quorum ordo proximè accedit ad regium Principatum: sic in vitâ, non ea quæ primario loco sunt, sed quæ secundo προηγμένα nominentur.* In Stobæo ipsa, ni fallor, Zenonis verba: Οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν εἶναι προηγμένον, διὰ τὸ τὴν μεγίστην ἀξίαν αὐτὰ ἔχειν. τὸ δὲ προηγμένον τὴν δευτέραν χώραν καὶ ἀξίαν ἔχον, συνεγγίζειν πως τῇ τῶν ἀγαθῶν φύσει. οὐδὲ γὰρ ἐν αὐλῇ τῶν προαγομένων εἶναι τὸν βασιλέα, ἀλλὰ *τὸν μετ' αὐτὸν τεταγμένον: *Nulla Bonorum inter Producta esse. habent enim maximam dignitatem. At Productum secundum locum & dignationem obtinet, & quadamtenus Bonorum naturæ accedit. Nam nec in Aulâ Regem produci aut Promoueri dicimus, sed eum qui proximum ab eo locum habet.* Quæ igitur sunt ista *Producta*? Laërtius breuiter: Προηγμένα, τὰ ἀξίαν ἔχοντα: Ἀποπροηγμένα, τὰ ἀπαξίαν. *Producta, quæ Æstimationem habent: Reiecta, quæ Deæstimationem, siue Non æstimationem.* Itaque opponuntur. Cicero narrabit, in personâ Catonis: *Indifferentium alia Æstimabilia esse. Contrà, alia Neutrum. Quæ æstimanda, eorum in aliis satis esse caussæ quamobrem quibusdam Anteponerentur: vt in valetudine, ...*

III. De Finib.

Cic. ibid.

* Ita hæc lego.

III. De Finib.

sensuum, vacuitate doloris, diuitiis, gloriá: alia autem, non esse eiusmodi. Itemque eorum, quæ Nulla æstimatione digna essent, partim satis habere causæ quamobrem Reiicerentur: vt dolorem, morbum, sensuum amissionem: partim Non. Atque hinc exortum esse illud, quod Zeno Προηγμένον, contraque quod Ἀποπροηγμένον *nominauit.* Diuisio est clara, & magis è Stobæo. Τῶν ἀξίαν ἐχόντων, τὰ μὲν ἔχειν πολλὴν ἀξίαν, τὰ δὲ βραχεῖαν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀναξίαν ἐχόντων, ἃ μὲν ἔχειν πολλὴν ἀναξίαν, ἃ δὲ βραχεῖαν. τὰ μὲν πολλὴν ἔχοντα ἀξίαν, προηγμένα λέγεσθαι· τὰ δὲ πολλὴν ἀναξίαν, ἀποπροηγμένα: *Æstimabilium alia multam æstimationem habent, alia pauxillam. Similiter Deæstimabilium, alia multam non-dignationem, alia pauxillam. Quæ multam Æstimationem, Producta dici: quæ multam Deæstimationem, Reiecta.* Planè hæc cum Cicerone consentiunt: an Cicero ipse alibi secum? Nam scribit, item ex Zenonis scito: *Quæ nec Bona nec Mala sunt, ex iis quædam Secundùm naturam dicebat, alia naturæ Contraria, alia Media siue Neutra. Quæ Secundùm naturam, ea Sumenda, & quadam Æstimatione dignanda dicebat: contraque, Contraria. Neutra autem, in medio relinquebat, in quibus nihil ponebat momenti. Quæ essent Sumenda, ex iis alia Pluris esse Æstimanda, alia Minoris. quæ Pluris, ea Præposita appellabat: Reiecta autem, quæ Minoris.* In his verbis vltimis palam Reiecta (ea sunt Ἀποπροηγμένα) ponit inter ea quæ *Secundùm Naturam*, quæ *Sumenda*, & *Æstimanda*, etsi *Minoris*. Ego parum hæc capio, & sunt ex diametro prioribus aduersa: tu vide. Facere aliquid in Sexto pro hac mente videri, vt Latina quidem conuersio est. nam Græca vidi numquam. Ibi ista: *Stoici ex Indifferentibus alia aiunt* προηγμένα, *Promota siue Præposita: alia* ἀποπροηγμένα, *Remota siue Reiecta. Et illa esse, quæ sufficientem habent dignitatem, vt Sanitatem, Diuitias. Ista,* (Reiecta) *quæ non habent sufficientem dignitatem: vt Paupertatem, Morbum. Neutra autem, vt extendere digitum aut contrahere.* Ita ibi quidem Sextus: an satis consideratè, aut verè? Nam si illa *Reiecta*, quæ *pauxillam*, vt Stobæus, *dignationem habent*: quo numero Sexto est *Dolor, Morbus*? quid igitur quæ *Non-dignationem* habent? quæ illa, aut quo loco, quo titulo erunt? Nam *Dolor* & *Morbus* certè sunt ista, & Contra naturam, & *Reiicienda*. Itaque aliter, & veriùs alibi idem Sextus: *Præcipua esse, quæ satis habent dignitatis: Reiecta, quæ satis indignitatis.* Et vix ambigo, in priore eius loco in Græcis ita fuisse:

1. Academ.

Pyrrhon. III. cap. XXIIII.

Aduers. Mathem.

πολλὴν

πολλὴν ἀξίαν, & πολλὴν ἀπαξίαν: aut quidem esse debuisse. De Cicerone igitur, ne aliis, ne sibi, ne vero pugnet, videndum, an non & is locus vitiosus aut potiùs mutilus, & ad hanc sententiam reformandus. Ego opinor. Sed quæ est hîc Α'ξία, vel Α'παξία? Laërtius dupliciter definit: & posterior nobis apta. Α'ξίαν εἶναι μέσην τινὰ δύναμιν ἢ χρείαν, συμβαλλομένην πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίον: *Æstimationem esse mediam quamdam facultatem & vsum, conferentem aut conuenientem ad vitam secundùm naturam.* Et Deæstimatio igitur, contrà. Verti *Æstimationem*; & ita, vt notare potuisti, Cicero: at Seneca noster *Pretium* hoc dicit. Ita enim alibi: *Indifferentia habere in se aliquid Pretij, & esse alia aliis potiora.* Iterumque: *Corporum bona, in totum non sunt Bona. his Pretium quidem aliquod erit, ceterum Dignitas non erit.* Non ecce vertere voluerunt *Dignitatem*, etsi præterant: quam propriam verè Bonorum, id est Virtutis, asseruerunt. Sunt autem hæc ipsa *Producta* & *Reiecta*, quæ aliter *Commoda* & *Incommoda* Latini dixerunt: Græci εὔχρηστα & δύσχρηστα. Seneca: *Alia est Commodorum conditio, alia Bonorum. Commodum est, quod plus Vsus habet, quàm molestiæ: Bonum est sincerum, & ab omni parte innoxium.* Nota de *Vsu*, & ad Græcam illam vocem adspectum. Cicero Caussam nominis paullò aliam suggerit. *Res quas nos* (Academici) *Bonas dicimus, Zeno concessit, vt haberentur aptæ, habiles, & ad naturam accommodatæ: faterique eum sapienti* COMMODIVS *esse, si ea quoque habeat.* Seneca de iisdem ferè rùm: *Commoda sunt in vitâ & Incommoda, vtraque extra nos.* Quid ais? *extra nos*, ergo illa *Corporis*, Commoda non sunt? Sunt herclè. sed *extra nos*, id est Animum, primam & pænè totam nostri partem. Iterumque idem: *Bona illa sunt vera, quæ Ratio dat: cetera, opinione Bona sunt. Itaque Commoda vocentur, & vt nostrâ linguâ loquar, Producta.* Vides palàm, eadem cum Productis esse. Ciceronem adde: *Commoda & Incommoda. ita enim* εὐχρήσματα *&* δυσχρήσματα *appello.* Et quare ea sic Zeno? quia *Vsum*, non autem ὠφέλειαν, *Vtilitatem*, habent. Plutarchus Zenonios irridens: Ληπτὰ καὶ οὐχ αἱρετά, οἰκεῖα καὶ οὐκ ἀγαθά, καὶ ἀνωφελῆ μὲν εὔχρηστα δέ: *Sumenda, non Expetenda; Apta naturæ, non Bona; Inutilia, tamen Commoda.* Vbi ampliùs obserues Stoicorum in vocibus cautionem aut dilectum: & *Sumi* Indifferentia, non *Expeti*: quod est Virtutis. Cicero: *Quæ illi* (Academici) *Bona dicerent*,

De Vit. Beat. cap. XXII.

Epist. LXXXVII.

III. De Finib.

Epist. XCII.

Epist. LXXIIII.

III. De Finib.

III. De Finib.

Præposita esse, non Bona: & Sumenda potiùs, quàm Expetenda. Iterum: *Duo nobis opera pro vno Stoici reliquerunt, vt alia Sumamus, alia Appetamus.* Iterumque: *Valetudinem bonam Expetendam negant esse, Eligendam dicunt.* Seneca ex hac formulâ locutus: *Sumturum me, si detur Electio, Sanitatem & Vires.* Non locutus alibi: *Commoda tamen illa esse, & Expetenda, non negamus.* Minimè verò *Expetenda*: & Stoici tui culpent. Cicero planissimè: *Quæ quidem illa* (Commoda) *non dico me Expetere, sed Legere: nec Optare, sed Sumere: contraria autem, non Fugere, sed quasi Secernere.* A Stobæo etiam hîc aliqua lux. qui vniuersè profert, πάντα τὰ κατὰ φύσιν, ληπτὰ εἶναι· πάντα τὰ παρὰ φύσιν, ἄληπτα: *Omnia* (Indifferentia) *quæ secundum naturam, Sumenda esse: quæ contra, non Sumenda.* siue vt Cicero, *Reiicienda.* Ita enim de iisdem Stoicis: *Exsilium & priuationem bonorum, Reiicienda esse, non Fugienda.* Suprà dixit, *Secernenda.* Zeno ipse, apud Athenæum, τὴν μὲν ὄρεξιν (ita legendum, non ἀρχὴν) αὐτῶν καὶ φυγὴν ἀπεῖπε: *Optationem aut Fugam istorum prohibeat*: quid ergo? τὴν χρῆσιν προηγουμένως (sic item leges) ποιεῖσθαι μετ' ἐπιστάσει, ὅπως ἀδεῆ καὶ ἀθαύμαστον πρὸς ταῦτα διάθεσιν τῆς ψυχῆς ἔχειν: *Vsum eorum cum iudicio & antecedente notitiá iubet, & metus aut admirationis expertem animum erga talia habere.* Plura hæc possim: sed dic ore libero, an iamnunc non fastidis? non, inquam, tenuia hæc, aut & * περίεργα tibi visa? A v d. Si verum amas, visa. Ecquid graues illos Zenonas & Cleanthas, per hæc dumeta incedere, & in his verborum, vt sic dicam, præstigiis hærere? Quid enim aliud, quàm nominum quædam prœlia, ne dicam illudia, ista sunt? Non *Bona*, sed *Producta*: non *Mala*, sed *Reiecta*. In re igitur consentis? eodem loco & pretio, quo alij, habes? Verba versas & dissimulas, sed ægrè expedis, & flexu ad eandem metam venis. Cicero sæpè hoc iis obiicit: & noster etiam Augustinus: qui hæc omnia *verborum certamini, non rerum examini, censet deputanda.* Meo animo, ista si non fidem, grauitatem sectæ detrahunt; & vellem abstinuisse.

Ibid.

Ibid.

Epist. xcii.

IIII. De Finib. in extremo.

Lib. vi.

* *Curiosa & superuacua.*

ix. De ciuit. c. iv.

DISSERT. XXIIII.

Non esse has Logomachias, aut Periergias: & ad rem voces istas facere, idque obiter ostensum.

LIPS. Quid si & ego temperasse velim? nimia acumina non amo: sed temperasse, non abstinuisse. Mihi tamen ad rem facere videntur ipsa hęc verba, & aut franum cupidini, aut stimulum dare. Nihilne interest, vtrùm *Bona*, an *Producta* appellem? Si *Bona*; incitor, & præsumo iam appetenda. Sin autem *Producta*; disco fines Boni tangere, sed iudicio debere induci. Ipsâ voce igitur admoneor, non nimis & statim inhiare. Idem in iis, quæ *Mala* vulgò dicunt, ipsi *Reiecta*: intelligo non nimis fugienda esse; & interdum, si Virtutis in iis materies, appetenda. Ciceronis illa non audio: *Qui doces paratiorem me ad contemnendam pecuniam fore, si illam in rebus Præpositis, quàm si in Bonis duxero? fortioremque in patiendo dolore, si eum asperum & difficilem perpessu, quàm si Malum dixero?* Imò doceam hoc, Cicero: & verba incitamentum animis dant, aut coërctionem. Eademetiam doctrinam. quo enim fine alioqui nomina, nisi vt res intelligatur? Et benè Plato ea rerum δηλώματα, notitias, esse dixit. Itaque idem ait: Ὀνόματος ὀρθότης ἐστὶν αὕτη, ἥ τις ἐνδείξεται οἷόν ἐστι τὸ πρᾶγμα: *Nominis rectitudo illa est, vt qualis res sit, ostendat.* Quid tu igitur mihi Bona appellas, quæ nec te iudice planè talia sint? mala esse possint? Zeno vitauit, & *Media* dixit, & ostendit à Virtute aut Vitio, ab Vsu vel Abusu, decus aut dedecus iis aduenire. *Omnis enim res*, ait Seneca, *quod non habuit decus, addita Virtute sumit. Cubiculum lucidum dicimus, quod idem obscurissimum est nocte. Dies illi lucem infundit, nox eripit: sic istis, quæ à nobis Indifferentia dicuntur, diuitiis, viribus, honoribus, regno: & contrà, morti, exsilio, malæ valetudini, dolori, Malitia aut Virtus dat Boni vel Mali nomen.* Itaque diuitiis malè vtor? malæ fiunt. Benè? bonæ. Sed hoc etiam disco, rem tam ambiguam cautè custoditeque habendam. Nimias non appetam; quia vt Fortuna facilè ad rixas aut pugnam irritat, sic ad vitia opes. Impediunt etiam, & velut sarcinæ aut laciniæ sunt ituris ad Bonam mentem. Socrates olim: Αἱ μὲν ποδήρεις ἐσθῆτες τὰ σώματα, αἱ δὲ ὑπέρ-

IIII. De Finib.

In Cratylo

Epist. LXXXII.

[illegible]λαι τὰς ψυχὰς ἐμποδίζουσι: *Vestes longæ & talares corpora, [illegible] autem nimiæ animos impediunt.* Bona similitudo, & Apuleio placuit concinnè vsurpare: *Fortunam, velut tunicam, magis con-[illegible], quàm longam probare.* Itaque sapiens habet, non adseruat: [illegible] vere χρήματα, non κτήματα ea facit. Sed nec ab illis se æstimat: dumtaxat, si Mens bona adest, dixerit, Apolog.

> Μακάριος ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει:
>
> *Beatus est, qui Mentem & vnà Opes habet.*

Imò beatus, qui solam etiam Mentem habet: etsi cum eâ & illa [illegible]llet. Neque enim *Eligere* ab eo amouemus, *Appetere* tan-[illegible] damnamus. Nam ille quidem opes, vires, honores, *totum Fortunæ regnum despiciet: sed ex illo tamen, si dabitur electio, molliora [illegible]et.* Idem fortiter & ex animo clamabit: Sen de Vit. beat. c. xxv.

> *Laudo manentem. sin celeres quatit*
> *Pennas, resigno quæ dedit, & meâ*
> *Virtute me inuoluo, probamque*
> *Pauperiem sine dote quæro.*

Audis: dotem habeat Virtus, non habeat, ipsam ambit & amat: nec accedere ei aut decedere per externa quidquam putat. Ad [illegible]alia animis imprimenda, ne vitio Zenoni vertatur nomi-[illegible] apposita inuenisse, & quæ ostendant aut liberent à popula-[illegible]rore. Diffundi ista possint, dies contrahit: & ecce, dum loquimur,

> ——ἥλιος κατέδυ, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε:
>
> *Jam sol occidit, & venêre crepuscula noctis.*

V[illegible] & vade igitur; cras, sodes, redi.

I. LIPSI MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM LIBRI TERTII

DISSERTATIO PRIMA.

Ingressio ad Sermonem. Aliquid contra Spem & Metum: ad Decreta deinde transitus factus.

AVD. Numquid pergimus in Sapientiæ hac viâ? Valdè opus est, & cottidie audimus quæ turbent aut deiiciant, nisi ab illâ firmem[ur]. LIPS. Quæ tu iterùm tristia, ô cum Homero, * μάντι κακῶν? AVD. Nam anteà bellum fuit, nunc & rebellio accessit: ac miles no[ster] ius fasque imperij omne exuit & calcauit: audistin? Annibal in somniis olim *Serpentem* vidit, qui *Vastitatem Italiæ* denunciabat: ego vigilans meæ Belgicæ hanc ipsam. Quo loci [sumus] Lipsi? - *quam prendimus arcem*? LIPS. Hanc Philosophi[æ], [vt] aiebas: in quam pedem cœpimus ferre. Quo enim alio fine & fructu, nisi vt in hæc talia nos firmet? Pythagoras olim (cuius ego singula Sententiarum frusta, gemmas habeo:) ille inq[uam] scitè: Ὥσπερ ἰατρικῆς οὐκ ὄφελος, μὴ τὰς νόσους ἐκβαλλούσης ἀπὸ τῶν σω[μάτων], οὕτως οὐδὲ φιλοσοφίας, εἰ μὴ τὸ τῆς ψυχῆς κακὸν ἐκβάλλῃ: *Sicuti Me[dicinæ] nullus vsus fructusque est, morbos à corporibus non depellentis; [sic] item Philosophiæ, nisi vitia ab animo.* Et quæ vitia? cùm alia, [tum] præcipuè eorum fomites aut fontes: *Spem & Timorem.* Alterni inter hæc iactamur, auidi semper aut trepidi: & à casibus Fortunæ suspensi. Benè Seneca: *Stulti vita ingrata est, trepida est, tota in futurum fertur.* Quare ingrata? præsentia enim aut præterita in numerum aut lucrum non veniunt: nec sistimus, sed iten-

per

* vates malorum.

Stob. Ser. LXXX.

Ep. st. xv.

p[illegible] promimemus. Quare trepida? quia & *maiora vero timemus*, Sen. Epist. XIII.
& antequam timenda, timemus. Permittimus deinde nos affectui,
[illegible]c Ratione vllâ reuocăte, auferimur: & *sic vertimus terga, quem-* Ibid.
a[illegible]dum illi, quos puluis motus fugâ pecorum exuit castris. Quid er-
g[illegible]: inquies. nihil prouidebo, aut præcipiam? Non hoc suadeo.
T[illegible]nere te, non prouidere veto; vexari, non vitare. Imò verò
[illegible] ipsâ ad Securitatem te viâ ducam: quam videor præclusis-
[illegible] *Si vis omnem solicitudinem exuere, quidquid vereris ne eueniat*, Epist. XXIIII.
[illegible]nturum vtique propone, & quodcumque illud est malum, tecum
[illegible]e metire, & timorem tuum taxa. Audis? timorem tuum exues,
[illegible]nia timendo. Sed addidi, *metiendo* etiam & *taxando*. Nam
[illegible] illud est, quod eueniet? verum, an imaginarium malum?
S[illegible]rum; in me est fugere, nec inuitus ad Vitium impellar. Sin
[illegible]m à Fortunâ aliquid, & ista vulgi mala: iam heri didicimus,
M[illegible]la hæc non esse. AVD. Didicimus: sed re & effectu exse-
[illegible], & sic se gerere, ô Herculis ille labor! LIPS. Socratis, &
[illegible]i eum sequi volunt. Cur autem non facias? Non enim vt
[illegible], quæ canere aut loqui doctæ nihil vltra voces sciunt: sic
[illegible] Philosophia discenda aut habenda. Apage. sed illa ani-
[illegible]uenda est: atque etiam *circumdanda est, velut inexpugnabi-* Sen. Epist. LXXXII.
[illegible]urus, quem Fortuna multis machinis lacessitum non transit. An-
[illegible] olim hoc monebat: Τείχη κατασκευαστέον ἐν τοῖς ἡμῶν ἀναλώ- Laërt.
[illegible]: *Muros construendos in animi nostri sensibus, nullâ vi*
[illegible]andis. Et quos muros? illos *Decretorum*, de quibus heri
[illegible]: quæ si benè imbibis, seruas, exerces, Dij boni, quid te
[illegible]n istorum lædat? In theatris ille cum plausu dixit:

——— nam si Regnum à me Fortuna atque Opes
Eripere quiuit, at Virtutem non quiit.

E[illegible]les generosas, &, vt sic dicam, Stoicas voces etiam in vul-
g[illegible]e, & excipi ac probari? Quæ igitur in nobis, & manu
[illegible]nt, curemus: hæc alia, quid nisi Deo permittamus? Et Plato in Phædone.
[illegible]r quidem permittamus. Nam cum Socrate, τόδε γέ μοι
[illegible]ης, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώ-
[illegible] κτημάτων τοῖς θεοῖς εἶναι: *illud mihi aptè dictum videtur, Deos*
[illegible]rum curatores, & nos velut possessionem aliquam Deorum
[illegible] A[illegible]tur sua, imò suos neglegant? Confide, & certum ani-
[illegible] [illegible]n induc aduersus hæc incerta. Quid si ad Spem etiam

 te vo-

Plut. Sympos. IIII. cap. IIII. te vocem? Philosophi olim fuêre, qui *omnia in istâ ponebant*, cumque συνεκτικώτατον εἶναι τοῦ βίου *censebant: continere maxime & conseruare vitam*: ideoque *Elpistici* Græcè sunt dicti. Neque districtè sectam damnem: si non sola Spes, & semper admittenda, sed cum Metu vtiliter temperetur. *In secundis nemo confidat, in aduersis nemo diffidat: alternæ vices sunt rerum.* Sen. III. Quæst. Nat.

Manilius.

Et subtexta malis bona sunt, lacrimæque sequuntur
Vota, nec in cunctis seruat Fortuna tenorem.

Nosse & attendere hanc inconstantiam, constanti etiam viro dignum, & ab eâ in Decreto illo firmari, SEQVI DEVM. Sed quid in Publicis moramur? an non magis è re nostrâ, ad nos redire? Socratis perpetuum monitum:

Ὅ,ττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται:
Quid propriâ tibi in æde Bonique Malique geratur.

Hoc iubebat attendere, in vnâ eâ curâ curiosum esse. Faciamus, & ad *Decreta* nostra redeamus: quorum *Radicem* heri vidimus & *Truncum*. Iam ex isto ecce *Rami* & *Ramuli* adsurgunt, mira serie nexi. Proprium hoc Stoicorum, vincire omnia, & quasi anulos nectere in catenâ: vt non ordo solùm, sed sequela & cohæsio sit rerum. Tullij super eâ re iudicium: *Hercules fatendum est quod sentio*: MIRABILIS *est apud Stoicos* CONTEXTVS *rerum. Respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus. Quid sequatur, quid repugnet, vident: & vt in Geometria, prima si dederis, danda sunt omnia.* Hæc caussa, cur apud eumdem Catone *Consectaria* appellet. *Consectaria me*, inquit, *Stoicorum breuia & acuta delectant.* quia nempe mutuò sese consequuntur, & deuincta hærent: ipsum illud grande argumentum Veritatis. Nam falsa discordant. Sed ad rem eamus. (margin: v. De Fin.; III. De Finib.)

DISSERT. II.

Distinctio Decretorum. Contra Paradoxa aliquid, & pro iis.

DEcreta igitur duplicia reliqua mihi video, *Passiua* & *Propria*: vt sic distinguam, docendi caussâ, & appellem. Priora illa, quæ passim in philosophantium scholis fere obtinent. ista, quæ peculiaria huic sectæ, & habent contradictionem

[illegible] Illa, nec lucem nec probationem nostram valdè deside-
r[illegible] ideoque tutò seponam. Ista vtrumque poscunt, & præua-
lcet in susceptâ caussâ, si omittam. Arx enim, vt sic dicam, Stoi-
[illegible]m est in istis. Nam decantata illa *Paradoxa* intellego: quæ
[illegible] ipsi Stoici dixerunt, non (vt Plutarchus obiicit) *μετ' εὐκολίας* De cōmun.
[illegible] *μ[illegible] τὴν ἀτοπίαν*, *sponte & vltrò confessi absurditatem*: sed quia Notion.
p[illegible]er opinionem multorum sunt, & audita nouitatem vel ad-
[illegible]tionem habent. A quo effectu Cicero *Mirabilia*, vel *Ad-* IV. Acad.
[illegible]*rabilia* vertit. *Mirabilia Stoicorum*, inquit, *quæ Paradoxa nomi-*
[illegible]*ur*. Alibi: *Paradoxa Stoici, nos Admirabilia dicamus*. Neque IV. De Fin.
[illegible]r vertit: at Seneca *Inopinata*, aptè sanè ad verbum, siue sen-
[illegible]. *I[illegible] quæ videmur*, inquit, *Inopinata omnibus dicere, Paradoxa* Ep. LXXXI.
[illegible] *vocant*. Sunt igitur præter opinionem, at non veritatem,
[illegible] re videbis. AVD. Illane te dicere, quæ vulgò iactantur, imò
[illegible]ntur, *Solum sapientem regem, diuitem, pulchrum*: & hæc ista?
[illegible]s. Hæc ista, & plura. AVD. Atqui Cicero iam ea exse-
[illegible] est: & ne sic quidem approbauit. Quid approbaret? fa-
[illegible] vt *Leuia [illegible]a esse: quæ magis gustata, quàm potata dele-* IV. De Finib.
[illegible] Itemque alibi: *Magnificè primò dici, considerata minùs* Ibid.
[illegible] Quid ita? quia aut falsa palàm sunt, si in formulâ ma-
[illegible] ab eâ declinas, vulgatum aliquid, neque magnum, di-
[illegible] I[illegible]e hoc tuus Seneca agnoscit: apud quem aliquis ad Stoi-
[illegible] *[illegible]gna promittitis, & quæ ne optari quidem, nedum credi pos-* De Constant. Sap. cap. III.
[illegible] *D[illegible]de ingentia locuti, cùm negastis pauperem esse Sapientem; non*
[illegible] *olere illi & seruum, & vestem, & tectum, & cibum deesse.*
[illegible] *Sapientem negastis insanire; non negatis & alienari, & parum*
[illegible] *verba emittere, & quidquid vis morbi cogit, audere. Cùm Sa-*
[illegible]*m negastis seruum esse; iidem non itis inficias, & vænum itu-*
[illegible], *& imperata facturum, & domino suo seruilia præstiturum mi-*
[illegible]*ia. Ita sublato altè supercilio, in eadem quæ ceteri descenditis, mu-*
[illegible] *rerum nominibus*. Audis, Lipsi, ipsum illum nostrum
[illegible]rem? & pro eius hac mente iterùm Cicero: *Paradoxa,* IV. De Fin.
[illegible] *specie admirationem, re explicatâ risum mouent*. Itaque sunt
[illegible]yphi, qui per lusum proponi solent & inuolui, tum ex-
[illegible]. Ac tui quidem iudicij res esto: sed tamen vide, an non
[illegible] cum Plutarcho, hæc omnia *εἰς τὴν τῶν ἰώλων καὶ ψυχρῶν ἀγοράν*, De cōmun.
[illegible]*dorum ac frigidorum classem*, abiici ac relegari. LIPS. Duo Notion. adu. Stoic.

videris dixisse, cur ego abstineam de his dicere: quòd & Cicero iam fecit, & frustrà etiam fecit: tum quia in re, calcanda magis hęc videntur, quàm attollenda. Quod ad prius, breuis & vera responsio: Ciceronem pauca è multis (sex in vniuersum) nec ea præcipua tractasse. Oratorio etiam quodam more tractasse. quod aliter solet, & debet fortasse, in his Scholis. Ad alterum, ipsis rebus magis mox respondero, quàm verbis. Quid enim communiter ea dilaudem vel approbem? per singula eundum est, & iudicij quadam lance examinanda & libranda sunt. Pauca tamen etiamnunc ad illa tua non testimonia, sed aduersariorum conuicia, licet. Quid enim aliud Cicero aut Plutarchus, quàm Academici, id est ex professo Stoæ nostræ hostes? At ille ait, vt *leuia vina* esse. Leuia? acria & generosa verissimè ego dixerim: atque vt illa frigus vel languorem stomachi; sic hæc animi excitare, demissa. Nam gustare, parum est: potare & demittere, inquam, opus, si vim & vigorem censurus es talium Decretorum. Sed tum, inquis, vulgatum aliquid dicunt. Vulgatum? falsum est: omnia illorum supra vulgus: an non hæc, quæ supra philosophorum etiam vulgus? Fatemur, siqua nimis elata, vel vt in fidibus intenta fuerunt, remitti interdum interpretatione, & ad concentum reduci: sed tamen ita, vt sublimia maneant, & generoso semper Honesto purpurata. Chrysippus hoc

Apud Plut. De Cõtrar. Stoic. animosè: Διὸ καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τε μεγέθους, καὶ τοῦ κάλλους, ... δοκοῦμεν ὅμοια λέγειν, καὶ οὐ κατ᾽ ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν: *Propterea, ob excellentem & magnitudinem, & pulchritudinem, videmur* ... BVLIS *similia dicere, neque pro homine, aut humanâ istâ naturâ lo[quentes].* Audin tu cõfessionem? *Gryphos* obiicis: ille scit & *Fabulas* ...ci: sed & caussam verissimam addit. Magnitudo & pulchritudo rerum, atque vnà verborum est, quæ habet attonitos: sed quos? viles nempe & ignauos, & qui à terrâ suâ non surgunt. Sunt enim παράδοξα μὲν, καθάπερ καὶ ὁ Κλεάνθης ἔλεγεν, οὐ μὴν ... *opinata, vt Cleanthes aiebat, sed non falsa.* Quòd si in verbis aliqua inuoluti vel ambigui; explicari, quæ inuidia est? Hoc est quod

De Benef. II. cap. XXXV. Seneca fatetur: *A consuetudine quadam, quæ dicimus, abhorrent: deinde aliâ viâ ad consuetudinem redeunt. Negamus iniuriam accipere Sapientem: & tamen qui illum pugno percusserit, iniuriæ damnabitur. Insanire omnes Stultos dicimus: nec tamen omnes curamus elleboro.*

boro. Item inter alia dicimus, Omnia esse sapientis. Quid ergo? tuum & tuum tibi eripio? moderor, & communi etiam sensu ac consensu verum id ostendo. Talia in aliis, singillatim mox claranda. Nec enim lubet diutiùs, vt in prolusione, ventilare: vnum Ciceronis testimonium, vbi ex animi sententiâ, non pro Academico loquitur, addam. *Mihi*, inquit, *ista Paradoxa quæ appellantur*, MAXIME *videntur esse* SOCRATICA, LONGEQVE VERISSIMA. Vis aliquid luculentius? vetera & à Socrate facir, id est ipso Sapientiæ capite: & cum veritate ex asse conscientia. Pleraque (non ausim, omnia) ita sunt: videamus, & Præfat. in Parad.

—— *tu te dictis præbere memento*. AVD. Ne mone. non magis Telemachus, apud Homerum, illis Mineruæ. Contrà siquid dixi; id factum

Non tam certandi studio, quàm propter amorem,

quòd discere aueo, & te audire.

DISSERT. III.

I. *Paradoxum positum, & explicatum, Sapientes omnes pares esse.*

DIXIMVS igitur, omissis *Passiuis* siue *Communibus*, *Inopinata* hæc *Decreta* explicatum à nobis iri: idque eo ordine, quo quidque eorum *Trunco* suo (lubet enim non abire ab hac imagine) proximè adhæret. Vt ex ipso grandiores primò *Rami*, tum *Ramuli* ex istis adsurgunt & enascuntur: sic *Decreta* maiora, & ex iis minuscula video suboriri. Illa igitur præmittam, & in confusis etiam ordinem aut eruam aut instituam, quà potest. Primum *Paradoxum* esto, *Sapientes inter se pares*: quod Academiæ & Lycéo oppositum scito. Origo proxima illi à *Trunco*, *Solum Honestum Bonum esse*: vt iám videbis. Ego ita assero, duce Senecâ nostro: *Quicumque fuêre Sapientes, pares erunt & æquales*. Cicero paullò aliter: *Sapientes omnes summè beatos esse*. In idem conuenit. qui enim in summo omnes ponit, hoc ipso in æquali. Noster: *Inter cetera, hoc habet boni Sapientia: nemo ab altero potest vinci, nisi dum ascenditur. Cùm ad summum perueneris, paria sunt. Non est incremento locus, statur. Numquid Sol* Epist. LXXIX. IV. De Finib. Epist. LXXIX.

S *magnitu-*

magnitudini suæ adiicit? numquid Luna, vltrà quàm solet, procedit? Maria non crescunt, Mundus eumdem habitum ac modum seruat. Extollere se, quæ iustam magnitudinem expleuere, non possunt. Pulcherrimè, vt semper, & à cælestium etiam exemplo. Sed ætiologia ipsa est in primario Decreto, quod dixi, *Honestum solum Bonum esse.* Si enim ita; ergo solum Beatum facit: si Beatum, ergo per-
v. De Fin. fectè, & vt nihil desit. Nam Cicero hoc rectè: *Quid minùs probandum, quàm esse aliquem Beatum, nec satis Beatum? Quod autem satis est, eò quidquid accesserit, nimium est: at nemo nimiùm Beatus*
Epist. LXXXIIII. *est, & nemo Beato Beatior.* Et noster doctor: *Illud absurdum est, quod dicitur* (ab Academicis) *Beatum futurum vel solâ virtute, non autem perfectè Beatum: quod quemadmodum dici possit, non reperio. Beata enim vita Bonum in se perfectum habet, inexsuperabile: quod si est, perfectè Beata est.* Et statim: *Quemadmodum Summum adiectionem non recipit (quid enim supra Summum erit?) ita nec Beata quidem vita, quæ sine Summo bono non est.* Pluscula ibi, & vide. Sed tria ecce hîc opponi possunt, & solent: aut ab ipso *Bono* eam crescere, aut à *Tempore*, aut ab *Vsu.* Singula videnda, & reiicienda sunt. Non à Bono, si in Virtute ponis: quia illa non in-
In Zen. tenditur aut crescit. Laërtius inter scita Stoica: Δοκεῖ δὲ πᾶν ἀγαθὸν ἐπ' ἄκρον εἶναι αἱρετὸν, καὶ μήτε ἄνεσιν μήτε ἐπίτασιν δέχεσθαι: *Videtur iis omne Bonum in summo expetendum, neque remissionem aut intentio-*
Ep. LXXI. *nem suscipere:* Seneca: *Sapientia persuadebit, vnum Bonum esse quod Honestum est. hoc nec* REMITTI *nec* INTENDI *posse, non magis quàm regulam, quâ rectum probari solet: quam si flectes, quidquid ex illâ mutaueris, iniuria est recti. Idem ergo de Virtute dicemus: & hæc recta est, flexuram non recipit, rigida est, ampliùs intendi non potest.* Et paul-
Ibid. lò antè: *Idem esse dicebat Socrates Veritatem, & Virtutem: quomodo illa non crescit, sic nec Virtus quidem. Habet numeros suos, plena*
v. De Fin. *est.* Itaque Cicero benè concludit: *In Virtute solâ & Honesto cùm sit Bonum positum: cumque nec Virtus, vt placet Stoicis, nec Honestum crescat: cùm id augeri non possit, in quo vno positum est Beatum esse: qui potest esse quisquam alius alio Beatior?* Æquales ergo omnes ab hac parte. At enim Naturalia vel Externa bona accedent, &
Sen epist. LXXIX. augebunt. Antè hæc remouimus: & nunc breuiter. *Alius fortasse erit affabilior, alius expeditior, alius in eloquendo promptior: sed illud de quo agitur* (Bonum verum) *quod Beatum facit, æquale erit in om-*

in omnibus. Accedant omnia illa Externa, nihili sunt præ Virtute: *& vt obscuratur & offunditur luce Solis lumen lucernæ; & vt interit magnitudine maris Ægæi stilla muriæ; & vt in diuitiis Crœsi, teruncij accessio; & gradus vnus in eâ viâ, quæ est hinc in Indiam: sic cum sit is Bonorum finis, quem Stoici dicunt, omnis ista rerum in corpore sitarum æstimatio, splendore Virtutis & magnitudine, obscuretur, obruatur, atque intereat necesse est.* At enim *Tempus* ipsum igitur, quo fruar illo Bono, non adiiciet? non ero Beatior multos annos in possessione Virtutis, quàm si dies aut pauculas horas? Id quoque negant. Seneca: *Summum Bonum nec infringitur, nec augetur: in suo modo permanet. vtcumque Fortuna se gessit, siue illi senectus longa contigit, siue citra senectutem finitum est, eadem mensura Summi Boni est, quamuis ætas diuersa sit.* Imagine deinde hoc declarat: *Vtrùm maiorem an minorem circulum scribas, ad spatium eius pertinet, non ad formam: licet alter diu manserit, alterum statim obduxeris, & in eum, in quo scriptus est, puluerem solueris; in eadem vterque formâ fuit.* Iterumque vniuersè: *Quod rectum est, nec magnitudine æstimatur, nec numero, nec tempore: non magis produci, quàm contrahi potest. Honestam vitam ex centum annorum numero, in quantum voles, corripe, & in* VNVM DIEM *coge; æquè honesta est.* Cicero pariter: *Qui Bonum omne in Virtute ponit, is potest dicere, perfici Beatam vitam perfectione Virtutis. negat enim Summo Bono adferre incrementum diem.* Et diffusiùs apud eum Cato: *Recta effectio, item* Conuenientia, denique ipsum Bonum, quod in eo positum est vt naturæ consentiat, crescendi accessionem nullam habet. Vt enim Opportunitas non fit maior productione temporis; sic hæc, de quibus dixi, non fiunt temporis productione maiora. ob eamque caussam Stoicis non videtur optabilior, nec magis expetēda Beata vita si sit longa, quàm si breuis: vtunturque simili. Vt si cothurni laus sit, ad pedem aptè conuenire: neque multi cothurni paucis anteponerentur, neque maiores minoribus: sic quorum omne Bonum Conuenientiâ atque opportunitate finitur, nec plura paucioribus, nec longinquiora breuioribus anteponentur.* Iterumque noster Seneca, aduersum Academicos: *Dicam quid sit, ex quo veniat hic error* (discriminandi Beatitudinem:) *nesciunt Beatam vitam vnam esse. In optimo illam statu ponit qualitas sua, non magnitudo. Itaque in æquo est longa, & breuis; diffusa, & angustior; in multa loca partesque distributa, & in vnum coacta.* Plura addit: vide.

Cato apud Cicer. III. De Finib.

Epist. LXXIIII.

II. De Fin.

III. De Finib.

* De quâ lib. II. Dissert. XV.

Epist. LXXXV.

De Commun. Not. Plutarchus hoc ipſum ita, in Stoicis ſcitis, quæ carpit: Ὅτι ἀγαθὸν ὁ χρόνος οὐκ αὔξει προσγινόμενος· ἀλλὰ κἄν ἀκαρές τι ὥρας γένηται φρόνιμος, οὐδενὶ πρὸς εὐδαιμονίαν ἀπολειφθήσεται τῶν τὸν αἰῶνα χρωμένων τῇ ἀρετῇ, καὶ μακαρίως ἐν αὐτῇ καταβιούντων: *Quòd Bonum Tempus non augeat, ſi accedat: ſed ſiquis vel punctiſtitium horæ prudens fuerit, nulli conceſſurum in felicitate, qui vel longiſſimum æuum virtute ſit fruitus, & beatè in eâ vixerit.* Carpit hoc ipſum, inquam, Plutarchus: ſed quid mirum? nam ille inter eos, qui ex profeſſo contrà ſentiunt, & docent: de quibus iam addam. Nam de *Tempore* iſtud, ferè conuenit cum *Vſu*: etſi diſtinxi. An igitur nec ab *Vſu* augetur Felicitas? Adſerunt alij: & iam olim Pythagorei. Ex quorum ſcholâ Archytas definit εὐδαιμονίαν, χρῆσιν ἀρετᾶς ἐν εὐτυχίᾳ: *Felicitatem, Vſum virtutis, idque cum Succeſſu.* Ecce, non Vſum ſolum, ſed Succeſſum requirit: & valdè Felicitatem ad Externa porrigit ac nectit. Quis enim εὐτυχίαν illam ſibi ſpondeat? imò addit: Τὰν ἀρετὰν μὲν καὶ ἐπιστάμαν ἐν ἡμῖν εἶμεν, τὰν δὲ εὐτυχίαν οὐκ εἶμεν: *Virtutem & Scientiam in nobis, ac noſtrâ poteſtate, eſſe; Succeſſum, non eſſe.* Quod verè dicitur: ergo & illud, nec Felicitatem in nobis eſſe, pro Scholæ eius mente. Quid autem Ariſtoteles? fortiter hæc

1. Ethic. Nicom. cap. VIII. & alibi. defendit: & ſcribit, Τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ ἐν κτήσει, ἀλλὰ χρήσει ἀρετῆς, οὐκ ἐν ἕξει, ἀλλὰ ἐνεργείᾳ εἶναι: *Felicitatem non in Poſſeſſione, ſed Vſu virtutis; neque in Habitu, ſed Actione eſſe.* At noſtri ex diametro repu-

1. Acad. gnant. & *Zeno primus*, ait Cicero, *non Virtutis Vſum modò, vt ſuperiores, ſed ipſum Habitum per ſe eſſe præclarum diſſeruit. Nec tamen Virtutem cuiquam adeſſe, quin eâ ſemper vteretur.* Vides ipſum *Ha-*

De Vit. Beat. cap. IX. *bitum per ſe* laudari, & ab eo Virtutem cenſeri? Seneca noſter: *Summum Bonum in ipſo Iudicio eſt, & Habitu optimæ mentis.* At-

Epiſt. LXXII. que alibi: *Quid eſt Virtus? iudicium verum & immotum.* Quod

De Commun. Not. eſt à Prudentiâ, & hæc à Scientiâ. Plutarchus inter Stoica: Τί ἐστιν ἀγαθόν ἐστιν; οὐδὲν ἄλλο, ἢ φρόνησις. τί δὲ φρόνησις; οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἐπιστήμη: *Quid eſt Bonum? non aliud quàm Prudentia. quid Prudentia? non aliud*

Epiſt. LXXXVIII. *quàm Scientia.* Et quæ hæc Scientia? quam Seneca aperit: *Vnâ re conſummatur animus, Scientiâ bonorum ac malorum* IMMVTABILI.

Cic. IIII. Acad. Imò Stoici *in ſolis Virtutibus ineſſe Scientiam*, STABILEM *atque* IMMVTABILEM *cenſent.* Nota ſæpiùs de *ſtabilitate*. Nam, vt

Epiſt. L. alibi noſter: *Semel traditi Boni* PERPETVA *poſſeſſio eſt. Non dediſcitur Virtus:* & pluſcula addit. Firma igitur hæc Scientia. iterumque

rumque Seneca: *Beatum illud in vno loco positum est, in ipsâ Mente, stabile, grande, tranquillum: quod sine Scientiâ diuinorum humanorumque non potest effici.* Neque aliâ mente Socrates: Ἓν μόνον ἀγαθὸν εἶναι, τὴν ἐπιστήμην· ἓν μόνον κακὸν, τὴν ἀμαθείαν: *Vnum solum Bonum, Scientiam esse; vnum solum Malum, Inscitiam.* Itaque in Habitu, in Scientiâ, in Mente est ipsa Virtus: etsi, vt suprà Cicero, *vtitur eâ semper* Sapiens: nisi tamen vi, casu, aut caussâ impeditur. Quid tum, si mens & voluntas adest? Epist. LXXIV. Laërt. in Socr.

—— laudandaque velle Lib. IX.

Sit satis, & numquam SVCCESSV *crescit Honestum:*

vt Cato, apud Lucanum, * μάλα Στωικῶς effert. Neque enim id Virtuti derogat, impediri: non magis quàm Soli, obnubilari. *Sicut illius vis & lux integra est, etiam inter opposita: eodem modo opposita Virtuti nihil detrahunt. non est minor, sed minùs fulget. Nobis forsitan non æquè apparet, ac nitet: sibi eadem est, &, more Solis obscuri, in occulto viam suam exercet.* Optimè. non minuitur, sed minùs latè *funditur*: atque eo verbo in hac re vtuntur. Cato apud Ciceronem: *Quamquam negent Stoici, nec Virtutes nec Vitia crescere, tamen vtrumque eorum* FVNDI *quodammodò, & quasi dilatari putant.* Fusionem eam Seneca explicat: *Virtus modò latiùs* FVNDITVR, *regna, vrbes, prouincias temperat; fert leges, colit amicitias, inter propinquos liberosque dispensat officia: modò arcto fine circumdatur paupertatis, exsilij, orbitatis.* Quid refert? ipsa eadem est: eadem? imò *æquè magna est, etiamsi in se recessit, vndique exclusa.* Lumen in arcâ include, atque idem libera: nihil interest, nisi quòd aliis non lucet. *Non enim prohibentur opera Sapientis omnia, sed tantùm ad alios pertinentia: ipse semper in actu est.* Claudere igitur hoc licet apud Stobæum verbis: Πάντα τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα τέλειον εἶναι, διὰ τὸ μηδεμίας ἀπολείπεσθαι ἀρετῆς. διὸ καὶ πάντας εὐδαιμονεῖν ἀεὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς ἀγαθούς: OMNEM *Probum & Sapientem* PERFECTVM *esse, quia nullâ Virtute destituitur: ideoque &* OMNINO *&* SEMPER *Bonos Beatos esse.* Si omnes perfecti: quod discrimen? *pares* igitur. Si omnino & semper beati: quæ additio, aut minutio? nulla.

* Valdè Stoicè.

Sen. Epist. XCII.

III. De Finib.

Epist. LXXIIII.

Ibid.

Sen. Epist. LXXXV.

DISSERT. IIII.

II. *Paradoxum. Virtutes pares, itemque indiuiduas esse.*

EXCIPIT & adhæret alterum Paradoxum: *Virtutes inter se pares, atque etiam nexas esse.* Duplex igitur membrum: prius lustremus. *Pares*, quo sensu? omni, quem dixeris: id est, Virtutes, etiam diuersas, pares esse: itemque vnius illius rectè-facta; etiam diuersarum actiones. Triplex igitur pari-

Epist. LXVI tas: & Seneca satis aperit: *Virtutes inter se pares sunt: & Opera virtutum: & Homines, quibus illæ contigère.* De *Virtutibus* inter se collatis, ecce, adfirmat: itemque seorsim de *Operibus*. nam de *Hominibus*, iamante est dictum. Plutarchus cum Senecâ: Stoi-

De Stoic. Contrar. cis μήτε ἀρετὴν ἀρετῆς ὑπερέχουσαν εἶναι, μήτε κατόρθωσιν κατορθώσεως: *neque Virtutem Virtute maiorem esse, neque Rectè-factum Rectè-*

XV. De Fin. *facto.* Cicero restrictiùs dicere videtur: *Omnia Rectè-facta æqualia:* sed sensus & mens eius non discordat. Communiùs iterùm Plu-

De Commun. Not. tarchus: Μηθὲν ἀγαθὸν μηδενὸς ἀγαθοῦ μεῖζον, ἢ ἔλαττον: *Nullum omnino Bonũ Bono maius, aut minus.* Itemq; Laërtius: Πάντα τὰ ἀγαθὰ ἴσα εἶναι: *Omnia Bona æqualia esse.* Omnino hoc necessum, si priùs illud Pa-

III. Parad. radoxum tuemur & tenemus. Cicero: *Pares esse Virtutes, nec Bono viro meliorem, nec Temperante temperantiorem, nec Forti fortiorem, nec Sapiente sapientiorẽ posse fieri.* Quid ita? quia, inquit, *vna Virtus est, consentiens cum Ratione, & perpetuâ constantiâ: nihil huic addi potest, quò magis sit Virtus; nihil demi, vt Virtutis nomen relinquat.*

Epist. LXV. Seneca eamipsam caussam insistit & premit: *Vna inducitur humanis Virtutibus regula: vna enim est Ratio recta, simplexque.* Et statim infert: *Si autem Ratio diuina est, & nullum Bonum sine Ratione est: Bonum omne diuinum est. Nullum porrò inter diuina discrimen est, ergo nec inter Bona.* Alia etiam caussa. quòd Virtus omnis perfecta sit: perfecto quid maius aut melius potest? Tam igitur Modestia perfecta, quàm Iustitia: & sic in aliis: & nulla

III. Parad. aliam vincit, quia omnes in summâ Bonitate. Cicero: *Etenim si benè facta, Rectè-facta sunt: & nihil recto rectius: certè ne Bono quidem melius quidquam inueniri potest.* Seneca idem clariùs & effi-

Epist. LXV. caciùs: *Nihil inuenies rectius recto: non magis, quàm vero verius, temperato temperatius. Omnis in modo est Virtus: modus certa men-*

sura

sura est. Constantia non habet quò procedat: non magis, quàm Fiducia, aut Veritas, aut Fides. Quid accedere perfecto potest? nihil. Itaque his rationibus, & quia Virtutes in se ipsas, non in materie considerant: easque, vt dixi, in summo: concludunt, omnia Bona paria. vsqueeò, vt par Virtus sit (Chrysippi dictum) *patriam fortiter seruasse, & muscæ morsum viriliter sustinuisse, vel anum capularem continenter auersatum esse.* Rides tu? non conuelles, si principia nostra non subuertis. Vna est enim illa Boni, vt sic dicam, facies, vndique & vbique formosa, vbi se ostendit: *ceterùm multæ eius species sunt, quæ pro vitæ varietate, & pro actionibus, explicantur: nec tamen minor fit, aut maior ipsa.* Sol idem, & eâdem claritate, si per tenue foramen, aut patentem fenestram intrauit: nec hunc patentem radium iustè præferam alteri contractiori. Hæc Stoici: alij, atque inter eos Theologi nostri dissentiunt. & certè Virtutes specie distinctas, excellentiâ etiam disparant. vt Prudentiam, quæ in Ratione nobilissimâ parte propriè sita est, eamque perficit, nobiliorem Iustitiâ volunt; hanc Fortitudini, istam Temperantiæ præferri. & vno verbo, vt quæque earum magis ad Rationem accedit, eamque participat, sic meliorem esse. At Virtutem eiusdem speciei, puta Temperantiam, non abnuunt, in se consideratam, non ratione eius eorúmve qui habent, eamdem paremque esse. Nam eos qui participant, aliter atque aliter dispositos, non ad eamdem eius perfectionem venire. Quæ suo etiam sensu verissima, Stoicorum non planè infringunt: qui nullum Bonum, nisi in perfectione & summo agnoscunt. Sed partem alteram videamus: *Nexas Virtutes esse.* cui sententia subiicitur, vnam qui habet, omnes habere. Non nimis hoc Inopinatum est: & veteres etiam Philosophi videre. è quibus nonnulli, *vnam Virtutem esse* censuerunt, *etsi multis insignitam vocabulis*: quæ Menedemi Eretriensis sententia fuit, & Aristonis Chij. Sunt qui & Zenonem eò trahant, auctore Plutarcho: quoniam scripsit, *Prudentiam, dum suum cuique tribuit, esse Iustitiam; dum res eligit, Temperantiam; dum tolerat, Fortitudinem.* Sed qui negant, excusant eum * *Prudentiæ* nomine *Scientiam* intellexisse. Qui autem negant? Stoici. quorum hoc est (in Stobæi Eclogis:) Ἀρετὰς εἶναι πλείους, καὶ ἀχωρίστους ἀπ' ἀλλήλων: *Virtutes* PLVRES *esse, atque eas inseparabiles.* Quid enim de cohæsione

De Commun. Not. apud Plut.

Sen. epist. LXV.

Vide Thomam. 1. 2. quæst. 66.

Libro; De Virtute morali.

* Vt suprà Differt. antecedente, in Plutarcho.

ſione opus quærere, ſi vna modò ſit? Sed quærebant, vt dixi, veteres: atque adeò Seneca quærendum, inter prima, cenſet.
Epiſt. xcv. *Nihil agetur, inquit, ſi ignoramus quid Virtus ſit: vna, an plures: ſeparatæ, an nexæ, ac qui vnam habet, ceteras habeat.* Iterumque mo-
De Vitâ Beat. net alibi: & quæramus, *quid ſit Virtus: vna, pluréſne ſint.* Enimuerò & Apuleius in vnitatem inclinat, vbi Platonica recenſet:
De Philoſ. *Vnimodam eſſe Virtutem: quod Bonum ſuapte naturâ adminiculo non indiget: perfectum autem cùm ſit, ſolitudine debet eſſe contentum.* Sed hoc nunc omitto: de re noſtrâ, plures facimus, eaſque in-
Apud Plut. De Cõtrar. Stoicor. diuiduas, vt vbi vna, ſint omnes. Chryſippus ait: Τὰς ἀρετὰς * ἀκολουθεῖν ἀλλήλαις, οὐ μόνον τῷ τὸν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν, ἀλλὰ τῷ τὸν κατὰ μίαν ὁποιανοῦν ἐνεργοῦντα κατὰ πάσας ἐνεργεῖν. οὔτε ἄνδρα τέλειον εἶναι, τὸν μὴ πάσας ἔχοντα τὰς ἀρετάς, οὔτε πρᾶξιν τελείαν, ἥτις οὐ κατὰ πάσας πράττεται τὰς ἀρετάς: *Virtutes inuicem comitari, non ſolùm, quòd qui vnam habet, omnes habeat; ſed quòd qui * ſecundùm vnam aliquid operatur, idem ſecundùm omnes: & nec virum perfectum, qui non omnes virtutes habeat, nec Actionem, quæ non fiat ſecundùm omnes.* Totum hîc dogma, & ſententiam habes: quam duplicem etiam vides.

* Ipſa penè verba hæc in Laertij item Zenone.

* Adde Plutar. infrà, Diſſert. xv.

Prior eſt, *ſequi ſe, vt vnà ſint apud quemque vnum.* Plinius ad Traianum: *Didicimus quidem, cui Virtus aliqua contingat, omnes ineſſe.* Quod Cicero variis locis, atque alibi ita adfirmat: vt
II. Toſc. *Si vnam*, inquit, *Virtutem confeſſus ſis te non habere, nullam neceſſe ſit te habiturum.* Ratio in Senecâ: quia *cùm ſemel animum*
Conſol. ad Helu. cap. XIII. vide. *Virtus indurauit, vndique inuulnerabilem præſtat. Non enim ſingula vitia Ratio, ſed pariter omnia proſternit, in vniuerſum ſemel vincit.* Sicut ſol ille pariter oritur, & omnia illuſtrat. Hæc etiam
I. Offic. cap. XXVII. & II. c. IX. noſtri Doctores ſenſêre. vt Ambroſius: *Virtutes indiuiduas eſſe, ſed opinione vulgi ſeiunctas.* Alibi: *Connexæ ſibi ſunt concatenatæque*
in Luc. cap. VI. *Virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur.* Itemque Gre-
Lib. XXII. Moral. gorius: *Vna Virtus ſine aliis, aut omnino nulla eſt, aut imperfecta eſt.* Nota poſterius membrum. nam in eo error, quòd ſpecies & imago Virtutis alicuius ſolitariæ ſæpè eſt: ſed imago, & vt ille ait, *imperfectæ.* Ille? ante eum Plato: ex cuius fontibus hauſit
De Philoſ. Apuleius. *Imperfectas Virtutes* (quæ ſint, ibi vide) *ſemet comitari negat: eas verò quæ Perfectæ ſunt, indiuiduas ſibi & inter ſe connexas eſſe.* Cauſſa. quia vbi vna aliqua Virtus perfecta (& de eâ ſemper Stoici:) ibi & Ratio perfecta. quæ eſſe non poteſt, niſi

vt vim

vt vim & lumen suum ad alias etiam Virtutes extendat. Sententia altera in Chrysippo, *In opere & actione concurrere, ac misceri.* Hoc ita Cicero: *Cùm sic copulatæ connexæque sint Virtutes, vt* OMNES OMNIVM *participes sint, nec alia ab aliâ possit separari: tamen proprium suum cuiusque munus est; vt Fortitudo in laboribus periculisque cernatur, Temperantia in voluptatibus, Prudentia in delectu.* Et noster etiam doctor apertiùs: *Cùm aliquis fortiter patitur, omnibus Virtutibus vtitur fortasse, cùm vna in promptu sit, maximeque appareat, Patientia. Ceterùm illic est Fortitudo: cuius Patientia, & Perpessio, & Tolerantia rami sunt. Illic est Prudentia, sine quâ nullum initur consilium: quæ suadet, quod effugere non possis, quàm fortissimè ferre. Illic est Constantia, quæ deiici loco non possit. Illic est* INDIVIDVVS *ille comitatus Virtutum. Quidquid honestè fit, vna Virtus facit, sed* DE CONSILII SENTENTIA. Ergo hac quoque parte necti vides, quòd in Actione adminiculantur inuicem & adsistunt. Est & tertius nexus, sed Peripateticorum, in Prudentia. In illo capite omnes conueniunt. Καὶ ἀνάγκη, ait Alexander Aphrodisæus, ἠθικήν τινα ἀρετὴν ἔχοντα, φρόνησιν ἔχειν. εἴγε ἐστὶν ἠθικὴ ἀρετὴ ἡ ποιητικὴ τῶν ὡρισμένων φρονήσει τε καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ: *Necesse est habentem Virtutem aliquam Moralem, habere & Prudentiam. siquidem est Moralis Virtus effectrix eorum, quæ definita sunt à Prudentiâ & rectâ Ratione.* Denique Aristoteles eâ mente ait: Ὅτι οὐκ ἔσται ἡ προαίρεσις ὀρθὴ ἄνευ φρονήσεως: *Electio non est recta, sine Prudentia:* at Virtus in Electione consistit. Habes secundum igitur Paradoxum, etsi membro isto altero vix tale. Nam & Philosophis aliis verum est, etsi vulgo nouum aut vanum.

v. De Finib.

Epist. LXVII.

Lib. IIII. Quæst. cap. XXII.

DISSERT. V.

III. *Parad. Sapientem sibi parem, & in Gaudio semper esse.*

PARADOXVM ecce tertium, etiam de Paritate, seu potiùs Æquabilitate in vno Sapiente. Hunc constare sibi, in eodem semper animi statu & tenore censent: atque eo optimo & lætissimo, id est, *In gaudio semper esse.* Rem priusquã explicem, pauca aliquid de verbo: quod tamen illi explicandæ aptè, imò necessariò, adhibeatur. Augustinus: *Quas, inquit, Græci appellant* XIIII. De Ciuit. cap. VIII.

εὐπαθείας, *Latinè autem Cicero Constantias nominauit, Stoici tres esse voluerunt, pro tribus Perturbationibus, in animo Sapientis pro Cupiditate Voluntatem, pro Lætitiâ Gaudium, pro Metu Cautionem. Pro Ægritudine verò vel Dolore, negauerunt posse esse aliquid in animo Sapientis. Voluntas enim, inquiunt, appetit Bonum: Gaudium, de Bono adepto est: Cautio, deuitat Malum.* Et paullo post: *Hæc illi sic loquuntur, vt Velle, Gaudere, Cauere, negent nisi Sapientem: Stultum autem, non nisi Cupere, Lætari, Metuere, Contristari.* Ita noster ille doctor: & puriter hausit è Zenonio fonte. Nam Laërtius paria aut eadem, nisi quòd pro *Lætitiâ*, ἡδονὴν *Voluptatem* nominauit. Videre in ipso potes: ego, quæ propriè ad nostram rem, excerpam. Ait ergo, ἡδονὴν ἄλογον ἔπαρσιν ἐφ' αἱρετῷ δοκοῦντι ὑπάρχειν: *Voluptatem* (cum Augustino & Cicerone *Lætitiam*) *esse, sine Ratione elationem, in re quæ videatur expetenda.* Huic tria subiicit: κήλησιν, τέρψιν, διάχυσιν: *Delinitionem, Oblectationem, Diffusionem.* Iterumque: *Voluptati Gaudium* opponi: siue, vt Græcè cum illo dicam, τὴν χαρὰν ἐναντίαν εἶναι τῇ ἡδονῇ, οὖσαν εὔλογον ἔπαρσιν: *Gaudium Voluptati aduersum esse, quod definitur, cum Ratione elationem.* Tria item huic subiici, τέρψιν, εὐφροσύνην, εὐθυμίαν: *Oblectationem, Hilaritatem, Tranquillitatem.* Etsi in voce τέρψεως hæreo, & spuriam aut superuacuam pronuncio: cùm iam antè in contrariâ parte (ἡδονῇ) habuerit sedem. Ergo vel delenda, vel pro eâ θάρσος, *Fiduciam*, substituendum. Certè in Stobæo iunctim hæc Sapienti lego attribui, χαρὰν, εὐφροσύνην, θάρσος. His è Laërtio Tulliana
IV. Tusc. ista consonant: *Cùm Ratione animus mouetur, placidè atque constanter, Gaudium dici; cùm autem inaniter & effusè exsultat, Lætitiam. quam ita definiunt* (Stoici) *Sine Ratione animi elationem.* Sunt ipsa illa in Græcis. Neque vana hæc distinctio, certè non inutilis: & Augustinus è Sacris etiam probat. *Non est gaudere impiis,*
Isa. cap. LVIII. *dicit Dominus: tamquam impij Lætari potiùs possint, quàm Gaudere.* Noster Seneca huc facit: *Voluptatem (si ad nostrum Album verba dirigimus) rem infamem esse, & Gaudium nisi Sapienti non contingere. Est enim elatio animi, suis bonis viribusque fidentis.* Nota, *Voluptati Gaudium opponi*, pro Laërtij excerptis: itemque verba *ad Album*, vel ex *Albo* Stoicorum, scitè dici. Est & definitio ipsa Gaudij, paullò fusior quàm in Laërtio, & quę *Fiduciam* quoque (de quâ monui) includit. Addit Seneca: *Itaque Virgilius cum dicit*

dicit —— & mala mentis Gaudia: disertè quidem dicit, sed parum propriè. nullum enim malum Gaudium est. Non herclè, neque malos sequitur: quia ex solâ Virtute est: *in quâ fundatum necesse est, velit nolit, sequatur hilaritas continua, & lætitia alta atque ex alto veniens, vt quæ suis gaudeat, nec maiora domesticis cupiat.* Habes ipsum illud Gaudium plenè descriptum, si scrutaris. *Fundatum*, inquit, in rupe illâ Virtutis. Reliqua gaudia aduenticia, & infirma sunt. atque *hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac perfunctoriam voluptatem: & quodcumque inuecticium gaudium est,* FVNDAMENTO *caret.* Iterumque alibi: *Fragilibus innititur, qui aduenticio lætus est. exibit gaudium, quod intrauit.* Aliter planè in isto est: & *illud ex se ortum, fidele firmumque est, & crescit, & ad extremum vsque prosequitur.* Ex se, inquit, ortum: id est ex Animo, in quo Virtus. Seneca suo Lucilio: *Nolo tibi vmquam deesse Lætitiam. volo illam tibi domi nasci: nascetur, si modò intra teipsum sit. Ceteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt: leues sunt. nisi tu fortè iudicas illum gaudere, qui ridet. Animus debet esse alacer, & fidens, & super omnia erectus.* Et statim: *Hoc gaudium, de quo loquor, solidum est, & quod plus pateat* INTRORSVS. Philo Iudæus: Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς μόνοις ἀγαθοῖς ἡ ἀνόθευτος χαρὰ καὶ ἀκίβδηλος εὑρίσκεται, ἐν ἑαυτῷ δὴ πᾶς σοφὸς χαίρει, οὐκ ἐν τοῖς περὶ αὐτόν. *Quia igitur in solis Animi Bonis genuinum & sincerum reperitur Gaudium, ideò* IN SE *quisque Sapiens gaudet, non in iis quæ circa ipsum.* Ergo benè noster suprà dixerat, *Altum, & ex alto veniens*: itemque *continuum* esse. Idem alibi: *Aliquod potius bonum mansurum circumspice: nullum autem est, nisi quod animus ex se sibi inuenit.* SOLA VIRTVS *præstat gaudium* PERPETVVM, *securum: etiam siquid obstat, nubium modo interuenit, quæ infrà feruntur, nec vmquam diem vincunt.* O pulchrâ & appositâ imagine! Reuerà enim, *talis est Sapientis animus, qualis mundi status super Lunam:*

Sen. De Vit. Beat. cap. IIII. — Epist. XXIII. — Epist. XCVIII. — Ibid. — Epist. XXIII. — Quod Bono Mal. insid. — Epist. XXVII. — Sen. epist. LIX.

Perpetuum nullâ temeratus nube serenum. Lucan.

Nam illa pars mundi superior & ordinatior, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem; omni tumultu caret. Eodem modo sublimis animus, quietus semper, & in statione tranquillâ collocatus, modestus, venerabilis, & compositus. Postrema illa obserua. nec enim Hilaria agitare Sapientem aut Saturnalia

volumus: placidum & occultum illud Gaudium est, & cum grauitate, imò seueritate coniunctum. *Mihi crede*, ait noster,
Sen. De Vit. Beat. cap. III. *res seuera est verum Gaudium.* Neque enim aliud est, quàm interior quies, & *pax & concordia animi, & magnitudo cum mansuetudine.* Quæ malis aut stultis absunt: vbi cupidines ipsæ sibi obstrepunt aut pugnant, & semper in eorum animis velut legiones aut castra. Seneca hanc quietem etiam explicabat sup[...]
Ibid. cap. VI. *gaudere, nec maiora domesticis cupere.* Est enim proprium hoc [...] *ti, præsentibus qualiacumque sint contentum esse, amicumque reb[...]*
Epist. cxx. *suis.* Atque ille idem, *numquam malis suis ingemuit, numquam [...] fato suo questus est, fecit multis intellectum sui, & non aliter qu[...] in tenebris lumen effulsit, cùm esset placidus, lenis, & humanis di[...] nisque rebus pariter æquus.* Hic est ille animi status, quem Tra[n]-
Epist. xcii quillitatem etiam licet appelles. Seneca: *Quid est Beata vita? Securitas, & perpetua Tranquillitas.* Quæ finitio cum Democri[ti] sensu conuenit: cui *ἀθυμία* ista, siue *animi Tranquillitas, est* [...]
v. De Finib. *Beata vita*, vt Cicero alibi scribit. Iterumque: *Democritus Summum Bonum ἀθυμίαν & sæpè ἀταραξίαν appellat: id est, animum terrore liberum.* Quod Stoici tamen abnuant: nec finem hu[nc] [...] sed fructum. Accessio, inquam est. atque ita Laërtius, inter Zenonis dogmata: Α'ρετῆς ἐπιγεννήματα, τήν τε χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην: *Accessiones Virtutis esse, Gaudium & Hilaritatem.* Etiam no-
De Vitâ Beat. cap. v. ster: *Tum illud orietur* (ex Virtute) *inæstimabile bonum, Quies mentis in tuto collocatæ, & sublimitas, expulsisque terroribus, ex cogni[tio]ne veri Gaudium grande & immotum, comitasque & diffusio an[imi], quibus delectabitur* NON VT BONIS, *sed vt* EX BONO ORTIS. Non ergo sunt ipsa Beata vita, sed adhærent, vt lux Soli: etsi [...] ficere etiam illam sensu aliquo dicas, nempe vt sentias & fru[a]r[is].
III. Offic. cap. I. Ita Ambrosius noster: *Beatam vitam efficiunt Tranquillitas conscientiæ, & Securitas innocentiæ.* Habes Paradoxum: nec [...] quidem nisi vulgo. Nam & Sapientia ipsa in Sacris loquitur: [...]
Cap. xI. ἐμοῦ ἀκούων, κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι πεποιθώς, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ πα[ντὸς] κακοῦ: *Qui me audiet, habitabit in* SPE CONFIDENS, & QVIESCET SECVRE *ab omni malo.* Habes bonas has affectiones, *Securitatem, Quietem, Confidentiam*: & hanc postremam [...] temperatam (cui Metus semper inest) ne nimia sit, & exsu[...]

D I[...]

DISSERT. VI.

IIII. *Parad. Sapientem vel in Tormentis Beatum esse.*

QVARTVM Inopinatum dogma profero, *Sapientem etiam inter Tormenta Beatum esse.* Fortiter hoc sic efferimus, quidquid agmine in nos incurrant Pythagoréi, Academici, Aristotelici. *Nam quid certius potest esse, quàm ratione eorum qui Dolorem in Malis ponunt, non posse Sapientem Beatum esse, cùm in eculeo torqueatur?* contrà autem, *eorum qui Dolorem in Malis non habent* (Stoicorum) *ratio certè cogit, vti in* OMNIBVS TORMENTIS *conseruetur* BEATA VITA. Imò verò, comparatione etiam facta, *Zeno negat Metelli vitam beatiorem, quàm Reguli.* Heu inopinata, heu oppugnata! Nam *quomodo*, inquiunt, *ista paria esse possunt, cùm alia optanda sint, alia auersanda?* Neque etiam Porticus tota neget, Metelli vitam præponendam & sumendam esse. Perseuerant tamen paria hæc esse, quia Bona sunt: nullum autem inter Bona (suprà doctum) discrimen. Igitur *paria sunt Gaudium, & fortis atque obstinata tormentorum Perpessio. In vtroque enim eadem est animi magnitudo: sed in altero remissa & laxa, in altero pugnax & intenta.* Tale aliquod discrimen alibi noster ingerit: *Non est quòd existimes vllam esse sine labore Virtutem: sed quædam Virtutes stimulis, quædam frenis egent. Quemadmodum Corpus in procliui retineri debet, in ardua impelli: sic quædam Virtutes in procliui sunt, quædam cliuum subeunt.* In illo genere sunt, Liberalitas, Temperantia, Mansuetudo: in isto, Patientia, Fortitudo, Perseuerantia, *& quæcumque duris opposita Virtus est, & Fortunam subigit.* Quid ergo? inquies. an non contra Naturam Dolor & Tormenta sint? fatemur. Et *estne aliquod Contra Naturam Bonum? Minimè. sed illud aliquando contra Naturam est, in quo Bonum illud exsistit. Vulnerari enim, & subiecto igne tabescere, contra Naturam est: sed inter ista seruare Animum infatigabilem, secundum Naturam est. Et vt, quod volo, breuiter exprimam, materia Boni aliquando contra Naturam est, Bonum numquam: quoniam Bonum sine Ratione nullum est, sequitur autem Ratio Naturam.* Verissimè, imò adeo Bona hęc sunt, vt etiam aliquando optanda. Quo modo? isto. vt *non incommoda optabilia sint, sed Virtus quâ perferuntur*

Cic. III. De Fin. b.

Cic. V. De Finib. Sen. Epist. LXVI.

Ibid.

De Vit. Beat. cap. XXV.

Ibid.

Epist. LXXI.

Epist. LXVII.

Ibid. *runt ut incommoda.* Ecce in exemplo. *tormenta abesse à me vel[lem]: sed si sustinenda fuerint, vt me in illis fortiter, animosè, honestè ger[am], optabo.* Miles pugnam aut vulnera non optat, ob ipsa: sed glo-

Epist. LXXXV. riæ aut victoriæ mixta, optat. Itaque *non vltrò præbebit se peri[cu]lis fortis: neque etiam timebit illa, sed vitabit. Cautio illum decet, timor non decet.* Scit omnia hæc externa, quæ Mala appellantur, non nisi timidis timenda esse. Sentit tamen, atque etiam dolet.

Ib.d. *Sensum enim hominis nulla exuit Virtus: sed non timet, & inui[ctus] ex alto dolores suos spectat.* Mucium Scæuolam in igne toler[an]tem, imò gloriantem legisti, ictu non animo lapsum: tale in Sapiente. Et maluisset tamen Mucius integrâ manu fortiter face-

De Vit. Beat. cap. XXV. re, quàm mutilatâ pati. *Totum Fortunæ regnum Sapiens despiciet, & tamen ex illo, si dabitur Electio, molliora sumet.* Sed toti rei intelligendæ adhibeatur & hæc distinctio. *Triplex*, ait Seneca, *Bo-*

Epist. LXVI. *norum conditio est. Quædam, vt nostris* (Stoicis) *videtur, Prima B[ona] sunt: tamquam Gaudium, Pax, Salus patriæ. Quædam Secunda, in materiâ infelici expressa: tamquam tormentorum Patientia, & in morbo graui Temperantia. Illa Bona directò optamus nobis; hæc, si necesse erit. Sunt adhuc Tertia: tamquam modestus Incessus, ac probus Vultus, & conueniens prudenti viro Gestus.* Vides cuiusmodi Bona sint; sed Bona, imò & illis quæ lætam faciem habent paria. Su-

Epist. LXXI. prà tetigi, sed iterandum est. *Quid ergo? iacere in conuiuio, & torqueri, paria sunt? Hoc mirum videtur tibi? illud licet magis admireris. iacere in conuiuio, Malum est: torqueri in eculeo, Bonum est: si ill[ud] turpiter, hoc honestè fit. Bona ista aut Mala non efficit materia, [sed] Virtus. Hæc vbicumque apparuit, omnia eiusdem mensuræ ac pretij sunt.* Et quid mirum nostros dicere, quibus nullum extra animum Malum est? ecce Epicurus ille Voluptatis magister, Do-

Cic. II. Tuscul. loris hostis, quas voces emittit? *Si vratur sapiens, si crucietur, in Phalaridis tauro si erit, dicet, Quàm suaue est hoc! quàm hoc non curo!*

Epist. XCII. Atque ipse adeò fecit, morti iam admotus. Seneca: *Quid porro incredibile videtur, aliquem in summis cruciatibus positum dicere, Beatus sum? Atqui hæc vox in ipsâ officinâ Voluptatis est audita.* BEATISSIMVM, *inquit, hunc & vltimum diem ago, Epicurus: cum illum hinc vrinæ difficultas torqueret, hinc insanabilis exulcerati dolor ventris. Quare ergo incredibilia hæc sunt apud eos, qui Virtutem colunt: cùm apud eos quoque reperiantur, apud quos voluptas imperat?*

Sed

Sed malignitas scilicet, aut potiùs imbecillitas est animi, hæc detractantis. *& non putant fieri, quidquid facere non possunt: ex infirmitate sua de Virtute ferunt sententiam.* At tu audi Salomonis vocem: *Cùm audirent per sua tormenta* BENE SECVM AGI, *commemorati sunt Dominum, admirantes in* FINEM *exitus.* Caussa, & Finis sunt, quæ hæc initia, imò suauia faciunt: *& licet ipsum corpus plenum* BONA CONSCIENTIA *stillet, placebit illi ignis, per quem bona fides collucebit.* Audis *placiturum* quoque? ita: & apud poëtam Cato proclamat: Epist. LXXI. Sapient. cap. XI. Sen. De Benef. IIII. cap. XXII.

—— GAVDET *Patientia duris:*

LAETIVS *est, quoties magno sibi constat Honestum.*

Sed nempe in *Bonâ conscientiâ*: & Christianus Doctor hæc consignet Ambrosius: *Non frangitur Sapiens doloribus corporis, nec vexatur incommodis: sed etiam in* AERVMNIS BEATVS *manet. Quia non in delectatione corporis, vitæ Beatitudo est; sed in* CONSCIENTIA PVRA *ab omni labe peccati.* Lib. De Iacob. I. cap. VII.

DISSERT. VII.

V. Parad. Sapientem Apathem & Imperturbabilem esse. Pluscula hîc de Affectibus.

QVINTVM Inopinatum, & vel maximè oppugnatum: Ἀπαθῆ, *siue Imperturbabilem, esse Sapientem.* Veteres & nostri exagitant, atque adeò irrident. & cum priscis, pugna in eo consistit, quòd illi (Pythagoras, Plato, Aristoteles) τὸν σοφὸν μετριοπαθῆ μὲν εἶναι, ἀπαθῆ δὲ οὐκ εἶναι: *Sapientem modicè Affectibus tangi, non autem nullo modo tangi,* consensu edixerunt. Iam nostri, Affectus etiam admittunt pleniùs; nec qui, sed vnde sint, quærunt: mox explicandum. At Stoici, *Affectus omnes, quorum impulsu animus commouetur, ex homine tollunt.* Atque ita D. Hieronymus: *Omnes Affectus tolli posse, omnesque eorum fibras, à Pythagorâ & Zenone Pelagianos hausisse.* De Zenone, fatemur: miramur de Pythagorâ, & hunc planissimè contrà sensisse, discipulorum eius scripta docent. Theages Pythagoricus: Ἐπειδὴ ἡ τῶ ἤθεος [illegible] πάθεα, τὰ δὲ παθέων ἡδονὰ καὶ λύπα ὑπέρβατα, φανερὸν ὅτι οὐκ ἐν [illegible] τὰ πάθεα τᾶς ψυχᾶς, ἡδοναὶ καὶ λῦπαι, ἁ ἀρετὰ ὑπέπτωκεν· ἀλλ' Lactant. Instit. lib. VI. cap. XIV Aduers. Pelag. Apud Stob. Serm. I.

ἐν τῷ

ἐν τῷ ταῦτα συναρμόζεσθαι: *Quoniam Virtus morum circa Affectus, & Affectuum præcipui Voluptas & Dolor, liquet non in eo Virtutem esse, vt eximantur Affectus animo, Voluptas & Dolor: sed vt modificentur, & temperentur.* Plura huic rei addit: itemque Archy-
Ibid. tas ex eâdem scholâ. Γίγνεται ἐκ τῶν παθέων ἁ ἀρετὰ, καὶ γεννηθεῖσα πάλιν σὺν αὐτοῖς συνίσταται. ὥσπερ καὶ τὸ καλῶς ἡρμοσμένον ἐκ τοῦ ὀξέος καὶ βαρέος, καὶ τὸ εὔκρατον ἐκ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ τὸ ἰσόῤῥοπον ἐκ τοῦ βαρέος καὶ κούφω. οὐκ ἀφελεῖν οὖν δεῖ τὰ πάθεα τᾶς ψυχῆς· οὔτε γὰρ ὠφέλιμον· ἀλλὰ συναρμόσασθαι ποτὶ τὸ λόγον ἔχον τῶ δέοντος καὶ τῶ μετρίω: *Nascitur ex Affectibus Virtus, & nata cum illis consistit. sicut concinna modulatio ex acuto & graui: item temperies, ex calido & frigido: iterumque æquilibrium è ponderoso & leui. Non igitur tollere Affectus oportet: id enim inutile: sed aptare ad id quod rationem Decori & Mediocritatis habet.* Est ipsa Peripateticorum sententia, nimis à Zenonis illâ di-
Apud Stob. Serm. CVI. vide. uersa. Scio *Teletis*, qui inter Pythagoricos etiam censetur, quædam esse è libro περὶ ἀπαθείας: in quibus ista probari videtur. sed idem scio hunc Stilponis auditorem fuisse, & hac parte asseclam, nec è Pythagoréo istæc fonte hausisse. Sed vt ad rem igitur, Stoi-
Epist. CXVI. ci tollunt Affectus: atque ita Seneca. *Vtrùm satius sit Modicos habere Affectus, an Nullos, sæpè quæsitum est. Nostri* EXPELLVNT, *Peripatetici* TEMPERANT. & epistolâ eâ totâ hos refellit. Idem
Epist. LXXXV. alibi: *Non Diminutionem malorum in Bono viro intellego, sed Vacationem. nulla debent esse, non parua*: & plura etiam adtexit contra iam dictos. Disputatio longa est, & non hîc retexenda: status tamen ferè caussæ in eo, an Affectus sint à naturâ? Esse Plato & Aristoteles volunt: ideoque non exscindi. non esse, nostri: eo-
IV. Tuscul. que tolli. Cicero benè hoc aduertit: *Mihi*, inquit, *in totâ oratione eâ, quæ pertinet ad animi Perturbationem* (ita πάθος ferè semper appellat) *vna res videtur* CAVSSAM *continere, omnes eas esse in nostrâ potestate, omnes iudicio susceptas, omnes voluntarias.* Sanè caussam continet, imò conficit: si enim ita, quis neget tolli? At enim aliter veteres, & nostri (Christiani) mox nouarũt. quod ita idem:
I. Acad. *Cum antiqui Perturbationem animi ex homine* NON TOLLERENT, NATVRAQVE *& Condolescere, & Concupiscere, & Extimescere, & Efferri lætitiâ dicerent, sed ea* CONTRAHERENT, *in angustumque deducerent: Zeno omnibus his quasi* MORBIS *voluit* CARERE SAPIENTEM. *Cumque eas Perturbationes antiqui Naturales de-*

ni..,

rent, & Rationis expertes, aliaque in parte animi Cupiditatem, in aliâ Rationem collocarent: ne his quidem assentiebatur. Nam & Perturbationes VOLVNTARIAS *esse putabat*, OPINIONISQVE IVDICIO *suscipi, & omnium Perturbationum arbitrabatur esse matrem, immoderatam quamdam Intemperantiam*. In paucis his verbis tota res posita, neque satis fortassis exposita: vis propiùs accedamus, & velut manu admotâ reuelemus? A V D. Lubescit. nam firmiter cupio istud noscere de Affectibus, sæpè auditum nec plenè acceptum. L I P S. Fiat igitur, inspiciamus. Ait: NON TOLLERENT. Non certè. quid tollerent? vtiles censebant, & à Naturâ ad Virtutem datas. Nam *sine iis* (aiebant) *languebit omnis actio, & vis ac vigor animi resoluetur*. Sine Irâ, Fortitudo non erit; sine Metu, Prudentia; sine Cupidine, Temperantia; sine Lætitiâ, sensus amorque Virtutis. Dumtaxat igitur CONTRAHEBANT: id est, *detracto quod exundat, ad salutarem modum cogebant*: qui modus est ipsa Virtus. Auaritiæ da modum, Frugalitas est; Profusioni, Liberalitas; Ambitioni, Magnanimitas; itemque in aliis. Ac sicut bonæ plantæ in feraci agro, si neglegantur, siluescunt & horrescunt; culturâ adhibitâ, vtiles & fructiferæ fiunt: sic Affectus. Quis autem cultor? Ratio, aiebant: imò & rector, quæ velut frænis temperat, & exsultantes in angustiorem girum ducit. Amplius, dicebant NATVRA esse. nimirum insitos in parte *Irrationali* animi, quæ duplex est: *Concupiscens*, & *Irascens*: atque ex his sponte, sine operâ voluntatis emergere, & enasci. Imò & sedes iis suas adsignant in ipso corpore: *Lætitiæ in splene, Iræ in felle, Libidinis* (siue Cupidinis) *in iecore, Timoris in corde*. Qui ergo Affectus eos tollunt, vitam ipsam ex animali, & partibus iis primariis, tollunt. Et sicut agrum sterilem habere nolis, sic nec animum. cui *Affectus, velut vbertas est naturalis. Ad quam cùm verus cultor accesserit* (libet enim hoc repetere) *statim cedentibus vitiis fruges Virtutis oriuntur*. Quæ quomodo erunt, si non illi? vbi victoriæ locus, sine aduersario? laudi, sine luctâ? Nam si virtus est, Iram cohibere: quomodo faciet, qui Irâ caret? Si Cupiditatem refrænare, quę coërcitio, vbi non quod coërceas? *Deus itaque, cùm hominem primum fingeret, mirabili Prouidentiâ, ingenerauit ei priùs istas animi Commotiones, vt posset capere Virtutem, sicut terra culturam: posuitque materiam Vitiorum*

Sen. De Irâ I. cap. VIII.

Ibid.

Lactant. VI. cap. XV.

Ibid.

Ibid.

tiorum in Affectibus, Virtutis in Vitiis. Hæc illi: pergit Cicero ad nostros. Zeno, inquit, his omnibus QVASI MORBIS exuit Sapientem. Benè, *quasi.* non enim reuerà Stoicis *Morbi* sunt, sed initia & caussæ Morborum. Discrimen quod sit, Seneca in epi-
Epist. LXXV. stolâ quadam te docebit. Addit, CARERE voluisse Sapientem. Prorsus carere: non recidere, sed excidere; non regere, sed eiicere. Caussæ multæ sunt: hæ præcipuæ. Primò, difficile est rege-
Sen. Epist. CXVI. re aut moderari admissos. *Imbecillis est primò omnis Affectus, deinde ipse se concitat, & vires, dum procedit, parat.* Vt equus indomitus, facilè abripit rectorem. Quis nautæ suaserit aut approbauerit, ventis iactari, vt possit artem exercere? in tranquillo tutius erit. Vt in præceps lapsis corporibus nullum sui arbitrium est: rapiuntur: sic animus in libidinem, amorem, iram proiectus, non sistit se vbi vult, aut cùm vult, sed quò non vult fertur. Deinde, Affectus si mali; etiam modici, modicum certè
Epist. LXXXV. malum erunt: quis id apponit Sapienti? *Itaque falsa est ista mediocritas, & inutilis: eodemque loco habenda, quo si quis diceret, Modicè insaniendum, Modicè ægrotandum.* Tertia etiam ratio. si istis das locum, *quamuis exigui sint, in maius excedent. Numquam perniciosa seruant modum.* At enim sunt vt bonę plantæ in agro. Bonę? hoc nego: sunt plantæ, sed vepres, spinę, rubi, nati ad delendam aut prohibendam omnem bonam frugem. Denique quies & tranquillitas, vt docuimus, Sapientem decet & sequitur: tu vis eum, vt mare aliquod asperum esse, assiduis Affectuum turbinibus agitatum? Careat igitur, si potest: atqui potest. Non sunt enim NATVRALES, vt illi volebant, neque RATIONIS EXPERTES. Si enim à Naturâ, boni essent: quod etiam ipsi ne-
Cic. IV. Tuscul. gant, sed ad Bonum dumtaxat ire. Deinde, quid *est Naturale, quod idem nimium esse possit?* at isti iidem resecant & circumcidunt, vt superfluentes. Tertiò, cur non iidem in omnibus, &
Lactant. VI. cap XIV. pari modo? Meritò ergo, ob has aliasque caussas, dicimus, *non tam Naturâ insitos, quàm prauâ Opinione susceptos.* Ab hac iis origo: ideoque Zeno apud Ciceronem pergit asserere, VOLVNTARIOS esse: Quomodo? quia ab OPINIONE, vt sequitur:
III. De Finib. & (vt idem alibi) *nullâ Naturæ vi commouentur, omniaque ea sunt*
In libello, Vera animalia. *Opiniones, ac Iudicia leuitatis.* Totidem ferè verbis Plutarchus, de nostris: Τὰ πάθη σύμπαντα κρίσεις φαύλας, ϗ δόξας ὁμολογοῦσιν εἶναι

εἶναι: *Omnes Affectus omnino Iudicia praua, & Opiniones dicunt esse.* Nota istæc, quæ caussam non continent solùm, sed obtinent. Nam si talia; profectò in *Rationali* parte animi sunt, non illâ *Irrationali*: atque ita à Voluntate. Sed *Iudicia* esse, etiam Chrysippus adfirmat, apud Galenum: Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν, ἀποδεικνύναι πειρᾶται, κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ τὰ πάθη: *Chrysippus in primo libro De Affectibus, demonstrare conatur Iudicia quædam Rationalis partis esse Affectus.* Et addit de Zenone ipso paullò aliter: Ζήνων δὲ, οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς, ἀλλὰ τὰς ἐπιγινομένας αὐταῖς συστολὰς καὶ λύσεις, ἐπάρσεις τε καὶ τὰς πτώσεις τῆς ψυχῆς, ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη: *Zeno autem, non ipsa Iudicia, sed Iudiciis accedentes contractiones, & solutiones, elationes & collapsiones animi, esse censebat Affectus.* Discrimen inter sectæ duos apices obseruandum, sed leue. Iudicium sanè caussa magis Affectuum videtur; isti, ipse effectus. Communiter tamen Chrysippi sententia obtinuisse videtur, quam & Cicero, vt receptam, profert: & Plutarchus. Iste enim ita: Τῶν φιλοσόφων οἱ μὲν τὰ πάθη λόγους ποιοῦσιν, ὡς πᾶσαν ἐπιθυμίαν, καὶ λύπην, καὶ ὀργὴν, κρίσεις οὔσας: *Philosophorum aliqui* (hi nostri) *Affectus Rationes faciunt, tamquam omnis Cupiditas, Tristitia, Ira, sint Iudicia.* Iterumque idem alibi fusiùs explicat: Ἔνιοι δέ φασιν οὐχ ἕτερον εἶναι λόγου τὸ πάθος, οὐδὲ δυοῖν διαφορὰν καὶ στάσιν, ἀλλ' ἑνὸς λόγου τροπὴν ἐπ' ἀμφότερα, λανθάνουσαν ἡμᾶς ὀξύτητι καὶ τάχει μεταβολῆς, οὐ *συνορῶντας ὅτι ταὐτόν ἐστι τῆς ψυχῆς ὁ πέφυκεν ἐπιθυμεῖν καὶ μετανοεῖν, ὀργίζεσθαι καὶ δεδιέναι, φέρεσθαι πρὸς τὸ αἰσχρὸν ὑφ' ἡδονῆς, καὶ φερομένης πάλιν αὐτῆς ἐπιλαμβάνεσθαι. καὶ γὰρ ἐπιθυμίαν, καὶ φόβον, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, δόξας εἶναι καὶ κρίσεις πονηρὰς, οὐ περὶ ἕν τι γινομένας τῆς ψυχῆς μέρος, ἀλλ' ὅλου τοῦ ἡγεμονικοῦ ῥοπὰς καὶ εἴξεις, καὶ συγκαταθέσεις, καὶ ὁρμὰς, καὶ ὅλως ἐνεργείας τινὰς οὔσας ἐν ὀλίγῳ μεταπτωτὰς, ὥσπερ αἱ τῶν παίδων ἐπιδρομαὶ τὸ ῥαγδαῖον καὶ τὸ σφοδρὸν ἐπισφαλὲς ὑπὸ ἀσθενείας καὶ ἀβέβαιον ἔχουσι: *Sunt nonnulli* (nostri isti) *qui censent Affectum nihil diuersum à Ratione esse, neque duorum esse hanc differentiam & dissidium, sed vnius Rationis conuersionem ad vtraque, quæ fallit nos & latet conuersionis velocitate. Nos inquam, non aduertentes quòd idem illud Animi sit natum Concupiscere, & Pœnitere, Irasci, & Vereri; ferri ad turpitudinem per Voluptatem, & ferentem eamdem retinere. Nam Cupiditatem, & Metum, & omnia hæc talia, Opiniones esse & Iudicia praua, quæ fiunt non in vnâ & suâ aliquâ animi parte, sed totius Hegemonici* (*Prin-*

De Decret. Hippocr. & Platon. itemque Laërt. in Zenone.

De Genitura animæ

* Sic lego.

(*Principalis*, id est *Rationis*) *inclinationes & concessiones esse, & consensiones & appetitus: atque vniuersè, operationes quasdam in breui mutabiles. sicut puerorum incursus vigorem & impetum inualidum ex imbecillitate habent.* Est verò & hæc tota descriptio & propalatio Stoici sensus. primùm, *non aliud à Ratione Affectum* esse: Ratione nempe prauâ, quæ Opinio dicitur. Item, *non esse duorum differentiam*: id est, in vnâ Ratione hæc nasci, sed aliter
I. De Irâ, cap. VIII. atque aliter affectâ. Seneca lucem faciet istis, & capiet: *Non enim, vt dixi, separatas ista diductasque sedes suas habent: sed Affectus & Ratio, in melius peiusque mutatio animi est.* Ita enim vetus meus liber optimè hæc scribit, & planè pro Plutarcho. Vnus, inquit, animus atque vna Rationalis pars, modò ad *melius* tendit, & *Ratio* dicitur; modò ad *peius*, & est *Affectus*. Sed addit Plutarchus, *falli nos velocitate conuersionis*. quia scilicet non videtur sic subitò eadem pars velle posse, & nolle; ad voluptatem ire, & redire. Tamen ita est, inquit, & omnia ista in vno *Hegemonico* fiunt: additque voces Stoicorum in hac re solennes, ῥοπάς, εἴξεις, συγκαταθέσεις, ὁρμάς. Imò & ordinem, qui est in Affectuum geniturâ & progressu. Primum enim est, *propensio* quædam, tum *admissio* & *cessio*, mox *consensio*, & denique *appetitus impetusque*. Exempli caussâ, *Visum* siue φαντασία obiicitur, propendeo; sequitur *Notio* siue ἔννοια, cedo & admitto; tum *Cogitatio* siue διανόησις, iudico & consentio; denique *Incitatio* & ὁρμὴ est vehementior. Epictetus in Agellio (neque enim ipsa nunc ex-
Lib. XIX. cap. I. stant) breuiùs hæc, sed tamen distinguit: *Visa animi, quas φαντασίας appellant, quibus mens hominis primâ statim specie accidentis animum rei pellitur, non Voluntatis sunt, neque arbitraria: sed vi quadam suâ inferunt sese hominibus noscitanda. Probationes autem, quas* * *συγκαταθέσεις vocant, quibus Visa noscuntur ac diiudicantur, voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu.* Et plura addit, vtiliter legenda. nec diuersa ab iis noster Seneca: *Vt scias*, inquit,
II. De Irâ, cap. IIII. *quemadmodum incipiant Affectus, aut crescant, aut efferantur. Est primus motus non voluntarius, quasi præparatio Affectus, & quædam comminatio. Alter cum voluntate non contumaci. Tertius motus est iam impotens, qui Rationem euicit.* Primus quem dicit motus, est à Phantasiâ rei Bonæ Malæve obiectæ: quâ statim excitamur ad appetendum, aut auersandum. Hunc negat Volunta-

* Suprà, in Plutarchi verbis.

rium

rium esse, sicut & Epictetus. præuenit enim inclinationem animi, & primi illi *Ictus*(vt alibi appellat) siue *Pulsus* (vt Agellius) Epist. LVII.
conditione quadam humanæ sortis eueniunt: ideoque etiam sapientissimis accidunt. Atque vt ad Lucilium scribit: *Quædam sunt, quæ* Sen. II De Irâ, cap. II. Epist. LVII.
nulla Virtus effugere potest. admonet illam Natura mortalitatis suæ. Itaque & vultum adducet ad tristitiam, & inhorrescet ad subita, & caligabit si vastam altitudinem in crepidine eius constitutus despexerit. Non est hic timor, sed Naturalis affectio inexpugnabilis Rationi. Nota hæc postrema: à Naturâ tales motiunculas esse. Quo sensu Senecam audio: *Quis negat omnes Affectus à quodam* Epist. CXVI.
quasi Naturali fluere principio? nempe ab istis motibus, quos Natura inseuit. qui tamen, vt idem ait, *non sunt Affectus, sed principia præludentia Affectibus*. At alter iam Motus est, cùm *crescit* II. De Irâ, cap. II.
Affectus, vt noster ait, iunctus *cum voluntate non contumaci*. quod fit scilicet, cùm motibus illis primis συγκατίθεται καὶ προσεπιδοξάζει, *consentit, & opinione suâ approbat*: etsi haud plenè tamen se permittit. in gressu est, nondum in cursu. At tertius, *iam impotens*, & qui nos aufert. Is velut excursio est cum impetu, vt Plutarchus assimilabat: & noster, eâdem imagine, *Affectus non moueri* II. De Ira, cap. III.
tantùm, sed excurrere debet. Est enim impetus: id est, ὁρμή. Ista lucem, nisi fallor, dent Stoicorum Affectui: quem definitione nunc etiam aperiamus. Ea à Zenone duplex. Πάθος γάρ ἐστιν, aiebat, ἡ ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν κίνησις, ἡ ὁρμὴ πλεονάζουσα: quæ Cicero ita Laërt. in Zen.
vertit, & eidem Zenoni inscribit: *Perturbatio est, vel auersa à rectâ Ratione, contra Naturam, animi commotio; vel breuiùs, Appetitus* IV. Tusc.
vehementior. Ait, ἄλογος κίνησις: *irrationalis motio*, ad verbum: sed Cicero diducit, & aptè explicat, *auersa à rectá Ratione*. Est enim Rationis, sed prauæ. Absque hac interpretatione, Peripateticis etiam conueniat: qui ipsi definiunt, κίνησιν ἄλογον τῆς ψυχῆς, δι᾽ ὑπόληψιν καλοῦ ἢ κακοῦ: *Motum irrationalem animi, ob præsumptionem Boni Malíve.* Sed irrationabile aliud iis sonat: & abiungitur ab iisdem Zeno, cùm addidit, *contra Naturam* esse, negatum istis. Itaque & altera finitio Zenonia, *Appetitus vehementior*; interpretem Ciceronem habet, *qui longiùs discesserit à Naturæ constantiá*: vt ostendat, auersum maximè ab eâdem esse, id est à stabili illâ & immutabili Ratione. Sed quòd *Appetitum* vertit, angustius est: & *Vitatio* vel *Fuga* etiam intellegenda. Nam ὁρμὴ hìc,

quæuis commotio vel incitatio: & ἀφορμὴν includit. Defino, & repeto: Affectus omnes in Rationali parte esse, ideoque cetera

Sen 1 De Irâ, c. III. Animalia iis carere, iuxta Stoicos, *habere tamen similes quosdam illis impulsus.* Carere & Sapientem dicimus: sed quo sensu? non illo, quem vulgus exaudit & exagitat, vt Sapiens nullas velli-

De Prouid. cap. II. cationes aut morsus habeat: habet. *nec hoc dico, non sentit incom-*

Epist. LXXI. *moda, sed vincit.* Alibi Seneca: *Non educo Sapientem ex hominum numero, nec dolores ab illo, sicut ab aliqua rupe nullum sensum admittente, submoueo. Memini ex duabus partibus illum esse compositum. Altera est Irrationalis: hæc mordetur, vritur, dolet. Altera Rationalis: hæc inconcussas opiniones habet, intrepida est & indomita.* Ipsa

Sen. 1. De Irâ, c. XVI. tamen ista pars, in repentinis impulsibus, *sentiet leuem quemdam tenuemque motum. Nam, vt dixit Zeno, in Sapientis quoque animo, etiam cùm vulnus sanatum est, cicatrix manet. Sentiet itaque suspiciones quasdam & vmbras Affectuum, ipsis carebit.* En sententia nostra, non eâ duritie aut immanitate, quâ censent. Est enim duplex *Apathia.* quam Laërtius tangit, & distinguit: Φασὶ δὲ, inquit, καὶ ἀπαθῆ εἶναι τὸν σοφὸν, διὰ τὸ ἀνέμπτωτον εἶναι. εἶναι δὲ καὶ ἄλλον ἀπαθῆ τὸν φαῦλον, ἐν ἴσῳ λεγόμενον τῷ σκληρῷ καὶ ἀτρέπτῳ: *Aiunt Stoici Apathem, siue Affectuum expertem esse Sapientem, ideò quia est stabilis & à lapsu remotus. Aiunt & Stultum esse Apathem, quod valet ac si dicas, durum & immobilem.* Duplex ista significatio etiam

Epist. IX. in Senecâ. *Stilponi summum Bonum visum est Animus impatiens. In ambiguitatem incidendum est, si exprimere* ἀπάθειαν *vno verbo scitè voluerimus, & Impatientiam dicere. Poterit enim contrarium ei, quod significare volumus, intellegi. Nos enim cùm volumus dicere, qui respuat omnis* MALI SENSVM; *accipietur is, qui nullum possit ferre malum. Vide ergo num satius sit, aut Inuulnerabilem animum dicere, aut Extra omnem patientiam positum. Hoc inter nos & illos interest. Noster Sapiens vincit quidem incommodum omne, sed* SENTIT: *illorum* NE SENTIT *quidem.* Vult enim ibi discriminare Stilponis ἀπάθειαν à Stoicorum: & primùm de nomine quærit, possitne pro mente Stilponis Latinè *Impatientia* dici? Negat, quia planissimè in contrarium consuetudo loquentium ducat. Nam eius mens, nihil pati aut sentire Sapientem: vulgi in eo verbo, vel leuissima incommoda sentire, nec ferre. Ergo meliùs *Inuulnerabilem,* inquit, aut *Extra patientiam positum* dicamus. Ceterùm

non

non ita Stoicus Sapiens: qui ſenſum mali habet, ſed ratione vincit. Ab hac eius ἀπάθεια, non ab illo ducta & dicta. Sed quod Seneca *Stilponi* iſtud adſcribat, haud commemini alios facere: magis *Pyrrhoni*. Ita enim de iſto Cicero: *Ariſtoni ſummum Bonum eſt, in rebus mediis neutram in partem moueri: quæ* Ἀδιαφορία *ab ipſo dicitur: Pyrrho autem, ea ne ſentire quidem Sapientem, quæ* Ἀπάθεια *nominatur.* Nominat & Plinius: cuius verba toti huic rei. *Exit hic animi tenor* (æqualitas) *aliquando in* RIGOREM *quemdam, toruitatemque naturæ duram & inflexibilem, Affectusque humanos adimit: quales* ἀπαθεῖς, *Græci vocant, multos eius generis experti: quodque mirum ſit, auctores maximos ſapientiæ, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem.* Hem, diutiùs his inſtiti: ſed nimirum inuoluta, pro virili meâ, euoluenda fuerunt. IV. Acad. Lib VII. cap. XIX.

Quid reſtat, niſi videre an proba, aut certè probabilis, hæc ſententia? Mihi videtur, in commodo illo & vero intellectu. nempe Sapientem, non eſſe rigidum, durum, exſenſum exſortemque à dolore, metu, cupidine, lætitiâ: ſed primis dumtaxat, incipientibuſque. Sentiſcere ea, & moueri quoque iis: ſed reiicere, nec permoueri. Quid Academici ipſi in re aliud dicunt, quàm moderari, regere, & in Rationem ius nullum habere? Ergo ſperni, & coërceri: quod profectò nobis eſt tolli, illis coli. Auguſtinus hoc vidit: *Aut nihil, aut penè nihil,* inquit, *diſtat inter Stoicorum, aliorumque Philoſophorum, opinionem de Paſſionibus & Perturbationibus animorum. Vtrique enim mentem rationemque Sapientis ab earum dominatione defendunt. & ideò fortaſſè dicunt Stoici, eas in Sapientem non cadere: quia nequaquam eius Sapientiam, quâ vtique Sapiens eſt, vllo errore obnubilant, aut labe ſubuertunt. Accidunt autem animo,* SALVA SERENITATE *Sapientiæ, propter ea quæ Commoda vel Incommoda appellant.* Igitur leue diſcrimen: cur tamen acribus altiſque verbis terreri, ſi non obteri, eos nolunt? Philo Iudæus etiam Moyſis ſapientiam huc aduocat: qui, vt inquit, ὅλον τὸν θυμὸν ἐκτέμνειν καὶ ἐκκόπτειν τῆς ψυχῆς οἴεται δεῖν, οὐ μετριοπάθειαν, ἀλλὰ συνόλως ἀπάθειαν ἀγαπῶν: *vniuerſam iram* EXSECARI & EXSCINDI *oportere cenſet ab Animo, non* MEDIOCRITATEM *Affectuum, ſed* VACVITATEM *ſiue carentiam approbans.* Clarum & pulchrum nobis teſtimonium: tamen Chriſtianis fortaſſe ſubuertendum. Lactantius quidem declamatoriè in iſtos: De Ciuit. IX. cap. IV. Lib. II. Allegor.

Furioſi

Lib. VI. *Furiosi ergo Stoici, quia ea non temperant, sed abscindunt: rebusque à Natura insitis castrare hominem quodammodò volunt.* Iam & Hie-

Aduers. Pelag. lib. II. ronymus exserté: *Adfectibus ad perfectum carere, iuxta Stoicos possibile; iuxta Peripateticos & difficile & impossibile. cui sententiæ* OMNIS SCRIPTVRAE SACRAE *consentit auctoritas.* Et verò laxant Adfectibus fræna, sed bonis & à bonâ caussâ, nostri Doctores: in hoc etiam à Peripateticis dissoni, quòd nec Vitia semper cen-

Lactant. VI. cap XVI. sent, & temperari vetant. *Vitia dumtaxat fieri, si malè vtamur Affectibus; Virtutes, si benè.* Amplius, concitatos & grandes es-

Ibid. se posse. quídni? *Potest & qui graditur, errare; & qui currit, rectam viam tenere.* Itaque ostendi aliquid potest, *vbi non tantùm modicum, sed vel punctum gaudere, vitiosum sit; & aliud contrà, in quo vel exsultare lætitiâ, minimè criminosum.* Prioris generis exemplum, *malè affecto inimico gaudere*: alterius, *oppresso tyranno exsultare.* Caussam igitur Affectuum finemque, non modum consi-

Lib IX. De Ciuit. c. V. derant. quod ita Augustinus: *In disciplinâ nostrâ non tam quæritur, Vtrùm pius animus irascatur, sed Quare irascatur: nec Vtrùm sit tristis, sed Vnde sit tristis: nec Vtrùm timeat, sed Quid timeat.* Addit exempla, *Irasci peccanti, Contristari pro afflicto, Timere periclitanti*: quæ omnia Virtutes nobis censentur. Interloqui velle videris: numquid requiris? A V D. Vnum. in cursu, vt fit, sermonis, de INTEMPERANTIA te fugit dicere, quam Zeno apud Ciceronem MATREM PERTVRBATIONVM censebat. Quale id est? & an ea igitur etiam in Rationali parte? L I P S. Iustè reuocas: explicandum est. quis autem meliùs Cicerone

IV. Tuscul. eodem fecerit? cuius hæc alibi verba: *Omnium Perturbationum fontem esse dicunt* (Stoici) *Intemperantiam. quæ est, à totâ Mente & à Rectâ Ratione defectio, sic auersa à præscriptione Rationis, vt nullo modo Appetitiones animi nec regi nec contineri queant.* Opposita est

Laërt. in Zenone. enim Temperantiæ. quæ iisdem est, Διάθεσις ἀνυπέρβατος τῷ κατ᾽ ὀρθὸν λόγον. ἢ, ἕξις ἀήττητος ἡδονῶν: *Affectio insuperabilis eorum quæ sunt Rectæ Rationis. aut, Habitus qui vinci à Voluptatibus non potest.* Vt ergo huic fundamentum & innixus est *Ratio*, & ab eâ

Cic. ibid. recta *Iudicia*: sic contrà, *Opinio* ibi & falsitas. *quæ omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat*, assiduis Affectuum tamquam ventis.

DIS-

DISSERT. VIII.

VI. *Parad. Sapientem non opinari: itemque non ignorare: non fallere, non mentiri.*

SED ego opportunè gradum promoueo ad Paradoxum, ab isto velut nexum: quod est, *Sapientem non opinari.* Laërtius ita effert: Μὴ δοξάσειν τὸν σοφὸν, τουτέστι ψεύδει μὴ συγκατατίθεσθαι μηδενί: *Non opinaturum Sapientem, hoc est Falso nulli vmquam consensurum.* Stobæanæ Eclogæ: Ψεῦδος δ' ὑπολαμβάνειν οὐδέποτέ φασι τὸν σοφὸν· οὐδέποτε παράπαν ἀκαταλήπτῳ τινὶ συγκατατίθεσθαι. διὰ τὸ μηδὲ δοξάζειν αὐτὸν, μηδ' ἀγνοεῖν μηδέν: *Falsum aliquid suscipere negant vmquam Sapientem: neq; item vllæ rei incomprehensæ assensum dare. quia neque Opinatur, neque Ignorat quidquam.* AVD. Satin' hæc à me intelligi, aut à te adstrui? LIPS. Mihi clara videntur. AVD. Sapientem non opinari? LIPS. Numquam. AVD. Omnia igitur scire? LIPS. Scire. AVD. Et nihil ignorare? LIPS. Nihil. AVD. Profectò, Iuste Lipsi, hæc Paradoxa sunt: mihi non admittenda, tibi habeas. LIPS. Tibi, si capis. Species verborum percutit, & ipsa Opinio est quæ te vexat: rem vide. Sapienti hæc tribuimus; nondum tibi aut mihi, vni alicui è vulgo. Hunc Zeno cùm in exemplar formasset, Opinionem ab eo remouit, id est Errorum Vitiorumque matrem. Zeno, inquam, primus. *Nemo enim superiorum,* ait Cicero, *non modò expresserat, sed ne dixerat quidem* POSSE HOMINEM NIHIL OPINARI: *nec solùm* POSSE, *sed ita* NECESSE *esse* SAPIENTI. At Zeno fecit, vt addit: & ratio etiam comprobauit: Lactantio quidem iudice. *Rectè,* inquit, *Zeno & Stoici Opinationem repudiarunt. Opinari enim te scire quod nescias, non est Sapientis, sed temerarij potiùs ac stulti.* Et certè Opinioni omni contraria est Scientia. quod ita idem Zeno adstruebat; *Siquid esset ita comprehensum, vt conuelli Ratione non posset, Scientiam; sin aliter, Inscientiam appellabant. ex quâ exsisteret etiam Opinio, quæ esset imbecilla, & cum falso incognitoque communis.* Neque enim aliud est Opinio, quàm aut falsa de rebus iudicare; aut vera, sed infirmiter, nec Ratione suffultum. Stobæi Eclogæ: Διττὰς γὰρ εἶναι δόξας. τὴν μὲν ἀκαταλήπτῳ συγκατάθεσιν, τὴν δ' ὑπόληψιν ἀσθενῆ. ταύτας ἀλλοτρίους εἶναι τῆς τοῦ σοφοῦ διαθέσεως. διὸ καὶ τὸ προπίπτειν πρὸ

IV. Acad.

III. cap. IV.

Cic. I. Acad.

καταλήψεως καὶ συγκατατίθεσθαι, κατὰ τὸν προπετῆ μᾶλλον εἶναι, καὶ μὴ πίπτειν εἰς τὸν εὐφυῆ, καὶ τέλειον ἄνδρα, καὶ σπουδαῖον: *Duplicem esse Opinionem. vnam rei incomprehensæ assensum; alteram, infirmam de re susceptionem. Has alienas Sapientis affectioni. quia inclinari ante rem comprehensam, & assentiri, in præpetem & præcipitem magis conuenit, neque cadit in industrium, perfectum, & probum virum.* Cicero in verbis vltimis vtramque tetigit, cùm *Imbecillam*, aut *Falso Incognitoque* vicinam dixit. Sed quid igitur? numquam eâ vtitur? ita, sed citra assensum. Nam quàm multa Sapiens cogitat & disserit, de rebus superis inferisque, in quibus non sit certa comprehensio? de stellis, earumque motu, de cometis, de fulminibus: & vno verbo, qualia pleraque artibus comprehensa. Sed nimirum ita disserit, vt verisimilia, non vera censeat: & nisi, vbi firma & quæ conuelli non possit, Ratio est, ἐποχῇ vtitur, & sustinet assentiri. Scire se tantùm quæ scit, sentit & profitetur: & hæc quoque scientia est, scire quid ignores. Quo sensu & illud splendide efferunt: Οὐδὲ λανθάνειν αὐτόν τι: *Nihil eum latere.* sicut anteà dictum mirabaris, *Nihil ignorare.* Quid ergo? omniscius, id est Deus? absit. Ille verò *diuina & humana* scit, sed quatenus opus est, & potest: ceterùm ita omnia scit, & nihil ignorat, vt sciat semper aut scire se, aut ignorare. & hoc satis, vt vindicetur ab Errore. Ego verò amplius tibi addam, pauca scire Sapientem. Nam ea, in quibus nos elaboramus, & ob quæ Docti titulum inscribimus, ne *Scientias* quidem censent: proprio & suo verbo ἐπιτηδεύματα, *Studia* appellant. Stobæus: Τὴν φιλομουσίαν, καὶ καθόλου τὰς ἐγκυκλίους λεγομένας τέχνας, Ἐπιτηδεύματα μὲν καλοῦσιν, Ἐπιστήμας δ᾽ οὔ: *Musarum cultum, & vniuersè artes Liberales quas dicimus, Studia quidem appellant, Scientias verò minimè.* Eas tamen vsui fatentur, & bonas etiam fieri, in bono viro per Virtutem immutatas, & ad Finem relatas. *Sed quid est* (ait Seneca) *quare existimes, non futurum Sapientem eum qui litteras nescit; cùm Sapientia non sit in litteris?* Itaque curiosa Studia ab illo absunt. & pulcherrimè hoc Plato. *verum Philosophum Quinquertioni* (πεντάθλῳ) *similem esse.* Ἔστι γὰρ ἀτεχνῶς τοιοῦτος, οἷος μὴ δουλεύειν μηδενὶ πράγματι, μηδ᾽ εἰς τὴν ἀκρίβειαν μηδὲν διαπεπονηκέναι. ὥστε διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς τούτου ἐπιμέλειαν, τῶν ἄλλων ἀπειρίαν ἀπολελεῖφθαι, ὥσπερ οἱ δημιουργοί, ἀλλὰ πάντων μετρίως ἐφῆφθαι: *Est enim reuerà talis, vt nulli rei vni seruiat, neque exactâ diligentiâ*

Epist. LXXXVIII.

In Theæteto.

vnum

vnum aliquid elaboret. sic, vt dum vni huic totum se impendit, reliquas res omittat aut deserat, vt solent in suo quisque genere Artifices; sed magis OMNES RES ARTESQVE MODERATE LIBET *& attingat.* Aureum dogma, & cupidis curiosisque ingeniis imprimendum. Itaq; omitte arbitrari alti- aut vaniloquentiam hanc esse: tantùm, Paradoxum hoc temeritatem assensus remouet, & Sapienti modestiam commendat. Neque enim aut ipse fallitur, aut fallit alios. & est hoc quoque inter Decreta: Ἀκιβδήλους εἶναι τοὺς σπουδαίους, φυλακτικούς τε εἶναι τοῦ ἐπὶ τὸ βέλτιον αὑτοὺς παριστάνειν, διὰ παρασκευῆς τῆς τὰ φαῦλα μὲν ἀποκρυπτούσης, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ φαίνεσθαι ποιούσης, ἀπλάστως. περιῃρηκέναι γὰρ ἐν τῇ φωνῇ τὸ πλάσμα τι καὶ τῷ εἴδει: *Dolosos non esse Sapientes; sed simplices, viros bonos: & cauere sine fuco, ne melius, aut supra quàm sint, appareant, ex præparato mala sua occultantes, & bona quæ sunt ostentantes. Tollere enim in voce fictionem omnem, & in specie externá.* Imò verò τὸ εἰρωνεύεσθαι (etsi Socrati vsurpatum) φαῦλον εἶναί φασι. οὐδένα γὰρ ἐλεύθερον καὶ σπουδαῖον εἰρωνεύεσθαι: *Ironiá vti malum censent. nullum enim liberum & probum vsurpare.* Amplius, pro hoc candore, Μὴ ψεύδεσθαι τὸν σοφὸν λέγουσιν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἀληθεύειν. οὐ γὰρ ἐν τῷ λέγειν τι ψεῦδος τὸ ψεύδεσθαι ὑπάρχειν, ἀλλ' ἐν τῷ διαψευστῶς τὸ ψεῦδος λέγειν, καὶ ἐπὶ ἀπάτῃ τῶν πλησίον: *Non mentiri Sapientem dicunt, sed in omnibus verare. Non enim in eo mendacium esse, vt aliquis falsum dicat; sed cùm quis dolo & fallendi proximos animo facit.* Cui Stobæano Electo adsonant hæc Sexti: *Sapiens habet verorum scientiam, & numquam fallit ac mentitur: eò quòd non ex malá, sed ex boná, hoc proferat affectione.* Sed, etsi vicina hæc, me abducunt: addo ex eodem Sexto interpretatiunculam primarij nostri Paradoxi. *Sapiens,* inquit, *iudicium minimè aberrans habet, & est in omnibus diuinus: propterea quòd Non opinetur, hoc est falsò assentiatur.* En, mi Auditor, inuidiosum illud & superbum, vt censebas: sed censebas, opinor. AVD. Censebam. nunc do manus, & vulgarem etiam nostram sapientiam putem & voueam huc adspirare. Nimis enim citò Opinionibus abducimur: & quid aliud ferè hodie nostrum discere, ac docere? Etiam in Externis rebus opiniones vexant, & grauiora aut maiora omnia veris proponunt. Inde Metus aut Dolores: spernamus, & vt floccos aliquos niuis ad Rationis solem liquefaciamus.

Stob. Ecl.

Ibid.

Aduers. Mathem.

DISSERT. IX.

VII. *Parad. Sapienti nihil præter opinionem euenire.*

LIPS. Faciamus, tecum opto: etiam iſtud, quò nunc ducam, & quod priori item adhæret. Adhæret, an aduerſum eſt? videatur in primâ verborum fronte, non autem ſententiæ penetratione & inſpectu. Eſt iſtud, *Sapienti præter opinionem nihil euenire.* Atqui negauimus eum opinari: quid ergo miri hîc eſt? Sed ſcito, in rebus incertis & ſolâ opinione nexis, eam quoque Sapienti interuenire. Putat ſe hoc facturum, non facturum; illud euenturum, aut non: & quæ in vitâ cottidie, imò per momenta, occurrunt. Deſtinamus, proponimus, aggredimur, agimus: & euentu potimur, non potimur. Mens igitur nunc Paradoxi, Sapientem deſtinatione ſuâ numquam excidere, ſemper illi ſucceſſum, & Stoicorum verbo, * εὔροιαν eſſe: id eſt, fluere res ex voluntate. AVD. O illuc me duc! quid enim aliud hæc, quàm * εὐδαιμονία ipſa? LIPS. In eo ſum: porrò audi. Dogma eorum eſt, Μηδὲ παρὰ τὴν ὄρεξιν, μηδὲ παρὰ τὴν ὁρμὴν, μηδὲ παρὰ τὴν ἐπιβουλὴν γίγνεσθαί τι περὶ τὸν σπουδαῖον, διὰ τὸ μεθ' ὑπεξαιρέσεως πάντα ποιεῖν τὰ τοιαῦτα, καὶ μηδὲν αὐτῷ τῶν ἐναντιουμένων ἀπρόληπτον προσπίπτειν: *Nihil præter voluntatem, appetitum, conſilium, euenire Sapienti. quia cum exceptione omnia talia facit aut conatur, & nihil eorum quæ aduerſari poſſunt non eſt ei præmeditatum & præſumptum.* Optimè, & veriſſima ratio. Ideò non fallitur neque fruſtrà conatuum eſt, quia ſcit ſe fruſtrà eſſe poſſe: neque res iſtas incertas, pro certis vllas habet. Omnia, inquam, *cum exceptione* (ſic enim iſta interpretanda ſunt) aggreditur: quod ipſum in hac re Seneca noſter dicit. *Non mutat, inquit, Sapiens conſilium, omnibus his manentibus quæ erant, cùm ſumeret. Ideò numquam illum Pœnitentia ſubit: quia nihil melius illo tempore fieri potuit, quàm quod factum eſt; nihil conſtitui, quàm quod conſtitutum eſt. Cæterùm ad omnia* CVM EXCEPTIONE *veniet, Si nihil inciderit quod impediat. Ideò omnia illi ſuccedere dicimus* (ecce εὔροιαν noſtram) *& Nihil contra opinionem accidere: quia præſumit animo, poſſe aliquid interuenire, quod deſtinata prohibeat. Imprudentium iſta fiducia eſt, Fortunam ſibi ſpondere.* Et iam vides, quàm verè & ſalubriter hæc dicantur,

Facilem fluxum & curſum.

Felicitas.

Stob. Eclo.

De Benef. IV. cap. XXXIV.

tur, ac doceantur? Mihi crede, inter fundamenta constantiæ & tranquillitatis est istud: *Semper de Fortunâ cogitare, & sibi nihil de fide eius promittere. Nauigabo, nisi quid inciderit; & Prætor fiam, nisi quid obstiterit; & Negotiatio mihi respondebit, nisi quid interuenerit.* Animus qui hæc præcogitat seriò, atque imbibit, quàm in pacato atque æquo est? Facit Sapiens. ideoque (vt iterùm interpreter cum Senecâ) *Nihil ei contra opinionem dicimus accidere. Quomodo? quia non illum casibus hominum excepimus, sed erroribus: nec illi omnia, vt voluit, cedunt, sed vt cogitauit. In primis autem cogitauit, aliquid posse propositis suis resistere.* Quod cùm factum est, quídni facile ferat, quod præuiderat? *Necesse est leuiùs ad animum peruenire destitutæ cupiditatis dolorem, cui successum vtique non promiseris.* At stulti, id est nos, contrà. Spes & cogitationes longè mittimus, firmas & serientes esse volumus: & cùm lapsi sumus, stupemus. Inter miserias humanas sapientissimè Homerus recenset:

Sen. De Tranq. cap. XIIII.
Ibid.
Ibid.

Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω, Odyss Σ.
Ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοὶ, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ:
Quòd non vlla putant aduersa sibi euentura,
Quamdiu robur adest, & florida membra mouentur.

At cùm euenerunt, collabuntur: & voces audimus, *Nesciebam hoc mihi restare.* Aliter Sapiens, qui *scit sibi omnia restare: & quidquid factum est, dicit, Sciebam.* Sen. Epist. LXXVI.

—— non vlla laborum Virgil.
O virgo, noua mi facies INOPINAVE *surgit.*
Omnia præcepi, atque animo mecum ante peregi.

Καὶ ὥσπερ οἱ ἐν εὐδίᾳ πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχουσιν ἕτοιμα· οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονοῦντες, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀτυχίαν ἡτοιμάκασι βοηθήματα: *Et sicut ij qui secundante cælo & vento nauigant, etiam quæ contra tempestates vsui sunt, parata habent: sic qui in prosperâ Fortunâ sapiunt, etiam remedia aduersæ illius expediunt.* Et quæ illa remedia? iam dicta: *Lætis non credere, omnem Fortunæ licentiam in oculis habere; tamquam, quidquid potest facere, factura sit.* Ideò & illa affectio Sapientis propria, οὐδὲν θαυμάζειν: *nil mirari:* siue quæ Naturâ & caussis occultis, siue quæ Fortunâ eueniunt. Scit multa in illius sinu non indagata, non indaganda, occuli; & in huius non exspectata, non exspectanda. Ergo tollatur illa euentuum

Socrat. apud Stob. Serm. III.
Sen epist. LXXVIII.
Laërt. in Zen.

Sen. epist. XCI. nouitas: *nihil nobis improuisum esse debet. In omnia præmittendus est animus: cogitandumque, non quidquid solet, sed quidquid potest fieri.* Hominem ad humana paremus: & cum Sapiente, *assuescamus futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, nos* Epist. LXXVI. *diu cogitando.*

DISSERT. X.

VIII. *Parad. Sapientem sibi sufficere, siue, Se solo contentum esse.*

HABES vtili interpretatione Paradoxum: nec minus istud. Nam adiungo, *Sapientem sibi sufficere*: quod Græci dicunt signatè & breuiter, τὸν σοφὸν αὐτάρκη εἶ. Seneca extulit: III. De Rep. *Sapientem seipso contentum esse.* Est à Socrate & Platone: atque ab isto expressum. Quæ vis huic dicto? illum sibi omnia esse, nec pendere ab homine alio aut rebus. Quomodo felix sit, & sui iuris, si in alienum arbitrium demittimus, & catenam quamuis splendidam, catenam tamen, damus? Ille verò suus esto, apud se esto: etsi apud alios etiam velit, sed vel in solitudine possit. Velit dico. nam Stilpo, Timon, & alij fuere, qui abducerent ab omni consortio, & ipsâ Amicitiâ: nobis aliter Sen. Epist. IX. visum. *Nam illud quidem cum illis commune est, Sapientem seipso contentum esse: sed tamen & amicum habere vult, & vicinum, & contubernalem, quamuis sibi ipse sufficiat.* Sociale animal, homo Ibid. est: & inter homines Sapiens: sed hoc discrimine à reliquis, quod *quæ sibi desunt, non desiderat; sed non deesse mauult.* Exercere vult, cùm alias virtutes, tum hanc homini tam propriam, & pænè Ibid. innatam. Itaque *perperàm hoc illi interpretantur, qui Sapientem vndique submouent, & intra cutem suam cogunt. Distinguendum est, quid & quatenus vox ista promittat. Se contentus est Sapiens ad beatè viuendum, non ad viuendum. Ad hoc enim multis illi rebus opus est; ad illud, tantùm animo sano, & erecto, & despiciente Fortunam.* Subduc illi cibum, non viuet: subduc amicos, viuet, & quidem Ibid. beatè. *Qualis tamen futura est illa vita, si sine amicis relinquatur, in custodiam coniectus, vel in aliquâ gente alienâ destitutus, vel in nauigatione longâ retentus, aut in desertum litus eiectus? qualis est Iouis,*

cum

cùm resoluto mundo, paullisper cessante Naturâ, acquiescit sibi, cogitationibus suis traditus. Magnifica comparatio, & quæ placita etiam in hac re Epicteto. *Homo amat quidem societatem & amicos,* inquit, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον δεῖ καὶ πρὸς τοῦτο παρασκευὴν ἔχειν, τὸ δύνασθαι αὐτὸν ἑαυτῷ ἀρκεῖν, δύνασθαι αὐτὸν ἑαυτῷ συνεῖναι. ὡς ὁ Ζεὺς αὐτὸς ἑαυτῷ σύνεστι, καὶ ἡσυχάζει ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐννοεῖ τὴν διοίκησιν τὴν ἑαυτοῦ οἵα ἐστὶ, καὶ ἐν ἐπινοίαις γίνεται πρεπούσαις ἑαυτῷ: *sed nihilo seciùs oportet & in hoc exerceri, vt possit sibiipse sufficere, possit secum esse. Sicut Iupiter secum est atque agit, & in se acquiescit, & gubernationem suam mente agitat, & cogitationibus fruitur se dignis.* Et quæ solitudo est, vbi virtutes comitantur & adsunt? *Nullus angustus aut solus est locus, qui hanc tam magnam turbam capit: nullum exsilium graue, in quod licet cum hoc comitatu ire.* Denique, cum nostro Ambrosio, *in quâ solitudine non stipatur, quem vita Beata circumdat?* Itaque frui & acquiescere in se potest: vix tamen volet. dico in solâ illâ solitudine: & hoc Senecæ clara verba volunt: *Se contentus est Sapiens, & tamen non viuet, si fuerit sine homine victurus.* Nota, sine *homine*, non sine *amico* tantùm. Et sanè Stoicum hoc dogma: Οὐδ' ἐν ἐρημίᾳ βιώσεται ὁ σπουδαῖος. κοινωνικὸς γὰρ φύσει καὶ πρακτικός: *Neque in solitudine viuet Sapiens. est enim naturâ socialis, & actuosus.* Nam multa, pro Stoico sensu, interueniunt, quæ non Beatam vitam, sed vitam tamen tollunt: de quibus infrà. Alioqui secessum à turbis, id est vitiis, absit vt damnemus, pabulum animi, imò delicias: & vbi frui fas puriore & sublimiore illâ meditatione.

Sen. Cōsol. ad Helu. cap. x.

Lib. I. De Vitâ Iacob. cap. vlt.

Epist. IX.

Ὡς ἡδὺ, τῷ μισοῦντι τοὺς φαύλους ἐρημία; — Menandri.

Quàm suaue solitudo, qui odit improbos?

Et quàm compositæ mentis signum est, secum posse morari, & consistere? quod è vulgo nemo facit: quorum quisque se fugit. Ergo & hoc vtile monitum amplectere. *Huc cogitationes tuæ tendant, hoc cura, hoc opta, omnia alia vota Deo remissurus, vt contentus sis temetipso, & ex te nascentibus bonis. Quæ potest esse Felicitas Deo propior?*

Sen. Epist. XX.

DIS-

DISSERT. XI.

IX. *Parad. Omnia Sapientis : & , Solum diuitem censendum.*

ET quî non sit contentus, cùm omnia ipse habeat? Nam hoc etiam inter Inopinata iactatum, *Omnia Sapientis esse:* imò *Solum illum diuitem* & vberem esse. Variis locis hæc efferuntur : & origo dicti à Cynicis, quorum erat : Αὐτάρκη εἶναι τὸν σοφόν. πάντα γὰρ αὐτοῦ εἶναι τῶν ἄλλων : *Sapientem sibi sufficere. nam omnia aliorum, eius esse.* Vides? non sua solùm sibi, sed omnia omnium habet : & quid homini huic desit? Hæc Cynici illi iactabant ore, animo sentiebant : Cynici, nudi, inopes, vacui rerum omnium & copiarum. Placuit & Stoicis : sciueruntque, τῶν σοφῶν πάντα εἶναι : *Sapientium omnia esse.* Seneca, Cicero, alij ingeminant: sed ille noster alibi : *Unus est Sapiens, cuius omnia sunt, nec ex difficili tuenda.* Quo sensu autem? omnibus ergo sua eripit, & in se vertit? Non : absit. *Nihil prohibet, aliquid & Sapientis esse, & eius, cui datum & assignatum est. Iure ciuili, omnia Regis sunt : & tamen illa, quorum ad Regem pertinet vniuersa possessio, in singulos dominos descripta sunt, & vnaquæque res habet possessorem suum. Ad Reges enim potestas pertinet, ad singulos dominium.* Ecce nodum solutum habes : & verè ac pulchrè. Tangit hanc distinctionem Laërtius: nam quis ambigit è Stoicis fontibus Senecam hausisse? tangit, inquam, in caussâ eius dicti. Πάντα τε τῶν σοφῶν εἶναι. δεδωκέναι γὰρ αὐτοῖς παντελῆ ἐξουσίαν τὸν νόμον. τῶν δὲ φαύλων εἶναι τινὰ λέγεται, ὃν τρόπον καὶ τῶν ἀδίκων. ἄλλως μὲν τῆς πόλεως, ἄλλως δὲ τῶν χρωμένων φαμέν : *Omnia Sapientum esse. Datam enim iis omnimodam potestatem* (Senecæ vocem agnosce) *à lege. Stultorum autem quædam dicuntur, sicut & iniustorum. atque aliter quædam reipublicæ dicimus, quædam vtentium.* Ergo omnia eius sunt, non occupatione, sed animo : & vniuersitas illi, non hæc singula mancipantur. O magnifica possessio! & quàm ex facili regit ac tuetur. Tuetur, hoc ipso quod intuetur. *Non habet mittendos trans maria legatos, nec metanda in ripis hostilibus castra, non opus est legione, nec equestribus turmis. Quemadmodum Dij immortales regnum inermes regunt, & illis rerum suarum ex edito tranquilloque tutela est : ita hic officia sua, quamuis latissimè*

Laert. in Antisth.

Laert. in Zenone.

De Benef. VII. c. III.

Ibid. cap. IIII.

Sen. De Benef. VII. cap. III.

tissimè pateant, obit: & omne humanum genus, potentissimus eius optimusque, infra se videt. Neque verba hæc censeas: imò verba, qui eripiunt huic & sibi habent. Quis totum hunc orbem, id est tot agros, prata, siluas, flumina, lacus, maria, verbulo aut formulâ à me aufert? Coneris quâuis, teneo: oculis, & certè animo, vsurpo. *Derideas licet: ingentis spiritus res est, cùm Orientem Occidentemque lustraueris animo, cùm tot animalia, tantam copiam rerum, quas Natura beatissimè fundit, aspexeris; emittere hanc Dei vocem, Omnia mea sunt.* Itaque & hoc verè addidimus, *Solum Sapientem diuitem esse*: * Socrati iam olim definitũ. Quæ enim istæ Crassi aut Crœsi diuitiæ? desunt multa, & optant. Noster minimè: & non vnâ caussâ vel adspectu titulum hunc iure habet. Plato adsignabat istas: *Diuitem hunc solum, quippe cùm thesauris omnibus pretiosiores solus videatur poßidere Virtutes. quia etiam solus Sapiens opes potest in vsibus necessariis regere, videri ditißimus debet.* Pro quarum primâ aptissimè Philo Iudæus: Ὁ δὲ σοφὸς οὐ πλούσιος, ἀλλὰ πάμπλουτος, ἐν ἀφθόνοις καὶ γνησίοις, οὐ χρόνῳ παλαιουμένοις, καινουμένοις δὲ καὶ ἡβῶσιν ἀεὶ, τρυφῶν ἀγαθοῖς μόνος: *Sapiens non diues solùm, sed superfluens; vt qui semper delicietur inuerseturque bonis vberibus & germanis, non æuo inueterascentibus, sed magis virescentibus florentibusque*: id est illis Animi, quas Virtutes vocamus. Estque ipsa ratio, quam Stoici nostri inter primas signabant, strictè sic & scholasticè apud Empiricum expressa: *Qui ea poßidet, quæ sunt magnæ æstimationis & magni pretij, est diues: Virtus autem est magni pretij & æstimationis: solusque Sapiens eam possidet: solus ergo est diues.* Altera erat ratio, *Sapientem solum vti.* An ille vtatur, qui auariter recondit? ne habet quidem, si Platoni hoc credis scitè docenti, & distinguenti. Οὐ τοίνυν μοι ταὐτὸν, inquit, φαίνεται εἶναι τὸ κεκτῆσθαι τῷ ἔχειν. οἷον, εἰ ἱμάτιον πριάμενός τις, καὶ ἐγκρατὴς ὢν, μὴ φορεῖ, ἔχειν μὲν οὐκ ἂν αὐτὸν αὐτὸ, κεκτῆσθαί γε φαῖμεν: *Non enim mihi idem videtur, Habere & Adipisci. vt, siquis vestem mercatus, eam in potestate habeat, non tamen ferat: haud dixerimus Habere illum, sed Adeptum esse.* An ille etiam vtitur, qui stultè & prodigenter effundit? nihil. solus Sapiens habet, possidet, vtitur, materiam virtutum.

Non huic sepositas infelix strangulat arca
Diuitias.

Ibib.

* Vide lib. I Diss. XVII.

Apul. De Philosophi.

De Plātat. Noë.

Aduers. Mathem.

In Theæt.

quid ergo? ——*expositi census, & docta fruendi*
Temperies.

Sed præter has duas, tertia etiam ratio. Sapiens nullâ re eget: ergo diues. Quid enim aliud *Diues, nisi à Diuo* (ait Varro) *quia,*
Cic. Parad. vlt. *vt Deus, nihil indigere videtur?* Quomodo? non enim petit. *Animus tuus oportet se iudicet diuitem, non hominum sermo, neque possessiones tuæ.* Audi poëtam:

Auson. *Ex animo rem stare, æquum puto; non animum ex re.*
Cuncta cupit Crœsus, Diogenes nihilum.

Sen. Epist. LXII. Epist. XCIX. Et vter igitur ditior? *Breuissima ad diuitias, per contemptum diuitiarum, est via.* Quid me vocas ad ista superuacua? *An parum habet, qui non algêt, non esurit, non sitit? plus Iupiter non habet.* Acquiesce in istis, aut numquam acquiesces: acquiesce, inquam,
Apul. in I. Apolog. *tanto beatior futurus, quanto collectior. Namque animi, ita vt corporis, sanitas expedita; imbecillitas laciniosa est: certumque signum est infirmitatis, pluribus indigere.* Quid ergo? inquies: Sapiens nullo indiget? illud ipsum edere, bibere, & quę Natura postulat, nónne potest abesse? Potest, nec ipse tamen indigere. Stoicum tibi hîc discrimen ingeram, in verbis quidem, sed quod rem expla-
Plut. de Commun. Notion. net. Chrysippus aiebat, ὡς οὐ δέονται μὲν, ἐνδέονται δὲ οἱ φαῦλοι: *quòd non egeant, sed indigeant mali.* At Sapiens, ille δεῖται, καὶ χρείαν ἔχει:
Epist. IX. *eget, & opus habet.* Seneca hocipsum tangit: *Volo tibi Chrysippi quoque distinctionem indicare. Ait Sapientem nullâ re indigere & tamen multis illi rebus opus esse. contrà, Stulto nullâ re opus est, nullâ enim re scit vti, sed omnibus eget.* Etsi in verbo *Egere* proprietatem non seruat, & Stulto tribuit quod Sapientis erat. Igitur *Indige-*
IIII. Tusc. *re*, est non habere, & velle: atque id sine modo. Cicero: *Indigentia, est libido inexplebilis:* quod Stoico sensu omnino scripsit. Verè ergo dicemus, *Eum maximè diuitiis frui, qui minimè diuitiis in-*
Sen. Epist. XIIII. *diget*: id est auet aut cupit. Ob has ergo caussas meritò ille Diues: quid si & ab aliâ, pro vulgi etiam mente? Nam ecce Dog-
Stob. Eclo. ma nostrum est: Οἰκονομικὸν μόνον τὸν σπουδαῖον εἶναι, καὶ τὸν ἀγαθὸν οἰκονόμον, ἔτι δὲ χρηματιστικόν: *Oeconomicum esse solum Sapientem, & bonum œconomum, & peritum pecuniæ faciendæ.* Quid ais? ad hoc dogma non turba concurrat? sinum pandat? Et tamen ita est. prudentia illa eius propria, etiam ad externa ista omnia valet,
In Apol. cùm lubet, & vsui censet vti. Socrates aptè: Ὅτι οὐκ ἐκ χρημάτων ἡ ἀρετὴ

ἀρετὴ γίνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς χρήματα, καὶ τ' ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ: *Quòd non è pecuniâ Virtus nascatur, sed ex Virtute pecunia, atque alia omnia bona publicè ac priuatim hominibus obueniant.* Nónne Thales hoc satis docuit in claro exemplo? nam is cùm ostendere vellet, quàm facile Sapienti ditescere: præuisâ feracitate olearum, fructus omnes coëmit, & solus compos, vendidit, vimque grandem pecuniæ parauit. Potest igitur habere Sapiens: sed quanto altius, nolle? calcat hæc superflua, & dumtaxat *diuitiarum naturalium est quæsitor acerrimus.* Fac idem Auditor: & disce statim ac compendio diues esse. *Repræsentat opes Sapientia, quas cuicumque superuacuas fecit, dedit.* An non hęc Sacris etiam nostris consona? Clemens Alexandrinus dicit, & docet: Ὅτι δὲ τοῦ σοφοῦ πάντα ἐστὶ, σαφῶς μηνύει λέγων, Διότι ἠλέησέν με ὁ θεὸς, ἔστι μοι πάντα. ἑνὸς γὰρ δεῖν ὀρέγεσθαι διδάσκει, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, καὶ τοῖς ἀξίοις τὰ ἐπηγγελμένα νέμεται: *Quòd autem omnia sint Sapientis, apertè Scriptura indicat dicens, Quoniam Deus mei misertus est, mihi sunt omnia. Vnum enim oportere expeti ostendit, per quod facta sunt omnia, & iis qui digni sunt promissa tribuūtur.* Ecce in verâ Sapientiâ diuitiæ, & in animo ad Deum, summum atque vnum bonum, verso. Sed vis ipsas Stoicorum voces, atque etiam sensa? Ambrosius: *Salomon ait, Eius qui fidelis est, totus mundus diuitiarum. Quanto prior Salomon, quàm Zenon Stoicorum magister, atque auctor sectæ ipsius? Quis autem fidelis, nisi Sapiens?* Et statim: *Sed dicas: Quomodo Sapientis totus mundus? Quoniam ipsa Natura dat illi sortem omnium, etiamsi ipse nihil possideat. Domina est & possessor, Sapientia: quæ sua putat Naturæ munera: nec vllis* INDIGET, *etiamsi desint ei ad victum necessaria. Namque Musicus organa, aut Medicus medicamenta etiamsi non habeat; habet tamen eoipso quo possit his vti, etiamsi ad tempus eorum vsus non suppetat.* Bone doctor salue. non ipsa Porticus sonet magis germanas Zenonis voces. Obseruastin autem & de *Indigentiâ*? etiam sine *possessione sortem* habere? Hæc vera sunt. *Stulta mortalium auaritia possessionem proprietatemque discernit, nec quidquam suum credit esse, quod publicum est.* Sapiens aliter: qui publicis vt priuatis fruitur, priuatis vt publicis. *Sapientia omnium mater est, & ipsa orbem terrarum possidet.* Abrahamo illi *data est omnis terra*: sed quando? postquam à Lotho discessit, id est *vitiis & deflexione morum.*

Sen. Epist. CXIX.

Epist. XVII.

II. Strom.

Lib. II. De Abrahamo

Sen. epist. LXXII.

Sap. VII.

Gen. XIII.

Ambros. II. de Abrah.

O magnæ igitur, ô veræ opes! veniamus in partem. Ego conari aut facere me fateor: & iſtos agros, ſiluas, hortos, fontes, ſtatuas, tabulas, & quidquid Natura aüt Induſtria inſtruit, oculis & cogitatione vſurpo vt mea: paſcor ſuauiter, & ſinceriore gaudij fructu, vel horulæ ſpatio, quàm Domini inſcripti anno aut annis.

DISSERT. XII.

X. *Parad. Solum Sapientem liberum, ceteros omnes ſeruos cenſeri.*

ATQVE idem ille Sapiens non *Diues* ſolùm, ſed *Liber*, ceteris omnibus *ſeruis*. Conuiciari tibi videar? non eſt propoſitum, ſed vera effari. Scitum igitur hoc Stoicorum: *Niſi*
Cic. in Parad. v. *Sapientem, liberum eſſe neminem.* Græcè efferebant: Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος: *Quòd ſolus Sapiens liber, &*
In Zenone. *omnis Stultus ſeruus.* Diogenes ponit, & cauſſam apponit: Μόνον τε σοφὸν, ἐλεύθερον· τούς τε φαύλους, δούλους. εἶναι γὰρ τὴν ἐλευθερίαν, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας· τὴν δὲ δουλείαν, στέρησιν αὐτοπραγίας: *Solum Sapientem liberum; omnes malos, ſeruos. Eſſe enim Libertatem non aliud, quàm poteſtatem agendi quæ velis: Seruitutem contrà, priuationem eiuſmo-*
IV. Diſſert. cap. 1. *di actionis.* Hoc ipſum paullo fuſiùs Epictetus: Ἐλεύθερός ἐστιν, ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἐστὶν, οὔτε κωλῦσαι, οὔτε βιάσασθαι: *Liber eſt, qui viuit vt vult, quem neque cogere eſt, neque prohibere, neque vim ad-*
v. Parad. *ferre.* Sed fuſiſſimè Cicero, & rei illuſtrandæ. *Quid eſt enim libertas? poteſtas viuendi, vt velis. Quis igitur viuit vt vult, niſi qui recta ſequitur? qui gaudet officio? Cui viuendi via conſiderata atque prouiſa eſt? qui legibus non propter metum paret? qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, niſi libenter ac liberè?* Ita liquet, Sapientem eâ parte Liberum, quâ Virtutem amplectitur volens, alacer: ab ipſo Honeſto, non à lege aut metu inductus. Quid iam,
Sen. epiſt. LI. cùm Vitia ſpernit, & calcat? cum magno animo clamat: *Non ſum imperata facturus. iugum non recipio: imò, quod maiore virtute faciendum eſt, excutio. Non eſt emolliendus animus. ſi voluptati ceſſero, cedendum eſt dolori, cedendum labori, cedendum eſt paupertati. Idem ſibi iuris in me eſſe volet & ambitio, & ira.* Ecce, quot dominos ille iam effugit? adde libidinem, auaritiam, alia vitia: turbam

habebis,

habebis, vt vero nomine dicam, tyrannorum. Miserum mancipium, qui his subiicitur! erectum & liberum, qui euasit! Nam breuiter sanè & expresè dictum est: *Quæ est vera Libertas? innocentia.* In Dial. Hadriani & Epicteti. Sed & in Fortunam Sapiens attollit animum, & ab eâ se facit immunem. Qui ad omnem eius motum casumque trepidat, suspensus vota facit, quídni seruitutem, & quidem asperam anxiamque, seruiat? At illa est vera *Libertas, nulli rei seruire, nulli necessitati, nullis casibus, Fortunam in æquum deducere.* Sen. Epist. LI. Quomodo hoc fiet? Epictetum audi, & sequere præëuntem: Προσκατατέταχά μου τὴν ὁρμὴν τῷ θεῷ. θέλει μ' ἐκεῖνος πυρέσσειν; κἀγὼ θέλω. θέλει ὁρμᾶν ἐπί τι; κἀγὼ θέλω. θέλει με τυχεῖν τινός; κἀγὼ βούλομαι. οὐ θέλει; οὐ βούλομαι. ἀποθανεῖν; θέλω. τίς ἔτι με κωλῦσαι δύναται παρὰ τὸ ἐμοὶ φαινόμενον, ἢ ἀναγκάσαι; οὐ μᾶλλον, ἢ τὸν Δία: III. Dissert. cap. XXVI. *Constitui & conformaui voluntatem meam diuinæ. Vult me febricitare? & ego volo. aliquid aggredi? volo. potiri? volo. non potiri? nolo. mori? volo. Quis iam igitur prohibere me aut cogere, præter voluntatem, potest? non magis, quàm ipsum Deum.* O vera, ô firma libertas, seruire Deo! Sed est & quarta ratio: non Fortunam solùm dominam, sed nec Corpus ferre. *Nam hoc, animi pondus ac pœna est. premente illo, vrgetur, in vinculis est: nisi accessit Philosophia, & illum respirare rerum Naturæ spectaculo iussit, & à terrenis dimisit ad diuina. Hæc Libertas eius est, hæc euagatio: subducit interim se custodiæ in quâ tenetur, & cælo reficitur.* Sen. Epist. LXV. Agnoscis & hanc Sapientis propriam, qui animo ad originem sui semper tendit? Nos imitemur: *& aliquando ex hac fæce euadamus in illud sublime & excelsum: vbi tranquillitas nos manet, & expulsis erroribus vera Libertas.* Epist. LXXV. Hoc nomen est, quod omnes ad se allicit: pro quo arma olim & nunc capta: per sanguinem, per cædem quæsita, aut retenta est: nos ad hanc animi, toto animo non adnitemur? Et quâ viâ? Audi doctorem nostrum: *Philosophiæ seruias oportet, vt tibi contingat vera Libertas.* Epist. VIII. Hoc vnum illud *studium verè liberale est, quod liberum facit.* Epist. LXXXVIII. Quis enim alius eius finis, quàm *animum nostrum in eam asserere libertatem, in quâ à parente & auctore Deo productus fuit: vt neque formidet quidquam, neque vllâ re doleat, neque vlli deteriori naturæ seruiat?* Simplic. in Enchir. Epict. Illa, inquam est, absoluta hæc, & compendio dicenda Libertas: *non homines timere, non Fortunam; nec turpia velle, nec nimia; in seipsum habere maximam potestatem.* Sen. Epist. LXXV. Hanc Philosophia parat, Sophus habet.

Vides dignitatem Paradoxi huius, sed & veritatem. quam noster quidem Ambrosius totâ Epistolâ quadam adstruit: & Augustinus breuiter: *Bonus, etiamsi seruiat, liber est; malus, etiamsi regnet, seruus est. nec vnius hominis, sed quod grauius est, tot dominorum, quot vitiorum. De quibus cùm ageret Scriptura diuina: A quo enim quis, inquit, deuictus est, huic & seruus addictus est.*

Epist. VII. IIII. De Ciuit. cap. III. II. Pet. II.

DISSERT. XIII.

XI. *Parad. Solum Sapientem Regem esse.*

SED heus, iam mihi aures. lubet

Φυσᾶν γὰρ οὐ σμικραῖσιν αὐλίσκοις ἔτι:

Canere atque flare non minutis tibiis.

Abite modica: sceptra & diademata molior, & Sapienti nostro circumdo. Ego, an ipsa Virtus?

Horat.

——— regnum & diadema tutum

Deferens vni,

qui se colit. Verè *tutum.* nam cetera illa casibus aut suffragiis subiecta: istud

Idem.

Intaminatis fulget honoribus,

Nec sumit aut ponit secures

Arbitrio popularis auræ.

Age igitur, adstruamus. Stoicorum scitum est: *Μόνον τὸν σοφὸν βασιλέα εἶναι: Solum Sapientem Regem esse.* AVD. O mi doctor, quàm verè ista nomen vindicant, & *Inopinata* sunt? quid si stolida & fatua? Plutarchus ita habet, nec vnus: & suauiter sanè exagitat, præscriptione libelli, *Stoicos magis inopinata, quàm poëtas effari.* Vt alia omittam, potest magis quàm istud? Dissimulauit aliquis regem, qui reipsâ esset, vt Homericus Vlysses: at isti quàm ineptè & falsò adsimulant? Comœdiam vel mimum aliquem ludere eos dicas: sed malè etiam sustinentes personam. Nam ecce prodit ὁ ἀπὸ τῆς Στοᾶς σοφὸς, βοῶν μέγα καὶ κεκραγὼς, Ἐγὼ μόνος εἰμὶ βασιλεὺς, Ἐγὼ μόνος εἰμὶ πλούσιος: καὶ ὁρᾶται πολλάκις ἐπ᾽ ἀλλοτρίαις θύραις λέγων,

Δὸς χλαῖναν Ἱππώνακτι, κάρτα γὰρ ῥιγῶ

Καὶ βαμβακίζω:

ille à

ille à Porticu Sapiens, clamans altum & intonans, Ego solus Rex sum, Ego solus Diues: & conspicitur interim ad alienas fores mussitans,

Da tegmen Hipponacti. namque frigeo,
Totusque contremisco.

Súntne hæc regia, nudum, algidum, famelicum, omnium inopem esse? LIPS. Sunt regia, mi Auditor, si alia, quæ dicam, adsint. Omitte sannas aut ludos: Plutarchum etiam, grauem & magnum virum, sed Academicum, & Stoicis destinatò hostem. Audi Ciceronem potiùs: *verè ista nomina omnia possidere Sapientem, quæ irrideri ab imperitis solent. Rectiùs enim appellabitur Rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit.* Attende. duas caussas tangit, cur iustissimè noster Rex fit, quòd *Se* regat, & quòd *Alios*: quod profectò plenum & legitimum est Regnum. Tangit & Laërtius, vbi scitum hoc promulgat: Οὐ μόνον δὲ ἐλευθέρους εἶναι τοὺς σοφοὺς, ἀλλὰ καὶ βασιλέας, τῆς βασιλείας οὔσης ἀρχῆς ἀνυπευθύνου, ἥτις περὶ μόνους τοὺς σοφοὺς σταίη, καθά φησι Χρύσιππος: *Non solùm liberos Sapientes, sed Reges etiam esse: cùm sit Regnum potestas nulli obnoxia, quæ in solis Sapientibus consistat, vt ait Chrysippus.* Optimè Chrysippus. quis enim vitiis affectibusq́ue superior, præter Sapientem? An ille mihi Rex erit, cui muliercula imperat? cui pecuniola, gloriola, alij animorum tyranni? *Refrænet priùs libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coërceat auaritiam, ceteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cùm ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini, parêre desierit. Dum his quidem obediet, non modò Rex, sed liber habendus omnino non erit.* Tragicus noster hoc dicet:

III. De Finib. — In Zenon. — Cic. Parad. V.

Rex est, qui posuit metus
Et diri mala pectoris:
Qui tuto positus loco,
Infra se videt omnia:
Occurritque suo libens
Fato, nec queritur mori.

En tibi Regem: non vitiis, non casibus, non morti ipsi, vt timeat, subiectum. Et an non pulchrius ampliusq́; hoc regnum,

—— quàm si Libyam remotis
Gadibus iungas, & vterque Pœnus
Seruiat vni?

mihi

mihi videtur. Quid deinde in *Alios*? quàm ius suum exercet? Philo de Abrah. *Sicut gubernator in naui, magistratus in ciuitate, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in animâ: sic reuerà princeps est Sapiens in genere humano.* Quod nisi à recto & vero abiisset, opinionum impetu ablatũ: an etiam nũc alius ab illo imperaret? Etsi vel sic ius suum tenet. Prodeat mihi ille Sapiens, & apud ipsos purpuratos & diadematos se ostendat: profectò vereri, aut certè reuereri videbis, illum pannosum & sæpè nudis scapulis. Sen. epist. XIIII. *Neque enim vmquam in tantum conualescet nequitia, numquam sic contra Virtutes coniurabitur: vt non Sapientiæ nomen venerabile & sacrum maneat.* Vis in exemplo videre? Diogenes ille Cynicus, non pauper solùm ab opibus, sed à Fortunæ iniuriâ seruus, vænum à piratis expositus, interrogatur Laërt. in Diog. *Ecquid scire profiteretur?* Egóne? Ἀνθρώπων ἄρχειν: *Hominibus imperare.* Et mox, cùm prætereuntem Xeniadem vidisset, ore ac vultu ingenuo: *Huic, inquit, me vende. nam hic Domino opus habet.* Et planè pro verbis & professione suâ se gessit: docens, monens, imperans, ipsi, liberis, familiæ toti. Ac Ibid. cùm amici paullo pòst aduenissent, eum redempturi: *Minimè, inquit: abite fatui.* Οὐδὲ γὰρ τοὺς λέοντας δούλους εἶναι τῶν τρεφόντων, ἀλλὰ τοὺς τρέφοντας τῶν λεόντων: *Non enim leones seruos esse nutrientium, sed nutrientes leonum.* Nam serui scilicet est, timere. Quid, cùm Alexander magnus ille Rex ad eum viseret: atque inter alia diceret, *Non me times? Quid enim es, inquit, Bonum an Malum? dicente, Bonum: Quis ergo Bonum timet? inquit.* Et mehercules scio Alexandrum potiùs in animo timuisse, aut stupuisse, ad hunc magnanimum & à Ratione Regem. Quídni à Ratione? ita idem scitissimè Ibid. *Xeniadi, qui se emerat, dixit:* Δεῖν πείθεσθαι αὐτῷ, εἰ καὶ δοῦλος εἴη. καὶ γὰρ ἰατρὸς, ἢ κυβερνήτης, εἰ δοῦλος εἴη, πεισθῆναι ἂν αὐτῷ: *Oportere illum sibi parêre, quamuis seruo. nam & medicus, & gubernator, etsi seruiunt, tamen iis paretur.* Meritissimò igitur à stultis omnibus Arrian. Disser. III. cap. vlt. Sapienti. Ὃς γὰρ ὅλως καθόλου τὴν περὶ βίον ἐπιστήμην κέκτηται, τί ἄλλο ἢ τοῦτον εἶναι δεῖ τὸν δεσπότην; *Qui enim in vniuersum vitæ degendæ scientiam est adeptus, quid aliud illum esse oportet nisi rectorem & Dominum?* Felix respublica, vbi erit: & verum tamen nostrum scitum, etiamsi non erit. An non tale, quod etiam Sacra approbant? II. Strom. Ita enim Clemens: Πάλιν τε αὖ βασιλέα τὸν σοφὸν διδάσκων (ὁ θεὸς) τοὺς μὴ ὁμοφύλους ποιεῖ λέγοντας αὐτῷ, Βασιλεὺς παρὰ θεοῦ σὺ ἐν ἡμῖν εἶ.

ἐθέλου-

ἐθελουσίῳ γνώμῃ τῶν ἀρχομένων, διὰ ζῆλον ἀρετῆς, ὑπακουόντων τοῦ σπουδαίῳ: *Et Sapientem Deus docens esse Regem, facit alienigenas ei dicentes: Rex à Deo tu es in nobis. cùm scilicet sponte & suapte voluntate, propter admirationem virtutis, subderent se illi.* Salue igitur & viue, ô vere noster Rex! Gen. XXIII.

Viue, Midæ gazis & Lydo ditior auro, Stat. in Silu.
Troïca & Euphratæ supra DIADEMATA *felix!*
Quem non ambigui fasces, non mobile vulgus,
Non leges, non castra tenent. qui pectore magno
Spemque metumque domas, vitio sublimior omni,
Exemptus Fatis.

DISSERT. XIIII.

XII. *Sapientem Deo parem: Paradoxum, atque etiam Paralogum.*

AVD. Valdè in altum sustulisti Sapientem: non potest scandere, nisi vt hominem transcendat. LIPS. Audebo hoc etiam dicere? nostri faciunt: sed dicam, non asseram, & à Modestiâ, id est matre Sapientiæ, non abibo. Vereor vt illi, cùm clamant, *Sapientem Deo parem.* Ah, quæ non dicam æquiparatio, sed comparatio est? Tamen faciunt: & audiendæ voces vel Senecæ nostri: *Sapiens ille plenus gaudio, hilaris & placidus, inconcussus, cum Diis* EX PARI *viuit.* Epist. LIX. Alibi: *Hoc est Summum Bonum, quod si occupas, incipis Deorum* SOCIVS *esse, non supplex.* Epist. XXXI. Iterùm eâdem voce: *Dei* SOCII *sumus, & membra.* Siue apud Stobæum Epist. XCII. Chrysippi: Πάντως δ' εὐδαιμονεῖν ἀεὶ τοὺς ἀνθρώπων τοὺς ἀγαθούς. καὶ τὴν εὐδαιμονίαν μὴ διαφέρειν τῆς θείας εὐδαιμονίας, μηδὲ τὴν ἀμιγῆ μνίαν, ὁ Χρύσιππος φησί. καὶ κατὰ μηδένα αἱρετωτέραν εἶναι, μήτε καλλίω, μήτε σεμνοτέραν τὴν τοῦ Διὸς εὐδαιμονίαν τῆς τῶν σοφῶν ἀνδρῶν. *Omnino & plenè beatos esse homines, qui sunt Sapientes. & Felicitatem hanc ac Securitatem, nihilum à diuinâ differre, Chrysippus ait. Et nullâ parte optabiliorem, meliorem, augustiorem illam Iouis Felicitatem hac humanâ esse.* Quid etiam pleraque sanctus ille Epictetus? Det mihi aliquis hominis *Animum*, inquit, *qui nullâ re frustretur, aut lædatur, qui non irascatur, non inuideat, non æmuletur.* II Dissert. cap. XV. Denique, quid opus ambagibus? Da mihi

θεὸν ἐξ ἀνθρώπου ἐπιθυμοῦντα γενέσθαι, καὶ ἐν τῷ σωματίῳ τούτῳ τῷ νεκρῷ, περὶ τῆς πρὸς τὸν Δία κοινωνίας βουλευόμενον: Deum ex Homine fieri cupientem, & in corpusculo isto mortali SOCIETATEM *Iouis agitantem:* id est, da mihi istum Sapientem: dabo tantum, & talem. AVD. Lædunt ista vel audita Lipsi, etsi non demissa: quid recenses? LIPS. Mecum tolera. neque enim ipsi probamus, neque abnuimus

Quin vanus stolidis hæc talia finxerit error:

sed error, cuius fontem etiam liceat inquirere, & tum claudere vel damnare. Magniloquentiæ huius omnis origo, quòd vnam eamdemque Virtutem in Homine & Deo ponunt. Seneca:

Epist. LXXXVII. *Quæris quæ res Sapientem efficit? quæ Deum.* Si igitur ille & iste eius compotes; ille per industriam, iste per naturam: pares in eo

De Commun. Not. sunt, quo laudantur. Chrysippus apud Plutarchum: *Ἀρετῇ γὰρ οὐχ ὑπερέχειν τὸν Δία τοῦ Δίωνος, ὠφελεῖσθαί τε ὁμοίως ὑπ' ἀλλήλων τὸν Δία καὶ τὸν Δίωνα, σοφοὺς ὄντας, ὅταν ἅτερος θατέρου τυγχάνῃ κινουμένου: Virtute siquidem non superare Iouem Dionem, sed & æqualiter iuuari inuicem Iouem & Dionem, cùm Sapientes sint, quando alter alterum moueri*

Dissert. I. cap. XII. *sentit.* In eodem illo fundamento hæc Epicteti nixa: *Κατά γε τὸν λόγον οὐδὲ χείρων τῶν θεῶν, οὐδὲ μικρότερος εἶ. λόγου γὰρ μέγεθος οὐ μήκει, οὐδ' ὕψει κρίνεται, ἀλλὰ δόγμασιν: Quod ad rationem mentemque attinet, ô homo, nihilo deterior aut inferior Diis ipsis es. Magnitudo enim Rationis neque longitudine* (siue *diuturnitate*) *neque altitudine diiudicatur,*

Epist. LXXIII. *sed solis Decretis.* Seneca his paria: *Solebat Sextius dicere, Iouem plus non posse, quàm Bonum virum. Plura Jupiter habet, quæ præstet hominibus: sed inter duos Bonos, non est melior, qui locupletior. non magis, quàm inter duos, quibus par scientia regendi gubernaculum est, meliorem dixeris, cui maius speciosiusque nauigium est.* Heu, radunt & ista meas aures, fateor: sed *insanientem* hac parte *Sapientiam*, vel ad Senecæ lucem peruideamus. Primum igitur, eorum confessione, discrimen est in Potentiâ siue Opulentiâ: quia Iupiter certè plus pollet potestque. Alterum, quod notant, in Diu-

Ibid. turnitate. Seneca: *Iupiter quo antecedit virum Bonum? diutiùs Bo-*

De Prouid. cap. I. *nus est.* Alibi idem: *Bonus ipse, tempore tantùm à Deo differt.* Ite-

De Cõstãt. Sap. c. VIII rumque alibi: *Sapiens vicinus proximusque Diis consistit, exceptâ mortalitate, similis Deo.* Cicero etiam Stoïcissans: *E Virtutibus*

II. De Nat. deor. *vita beata exsistit, par & similis Deorum, nullâ re, nisi immortalitate,*

quæ

quæ nihil ad benè viuendum pertinet, cedens cælestibus. Fatetur ecce, (quis autem ambigat?) de Immortalitate: sed excusat & reiicit, quasi nec augendo esset. Ita & Seneca: *Quemadmodum ex duobus Sapientibus qui senior decessit, non est beatior eo, cuius intra paucos annos terminata Virtus est: sic Deus non vincit Sapientem felicitate, etiamsi vincat ætate.* Epist. LXXIII. Atque alibi etiam elatiùs: *Quid inter te* (Sapientem) *& Deos interfuturum sit, quæris? diutiùs erunt. At mehercule magni artificis est, clausisse totum in exiguo. Tantum Sapienti sua, quantum Deo omnis ætas patet.* Epist. LIII. Et vis culmen stultitiæ? superaddit: *Est aliquid, quo Sapiens antecedat Deum, ille naturæ beneficio, non suo sapiens est. Ecce res magna, habere imbecillitatem hominis, securitatem Dei.* Sunt aliæ alibi tales voces: abhorreo & despuo: & ah mei Stoici, quàm à recto per elationem iuistis? Meliùs modestiusque Pythagorici. è quorum scholâ Archytas; Stob. Ser. I. Διαφέρει δὲ θεὸς ἀνθρώπω ἀγαθῶ, ὅτι θεὸς μὲν οὐ μόνον εἰλικρινῆ καὶ διυλισμέναν ἔχει τὰν ἀρετὰν ἀπὸ παντὸς τῶ θνατῶ πάθεος, ἀλλὰ καὶ τὰν δύναμιν αὐτᾶς ἄτρυτον πέπαται καὶ ἀνυπεύθυνον, ὡς πρὸς αἰωνίων ἔργων σεμνότατά τε καὶ μεγαλοπρέπειαν. ἄνθρωπος δὲ οὐ μόνον τῷ θνατῷ τῆς φύσεως καταστάματι μείονα ταύταν πέπαται, ἔστι δ' ὅκκα καὶ δι' ἀγαθῶν ἀμετρίαν, καὶ διὰ συνήθειαν ἰσχυρὰν, καὶ διὰ φύσιν μοχθηρὰν, καὶ δι' ἄλλας αἰτίας πολλὰς, οὐ δυνατεῖ κατ' ἄκρον γενηθῆμεν παραλαθέως ἀγαθοῦ: *Differt Deus à viro bono, quòd Deus quidem non solùm puram & à fece omni liberam Virtutem habet, ac labe affectuum humanorum; sed quòd etiam vim ac facultatem eius infatigabilem, & simul liberam neque obnoxiam possidet, ad æternorum scilicet operum maiestatem & decorem respondentem. Homo autem, non solùm ipsâ constitutione mortalis naturæ minorem illam habet, sed interim etiam siue ob bonorum intemperiem, siue consuetudinem validam, siue naturam prauam, aliasque caussas, non potest omnino ad culmen illud veri Boni pertingere.* Hæc vera, hæc sana sunt, præ tumore illo & vaniloquentiâ Stoicorum. Quos an excusare tamen leuiter non fas est? Homines toti in Virtute, & eius splendore oculos præstricti, diuinum censebant quidquid eâ tinctum esset. Atque vtinam *Diuinum* tantùm, & in eâ voce mansissent! ferremus: vt illa Homeri, θεοειδεῖς, θεοείκελοι, ἰσόθεοι: quæ magnis viris adsignat. Ferremus, inquam? imò laudaremus, sensu quem in alio scito Stoico video & amplector. Nam aiebant, θείους εἶναι τοὺς σοφούς. ἔχειν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς οἱονεὶ θεόν: *Diuinos esse Sapientes. nam* Laërt. in Zen.

Sen. epist. XXXIII. *habere in seipsis quodammodò Deum.* Habent, habent: & *nulla sine Deo mens bona est.*

DISSERT. XV.

XIII. *Parad. Sapientem omnia rectè facere, etiam Digitum exserendo. Sine peccatis esse.*

SVNT iam & alia quædam ab eodem isto Elationis fonte orta, & noscendi, non probandi caussâ, edisserenda. Tale

Stob. Ecl. hoc Inopinatum: Πάντα εὖ ποιεῖν τὸν σοφόν: *Omnia rectè facere Sapientem.* Quod cum adstrictione aliquâ siue interpretatione, capiendum: ἃ ποιεῖ, δῆλον: *nimirum, quæ facit.* Ὃν τρόπον γὰρ λέγομεν πάντ' εὖ ποιεῖν τὸν αὐλητὴν, ἢ κιθαρῳδὸν, συμπαραλαμβανομένου τοῦ ἐπὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν αὔλησιν, τὰ δὲ κατὰ τὴν κιθαρῳδίαν· τὸν αὐτὸν τρόπον πάντα εὖ ποιεῖν τὸν φρόνιμον, καὶ ὅσα ποιεῖ, καὶ οὐ μὰ δία καὶ ἃ μὴ ποιεῖ. τὸ γὰρ κατὰ λόγον ὀρθὸν ἐπιτελεῖν πάντα, καὶ οἷον κατ' ἀρετὴν, περὶ ὅλον οὖσαν τὸν βίον τέχνην: *Sicut cùm dicimus Tibicinem vel Citharædum omnia rectè facere, simul exaudimus ea nempe quæ ad Tibiæ vel Citharæ tractationem pertinent: ita omnia rectè facere Prudentem, quæcumque facit, non hercules etiam quæ non facit. Nam omnia ad rectam Rationem facere eum ac dirigere, id est Virtutem: quæ ars est ad omnem vitam spectans.* Repetit alibi Eclogarius idem dogma: sed hoc ad fidem & sensum eius sufficit, ex illo quidem.

De audiend. Poët. Plutarchus addendus est: Οἱ Στωϊκοὶ, inquit, μήτε τι φαύλῳ ἀρετὴν προσεῖναι, μήτε κακίαν χρηστῷ ἀξιοῦσιν· ἀλλὰ πάντως μὲν ἐν πᾶσιν ἁμαρτωλὸν εἶναι τὸν ἀμαθῆ, περὶ πάντα δὲ αὖ κατορθοῦν τὸν ἀστεῖον: *Stoici neque Malo vllam Virtutem inesse, neque Vitium viro Bono censent: sed omnimodis illum quidem & semper peccare, hunc autem omnia rectè facere.* Consonat & illud, quod idem alibi: *Alexandrum, in quo omnes Virtu-*

De Fort. Alexandri, orat. I. *tes permixtæ, confirmasse* Στωϊκὸν ἐκεῖνον λόγον, ὅτι πᾶν ὃ ἂν δρᾷ σοφὸς, κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν ἐνεργεῖ. καὶ μία μὲν, ὡς ἔοικεν, ἀρετὴ πρωταγωνιστεῖ πράξεως ἑκάστης, παρακαλεῖ δὲ τὰς ἄλλας, καὶ συντείνει πρὸς τὸ τέλος: *Stoicum illum sermonem, Quòd quidquid facit Sapiens, ex omni Virtute facit. Et vna quidem velut in principiis est & pugnat cuiusque actionis, sed aduocat alias, & coniungit ad suum finem.* Iterùm Stobæana Electa: Τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα τέλειον εἶναι λέγουσι, διὰ τὸ μηδεμιᾶς ἀπολείπεσθαι ἀρετῆς: *Virum bonum perfectum esse dicunt, ideò quòd nulla Virtute careat.* Atque hinc ortum illud minutum etiam Paradoxum, *Nec*

digitum temerè ab eo exseri. Quod in Epicteto ita legitur: Ἡ φιλοσοφία φησὶν, ὅτι οὐδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνειν εἰκῇ προσήκει: *Philosophia dicit, quòd nec digitum temerè extendere oportet.* Persius omninò adspexit, qui multa Stoica miscere solitus: Enchir. cap. VII.

* *Ni tibi concessit Ratio, digitum exsere, peccas.* Sat. v.

Ita enim lego: & est sententia, Ratio nisi tibi suaserit agere, quidquid agis, peccas. Huc, inquam, referendum est: non ad Gladiatores, qui victi digitum tollunt, cum Scholiaste. Planissimè cum Persio (nostrâ lectione) Clemens Alexandrinus: Οὐ δὲ τὸν δάκτυλον, ὡς ἔτυχε, σαλεύειν τῷ σοφῷ ὁ λόγος ἐπιτρέπει, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ Στωϊκοί: *Nec digitum fortuitu agitare Sapienti* CONCEDIT RATIO, *vt Stoici dicunt.* Quod vsqueèo producunt, vt ipsa illa agitatio Bonum iis sit, & *Vtile* etiam: quia id ex naturâ omnis Boni. Irridet Plutarchus, vt solet, sed nos docet: Ἂν εἷς σοφὸς ὁποδήποτε προτείνῃ τὸν δάκτυλον φρονίμως, οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην σοφοὶ πάντες ὠφελοῦνται: *Si vnus Sapiens vbicumque digitum protendat prudenter, omnes in orbe terrarum Sapientes iuuantur.* Atque huic igitur scito adhæret alterum: Ἀναμαρτήτους τοὺς σοφοὺς τῷ ἀπεριπτώτους εἶναι: *Impeccabiles Sapientes esse, quia labi non possunt.* Quod à Cynicis transsumptum video: quorum effatum, τὸν σοφὸν ἀναμάρτητον: *Sapientem sine peccato,* imò *impeccabilem esse.* * Vulgò, *Nil,* negando. II. Pædag. cap. x. De Commun. Not. Laert. in Zen. Laërt. in Mened.

DISSERT. XVI.

XIIII. *Parad. Sapientes soli inter se amici: soli amare gnari.*

SED & hoc præter communem sensum addatur, *Solum Sapientem amicum esse, & amare.* Noster Annæus effert: *Solus Sapiens scit amare, solus Sapiens amicus est.* Epictetus hoc item numerat inter ea, quæ Philosophi * παραδοξολογοῦσιν, & Dissertationem vnam huic rei donat. Ratio huic dicto, quòd nemo nisi Bona amat: solus ea Sapiens nouit & discernit: solus ergo amat. Cicero: *Hoc primum sentio, nisi in Bonis amicitiam esse non posse:* Bonum autem, eumdem *Sapientem* illeipse intelligit & appellat. Seneca: *Inter Sapientes tantùm amicitia est: ceteri, non magis amici sunt, quàm socij.* Laërtius & rationem addit: Λέγουσι δὲ καὶ τὴν φιλίαν ἐν μόνοις τοῖς σπουδαίοις εἶναι, διὰ τὴν ὁμοιότητα: *Dicunt* (Stoici) *amicitiam in solis Bonis esse, idq; ob similitudinem.* Bona ratio, & Quin- Epist. LXXXI. * Præter opinionem dicunt. Lib. II. cap. XXII. De amicit. De Benef. VII. c. XII. In Zen.

Declam. CLXXXII. ctiliano Declamatori pulchrè asserta: *Iungit amicitias similitudo morum. nescio quomodo inter se animorum lumina(ita lego) vident & agnoscunt. nec quisquam amare in altero potest, nisi quod tacitus probat.* Veras autem hîc amicitias intelligimus, non vulgares istas,
Epist. IX. infidas, incertas, & quas noster *Temporarias* alibi vocat. A tempore enim & euentis pendent: felicium illorum adseclæ, aduersantium desertores. Non, inquam, has tales.

> Ὄνομα γὰρ, ἔργον δ' οὐκ ἔχουσιν, οἱ φίλοι,
> Οἱ μὴ 'πὶ ταῖσι συμφοραῖς ὄντες φίλοι:
> *Namque illi Amici nomen, haud rem vindicant,*
> *In sorte tristi qui fidem non exhibent.*

Quis igitur? Laërtio ex Zenone descriptas. Φασὶ δὲ φιλίαν κοινωνίαν τινὰ εἶναι τῶν κατὰ τὸν βίον, χρωμένων ἡμῶν τοῖς φίλοις, ὡς ἑαυτοῖς: *Dicunt Amicitiam cõmunionem quamdam esse omnium quæ in vitâ, aut ad vitam, amicisque nos vti tamquam nobisipsis.* Duo igitur continet: Rerum communionem & consortium, itemque Personarum. Vtrum-
Laërt. in Pythag. que iunxit pariter Pythagoras iamolim. qui, vt Timæus ait, πρῶτος εἶπε, κοινὰ τὰ φίλων εἶναι· καὶ φιλίαν, ἰσότητα: *Primus dixit, Communia omnia amicorum esse: & Amicitiam, Æqualitatem.* Hoc
Lib. III. vltimum bellè concinnauit Isidorus Pelusiotes: Ἰσότης, φιλότης.
Epist. CXLV Seneca: *Consortium inter nos rerum omnium facit amicitia: nec se-*
De Amic. *cundi quidquam singulis est, nec aduersi. In commune viuitur.* Cicero: *Est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium diuinarum humanarumque rerum, cum beniuolentiâ & caritate, consensio.* Credo Stoicam & hanc finitionem esse: quamquam nec alij dissentiunt philosophorum. Aristoteles ἐρωτηθεὶς τί ἐστι φίλος; ἔφη, μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα: *interrogatus, Quid esset amicus? respondit, Vna anima duobus corporibus inclusa.* Scitè. & scitiùs hoc ipsum tamen Si-
Lib. IX. Epist. V. donius: *Animæ duæ, animus vnus.* Dilutiùs Cicero: *Vltimum in amicitiâ, vt vnus fiat ex pluribus.* Nostri, id est Stoici, valdè hoc intendunt: & volunt etiam præferri commoda & salutem amici, postponi sua. Ita amor alienus supra illum nostri fit: quod
Epist. IX. alij contentè negant. Sed Seneca apertè: *Sapiens amicos sibi comparet, sæpè præferat.* Et iterùm: *In quid igitur amicum paro? vt habeam pro quo mori possim, vt habeam quem in exsilium sequar, cuius me*
Epist. VI. *morti opponam & impendam.* Iterumque alibi: *Amicitiæ illius veræ, cum quâ homines moriuntur, pro quâ moriuntur.* Nónne hoc palàm

palàm eſt, alium plus ſe amare? Et negat tamen Cicero, etiam vbi Stoicè multa diſſerit: *Ne optandum quidem eſt in amicitiâ, vt me ille plus, quàm ſe amet: ego illum plus, quàm me. Perturbatio vitæ, ſi ita ſit, atque officiorum omnium conſequatur.* Iterumque in perſonâ Catonis: *Quamquam in amicitiâ alij dicant æquè caram eſſe Sapienti rationem amici, ac ſuam; alij autem, ſibi cuique cariorem ſuam: tamen hi quoque poſteriores fatentur, alienum eſſe à iuſtitiâ, detrahere quid de aliquo, quod ſibi aſſumat.* Mollis, nec Catone ſatis digna oratio: etſi diſſenſus fortaſſe in hac re aliquis Stoicorum. Sed profectò qui Virtutis, id eſt amicitiæ, vim videt, & amat: illam omnibus, etiam ſibi, meritò præfert, vt demus quòd non amicum. Fides eius vinculum eſt: & quid miri, pro eâ homines mori? Vtilitatis cauſsâ illam adſciſci, Epicurei aſſerunt: noſtri reclamant, & tenent *per ſe expetendam.* quare? quia ſecundùm Naturam eſt. *Nam vt aliarum nobis rerum innata dulcedo eſt, ſic amicitiæ.* Satis de iſtâ: de Amore breuiter, qui eſt ſeparandus. Seneca: *Amas me, amicus non es. Quid ergo? hæc inter ſe diuerſa ſunt? imò diſſimilia. Qui amicus eſt, amat: qui amat, non vtique amicus eſt.* Hoc notandum, vt Plutarchi quædam capiamus, imò & reiiciamus, acriter Stoicos incuſantis: qui cenſebant, *è Sapientibus, etſi pulchri eſſent, neminem amandum, aut amore dignum eſſe: contrà, iuuenes etſi malos & ſtultos, eoque, quod ſequitur, turpes, amandos tamen. qui ipſe amor deſinat ſimulac Sapientes ſint facti,* Hæc ille clamat παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας εἶναι, καὶ τῆς ἀτοπίας πάσης αὐτοῖς μετεῖναι: *præter communes notiones eſſe, & abſurditatis omnis participantia videri.* Ne nimis, ô bone. Minus eſt Amor, quàm Amicitia: & ideò illo etiam Stultos dignantur, iſtâ non niſi Sapientes. Et quos tamen Stultos? adoleſcentes bonæ ſpei, & Sapientiæ iam alludentes. Ipſa hæc illorum verba, contra te, tibi debemus: Θήρα γάρ τις φασὶν ἐστὶν ὁ ἔρως, ἀτελοῦς μὲν, εὐφυοῦς δὲ μειρακίου πρὸς ἀρετήν: *Aucupium enim quoddam vel venatio eſt Amor, adoleſcentis quidem imperfecti, ſed benè nati.* Audiantur & Zeno & Chryſippus, è quibus Laërtius hæc prompſit: Καὶ ἐρασθήσεσθαι τὸν σοφὸν τῶν νέων τῶν ἐμφαινόντων διὰ τοῦ εἴδους τὴν πρὸς ἀρετὴν εὐφυΐαν, ὥς φησι Ζήνων ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ βίων: *Et amaturum Sapientem adoleſcentes illos, qui in vultu præferant indolem generoſam ad Virtutem: vt Zeno in Republicâ, & Chryſippus in Vitis ſcripſerunt.*

III. Tuſc.

III. De Finib.

Sen. epiſt. IX.

Epiſt. XXXV.

De Commun. Not.

runt. Quis damnet hæc aucupia? ô capiantur, & ſapere incipiant, amari deſinant. Ille enim finis: & *Amorem* ipſum deſi-

IV. Tuſcul. niunt, Εἶναι ἐπιβολὴν φιλοποιΐας, διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον. Quæ Cicero vertit: *Stoici Sapientem amaturum eſſe dicunt. & Amorem ipſum, conatum amicitiæ faciendæ, ex pulchritudinis ſpecie, definiunt.* Ecce Amor ad Amicitiam illicium eſt, ſed primò ad virtutem: ideóque ſolius Sapientis. Cynici olim: Ἐρασθήσεσθαι δέ. μόνον γὰρ εἰδέναι τὸν σοφὸν, τίνων χρὴ ἐρᾶν: *Amaturum quoque. ſolum enim ſcire Sapientem, quos oporteat amare.* At ecce redeo in memoriam Apuleiani loci, qui valdè huc faciebat, niſi exſcriptores vitiaſſent. Verba

Laërt. in Antiſth.

De Philoſ. ſunt: *Bonos omnes oportet inter ſe amicos eſſe, et ſi ſunt minùs noti: & poteſtate ipſâ, quâ mores eorum ſectæque conueniunt, amici ſunt habendi. Paria quippe à ſimilibus non abhorrent. Vnde inter ſolos Bonos fidem amicitiæ eſſe conſtat. Sapientia Boni amatorem adoleſcentem facit, ſed eum qui probitate ingenij ſit ad artes bonas promptior. Nec deformitas corporis talem poterit abigere appetitum. nam cùm ipſa anima complacita eſt, homo totus adamatur.* Priora illa, planè noſtra ſunt & Stoica, id eſt Socratica, vt Cicero aiebat: etiam ſequentia, ſi emendas. & me arbitro debes. Nam quid hoc eſt, *Sapientiam facere adoleſcentem Boni amatorem?* ergo iam *Sapiens* ille eſt? amát *Bonum* & Sapientem? imò amatur, & verba eò cenſeam vertenda. Faciamque: *Sapientia Bonum amatorem adoleſcentum facit, ſed eorum, qui probitate ingenij ſint ad artes bonas proniores.* Sunt ipſa iam dicta: & quod ſtatim legitur: *Eum qui ſit ignarus Bonorum, cupitorem eiuſmodi rebus eſſe:* negatione inſertâ ſcribendum: *non eſſe.* Ita videtur: ſi aliter, abeat, nec noſter eſto.

DISSERT. XVII.

Pluſcula ſimul Paradoxa. Solum Pulchrum, Nobilem, Ciuem, Magiſtratum, Vatem, Rhetorem, & plura eſſe.

SED an non tædio iam tot *Paradoxologiæ ſunt? contraham, & iunctim, non tamen mixtim, quaſdam dabo. Quaſdam, vel eximias: & quæ plenam apud ipſos Stoicos vix habeant fidem. Talis hæc iſta:

*Inopinata ſententia.

SOLVM SAPIENTEM PVLCHRVM ESSE. Cato apud Ciceronem:

rionem: *Rectè etiam appellabitur Pulcher, animi enim lineamenta sunt pulchriora, quàm corporis.* Sex. Empiricus: *Stoici apertè dicunt, qui Prudentiam protulerint, solos esse Pulchros, solos Diuites, solos Sapientes.* Ratio illius: *Qui est dignus amari, est pulcher: Solus sapiens amari dignus: solus igitur pulcher.* Seneca hæc tangit & profert, sed colorem magis allinit: *Errare mihi visus est,* inquit, *qui dixit:* III. De Finib. Ep'st. LXVI.

Gratior est pulchro veniens è corpore Virtus.

Nullo enim honestamento eget: ipsa & magnum sui decus est, & CORPVS SVVM CONSECRAT. Addit iocosè de Clarano suo condiscipulo, cuius ingenium malè habitabat: sed, inquit, *cœpi Claranum nostrum intueri, formosus mihi videtur, & tam rectus corpore, quàm est animo. Potest ex casâ vir magnus exire: potest & ex deformi humilíque corpusculo, formosus animus ac magnus.* Quis vel è vanis istis amatorculis abnuat? qui affectus suos donant ingenio & lepóri sæpiùs, quàm formæ. Si huic tantùm: cur non tabula ametur? Itaque sciamus, *non deformitate corporis animum fœdari, sed pulchritudine animi corpus ornari.* Vides mulierculas interdum personam sumere, & Saturnalitiis ludis fœdam, aut & virilem, faciem induere? non moueris, qui scis interiorem aliam esse. Hîc simile. tegmen non adspicio: quod latet, splendidum & cæleste prænoui. Græcorum vox opportuna καλοῦ, quæ in vtrumuis valet, & *Bonum Pulchrumque* notat: quia rectò iudicio hæc iuncta. *Consuetudo Scripturæ est* (ait Augustinus) *etiam speciosos corpore, Bonos vocare.* Vera dicit, & à caussâ iam dictâ. Altera Paradoxologia: Ibid. De Ciuit. XV. c. XXIII

SOLVM SAPIENTEM NOBILEM. A Cynicis translatum: quorum erat, Τοὺς αὐτοὺς εὐγενεῖς τοὺς καὶ ἐναρέτους: *Eosdem Nobiles, qui & Probi essent.* Tenuerunt Stoici, vt alia. & definiebant Εὐγένειαν, ἕξιν ἐκ γένους, ἢ ἐκ κατασκευῆς, οἰκείαν πρὸς ἀρετήν: *Nobilitatem, habitum à genere, aut institutione, aptum ad Virtutem.* Itaque siue innatus is habitus, siue insitus à doctrinâ esset, solos Nobiles qui haberent. Quid iam autem?

SOLVM CIVEM, MAGISTRATVM, PRAETOREM, IVDICEM ESSE SAPIENTEM. Plutarchus: Τοὺς σοφοὺς μόνους βασιλέας, πλουσίους, καλούς, καὶ πολίτας, καὶ δικαστάς: *Sapientes solos Reges, Diuites,* De Com. Notion.

In Zenone. *tes, Pulchros, Ciues, & Judices.* Laërtius: Ὁμοίως δὲ καὶ ἀρχικούς, δικαστικούς τε καὶ ῥητορικοὺς μόνους εἶναι: *Prætereà, ad magistratus, ad iudicia, ad oratoriam solos aptos esse.* Vbi & explicatio aliqua dictionis eius est: nimirum solos illos perfectè & benè munia hæc posse obire. Nam vt Zeno aiebat: Ἐγνωκέναι δεῖ τὸν ἄρχοντα περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, μηδένα δὲ τῶν φαύλων ἐπίστασθαι ταῦτα: *Nouisse oportet magistratum Bona ac Mala, quod nemo Stultorum potest.* Quæ eadem ratio ad *Judicem* trahenda, etiamque ad *Ciuem.* qui Bonus & vtilis ciuitati quomodo erit, legibus & rectoribus obediens, sine hac notitiâ? Potest & alio sensu. quia negant Respublicas vllas aut Ciuitates, nisi quæ sint Sapientum. Cicero hæc irri-

IV. Acad. dens aut spernens: *An illi vmquam dicerent* (Academici veteres) *Sapientes solos Reges esse? solos Diuites, Formosos? omnia, quæ vbique essent, Sapientis esse? neminem Consulem, Prætorem, Imperatorem? nescio an ne Quinqueuirum quidem quemquam, nisi Sapientem? solum Ciuem, solum Liberum? Insipientes omnes Peregrinos, Exsules, Seruos, Furiosos? Denique scripta Lycurgi, Solonis, Duodecim tabulas nostras, non esse Leges? nec Vrbes denique aut Ciuitates, nisi quæ essent Sapientium?* Plura hîc habes eiusce generis, sed è dicto fonte. Leges illæ tales, non sunt verè Leges. quare? quia *Lex est recta ratio imperandi atque vetandi, insita à Naturâ:* talis non sunt illæ. Iam *Ciuitas est Cœtus hominum iure sociatus:* si leges aut iura non sunt, quomodo ciuitas? ad idem illud volumus. Sed vbi igitur Sapiens ille ciuis est? in magnâ hac & lata vrbe, id est Mundo. Pergimus:

SOLVM ORATOREM, POETAM, DOCTVM, VATEM, SACERDOTEM, vno verbo, omnia esse. Stobæus: Μόνον δὲ φασὶ τὸν σοφὸν καὶ μάντιν ἀγαθὸν εἶναι, καὶ ποιητὴν, καὶ ῥήτορα, καὶ διαλεκτικὸν, καὶ κριτικόν: *Solum aiunt Sapientem Vatem* BONVM, *& Poëtam, & Rhetorem, & Dialecticum, & Criticum esse.* Nota, *Bonum.* esse possunt aliquatenus, quod ad artem; non Boni quod ad vsum, atque etiam perfectionem. Nam in omnibus illis artibus Iudicium

Lib. I. & Consilium necessaria, quæ desunt Stulto. Strabo: Οἱ παλαιοὶ φιλοσοφίαν τινὰ λέγουσι τὴν ποιητικήν. οἱ δὲ ἡμέτεροι καὶ μόνον ποιητὴν ἔφασαν εἶναι τὸν σοφόν: *Antiqui dicunt Philosophiam quamdam esse Poëticam: nostri* (id est, Stoici) *etiam solum Sapientem dicunt Poëtam.* Quid

m-

[illegible]? nonne & vulgò *Oratorem* d[illegible]nt *Virum bonum, dicendi peritum*? At bonus ille, est Sapiens. Iam de *Sacerdote*, in Laertio & Stobæo habes. quis autem ab illo alius *Pietatem* colet? quæ est *scientia diuini cultus*? nec sine eâ *Sacerdos* est: ergo ta[illegible] nemo Stultus. Breuiter. reuocanda hæc omnia ad vnum illud principium, *Omnia rectè facere Sapientem*: de quo dixi. Athenæus, siue alius apud eum, subsannat: Στωϊκὸν δὲ δόγμα ἐστὶν, ὅτι πάντα εὖ ποιήσει ὁ σοφὸς, καὶ φακῆν φρονίμως ἀρτύσει: *Stoicum dogma est, quòd omnia rectè faciet Sapiens, etiam lenticulam condiet.* Ita, ita, & hanc condiet, si lubebit: & quid ampliùs? *Sartor & Sutor* erit. Lib. IV.

—— non nosti, quid pater ille Horat. I. Sat. III.
Chrysippus dicat? Sapiens crepidas sibi numquam
Nec soleas fecit: sutor tamen est Sapiens. quô?
Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen, atque
Optimus est modulator.
—— sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex.

[illegible] potestate hæc omnia est, si non facto. An non & facto ille Hippias olim, qui *omnia quæ secum habebat, nihil eorum emerat, sed suis sibi manibus confecerat*? vestes, calceos, annulum, gemmam scalptam, ampullam, strigilem. Iam Posidonius, & vulgò Stoici, *omnes artes, quibus in cottidiano vsu vita vtitur, volunt à Philosophiâ inuentas*: Fabricam, & eius ferramenta; metallariam artem, textoriam, pistoriam. *Quæ omnia, inquit, Sapiens quidem inuenit, sed minora, quàm vt ipse tractaret, sordidioribus ministris dedit.* Etsi Senecæ nostro contrà videtur, & indigna hæc Sapiente: neque *abduxisse se ab illis artibus, sed omnino non venisse.* Satis hæc ista, & fructum Dissertationibus nostris, non risum captamus. Apul. II. Florid. Sen. epist. totâ XC. Ibid. Ibid.

DISSERT. XVIII.

Paradoxa item mixta: Non Iniuriâ affici, non Insaniâ, non Ebrietate.

ADDIDIMVS igitur Sapienti magna, parua: quædam ab eo & remouenda sunt: illa ipsa præter vulgi sensum. Vt,

SAPIENTEM NON ACCIPERE INIVRIAM. Stobæana: *Λέγουσι δὲ τὸν σοφὸν καὶ ἀνύβριστον εἶναι· οὔθ' ὑβρίζεσθαι γὰρ, οὔθ' ὑβρίζειν. διὰ τὸ τὴν ὕβριν ἀδικίαν εἶναι καταισχύνουσαν, καὶ βλάβην: Aiunt Sapientem iniuriæ exsortem esse, vt qui nec capiat eam, nec inferat. Esse enim Iniuriam, iniustitiam quamdam cum dedecore aut damno coniunctam.* Hanc igitur non infert, quod clarum est, iuuare tantùm natus: sed neque infertur, quia non admittit aut aduertit, & suâ virtute nixus, spernit ac reiicit infamiam omnem siue damnum. Breuiter, sed fortiter, Seneca: *Quid ergo? nemo erit qui lacessat, qui tentet? Nihil in rerum naturâ tam sacrum est, quod sacrilegum non inueniat. sed non ideò diuina minùs in sublimi sunt, si exsistunt, qui magnitudinem multùm vltra se positam non icturi petant. Inuulnerabile est, non quod non feritur, sed quod non læditur.* Et totum libellum, elegantem sanè & alti spiritus, in hanc rem scripsit. Socratícum dogma, & Apuleius etiam sic expressit: *Sapientem non solùm inferre, sed ne referre quidem oportet iniuriam. Non enim eam contumeliam putat, quam improbus faciat: sed eam non putat, quam patientia firmiter toleret. Quia quidem Naturæ lege in animo eius sculptum sit, quòd nihil horum possit nocere Sapienti, quæ opinantur ceteri Mala esse.* Prima sunt pro iam dictis: vltima eò spectant, Infamiam, Calumniam, & hæc talia non magis Mala esse; quàm Famam aut Adulationem, Bona. Addo,

De Const. Sap. c. III.

De Philos.

SAPIENTEM NON INSANIRE. Huic vis subest, qui semel Bonus Sapiensque, semper esse: nullâ vi aut casu Virtutem eripi. Sed dissidebant in eo ipsi Stoicorum apices. *Καὶ μὴν τὴν ἀρετὴν Χρύσιππος ἀποβλητήν· Κλεάνθης δὲ, ἀναπόβλητον. ὁ μὲν, ἀποβλητὴν, διὰ μέθην καὶ μελαγχολίαν. ὁ δὲ, ἀναπόβλητον, διὰ βεβαίους καταλήψεις. Virtutem Chrysippus amitti aut sperni posse ait; negat Cleanthes, & firmam hærere.*

Laërt. in Zen.

rere. Ille amitti, per Ebrietatem, aut Atrabiliosum morbum: iste, nec per illa, ob constantes manentesque comprehensiones. Cleanthis sententia placuit Senecæ. & palàm exprimit in istis: *Eò maiore animo ad emendationem nostri debemus accedere, quòd semel traditi Boni* PERPETVA POSSESSIO *est. Non dediscitur Virtus. Contraria enim Mala in alieno hærent: ideò expelli & exstirpari possunt: fideliter sedent, quæ in locum suum venerunt. Virtus secundùm Naturam est.* Et statim: *Virtutes receptæ exire non possunt.* Ad Chrysippéa, facilis responsio. non enim in actione est Virtus: nec si illa impeditur, eiicitur ista. * Suprà doctum: & Laërtius antè aliquid pro hac sententiâ: Τὸν σοφὸν οὐ μανήσεσθαι. προσπεσεῖσθαι μέντοι αὐτῷ φαντασίας ἀλλοκότους, διὰ μελαγχολίαν, ἢ λήρησιν, οὐ κατὰ τὸν τῶν αἱρετῶν λόγον, ἀλλὰ παρὰ φύσιν: *Non insaniturum Sapientem. Incidere ei posse quidem Visa aliena & absona, per atram bilem aut delirium, non secundùm rationem in eligendo, sed * præter Naturam.* Aliquid etiam tale in sequenti Paradoxo præcogita,

Epist. L.

* Dissert. III. huius libri.

* Vel etiã, *A naturâ:* nempe imbecillâ, & succumbente.

SAPIENTEM NON INEBRIARI. quod ita in Laërtio: Οἰνωθήσεσθαι μέν, οὐ μεθυσθήσεσθαι δέ: *Vino obrutum iri quidem, non ebrium tamen futurum.* Quid ita? ratio in Stobæanis: Οὐχ οἷόν τε μεθυσθήσεσθαι τὸν νοῦν ἔχοντα. τὴν γὰρ μέθην ἁμαρτητικὸν περιέχειν, λήρησιν εἶναι παρὰ τὸν οἶνον (ita legendum) ἐν μηδενὶ δὲ τὸν σπουδαῖον ἁμαρτάνειν: *Non posse Ebrium fieri, mente præditum. nam Ebrietatem aliquid peccati habere & addere, atque esse delirationem à vino: in nullo autem peccare Sapientem.* Hoc dictum volunt. posse turbari vino, & facere ebriis solita: non tamen esse Ebrium, quia in mente non destinauerat, & ea in recto firma perseuerat. Vt Senecæ verbis (etsi ad paullò aliam rem aptatis) hìc vtar: *positione quidem mentis, & habitu tranquillus est, euentu non est.* Sed huic tamen nostro, non placet hoc Zenonium dogma (eò enim adspicit:) & epistolâ totâ suggillat. Posidonium etiam reiicit, interpretantem *Ebriosum* pro *Ebrio:* quasi hoc Zeno voluisset, non solere neque amare Ebrium fieri. Meritò reiicit: alia mens est, & quam dixi. Sed nec hanc approbat, imò impugnat: *Nam si, inquit, argumentaberis, Sapientem multo vino inebriari, & retinere rectum tenorem, etiamsi temulentus sit: licet colligas, nec veneno poto moriturum, nec opio sumpto dormiturum, nec elleboro accepto, quidquid in*

Epist. LXXXV.

Epist. LXXXIII.

Ibid. in fine epist.

in visceribus hærebit, eiectum. Sed si tentantur pedes, lingua non constat. quid est, quare existimes, in parte sobrium esse, in parte ebr[…]? Da veniam doctor, hîc parum firmiter argutaris. Quid hoc est, à corpore ad animum argumenta ducere? Fatemur corpus vim vini passum, & mentis instrumenta, Sensus: negamus mentem ipsam, in se sanã. Ipse paulloantè dixisti, *Virtutem non expelli, aut amitti*: hoc retine. Quid, quòd Socraticum est, bibere nec mergi? Plato de eo: Σωκράτης ἐν ταῖς συνουσίαις πίνειν οὐκ ἐθέλων, ὁπότε ἀναγκασθείη, πάντας ἐκράτει. καὶ, ὃ πάντων θαυμαστότατον, Σωκράτη μεθύοντα οὐδεὶς πώποτε ἑώρακεν ἀνθρώπων: *Socrates in conuiuiis, bibere haud promptus, siquando adigeretur, omnes superabat. Et, quod maximè mirabile, Socratem ebrium nemo homo vidit vmquam.* Viden' Sapientem & bibere multum, & mente constare? AVD. O callide! non ea mens, quæ tua, Platonis. etiam sensibus constitisse Socratem, vult adfirmatum. Sed heus, non & talem ego Socratiscum hodie noui? LIPS. Sile, sile: disce hoc, & Zenonem à potione alienum non fuisse. ὃς ἐρωτηθεὶς, διὰ τί, αὐστηρὸς ὤν, ἐν τῷ πότῳ διαχεῖται; ἔφη, καὶ οἱ θέρμοι πικροὶ ὄντες, βρεχόμενοι γλυκαίνονται: *qui interrogatus, quomodo, cùm austerus ingenio esset, in vino & potu diffunderetur? Nam & lupini, inquit, etsi amari, macerati & perfusi dulcescunt.* Quid tu Seneca? suades ipse, *nonnumquam vsque ad ebrietatem veniri, non vt mergat nos, sed vt deprimat*: Audi. hoc fit Sapienti ebrio: multum, non malè bibit, & serenandę mentis caussâ, non turbandæ. Si autem hoc; à casu est, non ab instituto. ideoque ne culpa.

In Conuiuio.

De Tranquil. cap. vlt.

DISSERT. XIX.

Duo alia Paradoxa, atque etiam Paraloga nobis: Non ignoscere, Non misereri.

ATQVE hæc parua fortasse, an & praua quædam subiungo? Nostro & Christiano sensu ita sunt: aut valdè necessum est flecti interpretatione, & emendari. Tamen videamus. Primum,

SAPIENTEM NON IGNOSCERE. Stobæana: Φασὶ μηδὲ συγγνώμην ἔχειν, καὶ νομίζειν τὸν ἡμαρτηκότα μὴ παρ' αὐτὸν ἡμαρτηκέναι, παν-

αμ[…]

ἁμαρτάνειν πάντας παρὰ τὴν ἰδίαν κακίαν. διὸ καὶ δεόντως λέγεσθαι τὸ μὴ συγγνώμην ἔχειν τοῖς ἁμαρτάνουσι: *Aiunt numquam veniam dare aut ignoscere Sapientem: cum existimet, qui peccarit, non contra aut præter mentem peccasse, omnibus scilicet peccantibus propriá malitiá. Ideoque & rectè dici, veniam non indulgere peccantibus.* Vult dictum. veniam non mereri, nisi qui ignari peccassent: nemo facit: nemo ergo meretur: neque Sapiens donat. Cicero hoc inter immania Stoicorum, sed apud populum, damnat: & caussam tamen aliam eius apponit. *Fatetur aliquis se peccasse, & eius delicti veniam petit? nefarium est facinus, ignoscere. At leue delictum est. Omnia peccata sunt paria.* Eò trahit ecce, quòd minoribus ignosci soleat: talia non habent nostri, qui omnia æquant. Seneca iterùm rationem aliam: *Venia,* inquit, *est pœnæ meritæ remissio. Ergo ei ignoscitur, qui puniri debuit: Sapiens autem nihil facit, quod non debet, nihil prætermittit quod debet. itaque pœnam, quam exigere debet, non donat.* Dura & inhumana ista, inquiunt. Da aures Senecæ mitiganti: Sapiens quidem veniam non dat: *sed illud, quod ex veniá consequi vis, honestiore tibi viá tribuit. Parcit enim Sapiens, consulit, & corrigit. Idem facit, quod si ignosceret, nec ignoscit: quoniam qui ignoscit, fatetur aliquid se, quod fieri debuit, omisisse.* Satis intricatè hoc illud, sed mox explicat, parcere ob causas. illi ob ætatem; alij ob c[illegible]rem, & quia in vino lapsus est; alij ob caussam culpæ, in speciem sæpè honestam. *quæ omnia,* inquit, *non Veniæ, sed Clementiæ opera sunt.* Adde, quæ addit. Huic adsidet:

Pro Murenâ.

II. De Clem. capa VI. & VII.

Ibid.

Ibid.

NON MISERERI SAPIENTEM. Cicero ponit: *Neminem misericordem esse, nisi stultum & leuem.* Laërtius: Ἐλεήμονάς τε μὴ εἶναι, συγγνώμην τε ἔχειν μηδενί. μὴ γὰρ παριέναι τὰς ἐκ τοῦ νόμου ἐπιβαλλούσας κολάσεις. *Misericordes non esse, veniamque nulli dare. neque enim prætermittere constitutas à lege pœnas.* Quæ ratio Iustitiam spectat: quasi contra eam esset, remitti aut omitti pœnas. At Seneca noster, vti ex professo hoc tractat, aliam etiam dat, & magis coloratam. Nam si pœnę non remittendæ, vbi Clementia? Ipse igitur, *Misericordiam vitium* dicit: etsi *pleriq; vt virtutem laudent, & Bonum hominem vocent, misericordem.* Quare vitium? quia circa Clementiam quidem posita est, sed extra modum: sicut Crudelitas, iuxta Seueritatem. *Quid autem est? ægritudo animi, ob alienarum miseri-*

Pro Mur.

II. De Clem. capa IV. & V.

miseriarum speciem. Ægritudo autem in Sapientem virum non cad[illegible] Plura ibi, & lege: at Cicero pulchrè etiam, & aliter, ex Stoicorum sensu damnat. *Cadit in eumdem & Misereri & Inuidere. nam qui dolet rebus alienis aduersis, idem rebus alicuius secundis dolet.* Diuus Nemesius hoc ipsum: *Ægritudinis species sunt quatuor, Stupor, Molestia, Inuidia, Misericordia. Inuidia, ægritudo quæ ob alterius res secundas suscipitur: Misericordia, quæ ob res aduersas.* Quid inhæreo? cùm ad examen ventum est, vereor vt verbi, non rei sit hæc pugna. Nam Seneca fatetur, *non misereri quidem, quia n[illegible] fit sine miseriâ* (vnde & nomen:) *sed omnia quæ, qui miserentur, dolentes facerent; hunc facturum alacri animo, ac libentem. Succurret alienis lacrimis, dabit manum naufrago, exsuli hospitium, egenti stipem. At faciet ista tranquillâ mente, vultu suo.* Numqua hìc durities a[illegible]t inhumanitas est? Itaque exclamat noster, *Malè audire apud [illegible] peritos sectam Stoicorum, tamquam nimis duram.* At hercules, In[illegible]quit, *nulla benignior leniorque est, nulla amantior hominum, & co[illegible]munibus bonis attentior: vt cui propositum sit vsui esse & auxilio, n[illegible] sibi tantùm, sed vniuersis singulisque consulere.* Hæc ita dicta & accepta non offendant fortasse: Christiani tamen nostri v[illegible] vel verbi illius auersionem damnarunt. Augustinus: *Mi[illegible]cordiam, Stoicorum est, solere culpare: sed longè melius & human[illegible] & piorum sensibus accommodatiùs Cicero, in Cæsaris laude, lo[illegible] est, vbi ait: Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec grat[illegible] r[illegible]sericordiâ est.* Clemens item Alexandrinus: Ὁ δὲ ἔλεος, οὐχ [illegible] τῶν φιλοσόφων ὑπειλήφασι, λύπη ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς. μᾶλλον δὲ, [illegible] ὅστν, ὡς οἱ προφῆται λέγουσι. Ἔλεον γάρ, φησι, θέλω, καὶ οὐ θυσίαν: *Mi[illegible]cordia non est, vt quidam philosophi* (Stoici) *censuerunt, Ægritu[illegible] alienis malis: sed magis diuinum quiddam est, sicut Prophetæ loq[illegible]tur. Misericordiam enim, inquit, volo, non sacrificium.* Negat Æ[illegible]tudinem esse: & sanè pulcherrimè definire mihi visus G[illegible]rius Nyssenus: *Misericordiam esse, erga adflictos cum d[illegible] coniunctam affectionem.* Sicut enim Inhumanitas aut Duri[illegible] Odio; sic Misericordia à Caritate caussam & origin[illegible] h[illegible], imò est ipsa. Sed ait Clemens, *Diuinum quiddam esse.* n[illegible] Deus quid magis vsurpat? quid magis etiam poscit? Id[illegible] obtinuit, vt quamquam *Pietas* Dei cultus sit, & intell[illegible] *tamen more vulgi* (ait Augustinus) *hoc nomen etiam in operi[illegible]* [illegible]

III. Tusc.

De animâ, cap. XIX.

De Ciuit. IX. cap. V.

IV. Strom.

Libro De Beatitud.

De Ciuit. X. cap. I.

[illegible]ordiæ frequentetur. quod ideò, inquit, arbitror euenisse, quia hæc [illegible]ri præ ipuè Deus mandat, eaque sibi vel præ sacrificiis placere testatur. Sed & apud veteres satis, bonósque scriptores, *Pietas*, & *Pius*, p[illegible]o miti & miseranti.

Dissert. XX.

Paradoxum singulare, Omnes stultos insanire: & , Omnia vitia in omnibus.

QVAE ad *Sapientem* spectabant Inopinata, pleraque pere[illegible]gi: s[illegible]perant, quę ad *Stultum*. Nam & hîc multa, nec mul[illegible] [illegible]bis sunt: quia pangenda & capienda ferè omnia, ex iam [illegible]s. In Sapientem quidquid expetit, in istum pariter: sic vt [illegible]es, & aduersa omnia ponas. In paucis exemplis ostendam, [illegible]a inquisitioni tuæ permittam. Primum esto, opposi[illegible]stro primo: STVLTOS OMNES *ex æquo stultos*, id est, [illegible]TER INSANIRE. Cicero inter pauca illa sua locandum [illegible], proscripsitque: Ὅτι πάντες οἱ ἄφρονες μαίνονται: *Omnes stultos [illegible]re.* Laërtius: Πάντας τε τοὺς ἄφρονας μαίνεσθαι. οὐ γὰρ φρονίμους εἶναι, [illegible] τὴν ἴσην τῇ ἀφροσύνῃ μανίαν πάντα πράττειν: *Omnes stultos insa[illegible] neque enim prudentes esse, sed per æqualem stultitiæ insaniam om[illegible]a er[illegible].* Ætiologia ista spectat ad Paritatem peccatorum: sic[illegible] [illegible]ea Virtutum: atque vt Sapientes ex æquo Boni, nemo [illegible]núsve, sic Stulti æqualiter Mali, id est, insani. Nam In[illegible] Sapientiæ opponitur. Discreta ergo hæc duo, Stultus & [illegible]: sunt. ex Ambrosij mente, *Stultus est qui nihil sapit, & [illegible]telligit: Insipiens, qui mala sapit.* Etsi mallem, *Insanum* pro [illegible]nte posuisset. Vt magis pro re dicam, Stultus est qui impe[illegible], & Scientiam non habet; Insanus intelligitur, qui ex impe[illegible] [illegible]e imprudentiâ malè facit, & stultitiam promit. Pote[illegible], actum hæc ostendit. E Cicerone hoc adstruas: *Stoi[illegible]ant ur monstra dicere. nunc autem ita differunt. Omnes stultos [illegible], vt malè olere omne cœnum: at non semper. Commoue, senties.* [illegible]rba nec propriè ipsius: agnosco Porticum. sed senten[illegible] nostrâ est: & Stultitiam velut cœnum esse, quod tæ[illegible]rem vi habet, in motu & agitatione, effectu promit. [illegible] iam Cicero paullò aliter (quid vetat idem & verè & va-

In Psalm. XLVIII.

IV. Tusc.

III. Tusc. riè dici?) exponit. *Omnes perturbationes animi, Morbos p...* *appellant: negantque Stultum quemquam his morbis vacare. Qui autem in morbo sunt, sani non sunt: & omnium Insipientium animi in morbo sunt: omnes insipientes igitur insaniunt.* Hîc insipientes dixit Stultos: & puto veriùs, quàm Ambrosius suprà distinxit. Sed a morbo corporum, vocem docet ad hunc animorum trâslat... Aiebat autem Laërtius (notasti, aut debuisti) *æqualem stult...* *omnes insanire.* Quomodo? quia sicut Sapiens *omnia rectè f...*, doctum à nobis: ita *Stultus omnia malè.*

Pers. Sat. v.

——— nullo thure litabis

Hæreat in Stultis breuis vt semuncia recti.

De Benef. v. cap. xv. Seneca: *Vt vos* (Stoici) *dicitis, Omnes stulti mali sunt: qui aut... habet vnum vitium, habet omnia.* Dicit & clariùs: *Et cupidi ...* Ibid. cap. xvii. *nes, & maligni omnes, & timidi omnes: adijce, & ambitiosi om... & impij omnes.* Dij boni, non est hoc conuicium generi hu... Pro Mur. no facere? Cicero populariter ita interpretatur: *Nos autem ... Sapientes non sumus, fugitiuos, exsules, hostes, insanos denique ... cunt.* Sed mittamus coronam, soli sumus: itáne dictum ... Laert. in Zenone. Zeno & illa manus repugnant: οἷς ἀρέσκει μηδὲν μεταξὺ εἶναι ἀ... καὶ κακίας· τῶν Περιπατητικῶν μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας εἶναι λεγόντων τ... πήν. ὡς γὰρ δεῖν φασὶν ἢ ὀρθὸν εἶναι ξύλον ἢ στρεβλὸν, οὕτως ἢ δίκαιον ἢ ἄ... δὲ δικαιότερον, οὔτε ἀδικώτερον· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως: *quibus placet, ... hil medium inter Virtutem & Malitiam esse: cùm tamen Peri... ti... medium interponant, Profectum. Sicut enim lignum re... curuum est; ita hominem iustum aut iniustum, idemque in ceteris.* H... cardo rei vertitur: malos aut probos omnes esse: nullo ... & Sanos igitur aut Insanos. Horatius satis contente hoc ... mat, & alia similitudine item suadet:

II. Sat. III

Quem mala Stultitia, & quemcumque inscitia veri
Cæcum agit, Insanum hunc Chrysippi porticus & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula Reges,
Excepto Sapiente, tenet. nunc accipe quare
Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. velut siluis, vbi passim
Palantes error certo de tramite pellit
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit. vnus vtrique
Error, sed varijs illudit partibus: hoc te

Cred-

Crede modo insanum. nihilo ut sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat.

Ecce, pronunciat Insanos, etiam illos qui hoc docent: id est Zenonem, Cleanthem, Chrysippum: qui in profectu quidē sunt, [illegible] dum in certâ viâ: ideoque in errore. Apud Ciceronem [illegible] n similitudo: *Nihil adiuuat procedere & progredi in Virtute, [illegible] us miserrimus sit, antequam ad eam peruenerit: quoniam [illegible] magis respirant qui iam ad summam eam appropinquāt, [illegible] n qui sunt in profundo: & quoniā catuli, qui iam dispecturi sunt, [illegible] æquè, ut ij qui modò nati. Platonem quoque necesse est, quoniam [illegible] dum videbat, æquè cæcum animo, ac Phalarim fuisse.* Et refellit [illegible] idem, ut conatur: sed nos sensa nostrorum exsequimur. Pro [illegible] s & Empiricus: *Ex Stoicorū sententiā in Stultorum numerum [illegible] tur Zeno, Cleanthes, & Chrysippus, & ceteri ex sectis. quilibet [illegible] Stultus tenetur ab ignoratione.* Plutarchus ex professo ista [illegible] t & damnat, libello *De profectu in Virtute*: atque inter plu- [illegible] *Stoici*, inquit (eos enim intellegit, etsi nec nominat) πολλῶν [illegible] κασι τῆ φιλοσοφίας. μεγίστης δὲ, τῆς εἰς μίαν ὁμοῦ κακίαν πάντας [illegible] πλὴν ἑνὸς τοῦ τελείου, τιθεμένης, ὑφ' ἧς αἴνιγμα γέγονεν ἡ λεγομένη προ- [illegible] ἀπολείπουσα [illegible] χάτης ἀφροσύνης· τοὺς δὲ πάντων ἅμα παθῶν καὶ νο- [illegible] ἀφειμένους ἀπ' αὐτῶν, ἔτι τοῖς μηδενὸς ἀπηλλαγμένοις τοῦ χειρίστου ὁμοίως [illegible] κακοδαιμονοῦντας: *multis controuersiis scrupulisque refserserunt [illegible] iam vno autem vel maximo, quòd in vnam æqualitatem Vitij [illegible] includunt, excepto Sapiente. Vnde ænigma redditur illa, quæ dicitur, Profectio: ut quæ parum differat ab imprudentiâ extremâ, & [illegible] omnibus affectibus morbisque omnino liberi sint, æquè in- [illegible] ns, atque illos qui nullo soluti.* Atque addit deinde, eos [illegible] ipsis refelli. qui *dum in scholis*, inquit, *clamant, parem in- [illegible] esse Aristidis & Phalaridis, improbitatem Meliti & Pla- [illegible] vita tamen & rerum vsu illos declinant & vitant, vt de- [illegible] adhærent, & audiunt, & fidem habent.* Hæc illi [illegible] cum colore, quem tamen nostri diluunt. Nam pri- [illegible] si omnes in vitiis, non tamen eodem modo: & quidam [illegible] qui progressum fecere, faciliùs possunt emergere, quàm illi [illegible] Ita negabat Zeno *Platonem, si Sapiens non sit, esse [illegible] qui tyrannum Dionysium. huic, mori optimum esse, [illegible] ratione n Sapientiæ, illi, propter spem viuere.* Deinde

IV De Finib. *Aduers. Mathem.* *Cic IV. Tusc.*

non tam eminentia in omnibus vitia: quod Seneca no[illegible]
VI. De Benef. c. XXVI. & XXVII. timè it explicatum. *Stultus*, inquit, *omnia vitia habet. sed* [illegible] *omnia naturâ pronus est. Alius in auaritiam, alius luxuriam, a*[illegible] *tulantiam inclinat. Itaque errant illi, qui interrogant Stoico*[illegible] *ergo? Achilles timidus est? Aristides iniustus? Fabius temerar*[illegible] *Mucius proditor? Camillus desertor? Non hoc dicimus, sic omnia* [illegible] *esse in omnibus, quomodo in quibusdam singula eminent: sed malum* [illegible] *Stultum nullo vitio vacare. nec audacem quidem timoris ab*[illegible], *nec prodigum auaritiá liberamus. Quomodo homo omnes sensus ha*[illegible], *nec ideò tamen omnes homines aciem habent Lynceo similem: si* [illegible] *Stultus est, non tam acria & concitata habet omnia, quàm qui*[illegible] *quædam. Omnia in omnibus Vitia sunt, sed non omnia in singulis* [illegible] *stant.* Adde, quæ de Cæno suprà dixi: vi & naturâ sua sem[illegible] fœdum, sed odorem exserit concitatum. Atque hæc mira [illegible] aut noua videri, quid negem? aut quomodo aliter *Inop*[illegible] sint? sed tamen nexa inter se esse, & defendi (siquis inte[illegible] posse, habeo certum. Enimuerò si suprà, etiam nostrorum [illegible] fragatione, dictum, *Virtutes iunctas, & qui vnam habeat, hab*[illegible] *omnes:* contrarium quídni verum, *Vitia iuncta & nexa* [illegible]

DISSERT. XXI.

Item singulare Paradoxum, Peccata æqualia esse.

PLVRA de *Stultis* liceat persequi: non libet, manud[illegible] præiui, quî fiat. Addo decantatum, sed & damnat[illegible] radoxum: ἴσα τὰ ἁμαρτήματα εἶ): AEQVALIA PECCATA [illegible]

IV. Acad. Cicero: *Placet Stoicis omnia peccata esse paria.* Idem alibi a[illegible]

Pro Mur. ficat & extendit: *Omnia peccata esse paria. omne delictum, [illegible] esse nefarium: nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum* [illegible] *opus non fuerit, quàm qui patrem suffocauerit.* Laërtius po[illegible]

In Zen. vnà caussam: Ἀρέσκει δ' αὐτοῖς ἴσα ἡγεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα. εἰ γὰρ [illegible] ἀληθὲς μᾶλλον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ψεῦδος ψεύδους· οὕτως οὐδὲ ἀπάτη ἀπά[illegible] ἁμάρτημα ἁμαρτήματος. καὶ γὰρ ὁ ἑκατὸν σταδίους ἀπέχων Κανώβου, [illegible] ἐπίσης οὐκ εἰσὶν ἐν Κανώβῳ· οὕτω καὶ ὁ πλεῖον καὶ ὁ ἔλαττον ἁμαρτά[illegible] οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ κατορθοῦν: *Placet Stoicis æqualia esse pe*[illegible] *enim Verum Vero magis tale non est, neque Falsum Fa*[illegible]

[illegible], *nec peccatum peccato. Nam & qui centum stadiis Cano-* [illegible] *& qui vno, pariter non sunt in Canopo: sic qui paruum vel* [illegible] *d[illegible]quit, pariter abest à recto.* Duplex adfirmatio. prior [illegible] rei. omne enim Bonum, Verum est: omne Malum, [illegible], atqui hæc æqualia; ergo & ista. Deinde, à simili. qui-[illegible] loco aliquo aut metâ abest, pauxillo aut longinquo; [illegible] abest: omne vitium à Bono abest: ergo eâ parte pariant. Apud Ciceronem, assertio etiam alia. *Peccata paria. quónam ma-* [illegible] *quia nec Honesto quidquam honestius, nec Turpi turpius. Perge* [illegible]*o. nam de isto magna dissensio est: illa argumenta propria videa-* [illegible] *Vt, inquit, in fidibus pluribus, si nulla earum ita contenta numeris* [illegible] *concentum seruare possit, omnes æquè incontentæ sint: sic Pec-*[illegible]*a discrepant, æquè discrepant: paria sunt igitur.* Sed & aliud [illegible] *Vt gubernator æquè peccat, si palearum nauem euerterit, &* [illegible] *item æquè peccat, qui parentem, & qui seruum iniuriâ verbe-*[illegible] Inuidiosa hæc, non solùm scrupulosa videntur. quid? inter [illegible]d[illegible]n, & gallicidam non discrimen? Qui tamen animum [illegible] videt: & ab eo peccatum: æqualis vbique malitia, etsi [illegible] inæquali. Areopagitæ olim puerum interfecerunt, [illegible]s erat hirundinum oculos configere. videbant enim [illegible] illud insitum, & ad hominum exitium erupturum: ne-[illegible]nt igitur in herbâ. Talis malitia, in omnibus malis. Dis-[illegible]n igitur nullum? inquies: & cur leges faciunt, atque aliter [illegible]que puniunt? Imò aliquod est, nunc dicendum. Primùm, [illegible] τῶν ἁμαρτημάτων, εἶναι τινὰς ἐν αὐτοῖς διαφοράς, καθ' ὅσον τὰ μὲν ἀυ-[illegible] σκληρᾶς δυσιάτου διαθέσεως γίγνεται, τὰ δὲ οὔ: *Æqualia cùm sint* [illegible]*ta, tamen differunt in isto, quòd alia à prauâ & vix sanabili affe-*[illegible] *prouenunt; alia minimè.* En discrimen, à patrante: alterum [illegible]n quem patrant, aut circa quod patrant. Parentem vides? [illegible] tibi in eum adspectus & vincula Natura & Ratio inie-[illegible]æ cùm soluis, in pari malitiâ plus aut pluries peccas. Ex-[illegible] igitur aliquid est, quod discriminat, non in te situm. [illegible]n hac re: *Nihil igitur interest, patrem quis necet, an ser-* [illegible] *Caussa hæc, non natura distinguit. nam & parenti nonnumquam* [illegible]*a sine scelere potest, & seruo non potest. Illud tamen interest,* [illegible] *necando semel peccatur; in patre, multa. Violatur is qui* [illegible], *qui aluit, qui erudiuit:* MVLTITVDINE PECCATO-

IV. De Finib.

Hæc ex mēte Stoicorum.

Stob. Ecl.

Parad. III.

RVM *præstat, eóque maiore pœnâ dignus est.* Audiantur & Stobæana Electa (atque ea pleraque, vt odoror, è Chrysippo sunt) audiantur: Ἴσα δὲ πάντα λέγουσι τὰ ἁμαρτήματα. οὐκ ἔτι δὲ ὅμοια: *Æqualia quidem Peccata omnia, non sunt tamen similia.* Valdè hoc noster & quæ addunt. *Feruntur enim & manant omnia ab vno velut fonte, iudicio in omnibus peccatis eodem, id est prauo: sed per causam externam, circa quam iudicia perficiuntur, dissimilia redduntur Peccata (κατὰ ποιότητα) in* QVALITATE. *Sicut, omne mendacium est æquè mendacium: vt si dicam Nox est, cùm Dies sit, aut Centaurus viuit & exsistit: illud potest, hoc non potest: ideóque magis mentiar quàm in illo. Sic in Peccatis, quæ omnia Mendacia dicas: & quatenus talia, perfecta & æqualia: non tamen in Qualitate eadem aut Substantia.* Talia quædam illic legas: nec dubito quin Chrysippus atque illi (nam quamdiu hæc, & quàm acriter disputata?) subtiliora alia dixerint, quibus lubet indaganda. Nobis sententia hæc damnata est, & inter errores habita olim Nouatianorum.

I. De Pœnit. cap. I.

Ambrosius, atque alij Patrum notant: &, vt dixi, verè & seuerius refutant. Idem Diuus Hieronymus: qui tamen finem & fructum eius Dogmatis non celat.

De Instit. matrifamil.

Stoicorum quidem est, inquit, *delicta omnia paria iudicare, nec vllum inter Scelus & Erratum discrimen facere. Nos verò, etsi multum inter Peccata distare credimus; tamen* [illegible] TIS PRODESSE AD CAVTIONEM *dicimus, etiam minima pro maximis cauere. Non citò ad maiora procedet, qui etiam parua formidat.*

III. Paradox.

A Cicerone hoc est, qui in istoipso Paradoxo: *Hæc sententia non modò verior, sed ne vtilior quidem hominum vitæ reperiri vlla potest. Quæ vis est enim, quæ magis arceat homines ab omni improbitate, quàm si senserint, nullum in delictis esse discrimen?* Est sanè vtilis, si non vera, sententia; nata ante Zenonem notum.

III. Philip.

Palàm in Demosthene: Τὸ δὲ εὐσεβὲς καὶ τὸ δίκαιον, ἄντ' ἐπὶ μικροῦ τις, ἄντ' ἐπὶ μείζονος παραβαίνῃ, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν: *Pium & iustum, siue in paruo aliquis, siue in maiore transiliat, eamdem vim habet.* Germanum hoc Stoicum: & æquè extra lineam est, quisquis transilit.

DISSERT. XXII.

[illegible]tem sumere aliquando mortem posse, decere, debere: ex Stoico quidem decreto.

I[illegible] Paradoxa numero, quod acriter & curiosè quæsitum [illegible]que fuit, An Sapiens sponte abeat è vitâ? Assertum à [illegible]dico: nec licere tantùm, sed debere. Caussæ communes. [illegible] Vita hæc inter Indifferentia est, itemque ipsa Mors: sumi [illegible]n sumi posse, vti opportunitas erit. Sicut à conuiuio sa[illegible]m surgere, & abire: ludum, cùm libet, relinquere: tale [illegible] Epictetus: ᾧ γὰρ ἔξεστιν, ὅταν θέλῃ, ἐξελθεῖν, τοῦ συμποσίου, καὶ μη- II. Dissert. cap. XVI. [illegible], ἔτι οὗτος ἀνιᾶται μένων; οὐχὶ δ' ὡς παιδιᾷ παραμένει μέχρις [illegible]γῆται; *Cui enim licet, cùm lubet, à conuiuio discedere, neque [illegible]dere: etiámne is manens affligitur & nauseat? non potiùs, vt [illegible] interest quamdiu oblectatur?* Modus tantùm & occasio has [illegible]pectant: *neque interest multum, mors ad nos veniat, an ad illam* Sen. Epist. LXIX. *[illegible]d imperitissimi cuiusque verbum falsum esse, tibi persuade: [illegible] re est, mori suâ morte.* Semper enim tua erit, & maximè [illegible]feci sti. Quid? ianuam aliquis hâc mihi claudat ad Liber[illegible] & nonne hæc (Libertas dico) finis aut fructus Sapientiæ [illegible]quebit aliquis, vexabit, illudet, inuitum? *Non seruiam*, aie[illegible]er ille Lacon, & præcipitem se dedit. *Qui mori didicit, ser-* Epist. XXVI *[illegible]dit supra omnem potentiam est, certè extra omnem. Quid [illegible]m carcer, & custodia, & claustra? liberum* OSTIVM *habet.* [illegible]st illud ostium, de quo Epictetus: Τὸ δὲ κεφάλαιον, μέμνησο, ὅτι I. Dissert. cap. XXIV. [illegible]κται. μὴ γίνου τῶν παιδίων δειλότερος· ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα, ὅταν αὐτοῖς μὴ [illegible]ρᾶγμα, λέγει, ὅτι οὐκέτι παίξω· καὶ σὺ, ὅταν σοι φαίνηταί τινα εἶναι τοι-[illegible], οὐκέτι παίξω, ἀπαλλάσσου: *Caput rei, memento, Quòd* IA[illegible] *aperta. ne esto pueris timidior: sed vt illi, cùm aliquâ re non [illegible]antur, dicunt, Non vltrà ludam: sic tu, cùm talia aliqua [illegible]tur, dic, Non iam ludam, & desiste.* Ianuam dixi? lata imò [illegible] Statius ad Hemonidē, qui in ore Eteoclis se interfecerat:

Tu tamen egregius fati, mentisque, nec vmquam Lib. III.
I[illegible]m passure situm. qui comminus ausus
[illegible]re contemptu regis, quaque ampla veniret
[illegible]as, monstrare viam.

Vis

Sen. De Irâ, III. cap. XV.

Vis videre, quàm lata? *Quocumque respexeris, ibi malorum finis est. Vides illum præcipitem locum? illac ad Libertatem descenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? Libertas illic in imo sedet. Vides illam arborem breuem, retorridam, infelicem? pendet inde Libertas. Vides iugulum tuum, guttur tuum, cor tuum? effugia Seruitutis sunt. Nimis mihi, inquies, operosos exitus monstras, & multum animi ac roboris exigentes. Quæris igitur, quod sit ad Libertatem iter?* QVAELIBET *in corpore tuo* VENA. O limitem verè latum, & pænè, quidquid in orbe, complexum!

Hic alta rupes arduo surgit iugo,
Spectatque longè spatia subiecti maris,
Vis hanc petamus? nudus hic pendet silex,
Hic scissa tellus faucibus ruptis hiat,
Vis hanc petamus? hic rapax torrens cadit,
Partesque lapsi montis excesas rotat,
In hunc ruamus.

Et plura dic, non omnia ad exitum dices. Vnam nascendi viam Natura dedit, mille moriendi. Igitur vnam aliquam ingrata

Epist. LXX.

suadeat, sed consilio & caussâ. Nam *Sapiens viuit quantum debet, non quantum potest. Videbit vbi victurus sit, cum quibus, quomodo, quid acturus. Si multa occurrunt molesta, & tranquillitatem turbantia, emittit se: nec hoc tantùm in necessitate vltimá facit, sed cum primùm illi cœperit suspecta esse Fortuna. Nihil existimat suá referre, faciat finem an accipiat.* Laërtius magis distinctè caussarum quædam aperit, inter Zenonia decreta: Εὐλόγως τέ φασιν ἐξάξειν ἑαυτὸν τοῦ βίου τὸν σοφὸν, καὶ ὑπὲρ πατρίδος, καὶ ὑπὲρ φίλων. κἂν ἐν σκληροτέρᾳ γένηται ἀλγηδόνι, ἢ πηρώσεσιν, ἢ νόσοις ἀνιάτοις: *Iustè & cum ratione Sapientem vita excessurum se è vitá dicunt, vel pro patriá, & amicis; vel si in acerbis doloribus versetur, itemque membrorum mutilatione, vel morbis incurandis.* Triplicem dat caussam, vel casum: pro Patriâ, & Amicis; in Animi, itemque Corporis dolore. De primâ, consentiunt hodie: videamus alias, imò & addamus. Nam & in vltima

Epist. XVII.

paupertate, mori inuitant. Dicit aliquis, *Necessaria deerunt? Primùm deësse non poterunt, quia Natura minimum petit. Sed si necessitates vltimæ inciderint, exsiliet è vitá, & molestus sibi esse desinet.*

I. Disser. cap IX.

Quid hìc Epictetus? fortiter, suo more atque indole: Τὰ τελευταῖα ... σήμερον, κάθησθε κλαίοντες, περὶ τὸ αὔριον, πόθεν φάγητε. αὐτὸ ...

α...

[illegible] ἂν μὴ ἔχῃς, ἐξελθὼν ποίει) ἡ θύρα: *Cùm hodie repleti fue-[illegible], [illegible] plorantes & soliciti, quid cras comesturi sitis. Manci-[illegible] si habueris, habebis: si non habueris, abibis.* APERTA EST IANVA. At parentes & amici mei plorabunt. Plorent, modò [illegible] ignaui & mali sint, ne tu. Zenonis hæc sunt, hominis [illegible] & [illegible]? sunt Epicuri. cuius ipsa hæc gnome prodita: *[illegible]m est in necessitate viuere; sed in necessitate viuere, necessitas [illegible] est.* Idem in molestiis & dolore. Diogenes olim asperè ad [illegible]ppum, morbidum, & in gestatorio sibi obuium: cùm [illegible] prior dixisset: *Salue Diogenes: Tu verò, inquit, non salue, qui [illegible] cùm sis, viuere sustines.* Mouit hominem, & contra sectæ suę [illegible]cretum, paullo post mortem sponte sumpsit. Asperè quidem [illegible] Cynicus, vt dixi: sed sensu, quem & Fabius acute expres-[illegible] *Nemo, nisi sua culpâ, diu dolet.* Quid ergo? ignauiter statim [illegible]bo, aut dolore, è vitâ fugiam? negant nostri: & pro iis [illegible] distinguit. Audi, scrutare: *Morbum morte non fugiam, [illegible] at sanabilem, nec officientem animo: non afferam mihi manus, [illegible] Dolorem. sic mori, vinci est. Hunc tamen si sciero perpetuò mihi [illegible]ndum: exibo, non propter ipsum, sed quia impedimento mihi futu-[illegible] ad omne, propter quod viuitur. Imbecillus & ignauus est, qui [illegible] Dolorem moritur: stultus, qui doloris caussâ viuit.* Habes hîc [illegible]n, vt sic dicam, rationem caussamque moriendi: siquid [illegible]n tale erit, vt aut honestè aut vtiliter viuere non pos-[illegible] Honestè, negant Catonem potuisse; vtiliter, Atticum, & [illegible] in extremo senio, aut morbo. Nam & Senectutem in-[illegible]lis habent. Noster: *De isto feremus sententiam, an oporteat [illegible]re Senectutis extrema, & finem non operiri; sed manu facere. [illegible] est à timente, qui fatum segnis exspectat: sicut ille vltra mo-[illegible]itus vino, qui amphoram exsiccat, & fæcem quoque exsorbet.* [illegible]x ita decîdit, & sententiam pronunciat: *Non relinquam [illegible]utem, si me totum mihi reseruabit: totum autem, ab illa parte [illegible] At si cœperit concutere mentem, si partes eius conuellere, si [illegible] vitam reliquerit sed animam: prosiliam ex* AEDIFICIO PV-[illegible] AC RVENTI. Animum senecionis nostri vides (talis [illegible]t, cùm hæc scripsit) sed, ô Deus, quam vegeti eâ parte & [illegible] Musonius, aut quis alius, apud Stobæum ista ipsa pul-[illegible] *ut* E DOMO *exigi videmur, cum locator, pensione non ac-*

Sen. Epist. XII.

Præfat. VII Inst. tuæ.

Epist. LVIII.

Ibid.

Serm. III.

C *ceptâ,*

ceptâ, fores reuellit, tegulas aufert, puteum obstruit: ita & ego è corpusculo pelli videor, cùm Natura, quæ locauit, oculos adimit, aures, manus, pedes. Non moror igitur amplius, sed velut è conuiuio discedo, nihil ægrè ferens. Hæc ratio in Senectute valet, aut etiam corpore per morbos iam affecto: & quid opus tergiuersari, & differre, quod statim est futurum? In pœnas, aut risum viuis:

Lucr. III. *Cur non vt plenus vitæ conuiua recedis,*
Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?

Quod nostri etiam longiùs, & ad res lætas, & corpus validum producunt. Cato apud Tullium: *Sed cùm ab his* (quę secundum Naturam sunt) *omnia proficiscantur officia: non sine caussâ dicitur, ad ea referri omnes nostras cogitationes, in his & EXCESSVM E VITA, & IN VITA MANSIONEM. In quo enim plura sunt, quæ SECVNDVM NATVRAM sunt, huius officium est, in vitâ manere, quo autem sunt plura CONTRARIA, aut FORE videntur, huius officium est, è vitâ excedere. Ex quo apparet, & Sapientis aliquando esse officium, excedere è vitâ, cùm Beatus sit: & Stulti, manere in vitâ, cum sit miser.* Hæc germana sunt Stoica, sed obscura dicta: an lux aliqua à Stobæo, id est Chrysippo, erit? Φασὶ δὲ καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τοῦ βίου τοῖς σπουδαίοις καθηκόντως γίνεσθαι πολλοὺς τρόπους, καὶ τοῖς φαύλοις μένειν ἐν τῷ ζῆν, καὶ εἰ μὴ μέλλοιεν ἔσεσθαι σοφοί. οὔτε γὰρ τὴν ἀρετὴν κατέχειν ἐν τῷ ζῆν, οὔτε τὴν κακίαν ἐκβάλλειν· τοῖς δὲ καθήκουσι, καὶ τοῖς παρὰ τὸ καθῆκον, μετρεῖσθαι τήν τε ζωὴν, καὶ θάνατον. *Aiunt* (Stoici) *interdum esse exitum è vitâ Probis Sapientibusque, ex officio multimodis contingere; & contrà, Improbis Stultisque mansionem, etiamsi numquam futuræ habituri sint esse Sapientes. Neque enim vel Virtutem retinere in vitâ, vel Malitiam eiicere: sed ex officio, vel non officio, æstimandam diiudicandamque esse Vitam, vel Mortem.* Lux tenuis, tamen aliqua: & radium etiam à Plutarcho addamus, qui miratur, hoc contra *Communes Notiones* dictum, Ἄνθρωπον, ᾧ πάντα τἀγαθὰ πάρεστι, καὶ μηδὲν ἐνδεῖ πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ τὸ μακάριον, τοῦτον καθήκει ἐξάγειν ἑαυτόν. ἔτι δὲ, ᾧ μηδὲν ἀγαθόν ἐστι, μηδὲ ἔσται, τὰ δεινὰ δὲ πάντα καὶ δυσχερῆ, καὶ κακὰ πάρεστι, καὶ παρέσται διὰ τέλους, τούτῳ μὴ καθήκειν ἀπολέγεσθαι τὸν βίον, ἂν μή τι διὰ τῶν ἀδιαφόρων αὐτῷ προσγένηται. *Hominem, cui omnia Bona adsint, quique nullo indigeat ad Felicitatem, huic conuenire vitâ discedere: contrà autem, cui nec Boni aliquid est, nec erit, Sæua autem & Mala omnia adsunt, & ad finem aderunt, huic non*

Margin notes: III. De Finib. (beside "producunt. Cato apud Tullium"); In Eclog. (beside "cta: an lux aliqua à Stobæo"); De Com. Not. (beside "hoc contra Communes Notiones").

[illegible] are *se vita, nisi aliquid* INDIFFERENTIVM *ei interue-* [illegible] Nouerit, o Plutarche, contra communem sensum, nisi [illegible], qui hæc inter Bona aut Mala habent. Nobis sunt *In-differentia* : & pulchrè philosophus quispiam super ipsâ hac re [illegible]ns, cum *Mortem talem* dixisset : *Cur ergo non moreris?* inc[illegible]piam. Atque ille promptè, *Quia indifferens est.* Omnino, [illegible] statim Sapiens ad eam venit, tristibus, lætísve rebus : sed [illegible] *iam* in consilio habet. Decet me viuere? viuo. Vsus est? vi-[illegible]. Nihil horum? non viuo. Læta me circumstant? sed tempe-[illegible]m imminentem video: cur feram vltrà Spei aut Metus mo-[illegible] *Illum lauda, & imitare*, ait Seneca, *quem non piget mori, cùm iu-uat viuere.* Neque rem magnam facies. quamdiu est istud vi-[illegible] hodie, cras, post mensem, annum eiicieris, vnde non lu-[illegible]xie. Ad summam, Vita est quasi tunicula. vt illam si me [illegible]r & molesta est, abiicio; aut si etiam indecora est, exuo: [illegible] hac animi veste. Neque soli Stoici ista : Plato, qui aduer-[illegible] validus censetur, vbi iudicio maximè differit, istuc ferè [illegible] Inter leges optimæ illius reip. est hæc : *Quid si autem aliquis* [illegible]t, *maximè propinquum & familiarem interfecerit? id est, se-[illegible]. Hunc talem damnamus, & probris afficimus, quæ sequuntur:* [illegible]*en fecerit*, μήτε πόλεως ταξάσης δίκην, μήτε περιωδυνῳ καὶ ἀφύκτῳ [illegible] τῃ τύχῃ ἀναγκασθεὶς, μηδὲ αἰσχύνης τινὸς ἀπόρου καὶ ἀβίου μεταλα-[illegible] *neque ciuitatis decreto iussus, neque intolerabili aliquo & incui-[illegible] fortunæ casu adactus, neque ignominiâ pauperis & non susten-[illegible] vitæ adductus.* Vides exceptiones poni, quas ferè nostri : [illegible]is fatendum est) restrictas? Nam excipit *Damnationem* [illegible]*am*, qualis in Socrate, & Senecâ fuit : excipit *Graues casus:* [illegible] extremam *Paupertatem & ignominiam* : ad quæ capita, [illegible]ere trahas. Culpat dumtaxat eum, ὃς ἀργίᾳ τε καὶ ἀνανδρίας [illegible] ἄδικον ἐπιθῇ : *qui ignauiâ, & timidi animi imbecilli-[illegible]st in sententiam in se tulerit, exsecutusque sit.* Et nos herclè [illegible]us. Sed quàm multi alij ad * αὐτοχειρίαν istam monitis [illegible]icunt? Aiax apud Sophoclem:

Epist. LXXVII. (margin, beside "Illum lauda")

Lib IX. De Legib. (margin)

* *sui interfectionem.*

In Aiace flagellif.

> [illegible] ἄνδρα τοῦ μακροῦ χρῄζειν βίου,
> [illegible] μηδὲν ἐξαλλάσσεται):
> *N[illegible] turpe vit[illegible]m diutinam viro peti,*
> *Malis cum quæ liberatura haud siet.*

Et post pauca eius sententiæ,

Ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ δὲ καὶ τεθνηκέναι
Τὸν εὐγενῆ χρή.
Sed aut honestè viuere, aut statim mori
Generosum oportet.

Lib. II. cap. LXIII. Quid Plinius? ille verò *Terram matrem etiam venena, nostri misertam, instituisse* credi vult: vt scilicet, *facillimo haustu, illibato corpore, & cum toto sanguine exstingueremur, nullo labore, sentientibus similes.* Et herclè iam olim viri primarij, atque ipsi Reges, venena ad manum habere soliti, ad hunc subitum aliquem vsum. Liuius: REGIO MORE, *ad incerta Fortunæ, venenū sub custode promptum.* Ecce & ministrum è fidis, huic custodiæ. Neque nescio infinitos vsurpasse: quid tamen? Abstinentia siue Inedia mitior meliorq́; videri possit: siquid fas in malâ re bonum dici. Illa lentè, & sine vellicatione aut pugnâ, quam venena adferūt, & septimo

Lib. VII. cap. vlt. ferè die tollit. Plinius: *Homini non vtique* (id est, non certò & semper, etsi plurimùm) *septimo die letalis Inedia: durasse & vltra vndecimum plerosque, certum est.* A robore & cōstitutione interna hoc pendet. Sicut in Azano Bassâ Turcico, qui nostrâ memoriâ Algerio in Africâ præfuit. is supra modum benè habitus & pinguis, de medicorum sententiâ abstinere cœpit: eoque paulatim produxit, vt septē totos dies inediam ferret, sine noxâ: imò ut cresceret, id est reualesceret in multos deinde annos. Exempla autē, qui se subduxerint è vitâ, si vel magnorum tātùm velim, adferam: quis finis sit? aut quid factius faciam? rationibus certè in hac re, aut irrefragabili certè auctoritate pugnandum sit: quæ est diuina: & hæc damnat. Omitto igitur, duobus cōtentus, qui sunt culminum ipsorum Porticus nostrę. Zeno iam nonagintaoctoannos natus, cetera valens atq; integer, cùm è scholâ veniens pedem offendisset lapsusque esset: manu terram pulsans, Euripidéum illud occinit, Ἔρχομαι, τί μ' αὔεις; *Venio, quid appellas me?* & domum regressus sponte vitam posuit. Cleanthes, ulcere in ore nato, cùm suasu medicorum abstinuisset se cibo biduum, meliusq́; iam factum esset: iisdem ad cibum reuocantibus, abnuit: *nec, maiore viæ parte confectâ, se rediturum.* Ita inediâ vixit. Hæc pro Stoicorum sensu dicta sunto, quibus placita in totum spontanea hæc ἐξαγωγή, plenè & liberè. sed pro illorum.

DISSERT. XXIII.

Decretum hoc reiectum, & ostensum non licere, non debere, mixtis rationibus testibusque.

AVD. Heus tu, an non aliquid inclinas? LIPS. Absit: respuo. Quòd accuratiùs dixerim, candidè & magno à me animo factum. Caussæ præuaricari numquid debui? & pleraque omnia igitur attuli, nec dicta iis subduxi: quia vincere constitui, non circũscribere. Ecce enim omnes istos aliosq; colores [illegible] Veritatis spongiâ iam ibo detersum. Audi, & intende. Aio [illegible]q; omnibus priscæ & verę Sapientiæ, sententiã hanc damnatam. Homero in primis: apud quem hoc votum exprimitur,

Βουλοίμην κ' ἐπάρουρος ἐὼν θητευέμεν ἄλλῳ Odyss. λ.
Ἀνδρὶ παρ' ἀκλήρῳ, ᾧ μὴ βίοτος πολὺς εἴη,
Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν:

Eligam ego, vel in agris viuens inseruire
Pauperem apud dominum, cui nec sit copia victus,
Quàm functus functis dare iura, atque imperitare.

[illegible] magno Pythagoræ. qui *vetat* (ait Cicero) *iniussu Imperatoris, id est Dei, de præsidio & statione vitæ discedere.* Quid Platoni & illi eius? communis hæc assertio, *Piis omnibus retinendum esse* De Senect. *animum in custodiâ Corporis, nec iniussu eius, à quo ille est datus, ex* Cic in Somn. Scip. *hominum vitâ migrandum esse: ne munus humanum, adsignatum à Deo, defugisse videamur.* Et Apuleius inter illius dogmata: *Sapiens corpus non relinquet inuito Deo. Nam etsi in eius manu est mortis facultas, & quamuis sciat se terrenis relictis consecuturum esse meliora, [illegible] perpetiendum istud lex diuina decreuerit, accersire tamen eum mortem non debere.* Sicut enim quos magistratus in carcerem aut custodiam dedit, nisi eius veniâ non exeunt: si faciunt, pœnam [illegible]gent: ita siquis velut furtiuâ discessione è vitâ abit, [illegible] miseriam, sed cumulari. Talis enim anima metu, dolore [illegible] fecisse id videtur: quas passiones secum aufert, & his [illegible] sordibus infecta, non venit ad liberos purosque illos locos. Virgilius Platonissans: De Philos.

Proxima deinde tenent mæsti loca, qui sibi letum
Insontes peperere manu, lucemque perosi

Proiecêre animas. quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores?

Vna dumtaxat mors licita, atq; adeò laudata; illa, cùm Animus corporeas illecebras, adhuc in corpore constituta, contemnit, & soluta illis vinculis cælo & sideribus meditatione infertur: & quâ sentimus, cùm dicimus, *Philosophiam mortis studium esse*. Talia, & plura, Platonici: iam Aristoteles, palàm hanc spõtaneam mortem damnat: atque id ratione. Ait enim tantum abesse, vt viri fortis aut magnanimi talis exitio sit, vt cõtra timidi & ignaui. Verba eius: Τὸ δὲ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἢ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ, τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα· καὶ οὐχ ὅτι καλὸν, ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν: *Mori ob inopiam, aut amorem, aut aliud molestum, non est fortis viri, sed timidi. Mollities enim, fugere difficilia & aspera. neque mortem, vt bonum sustinet, sed malum fugiens*. Euripides Herculem loqui consimiliter facit:

III Ethic. ad Nicom. cap. VII. & ad Eudem. lib. III.

Ἐσκεψάμην δὲ, καίπερ ἐν κακοῖσιν ὤν,
Μὴ δειλίαν ὄφλω τιν', ἐκλιπὼν φάος.
Ταῖς συμφοραῖς γὰρ ὅστις οὐχ ὑφίσταται,
Οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιθ' ὑποστῆναι βέλος:

Consideraui ego, malis etsi obrutus,
Nequis timorem, vitá abire, censeat:
Nam qui malis subsistere haudquaquam est potis,
Nec ille contra tela subsistat viri.

Lib. V. Et apud Curtium pulchrè: *Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpè tædio laboris, ad vilitatem sui compelluntur ignaui: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque vltimum omnium mors est, ad quam* NON PIGRE IRE *satis est*. Est ergo Ignauiæ: quid, quod Sæuitię etiam est? Immergis in te ferrum, aut venenum: & id quod alteri factum horreas, in te promptè vsurpas. Varro, ad hos tales:

Quámnam te dicam esse feram,
Qui manu corporis feruidos
Aperis lacus sanguinis,
Atque vitá te leuas
Ferreo ense?

Adde iniustitiam. Quæ enim lex diuina aut humana permittit innocentem tollere? quæ indemnatum tollere. Si tu alium, [illegible]

[illegible] r, vel te iudice esset: quî magis te poteris? Egregiè [illegible]: *Hoc fecit illa, illa sic prædicata Lucretia: innocentem,* 1. De Ciuit. c. XIX. [illegible] *perpessam Lucretiam Lucretia insuper interemit. Proferte* [illegible] *leges, iudicesque Romani.* Denique dicam & Stultitiæ [illegible] Quis enim nescit, impetu hoc sæpiùs & furore quodam, & [illegible] impatientiâ, quàm consilio aut deliberatò fieri? Quin- [illegible] attestabitur: *Non fiunt ista, nisi subitò: nec quisquam* Declam. CCCXLIII. *(*[illegible] *nullâ graui præcedente caussâ) spiritum ratione deposuit.* [illegible], an non contra Naturam est? nec ipse Zeno diffitebitur Mortem esse inter ea quæ illa reiicit & aduersatur. Est in- [illegible] ita *Indifferens,* vt tamen inter *Apoproegmena* siue *Reiectanea* [illegible] Ne sit mala, tamen habet mali speciem: & *sui cuique amor* Sen. Epist. LXXXII. [illegible] *& conseruandi se permanendique insita voluntas, atq. aspernatio* [illegible] *tionis:* cur igitur, quod aspernandum erat, sumis? Cur tan- [illegible] momenti in aliis illis *Indifferentibus* ponis, vt ad hoc tam [illegible] decurras? Augustinus bellè vobis hîc insultat: *Quæ Ma-* De Ciuit. XIX. cap. IV. [illegible], inquit, *miror quâ fronte Mala non esse contendant; quibus* [illegible] *fuerint, vt Sapiens ea vel non possit, vel non debeat* [illegible], *cogi eum mortem sibi inferre, atque ex hac vitâ emigrare.* [illegible] Beatitudo, quæ desinere & exstingui ob Indifferens ali- [illegible] debeat. Itaque ipsi Stoici, modestiores sæpè & sapientio- [illegible] voces spargunt, à Vero adacti. Epictetus alibi feruidorum [illegible] vota aut tædia commemorat: *Epictete, nos corpusculi* 1. Differt. cap. IX. [illegible] *vinculis adstringi diutiùs non possumus: cibum potumque dan-* [illegible] *do, lassi sumus. Nónne Mors mala non est? nónne cognati* [illegible] *sumus, atque inde venimus? Sine tandem liberari compedibus* [illegible] *illuc redire. Hîc latrones, fures, iudicia sunt, & quos ty-* [illegible] *vocant: qui potestatem sibi in nos sumunt ob hoc corpusculum,* [illegible] *habent. Sine ostendamus eis, quàm nihil in nos habeant iu-* [illegible] *licet, libet abire.* Hæc isti: quid autem ipse? *Mihi verò di-* [illegible], inquit: Ἄνθρωποι ἐκδέξασθε τὸν Θεόν, ὅταν ἐκεῖνος σημήνῃ καὶ [illegible] ταύτης τῆς ὑπηρεσίας. τότ' ἀπολύεσθε πρὸς αὐτόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ πα- [illegible] ἐνοικοῦντες ταύτην τὴν χώραν, εἰς ἣν ἐκεῖνος ὑμᾶς ἔταξεν. ὀλίγος [illegible] ὁ χρόνος [illegible] οὕτω διακειμένοις: *Hommes susti-* [illegible] *expectate, donec ille signum dederit, & soluerit vos hoc* [illegible] *tunc ad eum redite. Nunc autem in præsenti tolerate æquo a-* [illegible] *incolite regionem istam, in quâ vos collocauit. Enimuerò* EXI-

GVVM

GVVM TEMPVS HVIVS INCOLATVS, *& facile nec graue iis, qui sic sunt affecti.* O verè hîc Epictetum! id est, diuinum. Sed & Seneca noster sæpè temperat: *Vides quosdam,* inquit, *optantes mortem, & quidem magis quàm rogari solet vita. Nescio vtros ex his maiorem nobis animum dare: qui deposcunt mortem, an qui hilares eam quietique opperiuntur. quoniam illud ex rabie interdum ac repentina indignatione fit; hæc ex iudicio certo tranquillitas est.* Alibi talia notes: sed etiam alia: neque in vnâ parte constiterunt. Sed quid lusoria hæc tela spargo? decretoriis opus est. Deus, Deus inquam, vetat iniussu suo abire: quid disputamus, aut nugamur? Vox eius Sacris nostris prodita, *Non occides:* quem? non te, nō alium: & scito illum vitæ dominum tantùm, qui dedit. Itaque patientiæ exempla infinita apud nos sunt: & vita in molestiis transacta; & tormenta tolerata; & mors ipsa ob pietatem obita, sed obita non sumpta. Atqui exempla etiam alia, dicet quispiam. Sampson ille, per quem mira Deus operatus, non se ruina domus, cum aliis oppressit? Razias Iudæus, gladio percussit, ne in hostium potestatem veniret, & mox de muro deiecit, deinde & intestina manibus suis sparsit? quod Sacra ita narrant, vt speciem probantium habere videantur. Respondeo, de Sampsone, nihil sine Deo, imò iussione eius factum. Instinctus hic fuit: & *spiritus latenter hoc iusserat* (Augustini verba) *qui per illum miracula faciebat.* Simile idem ille Doctor in virginibus censet, quæ mortem sumpsisse, ne violarentur, leguntur. Vt in Sophronia, quæ Maxentij libidinem repulit, gladium in se admisit: vt in Pelagiâ, quæ flumine vltrò mergi, quàm à milite pollui, elegit. Monitum aut iussio Dei hîc quoque præsumenda: & *quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset?* De Raziâ, haud æquè promptum definire est. Factum eius probum ambigitur. neque Sacra dicunt, nisi *Nobiliter & Viriliter* ... *Benè* aut *Laudabiliter* non dicunt. Et fatendum est, Iudæos posteriores à moribus gentium paullatim aliquid sumpsisse ... bus certè fuit, quòd tam crebræ illæ sui cædes leguntur in ... dio Iudææ atque vrbis, quod Iosephus descripsit. ... cum Augustino tutò definimus: *his exceptis, quos vel Lex ... vel ipse fons Iustitiæ Deus iubet occidi; quisquis hominem, vel se ipsum, vel quemlibet occiderit, Homicidij crimine innectitur.* Et nulla ...

Epist. xxx.

II. Mach. cap XIV.

I. De Ciuit. c. XXI. & XXVI.

Ibid.

inquies, exceptio est? Quid igitur si Magistratus aut Princeps mortem mihi indicat, non possim aut debeam exsequi? Fuêre enim, & sunt tempora aut regiones, quibus id fiat. Sub Tiberio, Nerone, Domitiano, commune mittere Tribunum aut Centurionem, & *extremam necessitatem denunciare.* Siquis parêret, & mortem occuparet; manebant testamenta, iusta funeris, *pretium* (ut Tacitus) *festinandi.* Sin autem; ecce carcer, carnifex, laqueus, Gemoniæ, fiscus. Apud Iapanes etiam hodie vsitari aiunt, vt Rex offensus nobilium alicui mandet, *Abi, ventrem tibi scinde:* & ille pareat, faciatque. In his igitur talibus, ecquid dicendum? Primum, quid Stoici, videamus: nam & illi hîc aliquid decernunt. Seneca: *Aliquando, etiamsi certa mors instabit, & destinatum sibi* SVPPLICIVM *sciet, non commodabit Sapiens* POENAE *suæ manum. Stultitia est, timore mortis mori. Veniet, qui occidat: exspecta, quid occupas alienum negotium?* Propior neganti hîc videtur: sed statim, cum distinctione tamen aliquâ, etiam admittit. *Non possis*, inquit, *hoc re* IN VNIVERSVM *pronunciare. Multa enim sunt, quæ in vtramque partem possunt trahere. Si altera mors cum tormento, altera simplex & facilis: quidni huic inicienda sit manus? Quemadmodum nauem eligam nauigaturus, domum habitaturus; ita mortem vtique, quâ sum e vitâ exiturus, meliorem.* Definit ecce, eligi posse & debere vnam eius mitiorem: & ipse à Nerone mori iussus, fecit. Quid autem nostri hîc Theologi? firmiter nescio, & audio in Scholis dissentire. Si tamen verè dicimus Legem & Magistratum posse occidere: cur non etiam tali & tali modo, vel manu? Cùm mihi iubeant, cur non paream? Iubeant, dico; nam aliud fortasse, si tantùm permittant. Enimuerò & hoc euenit, ac quæri potest. Ecce Massiliæ olim, *cicutæ venenum publicè custodiebatur, quod daretur ei, qui caussas Sexcentis (id enim Senatus eius nomen erat) exhibuisset, propter quas mors esset illi expetenda.* Illi audiebant, cognoscebant, definiebant. Idem in Græciâ alibi, & insulâ Cêo. Quid igitur? an illis approbantibus, qui ius vitæ necisque in me habent, licebit? Non opinor. nec enim ipsi adigunt, sed euntem e vitâ non sistunt. Decreto tuo comites, non auctores se præbent. Sed omitto, & satis habeo vniuersè docuisse, Mortem arbitrij nostri non esse: nec Stoicis me, hac parte, suffragium dare. Eamus porrò:

Epist. LXX.

Valer. II. cap. VI.

DISSERT. XXIIII.

Conclusio, & ad Exercitium adhortatio: cui tria adiumenta vel instrumenta data, Exempla, Conuersatio, Examen.

QVò autem? nam ad metam venimus, nec super Decretis plura mihi video dicendum. Hortandus tantùm es, in animum dicta admittere, ad vsum & opus exserere, id est facere fructum. AVD. Admittere hæc, tuo quoque iudicio, alta sæpè nimis & grandia? LIPS. Admittere. sed cum hac prænotione, talia interdum esse: bono tamen & vtili quodam fine. Exemplaria quædam ista perfectæ Virtutis sunt: adnitere, citra consistes. Cicero hoc, ad Catonem: *Mihi videntur præceptores vestri & Virtutis magistri, fines officiorum paullo longiùs protulisse: vt cùm ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen, vbi oporteret,* consisteremus.* Contendamus, mi Auditor, atq; etiam consistamus: numquã facturi, nisi Scientiæ Vsum & *Exercitium* adhibemus. Sicut *parùm est audisse* (ait Epictetus) *probas Drachmas accipiendas, falsas reiiciendas esse*: sed *opus est* δυνάμει δοκιμαστικῇ καὶ διακριτικῇ, *facultate probandi & discernendi:* ita haud in magno de Bonis Malisque audisse, tractanda sunt & pernoscenda Vsu; tum hæc fugienda, illa amplectenda. Quid iuuat ista omnis dissertio, & indagatio, si ea tantùm? Οὐ γὰρ ὁ ἐν λόγῳ σοφὸς, οὗτος ἐμοὶ σοφὸς, οὐδ᾽ ὃς γλῶσσαν εὔστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἄστατον καὶ ἀπαίδευτον· ἀλλ᾽ ὅστις ὀλίγα μὲν περὶ ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσι, καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῷ λόγῳ διὰ τοῦ βίου προστίθησιν: *Non enim qui sermone sapit, is mihi sapit* (ait vir sanctus) *nec qui linguam disertam & volubilem habet, mentem autem inconstantem & indoctam: sed magis, qui pauca de Virtute disserit, multa autem factis ostendit, & fidem verbis suis ipsá vitá conciliat.* Sed & cum Senecâ monemus: *Pars virtutis Disciplinâ constat, pars* EXERCITATIONE. *Et discas oportet; & quod didicisti,* AGENDO *confirmes.* Diogenes Cynicus dictitabat: Οὐδέν γε μὴν τὸ παράπαν ἐν τῷ βίῳ χωρὶς ἀσκήσεως κατορθοῦσθαι· δυνατὴν δὲ ταύτην πᾶν ἐκνικῆσαι. *Nihil omnino in vitá, sine* EXERCITATIONE *rectè perfici. hanc autem posse omnia euincere.* Vera sunt: nec militem, nec athletam, nec in vllâ re artificem, solis præceptis, sine istâ præstes: non magis in Sapientiâ, quæ ars est vitæ. *Zeno Stoicus* (apud Clementem) dixit-

Pro Mur.

* Ita lego sine negatione: quæ malè in quibusdam libris.

I. Dissert. cap. VII.

Gregorij Theologi.

Epist. XCIIII.

II. Strom.

...itabat, malle se vnum videre Indum, qui sponte flammis absumatur, quam omnes de Patientiâ audire & discere probationes. Quòd si aliena facta sic mouent & iuuant, quid tua? Tria autem ad Exercitium vtiliter instituendum conducent, *Exempla*, *Conuersatio*, *Examen.* Exempla, & à veteribus licet sumere, quos iure miraris: atque etiam è notis aut nouis non deerunt, quos in tali aut tali re imitere. *Opus est iis, ad quos mores nostri seipsi exigant: nisi ad regulam, praua non corriges.* Sed *Conuersatio* iuuabit maxime: de quâ Seneca: *Nulla res magis animis honesta induit, dubiosque & in prauum inclinantes reuocat ad rectum, quàm bonorum virorum conuersatio. Paullatim enim descendit in pectora, & vim praeceptorum obtinet, frequenter audiri, aspici frequenter. Occursus mehercule ipse Sapientium iuuat: & est aliquid, quod ex magno viro vel TACENTE proficias.* Quid? imò iuuabit illeipse vel cogitatus. Nam & Senecæ hoc monitum admitte: *Aliquis vir bonus eligendus est, ac semper ante oculos habendus, vt sic tamquam illo spectante viuamus, & omnia tamquam illo vidente faciamus.* Sicut Pædagogum pueris damus, qui ducat & coërceat: sic tener adhuc *animus aliquem habeat, quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat.* Neque aliud signum certius progressionis in Virtute & profectus, quàm Bonos sic amare & admirari. *Qui sic aliquem vereri potest, citò erit verendus.* Ac tertium auxilium, *Examen* est: super omnia efficax, meo animo, & salubre. Dupliciter adhiberi potest, *Ab aliis*, & *A sese.* Ab aliis, vt sicui doctores ac magistri sunt; aut siquo in cœtu talis disciplina. Vti olim apud Indos sapientes, quos Gymnosophistas dicebant. de quibus Apuleius: *Igitur vbi mensa posita, prinsquam edulia apponuntur, omnes adolescentes ex diuersis locis & officiis ad dapem conueniunt. Magistri perrogant, quod factum à lucis ortu, ad illud diei, bonum fecerint? Hic alius se cõmemorat inter duos arbitrum dilectum, sanata simultate, amicos ex infensis reddidisse: inde alius, sese parentibus quippiam imperantibus obedisse: alius, aliquid meditatione suâ repperisse, vel alterius demonstratione didicisse. Qui nihil habet afferre cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur.* O pulchrum institutum! & numquid vel apud Christianos, melius possit? Sed vbi hoc non est, ad Pythagoréum illud transeundum: & *quid quoque die dixeris, audiueris, egeris, vesperè commemorandum.* Hoc est,

Sen. Epist. XI.

Epist. XCIV.

Epist. XI.

Ibid.

Ibid.

1. Florid.

Cic. De Senect.

Apud te, quod dixi Examen instituere, & ipsum tibi velut censorem aut iudicem ferre.

Laërt. in Pythag. Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Quid prætergressus? quid gestum in tempore? quid non?

Sen. De Irâ, III. c. XXXVI. Faciebat hoc P. Sextius, laudatus nobis anteà vir, *vt consummato die, cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum, Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? quâ parte melior es?* Et noster ille Seneca, in aulâ, in coniugio, in studio semper aut negotio, quod miremur, vsurpauit. *Vtor*, inquit, *hac potestate, &* COTTIDIE *apud me caussam dico. Cùm sublatum est lumen, & conticuit vxor moris mei iam conscia, totum diem mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo. quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cùm possim dicere, Vide ne istud ampliùs facias: nunc tibi ignosco.* O vel hoc argumento virum bonum, virum magnum! & qui non scripsit sensitque solùm talia, sed fecit! Nos quoque, tu meus: & Examen hoc, stimulum & protelum Virtutis, cottidie adhibeamus. Ibid. *Quid enim pulchrius hac consuetudine, excutiendi totum diem? qualis ille somnus, post recognitionem sui, sequitur? quàm tranquillus, altus, ac liber? cùm aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui censorque secretus iudicat de moribus suis!* Et in his monitis te dimitto: Sapientiam, & doctores eius ama, & me, qui conatus esse.

APPROBATIO.

Tres isti ad Stoicam philosophiam Manuductionis libri, quatenus A. Senecæ facem præferunt, vtiliter imprimentur. In cuius tamen Senecæ & similiter philosophantium lectione est ita versandum, vt inconcussa interim fide teneantur, quæ de Beatitudine scripta reliquit B. Augustinus lib. 19. de Ciuit. Dei cc. 4. & 25. VI. Mart. M. DC. III.

Guiliel. Fabricius Nouiomagus, Apostolicus ac Archiducalis librorum Censor.

PRI

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Noſtro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam noſtram Cæſaream. Poſtquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illuſtria inprimis illa & quaſi diuina ſunt, quæ in litteris liberalibusque diſciplinis conſiſtunt, quibus ſcilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, ſed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita diſtinguuntur, vt tanquam Dij quidam ſplendeſcere in terris videantur: rem ſanè præclaram ſeque dignam illi præſtant, qui diligentem iis ipſis in litteris ac diſciplinis operam ponunt; præclariſſimam verò & Reipub. vtiliſſimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo ſcribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quaſi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare, ad dignitatis noſtræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio conceſſique ſumus, inprimis pertinere exiſtimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis ſpectata fides, quique iudicare de Litteris poſſint, acceperimus, in[illegible]s te animi ingeniique tui dotes tibi à natura inſitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac diſciplinarum ſtudiis excoluiſſe atque ex[illegible]aſſe, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara floreſcentis minimeque vulgaris eruditionis ſpecimina præbueris, dum obſcura in antiquis ſcriptoribus loca, quæ quædam tanquam luſtra erant, illuſtraſti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, reſtituiſti, dum vetuſta Latinæ antiquitatis rudera in nouam ſubinde ſtructuram ſingulari artificio eleganter conuertiſti: ad exquiſitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoſque viros opinionem excitarit, perueniſſe, tamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio ſcriptis atque in lucem editis oſtendiſſe, vt in eo quod tam feliciter tractes ſcriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire ſit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia ſcribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus ſcripta fuerunt, à mendis purgare, & lectiſſimos quoſque ex Muſarum hortis, in quibus aſſiduè verſeris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, cauſa, Cæſareo te noſtro elogio decorandum, & quamuis per te ſatis ipſe animatus ſis, animandum magis patrocinioque noſtro defendendum pro benigna noſtra in te ſuſciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te c[illegible]te velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc noſtro priuilegioque te & Typographum tuum aduerſus quorumcumque fraudē, qui lucri cauſa, quod fieri ſolet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate noſtra Cæſarea decernimus, ſtatuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

 aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, ſiue integros, ſiue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra ſacri Romani Imperij, Regnorumq; ac Dominiorum noſtrorum hereditariorum fines, triginta annis proximis à primo editionis die computandis, abſque tuo tuorúmve heredum conſenſu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiuſque libri exemplaria, quemadmodum moris eſt, ad Imperialem noſtram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehenſus fuerit, eum non ſolùm eiuſmodi libris, tibi, heredibuſve tuis, auxilio Magiſtratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, ſed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius ſemiſſis quidem Fiſci noſtri Procuratori, fraudis vindici; alter verò ſemiſſis, tibi heredibúſve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuerſis & ſingulis noſtris & ſacri Romani Imperij ſubditis & fidelibus dilectis, tam Eccleſiaſticis quàm Politicis, cuiuſcumque ſtatus, gradus aut ordinis extiterint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu conſtituti, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine ius dicunt, iuſtitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium noſtrum impunè violare, ſpernere aut negligere patiantur: Sed, ſi quos contumaces compererint, conſtituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuſcumque modis coërceri curent, ni & ipſimet grauiſſimam noſtram in ſe conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu noſtra ſubſcripto, & Cæſarei noſtri ſigilli impreſſione munito, confirmamus. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die prima menſis Auguſti, Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Nonageſimo ſecundo: Regnorum noſtrorum Romani decimo ſeptimo, Hungarici vigeſimo, & Bohemici itidem decimo ſeptimo.

Subſign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ M^{tis} proprium.

Io. Baruitius.

Additum ſigillum Cæſ. M^{tis} in cerâ rubrâ.

SVM-